

A circular graphic in the background, resembling a Shema prayer wheel, with Hebrew text arranged in concentric circles. The text includes phrases like "שמע ישראל יהוה אחד" (Hear, O Israel: The Lord our God, the Lord is one) and "יהוה אחד" (The Lord is one).

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת בכורות

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

על

מסכת בכורות

סיכום הסוגיות בלשון שווה לכל נפש, מסייע.
ללמוד ולהכיר את מבנה הסוגיות כהכנה ללימוד.
להבין ולהשכיל את ענייני הסוגיות במהלך הלימוד.
ולזכור היטב פרטי הסוגיות ידי חזרות לאחר הלימוד.

המילים המודגשות הן תמצית הסוגיות ועל ידן ניתן
לחזור על כל סוגיה בזמן קצר פעמים רבות ולרכוש ידיעה
אמיתית וקניין גמור בתלמוד.

נדפס לראשונה בעזרת ה' יתברך בשנת ה'תשס"ד

וכעת יו"ל במהדורה חדשה מאירת עיניים עם הרבה שיפורים

חודש תשרי ה'תשפ"ז

יצחק אהרן הורביץ, רחוב פלדמן 8 בני ברק

bekitsur1@gmail.com

הקובץ הזה מופץ חינם

ומצווה להעבירו ולסייע בהפצתו חינם

ניתן לרכוש ספר מודפס בקישור זה

לקבלת מסכתות אחרות ובכל עניין

ניתן לפנות

בדוא"ל bekitsurl@gmail.com

050-6877088 או בוואצאפ

כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמּוּט לְזֵכֶר עוֹלָם יְהִי צַדִּיק

אאמו"ר

**איש ישר תוכו כבדו ורב פעלים
שקד כל ימיו על התורה ועל העבודה
התמסר בכל לבו ומאודו למשפחתו
האיר פנים ואהוב מאוד על הבריות**

הר"ר יעקב אליהו הלוי הורביץ ז"ל

ב"ר יצחק אהרן הלוי ז"ל

**נולד בברנוביץ ביום י"א באדר ב' תרפ"ז
ונלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה בן צ"ח שנים
ביום הפורים י"ד באדר תשפ"ה**

תנצב"ה

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ב

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו

דף ב

[שמות י"ג י"א-ט"ז] וְהָיָה כִּי יִבְאֶדָּה ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ וּלְאַבְרָהָם וּנְתַנָּה לָךְ. וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֵם לַה' וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּתְּנָה בְּשָׂה וְאִם לֹא תִתְּנָה וְעִרְפְּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָדָה תִּתְּנָה. וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עַבְדִּים. וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פָרְעֹה לְשַׁלְּחַנוּ וַיִּהְרֹג ה' כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַה' כָּל פֶּטֶר רָחֵם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אִפְּדָה. וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְכָה וּלְטוֹטָפֶת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרָיִם.

[שמות ל"ד י"ט-כ"] כָּל פֶּטֶר רָחֵם לִי וְכָל מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֶׂה. וּפֶטֶר חֲמֹר תִּתְּנָה בְּשָׂה וְאִם לֹא תִתְּנָה וְעִרְפְּתוֹ כָּל בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּתְּנָה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רִיקִם.

[במדבר ג' י"א-י"ג] וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְאֲנִי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רָחֵם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה לִי יְהִיוּ אֲנִי ה'.

הפרק הראשון של מסכת בכורות מדבר דיני פטר חמור. והסיבה שמסכת זו פותחת בביאור דיני פטר חמור, שהוא בהמה טמאה, ורק אחר כך מבארת דיני בכור בהמה טהורה, כי דיני פטר חמור מועטים הם, ולפיכך שנאם התנא תחילה, וסיימם, ואחר כך הרחיב בדיני בכור בהמה טהורה המרובים.

לדעת התנא של משנתנו אין הבכור קדוש אלא אם כן כולו וכל אמו של ישראל

לדעת התנא של משנתנו, אין הבכור קדוש, אלא אם כן, גם כולו עצמו של ישראל, וגם כל אמו של ישראל, אבל אם יש לגוי חלק, או בו עצמו, או באמו, הרי זה אינו קדוש. **שנאמר, "הקדשתי לי כל בכור בְּיִשְׂרָאֵל"**, ללמד שאין הבכור קדוש עד שיהא כולו של ישראל. **ונאמר, "וְכָל מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר"**, ללמד, שאין הזכר של המקנה קדוש, עד שיהא כל המקנה שלך, כלומר עד שתהא כל האם של ישראל, [ומבואר בגמרא בדף ג', שלדעת חכמים, הכתובים הללו נדרשים כן, כי לדעתם, אם היה כתוב, "הקדשתי לי בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל", הכוונה היתה לכל שיש לישראל חלק בבכור, א"נ לכל שרוב הבכור של ישראל, אבל עתה שאמר הכתוב "הקדשתי לי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל", הרי זה מלמד, שאין הבכור קדוש, אלא אם כן כולו של ישראל. וכמו כן אם היה כתוב, "וְמִקְנֶךָ תִּזְכֹּר", הכוונה היתה לכל שיש לישראל חלק במקנה, א"נ לכל שרוב המקנה של ישראל, אבל עתה שאמר הכתוב "וְכָל מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר", הרי זה מלמד, שאין הבכור קדוש, אלא אם כן כל המקנה כלומר כל האם, של ישראל].

ועל פי הכלל הזה שנה התנא חמשה אופנים, שבכולם אין הבכור קדוש, כי יש לגוי חלק, או בו או באמו, והסיבה שנשנו חמישה אופנים, כי ברובם נתחדש איזה פרט נוסף על הדין הנ"ל. ואלו הם חמשת האופנים שבמשנתנו.

א. ישראל הלוקח עובר חמור של גוי.

כשישראל קונה מהגוי את עובר חמורו, נמצא שהעובר של ישראל, והאם של גוי, ולפיכך, **מאחר שהאם של גוי, כשהעובר בכור אינו מתקדש.**

ובזה דין פשוט הוא, שלא קנסו חכמים את ישראל לקנות גם את האם, כדי שיתקדש הבכור, שכן לא עשה ישראל שום עוול בכך שקנה את העובר, שהרי גם קודם הקניה לא היה הבכור עומד להתקדש, ורק מצוה עשה כשקנה את העובר, והכניסו לקדושה, שכשייוולד יהא שובת בשבת.

ב. ישראל המוכר עובר חמורו שלו לגוי.

כשישראל מוכר לגוי את עובר חמורו שלו, [דבר שאסור לעשותו כפי שיתבאר בעזה"י להלן], נמצא שהעובר של גוי, והאם של ישראל, ולפיכך, **מאחר שהעובר של גוי, כשהעובר בכור אינו מתקדש.**

ובזה חידשה משנתנו, שאף שהיה מקום לקנוס את המוכר, שבמכירתו הוציא את העובר מקדושה שהיה עומד לה, ולחייבו לחזור ולקנות את העובר קודם שייוולד, כדי שיתקדש בבכורה, מכל מקום לא קנסו את המוכר לעשות כן, וייוולד הבכור בלא קדושה.

ג. ישראל המשתתף עם הגוי.

כשישראל וגוי קונים בהמה בשותפות, [דבר שאסור לעשותו כפי שיתבאר בעזה"י להלן], האם וגם העובר שמתעברת שייכים לשניהם, ולפיכך, **מאחר שיש לגוי חלק באם ובעובר, כשהעובר**

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ב

בכור אינו מתקדש.

ובזה חידשה משנתנו, שאף שיש לישראל חלק גם באם וגם בעובר, מאחר שגם לגוי יש בהם חלק, אין הבכור מתקדש, וזה שלא כדעת רבי יהודה, האומר, שבכור של שותפות ישראל וגוי חייב בבכורה. [וטעמו יתבאר בעזה"י בדף ג'].

ד. ישראל המקבל חמורה מהגוי לגדל וולדות.

כשישראל מקבל מהגוי חמורה של גוי, על מנת שיגדל וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, האם כולה שייכת לגוי, והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, **מאחר שהאם כולה של הגוי, וגם מאחר שיש לגוי חלק בוולדות, הבכור הנולד אינו מתקדש.**

ובדין זה, אמנם לא חידשה משנתנו דבר, שכן כבר למדנו, [באות ג'], שכשישראל וגוי שותפים גם באם וגם בעובר, אין הבכור קדוש, וכל שכן כשהם שותפים רק בעובר, וכל האם שייכת לגוי, שלא יתקדש הבכור, ולא נשנה דין זה, אלא מחמת הדין הבא הדומה לו.

ה. ישראל הנותן חמורה להגוי בקבלה לגדל וולדות.

כשישראל נותן לגוי חמורה שלו בקבלה, על מנת שיגדל הגוי וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, [דבר שנסתפקו בגמרא אם מותר או אסור לעשותו כפי שיתבאר בעזה"י להלן], האם כולה שייכת לישראל, והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, **מאחר שיש לגוי חלק בוולדות, הבכור הנולד אינו מתקדש.**

ובדין זה חידשה משנתנו, שאף על פי שהאם כולה של ישראל, וגם בוולדות יש לישראל חלק, ואין לגוי אלא חלק בלבד בוולדות, לא קנסו את הנותן הזה לקנות את חלקו של הגוי, כדי שיתקדש הבכור, ולא חששו, שאם יראו הכל שבכור זה אינו קדוש, יאמרו, שגם כשאין לגוי חלק בכלום, אין הבכור קדוש.

מכירת בהמה גסה לגויים

שנינו במסכת עבודה זרה, שבכל מקום אסור למכור לגויים בהמה גסה, ושני טעמים נאמרו שם בזה.

טעם א' – גזרה משום שאלה ומשום שכירות. שהשואל או שוכר דבר מחבירו, לא נעשה הדבר של השוכר והשואל, ולכן, כשישראל משאיל או משכיר בהמתו לגוי, והגוי עובד בה בשבת, עובר ישראל על הכתוב, "לא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה ... וּבַהֲמִתָּךְ", ומשום כן, אסרו חכמים, למכור לגוי, בהמה גסה העומדת לעבודה, שמא יבואו כמו כן להשאיל לו או להשכיר לו, ויעשה בה הגוי מלאכה בשבת, ונמצא ישראל חוטא באיסור שביתת בהמה בשבת.

וטעם ב' – משום נסיוני. שהמנהיג בהמה טעונה משא בשבת, עובר על הכתוב "לא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אֲתָה ... וּבַהֲמִתָּךְ", הבא להזהיר על מלאכה שעושה האדם עם הבהמה, [ויש אומרים שחייב על כך חטאת], [ואיסור זה נקרא איסור מחמר]. ומאחר שכשאדם מוכר בהמה לחבירו, הוא רגיל להראות לו שהיא עובדת כראוי, יש לחוש שמא אדם ימכור בהמה לגוי בערב שבת סמוך לחשיכה, וירצה להראות לו שהבהמה עובדת כראוי, וינהיג אותה טעונה אחר כניסת השבת, ויחטא בכך, ומשום החשש הזה, אסרו חכמים, למכור לגוי, בהמה גסה הראויה לעבודה.

אולם לדעת רבי יהודה – בהמה שבורה, שאינה ראויה לעבוד, יוצאת מכלל שאר בהמות גסות, ומותר למוכרה לגוי, [מטעם שיתבאר בעזה"י להלן].

ולדעת בן בתירא – סוס, מאחר שאין עושים בו מלאכה שיש בה חיוב חטאת בשבת, [שאינו נושא משאות אלא רק בני אדם, ומאחר שהחי נושא את עצמו, אין בנשיאת אדם, מלאכה שיש בה חיוב חטאת], גם אם ישאילו או יראה לגוי שהוא עובד, לא יעבור בכך על איסור תורה, ולכן לא גזרו על מכירתו, מחשש שיבוא להשאילו ולנסותו, ולפיכך יוצא הוא מכלל שאר בהמות גסות, ומותר למוכרו לגוי.

הטעם שרבי יהודה מתיר למכור לגוי בהמה

גסה שבורה ומה דעתו בעניין מכירת עובר

בהמה גסה לגוי

לעיל נתבאר, שלדעת רבי יהודה, מותר למכור בהמה שבורה לגוי, ולא אסרו זאת מחשש שמא יבואו להשאיל לגוי בהמות.

<< ומתחילה היה נראה, שלדעת רבי יהודה, כל בהמה שבורה מותר למכור לגוי, ונסתפקו בגמרא, מה הטעם לכך. [ונפקא מינה בין הטעמים, האם לדעת רבי יהודה מותר למכור לגוי עובר של בהמה].

< האם הסיבה שרבי יהודה מתיר למכור בהמה שבורה לגוי, כי בהמה שבורה אינה ראויה למלאכה, ואם כן, אף אם ישאיל אותה

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ב

לגוי, אין בה חשש איסור מלאכה בשבת, כי לא יוכל הגוי לעבוד בה, ומאחר שבהשאלה עצמה אין איסור, אין לאסור את המכירה מחשש שמא יבוא להשאל.

- ולפי הטעם הזה, **גם עוברים של בהמה גסה מותר למכור לגוי, מאחר שאין אפשרות לעבוד בהם**, אין בהם חשש איסור אף בהשאלה, כי לא יוכל הגוי לעבוד בהם, **ואם** כן אין סיבה לאסור את מכירתם.

< או שהסיבה לכך, **שרבי יהודה מתיר למכור בהמה שבורה לגוי, כי אין זה שכיח, שתהא בהמה שבורה**, וכלל בידינו, שלא גזרו חכמים גזרות על דברים שאינם שכיחים.

- ולפי הטעם הזה, **עובר שהוא דבר שכיח, דינו** כשאר בהמות שלמות, ולא כבהמות שבורות, **ומודה בו רבי יהודה, שאסור למוכרו לגוי.**

<< **אולם מסקנת הגמרא שלא התיר רבי יהודה למכור בהמה שבורה לגוי, אלא כשאין לה רפואה**, שלעולם לא יבואו בבהמה כזו לידי איסור בשאלה, כי לעולם לא יעבדו בה, [ואין לחוש, שכשיראו בהמה זו בבית הגוי, וידעו שישראל מכרה לו, יבואו לומר שמותר למכור בהמות לגוי, כי מאחר שהיא שבורה, ואינה ראויה למלאכה, אין הגוי משהה אותה בביתו, אלא שוחטה מיד. ואין לחוש שישהה אותה בביתו כדי להרביע עליה זכר, כי לדעת רבי יהודה, מאחר שהיא שבורה, אינה מקבלת זכר].

אבל בבהמה שבורה שיש יש לה רפואה, מודה רבי יהודה, שאסור למכור אותה לגוי, שמא יבואו בבהמה כזו לידי שאלה, וכשתתרפא ויעבדו בה, יכשל המשאל באיסור שבת.

ולפי זה גם עובר של בהמה, אף שעתה אינו ראוי למלאכה, מאחר שעתיד להיות ראוי לכך, אסור למוכרו לגוי, שמא ישאלו עוברים לגוי, וכשייוולדו, יבואו בהם לידי איסור שבת, כשהיו שאולים אצל הגוי, ויעשו אצלו מלאכה.

וכל הנידון הזה, אם עובר בהמה בכלל איסור מכירת בהמה לגוי, הוא רק לדעת רבי יהודה, המתיר למכור להם בהמה שבורה, אבל לדעת חכמים, האוסרים למכור לגוי בהמה שבורה, דין פשוט הוא שגם העובר בכלל האיסור.

שכן הסיבה שחכמים אוסרים למכור בהמה שבורה, הוא, שאם יתירו למכור שבורה, אף שאין בה חשש שיבואו בה לידי מלאכה, מכל מקום יש לחוש שמא יבואו להתיר גם מכירת שלמה, וכל שכן שיש לאסור מכירת עובר שיהיה ראוי למלאכה.

מכר בהמה לעובריה

כבר נתבאר לעיל, שלדברי הכל, אסור למכור לגוי בהמה שלמה, או עובר של בהמה, [ורק בבהמה שבורה נחלקו]. **ונסתפקו בגמרא, מה הדין, במי שיש לו בהמה ריקנית, [שאינה מעוברת], ומכרה לגוי לעובריה, כלומר בגופה לא מכר כלום, אבל מכר הוולדות שעתידים להיוולד ממנה, [ובכלל זה הנותן בהמה לגוי בקבלה על מנת שהגוי יגדל הבהמה והוולדות, ויחלקו בוולדות], האם גם זה בכלל איסור מכירת בהמה לגוי.**

וספק זה, הוא **בין לדעת חכמים, [האומרים, שגם שבורה אסור למכור לגוי], ובין לדעת רבי יהודה, [האומר, ששבורה מותר למכור לגוי].**

שכן מצד אחד יש מקום לאסור מכירה זו, יותר ממה שיש לאסור מכירת בהמה שבורה, שכן אם יראו שמותר למכור בהמה זו לעובריה, אף שהיא שלמה, יבואו למכור בהמה שלמה גם במכירה גמורה, ולכן, אף לדעת רבי יהודה, יש מקום לאסור מכירה זו, כדי שלא יבואו לידי מכירת בהמה שלמה.

ומצד שני יש מקום להתיר מכירה זו, יותר ממה שיש להתיר מכירת בהמה שבורה, שכן המוכר בהמה לעובריה, לא מכר בה עצמה כלום, והרי כולה שלו כבתחילה, ואין זה כמוכר בהמה שבורה, שמוכר אותה ממש, ולפיכך, יתכן שבזה אף חכמים מודים שהדבר מותר. [ומתוך סוגית הגמרא משמע שכן היא המסקנה].

עשיית שותפות עם הגוי

לדברי אבוה דשמואל, **אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים, [כגון לקנות עמו בהמה בשותפות, או להיות שותף עמו בשאר דברים], שמא על ידי שיהיו שותפים, יתחייב לו הגוי שבועה, ונשבע לו בשם עבודת כוכבים שלו, והתורה אמרה, "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ", כלומר, לא תגרום**

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ג

שישמע שם אלהים אחרים .

דעת רבי יהודה בעניין קדושת הבכור

כבר נתבאר לעיל, [מה שמבואר בגמרא בדף ג'], שלדעת חכמים, מתוך שנאמר בכתוב "הַקִּדְשָׁתִי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל", למדנו שאין הבכור קדוש אלא אם כן כל הבכור של ישראל.

אולם רבי יהודה חולק על כך, ואומר, שיש ללמוד מהכתוב הזה, שכל שיש לישראל חלק בבכור, הרי זה קדוש, [והטעם לכך מבואר בגמרא בדף ג'], כי לדעתו, אם היה כתוב, "הַקִּדְשָׁתִי לִי □ בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל", הכוונה היתה לבכור שכולו של ישראל, א"נ לבכור שרובו של ישראל, אבל עתה, שאמר הכתוב, "הַקִּדְשָׁתִי לִי [כָּל] בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל", הרי זה מלמד, שהבכור קדוש, אף כשיש בו חלק מועט לישראל, [ומתקדש חלקו של ישראל]. [ובדף ג' מבואר, שאין הלכה כרבי יהודה].

ועל פי זה לדעת רבי יהודה נאמרו הדינים הבאים.

א. ישראל המשתתף עם הגוי.

כשישראל וגוי קונים בהמה בשותפות, [דבר שאסור לעשותו כפי שנתבאר לעיל], האם וגם העובר שמתעברת שייכים לשניהם, ולפיכך, מאחר שיש לישראל חלק באם ובעובר, כשהעובר בכור הרי זה מתקדש.

ב. ישראל המקבל חמורה מהגוי לגדל ולדות.

כשישראל מקבל מהגוי חמורה של גוי, על מנת שיגדל וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, האם כולה שייכת לגוי, והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, אף שהאם כולה של הגוי, וגם יש לגוי חלק בוולדות, מאחר שגם לישראל יש חלק בוולדות, אותו חלק של ישראל מתקדש להיות בכור.

אלא מאחר שגם לגוי יש חלק בעובר, [כשהוא בכור בהמה טהורה], אינו מתקדש קדושת הגוף להיקרב למזבח, ואין לכהן אלא שותפות עם הגוי בחלק של ישראל, ולכן אמרו חכמים שישראל ייתן לכהן שוויו של חלקו בבהמה.

ג. ישראל הנותן חמורה לגוי בקבלה לגדל ולדות.

כשישראל נותן לגוי חמורה שלו בקבלה, על מנת שיגדל הגוי וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, האם כולה שייכת לישראל, והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, מאחר שיש לישראל חלק בוולדות, [והאם כולה שלו], הבכור הנולד מתקדש.

ובזה, כשמסר לגוי בהמה מעוברת, נמצא שמכר את העובר שלה לגוי, ולדברי הכל עשה דבר אסור, וכשמסר בהמה ריקנית, גם כן יתכן שעשה דבר אסור בכך שמכרה לעובריה, [כפי שנתבאר לעיל, שנסתפקו בזה, האם הדבר אסור]. ובכל אופן, כשעשה דבר אסור, דעת רבי יהודה, שקונסים אותו על כך, ומחייבים אותו, שיחזור ויקנה מהגוי מה שמכר לו באיסור, ואפילו יבקש הגוי תמורתו פי עשר מדמיו, ייתן לו מבוקשו. וכמו כן, מאחר שהיה הבכור כולו ראוי להיות קדוש לכהן, קנסו את זה שהפסיד את הכהן, שיתן לכהן את כל דמיו של הבכור.

דף ג

עד כמה חייבו חכמים

לפדות מי שמכר עבדו לגוי

עבד כנעני של ישראל, חייב במצוות כאשה, ולפיכך אסור לאדם למכור עבדו לגוי, כי בכך מפקיעו ממצוות, [שהאדון הגוי, לא יתן לו לקיים את המצוות המוטלות עליו], וחכמים קנסו את המוכר עבדו לגוי, שיחזור ויקנה אותו מהגוי, אפילו ידרוש הגוי עליו יותר משווי, [וכשיפדה אותו מהגוי, לא ישתעבד בו, אלא ישחררו לגמרי].

- **ללשון ראשון**, דעת רבי יהושע בן לוי, שקנסו את המוכר לפדות את עבדו מיד הגוי, עד פי מאה משווי. ומשמע מהסוגיה, ששיעור זה אינו גוזמא, אלא מדויק, כלומר עד פי מאה ממש חייב לתת כדי לפדות את עבדו. [ואף שיתכן שלעניין קנס מכירת בהמה, אין השיעור גדול כל כך, אלא רק פי עשרה, סברא היא לקנוס יותר על מכירת עבד, כי המוכר עבדו מפקיעו מהמצוות.

- **וללשון שני**, דעת רבי יהושע בן לוי, שקנסו את המוכר לפדות את עבדו מיד הגוי, עד פי עשרה משווי. ויתכן שגם ללשון זה, שיעור זה הוא מדויק, ואין האדון מחויב לתת יותר מהשיעור הזה, כדי לפדות את עבדו. [ואף אם לעניין קנס מכירת בהמה, השיעור הוא עד פי מאה, לעניין מכירת עבד לא קנסו כל כך, כי אין זה שכיח, שימכור אדם עבדו לגוי, ורק בדבר השכיח,

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ג

כמכירת בהמה לגוי, הוצרכו להחמיר בקנס עד פי מאה].

עד כמה חייבו חכמים לפדות

מי שמכר בהמה גסה לגוי

כבר נתבאר שאסרו חכמים למכור בהמה גסה לגוי. ולדעת ריש לקיש המוכר בהמה גסה שלו לגוי קנסו אותו חכמים, שיחזור ויקנה אותה מהגוי, אפילו ידרוש הגוי עליה יותר משוויו.

- ללשון ראשון דעת ריש לקיש, שקנסו את המוכר לפדותה, **עד פי עשרה משוייה**, [נוראיה לדבר זה, ממה שנתבאר, שלדעת רבי יהודה, הנותן בהמה בקבלה לגוי, קנסו אותו עד עשרה בדמיו], ונסתפקו בגמרא אם שיעור זה הוא מדויק כלומר שעד פי עשרה משווי הבהמה הבעלים מחויב לפדותה מהגוי ויותר משיעור זה אינו מחויב [ורק מוכר עבדו שמפקיעו ממצוות מחויב לפדותו עד פי מאה משוויו] או ששיעור זה אינו אלא גוזמא בעלמא [ואינו מחויב בשיעור כזה אלא במעט יותר משווייה של הבהמה א"נ אינו מדויק ומחויב לתת לגוי ככל אשר ישית עליו ואפילו יותר מפי עשר משווי הבהמה].

- וללשון שני דעת ריש לקיש, שקנסו את המוכר לפדותה, **עד פי מאה משווייה**, [ואין להקשות על זה ממה שנתבאר שלדעת רבי יהודה הנותן בהמה בקבלה לגוי קנסו אותו עד עשרה בלבד כי מכירה חמורה מנתינה בקבלה שמכירה היא ניתוק גמור והנותן בקבלה משייר הבהמה לעצמו], ונסתפקו בגמרא, האם שיעור זה של פי מאה הוא שיעור מדויק, כלומר שעד פי מאה ממש משווי הבהמה, הבעלים מחויב לפדותה מהגוי, [והסיבה שקנסו הרבה יותר מקנס מכירת עבד, כי מכירת בהמות דבר שכיח הוא, ויש לעשות לו גדר חזק יותר], או ששיעור זה אינו אלא גוזמא בעלמא, ואינו מחויב לתת כל כך הרבה, כדי לפדות הבהמה מהגוי.

שותפות הגוי שפוטרת מן הבכורה

כבר נתבאר שלדעת חכמים כל שיש לגוי חלק בבכור או באמו אינו מתקדש כלל בבכורה אף אותו חלק השייך לישראל ונחלקו אמוראים בגמרא איזו שותפות של גוי פוטרת בבכורה.

לדעת רב הונא וכן לדעת רבי יוחנן – כל שותפות של גוי בבכור, פוטרת מן הבכורה, **ואפילו אין הגוי שותף אלא באוזנו של הבכור** וכל שאר הבכור של ישראל, אין הבכור מתקדש כלל. [ורב נחמן הקשה על כך, הלא אם תחסר כל האוזן מן הבכור, היה מתקדש להיות של הכהן, כדין בכור בעל מום, ואם כן, למה לא נדון את חלק הגוי כמי שאינו, שיאמר לו הכהן טול חלקך ולך, ומאחר שהנותר ראוי להיות לכהן, יזכה בו הכהן].

ולדעת רב חסדא ורבא – **אין שותפות הגוי פוטרת מן הבכורה, אלא כשכל חיות הבכור תלויה בחלק השייך לגוי**, שאם יטלנו הגוי ימות הבכור. לדברי רב חסדא, כן הדין כשיש לגוי חלק שאם ינטל יהא הבכור נבלה, [כגון שיש לו חלק בבושט או בגרגרת], אבל אם יש לגוי חלק, שאם ינטל תהא הבהמה טרפה בלבד, [כגון נחתך רגלה מן הארכובה ולמעלה], אין זה נחשב כחלק שחיות הבהמה תלויה בו, כי לדעת רב חסדא, טרפה ראויה לחיות [=טרפה חיה]. ולדברי רבא, כן הדין אף כשיש לגוי חלק, שאם ינטל יהא הבכור טרפה, [כגון נחתך רגלה מן הארכובה ולמעלה], כי לדעת רבא טרפה, אינו ראויה לחיות [=טרפה אינה חיה]. [ולדברי שניהם, אין להקשות על הדין הזה, ממה שלמדו חכמים מהכתוב, "פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֶמָּה", שאפילו נפלים ששגרתם אמם ממעיה מתקדשים בבכורה, אף שאין בהם חיות. כי יש חילוק בין נפל שכולו של ישראל, וראוי כולו להתקדש, לבין שותפות ישראל וגוי, שחלק הגוי אינו ראוי להתקדש, וכשחיות הבכור תלויה באותו חלק, מתגבר כוחו בכל הבכור, ולכן אינו מתקדש].

היו חכמים שהיו סבורים, שבאמת לא נחלק רב הונא עם רב חסדא ורבא כלל, אלא רב הונא דיבר בבכור עצמו, שאם בו עצמו יש חלק כלשהו לגוי, אינו מתקדש. **ורב חסדא ורבא דיברו באמו של הבכור**, שאם יש בה לגוי חלק שחיותה תלויה בו, אין בנה מתקדש.

אולם רב פפא אמר, שבאמת נחלקו הן בבכור והן באמו. שלדעת רב הונא, כל שיש לגוי חלק כלשהו בבכור או באמו, אין הבכור מתקדש. ולדעת רב חסדא ורבא, רק כשיש לגוי בבכור או באמו חלק שחיותם תלויה בו, אין הבכור מתקדש.

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ג

רחל שילדה בכור כמין עז

ועז שילדה בכור כמין רחל

כשהבן אינו דומה למין אמו בשום דבר, אלא בן הרחל נראה ממש כבן עז, ובן העז נראה ממש כבן רחל, **הרי זה פטור מן הבכורה**. [מטעם שיתבאר בעזה"י בדף ה'].
אבל כשיש בן מקצת סימנים שבהם הוא דומה למין אמו, הרי זה בכור, אלא מאחר שיש בו גם דברים שבהם הוא דומה למין אחר, סימנים אלו נחשבים אצלו כמום קבוע, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ולכן הבכור הזה **נידון כבכור בעל מום**, שאינו קרב למזבח, אלא ניתן לכהנים שיאכלוהו במדינה.

ממומי הבהמה

שינוי – כשיש בבהמה אבר שבו היא שונה מבני מינה, והוא נראה כאבר של מין אחר, כגון שהיה פה בהמה טהורה כפה של חזיר, או שהיתה העין של כבש כעין של עגל או של אווז, הרי זה נחשב כמום. [ובגמרא אמרו, שלעניין מומי הכהנים, דין זה למד מהכתוב, "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אֶהְיֶה", המלמד, שאין איש זרע אהרן כשר, אלא כשהוא שווה במראה לשאר אנשים מזרע אהרן, אבל אם שונה מהם באיזה דבר, כגון שהיו עיניו גדולות מאד משאר בני אדם, או קטנות מאד משאר בני אדם, הרי הוא פסול. אבל לעניין מומי בהמה, לא נתבאר מניין לנו שהשינוי פוסל].

שרוע – כשיש בבהמה שני אברים שווים, [כגון שתי ידיים, או שתי עיניים], שאחד גדול מחברו, הרי זה נחשב כמום, והוא הנקרא בתורה שרוע, ["וְיִשׂוּר וְנָשָׂה שְׂרוּעַ וְקְלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְגִדָּר לֹא יִרְצָה"].

-

גירות אחת קיבלה מאחיה הגויים בהמות לפטמם ולחלוק עימם בולדות.

ובאה לשאול את רבא, אם חייבת בבכורה, כדעת רבי יהודה.

ואמר לה רבא, **לית דחש לה להא דרבי יהודה** [=אין מי שיחוש לדברי רבי יהודה], **שאמר, שותפות עובד כוכבים חייבת בבכורה**, [אלא הולדות פטורים מן הבכורה].

הטלת מום בבכור במעי אמו

לדברי רב יהודה, אף על פי שאסור להטיל מום בקדשים, מאחר שאין הבכור מתקדש אלא ביציאתו מן הרחם, מותר להטיל בו מום בעודו במעי אמו, קודם שנתקדש, וכשיצא אחר כך, **יהא בכור בעל מום שאינו קרב למזבח**.

- מתוך לשון ראשון בגמרא משמע, שלא הותר לעשות זאת, אלא משום שלא מפסיד את הכהן לגמרי, כי גם עתה שנולד הבכור בעל מום, יש לתת אותו לכהן, ולא נפסד אלא מהקרבה, אבל אם הכהן היה נפסד לגמרי בהטלת המום, היה אסור להטיל בבכור מום, שלא להפסיד את הכהן.

- אולם מתוך לשון שני משמע, שאפילו אם בכך היה הכהן מפסיד את הבכור לגמרי, היה מותר לעשות זאת.

הנהגת רב מרי ועונשו

רב מרי בר רחל חשש, שמא כשייוולדו בכורות במקנהו, לא ינהגו בהם קדושת בכור כראוי, ולכן הקנה אוזן בהמותיו לגוי, כדי שלא יתקדשו בכורותיהם. אולם כדי שלא להפסיד את הכהנים, היה נוהג בבכורות קדושת בכור, [שלא לעבוד בהם ולא לגוזזם], והיה נותן אותם לכהנים, ואף על פי שכוון לטובה בהפקעת הבכור מקדושתו על ידי מכירת האוזניים לגוי, לא עשה כהוגן, ונענש בכך שמתו בהמותיו.

- ללשון ראשון, הסיבה שנענש, כי אין לאדם לעשות מעשה שיפקיע בהמותיו מקדושת בכורה לגמרי, [ולא הותר אלא להטיל בו מום קודם שנולד, שאז אינו קדוש למזבח, ודינו להינתן לכהנים, אבל לא הותר להפקיעו מבכורה לגמרי, להיפטר לגמרי מלתת לכהנים].

- וללשון שני, הסיבה שנענש, כי על ידי מעשהו באה תקלה לאחרים, שכן הוא ידע שאין הגוי קונה מהתורה אלא בכסף, וכדי שהגוי יקנה חלקו בבכור, עליו לתת לרב מרי כסף, אולם הרואה שרב מרי מקנה לגוי חלק בבכור, לא ידע שנתנית הכסף מעכבת, ועלול לבוא להקנות לגוי בלא כסף, ונמצא סבור שפוטר את בכורו מקדושה, ובאמת הוא קדוש.

דף ד

כהנים ולוויים פטורים מפדיון הבן

לדברי הכל, יש ללמוד בקל וחומר, שבכורים כהנים ולוויים, אינם טעונים פדיון, ולא חלה עליהם קדושת בכור, שכן, כשהיו ישראל במדבר, הפקיעה קדושת הלויים הפשוטים את קדושת בכורי ישראל, שנאמר למשה, "קח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל", ומעתה, אם הועילה קדושת הלויים להפקיע את קדושת הבכורה מבכורי ישראל, כל שכן שתועיל קדושת הלויים להפקיע את קדושת הבכורה מהלוויים עצמם. [ולדברי רבא זהו דין משנתנו].

ואף שדין זה למד בקל וחומר מפדיון בני ישראל על ידי הלויים במדבר, אין לומר שרק אותם לוויים שפדו את ישראל פטורים מן הבכורה, אבל אלו שלא פדו את ישראל, לא יהיו פטורים מן הבכורה, ובכלל זה כל אותם שלא נימנו במניין הלויים, ואלו הלויים שלא היו בני חודש, [שכן רק אותם בני חודש פדו את בכורות ישראל], וכן אהרן, [כמו שאמרו, לפיכך נקוד על אהרן, לפי שלא היה באותו מניין], וכן בנות לוי, [שלא נמנו אלא הזכרים].

כי נאמר "הַלְוִיִּם", להקיש את כל הלויים זה לזה, וללמד שכולם שווים בדבר, להיות פטורים מן הבכורה, אף אותם שלא נימנו כי לא היו בני חודש ומעלה.

ואף הכהנים בכלל זה, שכן בהרבה מקומות נקראו גם הכהנים בשם לוויים [כגון "וַהֲפֹתְהִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צִדּוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשֵׁי בְּתָעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַלִי הָמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתִנִּי וְעָמְדוּ לִפְנֵי הַקָּרִיב לִי חֶלֶב וְדָם נָאִם ה' אֲקִים"].

ואף בנות לוי בכלל בני לוי לעניין זה, כי נאמר "פֶּטֶר רָחֶם", ללמד שהכל תלוי ברחם, ומאחר שהבכור ברחם של לוי, אף שהוא עצמו בן ישראל, הרי זה פטור.

ואין לומר, שהקל וחומר הנ"ל לא ילמד על כך שהכהנים והלוויים פטורים מפדיון אלא במדבר, שבו הם פדו את בכורות ישראל, אבל לדורות, שאינם פודים את בכורות ישראל, אף הם עצמם אינם פטורים.

כי נאמר "וַאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רָחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם", ללמד שלעולם יהיו הלויים כמו בשעת לקיחתם, וכשם שבאותה שעה הם פטורים מפדיון, כך לדורות הם פטורים.

כהנים ולוויים פטורים

מפדיון פטר חמור שלהם

לדברי הכל, פטר חמור הנולד לכהנים וללוויים, אינו קדוש ואינו טעון פדיון.

לדעת אביי – דין זה למד בקל וחומר, שכן, כשהיו ישראל במדבר, הפקיעו כבשים של הלויים את קדושת פטרי חמורי ישראל, שנאמר למשה, "קח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת בְּהֶמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֶמַתָּם", ומעתה, אם הפקיעו כבשי הלויים את קדושת פטרי חמורי ישראל, כל שכן שיפקיעו כבשי הלויים את קדושת פטרי חמורי הלויים עצמם. [ולדברי אביי זהו דין משנתנו]. [ואין לומר, שרק אותם לוויים שהיו להם כבשים במדבר, והפקיעו את קדושת פטרי חמורי ישראל, יהיו פטורים גם פטרי חמוריהם עצמם, אבל אלו שלא היו להם כבשים להפקיע קדושת פטר חמור של ישראל, יתחייבו בפדיון פטר חמוריהם שלהם. כי נאמר "הַלְוִיִּם", להקיש את כל הלויים זה לזה, וללמד שכולם שווים בדבר, להיות פטרי חמוריהם פטורים מן הבכורה].

ולדעת רבא – דין זה למד בהיקש, שנאמר, "אֶף פֶּדֶה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה", להקיש חיוב פדיון בהמה טמאה [=פטר חמור], לחיוב פדיון בכור אדם, וללמד, שכל שחייב לפדות בכור אדם, חייב לפדות פטר חמור, אבל כהנים ולוויים, שאינם מחויבים לפדות בכור אדם, [כפי שנתבאר לעיל], פטורים גם מפדיון פטר חמור. [ומתוך שהוצרכה תורה ללמד דין זה בהיקש, ולא סמכה על הקל וחומר הנ"ל כמו לעניין בכור אדם, למדנו, שלעניין חיוב בכור בהמה, אין ללמוד בקל וחומר שבהמת הלויים פטורה מתוך כך שפטרה בהמתם בהמות ישראל במדבר, ולכן, בכור בהמה טהורה, שלא הוקש לבכור אדם, אין בו פטור לכהנים וללוויים, וגם בכור בהמה טהורה שלהם מתקדש].

מניין שפדיון פטרי חמורי ישראל

במדבר היה בכבשים של לוויים

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ד

נאמר בתורה "קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמות הלויים תחת בהמתם והיו ללויים אגני ה'", וכפי שכבר נתבאר, אין כוונת הכתוב שבהמות טהורות של בני לוי יפקיעו קדושת בכורה מבהמות טהורות של ישראל, אלא ששה של בן לוי, יפקיע קדושת פטר חמור של ישראל.

< לדברי רב חסדא – דין זה, ששה של בן לוי הפקיע קדושת פטר חמור של ישראל, למד בבניין אב, שכן לעניין פדיון בכור אדם מצינו שאותו האופן האמור לפדיון דורות, הוא כסף חמישה שקלים, שנאמר, "ויפדו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא", אותו אופן נהג גם במדבר, ואותם בכורות שלא היו לוויים לפדותם בגופם, נפדו בחמישה שקלים, שנאמר, "וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֶשָׁה וְהַשְּׁבָעִים וְהַמָּאתִים הָעֹדְפִים עַל הַלְוִיִּם מִבְּכֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלִקְחַתְּ חֲמִשָּׁת חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח עֶשְׂרִים גֶּרָה הַשְּׁקָל", ואם כן, הוא הדין לעניין פטר חמור, אותו האופן האמור לפדיונו לדורות, "וְכָל פֶּטֶר חֹמֶר תִּפְדֶּה בִשָּׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכֹר אָדָם בְּבִנְיָד תִּפְדֶּה", אותו אופן נהג גם במדבר, ואם כן, כשאמרה תורה "וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמָתָם", הכוונה לכך ששה של לוויים, יפדה פטרי חמורים של ישראל.

- אולם דחו דברים אלו, כי יתכן שדווקא פדיון כסף נהג גם במדבר וגם לדורות, ולא פדיון שה, והטעם לכך, כי מצינו שפדיון כסף נוהג בהרבה דברים, כגון בהקדשות, [וְאִם הַמִּקְדִּישׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וְיִסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכָּךְ עָלָיו וְהָיָה לוֹ], ובמעשר שני, [וְנִתְּתָה בְּכֶסֶף וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בּוֹ], מה שאין כן פדיון שה, שאינו נוהג אלא בפטר חמור, ואם כן יתכן שאינו נוהג בו אלא לדורות.

< ומסקנת הגמרא – שדין זה, ששה של בן לוי הפקיע קדושת פטר חמור של ישראל, למד בהיקש, מהכתוב, "אֵךְ פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה", המלמד שכשם שפדיון בכור אדם שווה במדבר ולדורות, [בחמשה שקלים], כך פדיון פטר חמור, שווה במדבר ולדורות, [בשה].

שה אחד של בן לוי פטר כמה

פטרי חמורים מישראל

שנינו [בדף ט'], ששה אחד, ניתן לפדות בו פטרי חמורים פעמים הרבה, [רש"י מפרש, שהכוונה לשה שפדו בו פטר חמור, ונתנוהו לכהן, שאם חזר ישראל וקנה אותו מהכהן, חוזר ופודה בו פעם שניה. ורבינו תם מפרש, שהכוונה לשה שפדו בו ספק פטר חמור, שהוא נותר ביד ישראל, כי המוציא מחבירו עליו הראיה, ורשאי ישראל זה, לחזור ולפדות בו פטר חמור אחר], והסיבה לכך, כי ששה זה שפדו בו פטר חמור, אינו מתקדש, אלא נידון כחולין גמורים כבתחילה, [אלא שיש לתת אותו לכהן] וכל שהוא ביד ישראל רשאי לחזור ולפדות בו.

והביא רבי חנינא ראיה לדין זה, שניתן לפדות בשה אחד כמה פטרי חמורים, ממה שמצינו במדבר, ששה אחד של לוי פטר כמה פטרי חמורים של ישראל, [שבמדבר לא היה צריך לתת את השה הזה לכהן, ומאחר שפדו בו פעם אחת, ועדיין הוא ביד לוי, ניתן לפדות בו פעם שניה, כי עדיין הוא שדה של לוי הראוי לפדות בו, והוא הדין לדורות, כשישראל פדה פעם אחת בשה, וחזר השה ליד ישראל, רשאי לפדות בו פעם שניה].

< ומתחילה אבוי רצה להביא ראיה לכך, ששה אחד של בן לוי, פטר כמה פטרי חמורים של ישראל, מתוך כך שלעניין פדיון בכורי אדם שנפדו על ידי הלוויים עצמם, מנה הכתוב את הבכורים של ישראל שהיו עודפים על מניין הלוויים, והיה צורך לפדותם בכסף, ולעומת זאת, לעניין פדיון פטרי חמורים, לא סיפר הכתוב שהיו פטרי חמור שלא היה להם כבשים אצל הלוויים לפדותם, ועל כרחך הסיבה לכך, כי אף שהיו מעט כבשים ביד הלוויים, די היה בהם לפדות את כל פטרי החמורים של ישראל.

- ודחו זאת, כי יתכן שמניין הכבשים של הלוויים היה עודף על מניין פטרי חמורי ישראל, ולכן הספיקו כבשי הלוויים לפדותם.

< ומסקנת הגמרא, שדין זה, ששה אחד של הלוויים פדה כמה פטרי חמורים של ישראל, למד מהכתוב, "קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם והיו ללויים אגני ה'", ששמע ממנו, שלקחו בהמה אחת של הלוויים, תחת כמה בהמות של ישראל. [וואף שפעמים הכתוב קורא גם לבהמות מרובות "בהמה", כמו שנאמר בנינוה, "וַאֲנִי לֹא אֶחָיוֹס עַל

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ד

נִינְהָ הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הִרְבֵּה מְשֻׁתִּים עֲשָׂרָה רַבּוֹ
אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לְשִׁמְאֻלוֹ וּבִבְהֻמָּה רַבָּה", מכל
מקום "בְּהֻמַּת הַלְוִיִּם" האמורה בכתוב הזה,
היא בהמה יחידה, שלכן שינה הכתוב בין,
"בְּהֻמַּת הַלְוִיִּם" בלשון יחיד, לבין "בְּהֻמָּתָם"
האמורה אצל ישראל בלשון רבים, ללמד, שזו
בהמה אחת, ואלו בהמות מרובות, ואם כן
בהמה אחת של הלוויים, פטרה כמה בהמות של
ישראל].

בכורות שנולדו במדבר

< **לדעת רבי יוחנן** – מאחר שאמר ה' למשה
במצרים, "קִדַּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנִי
יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא", מאותו היום
ואילך קדשו הבכורות, הן בכור אדם, והן בכור
בהמה, ואם כן **כל הבכורות שנולדו במצרים וכן
כל הבכורות שנולדו לאחר מכן במדבר קדשו
בקדושת בכורה**.

< **ומתחילה אמרו שלדעת ריש לקיש** – הכתוב
הנ"ל מדבר אך ורק בבכורות שנולדו במצרים,
והם קדשו, כי לא הוכו עם בכורות מצרים, אבל
לאחר מכן, **כל הבכורות שנולדו במדבר**, עד
שנכנסו ישראל לארץ, **לא קדשו**, שנאמר, "וְהָיָה
כִּי יִבְאֶה ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כְּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָךְ וּלְאַבְרָהָם
וַיִּתְּנָה לָךְ. וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שִׁגְרֵךְ
בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזְּכָרִים לַה'", ללמד שרק
אחר ביאתם לארץ יתקדשו הבכורות.

< **ולמסקנה** [מחמת קושיית רב פפא] **אמרו
שלדעת ריש לקיש – אמנם גם הבכורות
שנולדו בשנה הראשונה שהיו ישראל במדבר,
עד שמנו את ישראל בשנה השנית לצאתם
ממצרים, קדשו**, כמבואר בחומש הפקודים,
במניין שהיה בשנה השנית באחד לחודש השני,
"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פֶּקֶד כָּל בְּכוֹר זָכָר לְבִנֵי
יִשְׂרָאֵל מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה וְשֵׂא אֶת מִסְפָּר שְׁמֹתָם.
וְלָקַחְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִי אֲנִי ה' תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת
בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבֵהֶמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", הרי
שקדשו הבכורות שנולדו במדבר, שכן נמנו כאן
כל הבכורות מבן חודש ומעלה, וכל אלו שהיו
בני שנה וחצי חודש, כבר נולדו במדבר, אבל
אחר אותו מניין, שנפדו כל הבכורות הללו על
ידי הלוויים, **שוב לא קדשו בכורות אחרים
שנולדו במדבר, ורק כשנכנסו לארץ, שוב
נתקדשו בכורות הנולדים**, שנאמר, "וְהָיָה כִּי
יִבְאֶה ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כְּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָךְ וּלְאַבְרָהָם
וַיִּתְּנָה לָךְ. וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שִׁגְרֵךְ
בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזְּכָרִים לַה'", ללמד שרק
אחר ביאתם לארץ יתקדשו הבכורות. **[ורבי
יוחנן חולק על כך, כי לדעתו, מאחר שנאמר, "כי
לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקִּדְשֹׁתִי לִי
כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי ה'", יש
ללמוד שלעולם יהיו הבכורים בקדושתם**. כן
ביאר רבי אלעזר דעת רבי יוחנן אחר מותו של
רבי יוחנן, ולאות שביאר דבריו נכונה, בא רבי
יוחנן, ונגלה לרבי אלעזר בחלומו. ולדעת רבי
יוחנן, מהכתוב, "וְהָיָה כִּי יִבְאֶה ... וְהַעֲבַרְתָּ כָּל
פֶּטֶר רֶחֶם", אין ללמוד שלא קדשו הבכורות
אלא בביאתם לארץ, אלא שעל ידי קיום מצוות
בכורות במדבר, יזכו להיכנס לארץ, שביאתם
לארץ תלויה בקיום המצווה של הבכורות].

העבודה קודם הקמת המשכן

שנינו במסכת זבחים, שקודם שהוקם המשכן,
היו הבמות מותרות, [כלומר כל אחד היה רשאי
לבנות מזבח להקריב עליו], ועבודת הקרבנות
היתה בבכורות, [ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות
ועבודת הקרבנות היתה בכהנים].

- לדעת רבי יוחנן, אף שודאי הבכורות הללו
שעבדו קודם הקמת המשכן, היו בכורות
שנולדו במצרים, [שכן הנולדים במדבר, אף אם
נולדו מיד בצאתם ממצרים, לא היו ביום הקמת
המשכן אלא בני שנה, והם ודאי לא עבדו קודם
הקמת המשכן], ואותם בכורות שנולדו במצרים
קדשו לדברי הכל, מכל מקום, מתוך שלא
פסקה קדושתם במדבר, יש להוכיח, שגם
הבכורות שנולדו במדבר קדשו, שכן אם אותם
שנולדו במדבר לא קדשו, מסתבר שגם אלו
שנולדו במצרים וקדשו, פקעה קדושתם
במדבר.

- ולדעת ריש לקיש, [אף כפי מה שאמרו
מתחילה, שלא קדשו שום בכורות במדבר, יש
לדחות ראיה זו, כי] יתכן, שאף שאותם שנולדו
במדבר לא קדשו, אותם שנולדו במצרים
וקדשו, לא פקעה קדושתם, ואין להוכיח מכך
שעבדו קודם הקמת המשכן, שגם אותם שנולדו
במדבר קדשו.

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ה

מה הקריבו ביום הקמת המשכן

שנינו, שבאותו יום שהוקם המשכן, קרבו לישראל נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות.

- לדעת רבי יוחנן, בכורות אלו שקרבו ביום הקמת המשכן, היו, הן בכורות שקדשו במצרים, והן בכורות שנולדו במדבר שגם הן קדשו, ומה שציינה הברייתא שדברים אלו קרבו אותו היום בא ללמד שקודם לכן לא היו יכולים להקריב את הקרבנות הללו כי הן קרבנות חובה של יחיד וקרבנות חובה של יחיד לא קרבו בבמה.

- ולדעת ריש לקיש, [כפי מה שאמרו מתחילה, שלא קדשו בכורות במדבר כלל], בכורות אלו שקרבו ביום הקמת המשכן, היו בכורות שקדשו במצרים בלבד, אבל בכורות אחרים לא היו, כי בכורות שנולדו במדבר לא קדשו, וזהו שציינה הברייתא, שאותו היום קרבו, כי רק באותו יום קרבו כל הקרבנות הללו, אבל מכאן ואילך לא קרבו בכורות במשכן, כי כל הבכורות שנולדו במדבר לא קדשו.

בשלושה מקומות קדשו בכורות לישראל

א. כשהיו ישראל **במצרים**, נאמר להם, "קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנִי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדֶם וּבְבִהְמָה לִי הוּא".

ב. כשהיו ישראל **במדבר**, נאמר להם, "כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּבִנִי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדֶם וּבְבִהְמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי".

ג. ועל זמן **ביאתם לארץ**, נאמר להם, "וְהָיָה כִּי יִבְאֶדָּה ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָךְ וּלְאַבְתָּיִךְ וּנְתַנָּה לָךְ. וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזֵּכִּרִים לַה'. וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בִּשָּׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אֶדֶם בְּבִנְיָיִךְ תִּפְדֶּה".

- לדעת רבי יוחנן, בכל אחד מהזמנים הללו, שנאמר עליהם ציווי, קדשו הבכורות גם בפועל.

- ולדעת ריש לקיש, אמנם בשלושה מקומות נצטוו על כך, שיהיו בכוריהם קדושים, אולם רק בשני מקומות קדשו הבכורות גם בפועל, אבל במדבר לא קדשו.

דף ה

חייב אדם לומר בלשון רבו

לעיל נתבאר, שלדעת רבי יוחנן, קדשו הבכורות במדבר, ולדעת ריש לקיש לא קדשו. ובלשון הזו היה רב אשי שונה את המחלוקת הזו.

אולם רב מרדכי היה שונה את המחלוקת הזו בלשון אחר, והוא, שלדעת רבי יוחנן לא קדשו בכורות במדבר, כלומר מאחר שהיו קדושים מעצמם קדושת בכורה, לא היו צריכים להקדישם לשם קרבן, כי עמדו לכך מעצמם. ולדעת ריש לקיש, קדשו בכורות במדבר, כלומר מאחר שלא קדשו קדושת בכורה, הבא להקריבם, היה צריך להקדישם.

ואף שבין כדברי רב אשי ובין כדברי רב מרדכי, משמעות דברי רבי יוחנן אחת היא, וכן משמעות דברי ריש לקיש אחת היא, כל אחד היה שונה את המחלוקת בלשון ששמע מרבו, כי חייב אדם לומר בלשון רבו.

מניין הלוויים

< **שאלת קונטרקוס השר** את רבן יוחנן בן זכאי – בפרטן אתה מוצא עשרים ושנים אלף ושלוש מאות, ובכללן אתה מוצא עשרים ושנים אלף ותו לא, שלוש מאות להיכן הלכו.

כלומר, **מתחילה כשנמנו בני לוי לפי משפחותיהם**, במניין בני גרשון נאמר "שְׁבַעַת אֱלֹפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת", ובמניין בני קהת נאמר "שְׁמֹנֶת אֱלֹפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת", ובמניין בני מררי נאמר "שִׁשִּׁת אֱלֹפִים וּמֵאוֹתָיִם", **סך הכל 22,300** [7500+8600+6200=].

ולאחר מכן, כשנמנו את כל בני לוי יחד, נאמר, "כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי ה' לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה **שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף**", ולא נאמר שנים ועשרים אלף ושלוש מאות.

ולהיכן הלכו אותם שלוש מאות שחסרו במניין השני.

< **תשובת רבן יוחנן בן זכאי** – אותן שלש מאות, בכורות היו, ואין בכור מפקיע בכור.

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ה

כלומר, המניין של כל בני לוי נצרך לדעת כמה בני לוי ראויים לפדות בגופם את בכורות ישראל, ואף שבני לוי היו 22,300, רק 22,000 מתוכם היו ראויים לפדות בגופם את בכורות ישראל, אבל שאר 300 בני לוי היו בכורים בעצמם, ודים שיפקיעו מעצמם קדושת בכורתם, ולכן אינם ראויים לפדות גם בכור ישראל, נוסף להפקעת קדושת בכורת עצמם, ולכן לא נמנו.

[שמות ל"ח כ"ה-כ"ח] וְכִסֹּף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כָּפָר וְאֶלֶף וְשִׁבְעַת מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. בָּקַע לַגִּלְגָּלֶת מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. וַיְהִי מֵאֵת כָּפָר הַכֶּסֶף לְצַקֶּת אֶת אֲדָנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֲדָנֵי הַפָּרֶכֶת מֵאֵת אֲדָנִים לְמֵאֵת הַכָּפָר כָּפָר לְאֶדָן. וְאֶת הָאֶלֶף וְשִׁבְעַת הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה נְוִים לְעִמּוּדִים וְצָפָה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשַׁק אֹתָם.

סכום הכסף של תרומת המשכן

< שאלת קונטרוקוס השר את רבן יוחנן בן זכאי – בגיבוי כסף אתה מוצא, מאתים ואחת ככר, ואחת עשרה מנה ... ובנתינת הכסף אתה מוצא, מאה ככר ... משה רבכם גנב היה, או קוביוסטוס היה, או אינו בקי בחשבונות, נתן מחצה, ונטל מחצה, ומחצה שלם לא החזיר.

כלומר כסף תרומת המשכן היה מחצית השקל לכל אחד מישראל, שהיה מנינם 603,550 שנאמר, "בָּקַע לַגִּלְגָּלֶת מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים", נמצא שמניין השקלים היה 301,775 [=603,550/2], [ושקל האמור בתורה הוא סלע], כל 25 שקלים הם מנה, וכל 60 מנה הם ככר, ואם כן, כל [25 X 60 =] 1,500 שקלים הם ככר, ונמצא שב-301,500 שקלים, יש 201 ככר [=301,500/1,500], ו-275 שקלים הנותרים הם 11 מנה [=275/25], סך הכל 201 ככר ו-11 מנה.

ככר	1		201	
מנה [=100 זוז]	60	1		11
שקל [=4 זוז]	1,500	25	301,500	275

וכשבא הכתוב לומר מה עשו עם הכסף, אינו מונה אלא מאה ככר ותו לא, שנאמר, "וַיְהִי מֵאֵת כָּפָר הַכֶּסֶף לְצַקֶּת אֶת אֲדָנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֲדָנֵי הַפָּרֶכֶת מֵאֵת אֲדָנִים לְמֵאֵת הַכָּפָר כָּפָר לְאֶדָן", [ואף שמכאן אין כל כך קושיה כי ניתן לומר שלצקת את האדנים היה צורך במאה ככר ובשאר הכסף השתמשו לדברים אחרים מכל מקום בתחילת העניין נאמר "וְכִסֹּף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כָּפָר וְאֶלֶף וְשִׁבְעַת מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", ומשמע שזה היה כל כסף התרומה, ולא היה עוד כסף].

ואם כן נראה, שמשה נטל לעצמו יותר ממחצה מסכום הכסף הגבוי, שהיה 201 ככר ו-11 מנה.

< תשובת רבן יוחנן בן זכאי – משה רבינו גזבר נאמן היה, ובקי בחשבונות היה, ומנה של קודש כפול היה.

כלומר ככר האמור בתורה לא היה בו 60 מנה, אלא 120 מנה, ונמצא שמאה ככר האמורים בתורה, אינם 150,000 שקלים, אלא 300,000 שקלים, ויחד עם 1,775 שקלים שנתן ללווי העמודים, הגיע כל הסכום שנתן למלאכה 301,775 שקלים, שזה בדיוק הסכום הנגבה מבני ישראל.

מניין לנו שמנה של קודש כפול היה

א. מהכתוב "וְאֶת הָאֶלֶף וְשִׁבְעַת הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה נְוִים לְעִמּוּדִים וְצָפָה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשַׁק אֹתָם".

אם מנה של קודש לא היה כפול ובכל ככר היו 1,500 שקלים מדוע אמר הכתוב 1,775 שקלים היה לו לומר ככר אחד ו-250 שקלים. ומתוך שפירט כל השקלים יש ללמוד שכל הסכום הזה לא הגיע לכדי ככר אחד ואם כן ודאי הככר של קודש הוא כפול מככר של חול והוא 3,000 שקלים.

- אולם יש לדחות זאת, כי יתכן שככר אחד אינו סכום חשוב שיעדיף הכתוב לכותבו לעצמו, ואין זה כסכום מאה ככר, שודאי יעדיף הכתוב לכותבו, מאה ככר, ולא לכתוב 300,000 שקלים.

ב. מהכתוב "וַיַּחֲשֹׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כָּפָר וְאַלְפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל".

אם מנה של קודש לא היה כפול, ובכל ככר היו 1,500 שקלים מדוע אמר הכתוב 70 ככר ו-2,400 שקלים, היה לו לצרף כל הככרות יחד, ולומר 71 ככר ו-900 שקלים. ומתוך שפירט כל

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ה

השקלים הללו, יש ללמוד, שכל הסכום הזה של 2,400 שקלים לא הגיע לכדי ככר שלם, ואם כן ודאי הככר של קודש הוא כפול מככר של חול, והוא 3,000 שקלים.

- אולם יש לדחות זאת, כי יתכן שככר אחד אינו סכום חשוב שיעדיף הכתוב לכותבו לעצמו, ואין זה כסכום שבעים ככר, שודאי יעדיף הכתוב לכותבו.

ג. מהכתוב ביחזקאל "וְהִשְׁקֵל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים [ועוד] חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים [ועוד] עֶשְׂרֵה וְחֲמִשָּׁה שְׁקָל [סך הכל 60 שקלים] הַמָּנֶה יְהִיָּה לָכֶם".

מבואר בכתוב הזה, שמנה הוא 60 שקלים, שהם 240 זוז, [שקל = 4 זוז], ולעומת זאת, הדבר ידוע, שמנה הם מאה זוז, אלא מכאן, שהמנה האמור בכתוב הנ"ל, הוא מנה של קודש, והוא כפול ממנה של חול, ומתחילה היה מנה של קודש 200 זוז, אלא שהוסיפו על המידות שתות, ונעשו 200 זוז כמו 240 זוז הראשונים, והכתוב מחשב את המנה כפי המידה הראשונה.

[ולמדנו מכאן שלושה דברים. א. מוסיפים על המידות. ב. אין מוסיפים יותר משתות. ג. שתות מלבר].

מה נשתנו פטרי חמורים

מפטרי סוסים וגמלים

רבי חנינא שאל את רבי אליעזר בבית המדרש הגדול [=בבית מותבא רבא] מדוע מכל הבהמות הטמאות רק פטרי חמורים טעונים פדיון.

וענה לו רבי אליעזר (א) גזרת הכתוב היא. (ב) ועוד, שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל, שלא היו עמו תשעים חמורים לובים, [שהם מעולים], טעונים מכספה וזהבה של מצרים.

"וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם"

לדעת רבי אליעזר [וכן ענה לרבי חנינא] – רפידים היה שמו של אותו מקום.

ולדעת רבי יהושע – נקרא אותו מקום רפידים, מלשון חולשה ורפיון, משום שבו ריפו עצמם מדברי תורה, [ועל כך נענשו שבא עליהם עמלק], וכן מצינו שזהו לשון חולשה, שנאמר, "מְקוֹל שְׁעִטַּת פָּרִסוֹת אֶפְיָרְיוֹ מֵרַעַשׁ לָרָכָבוֹ הֵמוֹן גִּלְגָּלְיוֹ לֹא הִפְנוּ אֲבוֹת אֶל בָּנִים מֵרַפְיוֹן יָדָיִם".

"וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשָׁטִים וַיִּחָל

הָעָם לָזְנוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב"

לדעת רבי אליעזר [וכן ענה לרבי חנינא] – שטים היה שמו של אותו מקום.

ולדעת רבי יהושע – נקרא אותו מקום שטים, מלשון שטות, , משום שנתעסקו בו בדברי שטות.

"וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן

וַיֹּאכֵל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן"

רבי אליעזר אומר – ערומות פגעו בהן, ["ותקראן" משמע גופן היה פוגע בהן].

רבי יהושע אומר – שנעשו כולן בעלי קריין, [ולשון מקרה הוא].

בכור שאינו דומה לאמו

לדברי הכל, כשהבכור אינו דומה למין אמו כלל, אינו מתקדש בבכורה, בין לעניין בכור בהמה טמאה, [כגון שילדה פרה כמין חמור, או שילדה חמור כמין סוס, אין הוולד נידון כפטור חמור], [האופן הראשון מבואר במשנה בדף זה], ובין לעניין בכור בהמה טהורה, [כגון שילדה רחל כמין עז, או שילדה עז כמין רחל, אין הוולד נידון כבכור בהמה טהורה]. [כן מבואר במשנה בדף ט"ז] [ולדעת חכמים כשדומה למין אם במקצת, הוא מתקדש להיות בכור. ולדעת רבי שמעון, רק כשראשו ורובו דומה למין האם, הוא מתקדש להיות בכור].

ונחלקו חכמים מניין דין זה למד.

< לדעת התנא של משנתנו – עיקר דין זה למד מהכתובים של פרשות פטר חמור, ממה שחזרה תורה שתי פעמים לקרותו פטר חמור, [האחד בקדש לי כל בכור (שמות י"ג י"ג), "וְכָל פֶּטֶר חֹמֶר תִּפְדֶּה בָשָׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָדָה תִּפְדֶּה", והאחד בראה אתה (שמות ל"ד כ'), "וּפֶטֶר חֹמֶר תִּפְדֶּה בָשָׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ כָּל בְּכוֹר בְּנִידָה תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנֵי רִיקָם"], והרי זה

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ה

מלמד, שגם האם צריכה להיות חמור, [פטר חמור = פטר של חמור], וגם הבכור צריך להיות חמור, [פטר חמור = פטר שהוא חמור], ואינו מתקדש אלא אם כן גם האם חמור וגם הוולד חמור. ואף שעיקר דין זה שאין בכור אלא כשהוא ואמו מין חייב, אמור לעניין פטר חמור, גם לעניין בכור בהמה טהורה הדין כן, שכן יש ללמוד בבניין אב, שכשם שאין פטר חמור אלא זה שהוא ואמו חמור, כך אין בכור בהמה טהורה, אלא כשהוא ואמו מין אחד. [גלי רחמנא בחמור, דהוא קדושת דמים, שאין בו אלא חיוב פדיון בלבד, והוא הדין לבכור בהמה טהורה, דהוא קדושת הגוף, להיקרב למזבח].

< ולדעת רבי יוסי הגלילי – עיקר דין זה למד מהכתוב בעניין בכור בהמה טהורה, שנאמר בו, "אֵךְ בָּכוֹר שׁוֹר אוֹ בָּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בָּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֻלְבָּם תִּקְטִיר אִשָּׁה לָרִיחַ יִיחַח לַה'", שהיה יכול לכתוב "אֵךְ בָּכוֹר שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ"] ע"ז בלא לחזור על המילה "בָּכוֹר" לכל מין ומין, ומאחר שחזרה תורה על המילה "בָּכוֹר" לכל מין ומין "בָּכוֹר שׁוֹר אוֹ בָּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בָּכוֹר עֵז", הרי זה בא להקיש את הבכור למינו, וללמד, שאין הבכור של השור קדוש, אלא אם כן הוא שור כמין אמו, ואין הבכור של הכבש קדוש, אלא אם כן הוא כבש כמין אמו, ואין הבכור של העז קדוש, אלא אם כן הוא עז כמין אמו. [ומתוך שנאמר בכתוב "אֵךְ", הרי זה בא למעט מהכלל הנ"ל, ולומר, שרק כשהבכור אינו דומה למין אמו כלל, אינו מתקדש, אבל אם דומה לה במיעוט סימנים, הרי זה מתקדש]. ואף שעיקר דין זה, שאין בכור אלא כשהוא ואמו מין אחד, אמור לעניין בכור בהמה טהורה, גם לעניין פטר חמור הדין כן, שכן יש ללמוד בבניין אב, שכשם שאין בכור בהמה טהורה, אלא זה שהוא ואמו מין אחד, כך אין פטר חמור, אלא כשהוא ואמו מין אחד. [גלי רחמנא בבכור בהמה טהורה, דהוא קדושת הגוף להיקרב למזבח, והוא הדין לפטר חמור, דהוא קדושת דמים, שאין בו אלא חיוב פדיון בלבד].

לדעת התנא של משנתנו הכתוב "אֵךְ בָּכוֹר שׁוֹר אוֹ בָּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בָּכוֹר עֵז" בא ללמד שכולם קרבים למזבח

בכור תמים של בהמה טהורה קרב למזבח, בין שהוא בכור שור, ובין שהוא בכור כבש, ובין שהוא בכור עז, שנאמר, "אֵךְ בָּכוֹר שׁוֹר אוֹ בָּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בָּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֻלְבָּם תִּקְטִיר אִשָּׁה לָרִיחַ יִיחַח לַה'".

והוצרכה תורה לפרט את הדין הזה בכל שלושת המינים הללו, ולא היה די לכתוב את הדין הזה באחד מהם, או בשנים מהם, וללמוד בבניין אב שכן הדין באלו שלא פורטו, כי זה שלא היה כתוב, היה מקום לומר שאינו קרב.

- שכן אם היה כתוב דין זה רק בבכור שור היה מקום לומר שרק בו נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבת שור מרובה מהקרבת שאר מינים שנסכי השור חצי ההין ונסכי כבש ועז רביעית ההין.

- ואם היה כתוב דין זה רק בבכור כבש היה מקום לומר שרק בו נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבת כבש מרובה מהקרבת שאר מינים שאלית הכבש קרבה עם האימורים ואלית שור ועז אינה קרבה.

- ואם היה כתוב דין זה רק בבכור עז היה מקום לומר שרק בו נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבת עז מרובה מהקרבת שאר מינים שעל חטא עבודה זרה של יחיד מקריבים עז ולא שור או כבש.

- וכמו כן אם היה כתוב דין זה גם בבכור שור וגם בבכור עז היה מקום לומר שרק בהם נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבתם מרובה מהקרבתם מרובה מהקרבת שור שכבש ועז קרבים לפסח ושור אינו קרב לפסח.

- ואם היה כתוב דין זה גם בבכור שור וגם בבכור עז היה מקום לומר שרק בהם נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבתם מרובה מהקרבת כבש ששור ועז קרבים לקרבן עבודה זרה של ציבור [פר לעולה ושעיר לחטאת] וכבש אינו קרב לכך.

- ואם היה כתוב דין זה גם בבכור שור וגם בבכור כבש היה מקום לומר שרק בהם נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבתם מרובה מהקרבת כבש ששור נסכיו מרובים משל עז [שנסכי השור חצי ההין ונסכי עז רביעית ההין] וכבש אמוריו מרובים משל עז [שאלית הכבש קרבה ולא אילת העז].

ולדעת התנא של משנתנו – מהסיבה הזו כתבה תורה בכתוב הזה את כל אחד מהמינים, "בָּכוֹר שׁוֹר אוֹ בָּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בָּכוֹר עֵז", ללמד, שכולם שווים, וכולם קרבים למזבח, [ולכן לא למד מהכתוב הזה, את הדין המבואר לעיל, שאין הבכור קדוש, אלא אם כן הוא ואמו מין אחד].

אולם לדעת רבי יוסי הגלילי – ניתן ללמוד מהכתוב הזה את שני הדינים הללו. מתוך

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ו

שזכרו כל המינים בכתוב הזה, המדבר בהקרבת האימורים, יש ללמוד, שכולם שווים להיקרב למזבח. ומתוך שזכר בכולם המילה "בכור", ולא נאמר "אף בכור שור או [] כֶּשֶׁב או [] עז", יש ללמוד, שכולם אינם קדושים בבכורה, אלא כשהם שווים למין האם, כפי שנתבאר לעיל.

שאר בהמות טמאות חוץ

מחמור אין בהם שום דין בכורה

אף על פי שנאמר בתורה "כל פֶּטֶר רָחַם לְכָל בֶּשָׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַה' בְּאֲדָם וּבְבִהֶמָּה יִהְיֶה לָּךְ אֵד פְּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבִּהֶמָּה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה", ולכאורה הכתוב כולל כל הבהמות הטמאות, מכל מקום, **לדברי הכל, אין שום דין בכורה בשאר בהמות טמאות חוץ מחמור.**

לדעת רבי יוסי הגלילי – דין זה למד, ממה שנאמר בתורה שתי פעמים פטר חמור, ללמד, שרק פטר חמור טעון פדיון, ולא שאר בכורות של בהמה טמאה. והסיבה שהיה צורך לכתוב שתי פעמים פטר חמור, כי אם היה כתוב רק פעם אחת, "וְכָל פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה", עדיין לא היינו יודעים ששאר בכורות טמאים אינם נפדים כלל, אלא היינו אומרים, שפטר חמור נפדה בשה, ושאר בכורות טמאים נפדים בדברים אחרים. ולכן נאמר פעם שניה, "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה", ללמד, שרק פטר חמור נפדה, ושאר בכורות טמאים אינם כלל. [ואין לומר, שאם היה רק כתוב אחד, היינו אומרים שפטר חמור יצא מן הכלל, ללמד על כולו, וכל הבכורים הטמאים נפדים בשה, ולכן נאמר כתוב שני ללמד שרק פטר חמור נפדה בשה, אבל שאר בכורים טמאים נפדים בשאר דברים, ולא יצאו לגמרי מכלל פדיון. כי אם כן, די היה לכתוב בפעם השניה, "וְכָל חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה", ומתוך שנאמר "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה", יש ללמוד, שרק פטר חמור נפדה, ולא שאר בכורות טמאים].

דף ו

ולדעת התנא של משנתנו [הלומד מהכתובים פטר חמור שאין הבכור מתקדש אלא כשהוא דומה לאמו] – **דין זה שאין שום דין בכורה בשאר בהמות טמאות חוץ מחמור, למד בכלל ופרט** שנאמר "כֹּל פֶּטֶר רָחַם לִי וְכָל מִקְנֶה תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֵׂה. וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְּתוּ כָל בְּכוֹר בְּנֵי תִפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם", "וְכָל מִקְנֶה תִּזְכֹּר" **כלל, "שור ושה ... חמור" פרטים, וכל כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שפרט, ומכאן שרק שור שה וחמור בכלל דין בכורה.** [ורבי יוסי הגלילי לא למד דין זה בכלל ופרט, כי אין לדון בכלל ופרט אלא את הפרטים הסמוכים לכלל, ולדעתו, מאחר שנאמר "וּפֶטֶר", בין הכלל והפרטים הראשונים "וְכָל מִקְנֶה תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֵׂה" לבין הפרט האחרון "חמור", אין לדון את ה"חמור" בכלל ופרט. אבל לדעת חכמים, מאחר שנאמר "וּפֶטֶר" בוי"ו, הרי זה מחבר את כל הפרטים יחד, ללמוד כולם בכלל ופרט, והסיבה שתחילה כתבה תורה "פֶּטֶר", לחלק ביניהם, וחזרה וחיברה בוי"ו, כדי להפריד מעט בין בכורות בהמה טהורה, שיש בהם קדושת הגוף, לבכור חמור, שיש בו קדושת דמים, אבל מאחר שחיברה אותם התורה בוי"ו, כולם נדרשים בכלל ופרט].

כמה ספקות כשהבן דומה

למין האם במקצת סימנים

כבר נתבאר, שכל שאין הבכור דומה למין האם כלל, אינו מתקדש.

וכמו כן נתבאר, שכשכבש ילדה בכור כמין עז, והוא דומה במקצת סימנים למין כבש, הרי זה מתקדש.

ונתבאר בגמרא, שיש בזה ארבע דרגות בדין זה של דומה במקצת סימנים, שבכל דרגא יש סברא גדולה יותר לומר, שהבכור מתקדש, ואלו הן ארבע הדרגות:

א. כבש שילדה כמין עז ועז שילדה כמין כבש.

באופן הזה, כשהבכור דומה למין אמו במקצת סימנים, יש סברא גדולה לומר שהוא יתקדש, כי אף עיקר מראהו, שהוא כמין אחר ממין אמו, שווה הרבה למין אמו, שכן שניהם [מין עז ומין כבש], מין טהור הוא, ובשניהם נאמר דין בכורה לקדושת הגוף.

- ובזה באמת מפורש במשנה בדף ט"ז שהבכור מתקדש.

ב. פרה שילדה כמין חמור.

באופן הזה, כשהבכור דומה למין אמו במקצת

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ו

סימנים, **גם כן יש סברא גדולה לומר שהוא יתקדש** [כבכור שור], **אבל היא סברא פחותה מהמבואר בדין א'**, שכן גם בזה עיקר מראהו של הבן, שהוא כמין אחר ממין אמו, שווה במקצת למין אמו, שבשניהם [במין שור ובמין חמור] נאמר דין בכורה, אלא שהם שונים זה מזה בכך, שהאם, מין טהור, שנאמר בו דין בכורה לקדושת הגוף, והבן כמין טמא, שבכורה האמורה בו לקדושת דמים.

- **ובזה נסתפקו בגמרא אם הבן מתקדש**, [ומתוך שנאמר בזה אם תמצי לומר נראה שהוא מתקדש], **ומתוך הברייתא שהביאו בגמרא יש ראייה שבאופן הזה הבן מתקדש**.

ג. **חמור שילדה כמין סוס**.

באופן הזה, כשהבכור דומה למין אמו במקצת סימנים, **גם כן יש סברא לומר שהוא יתקדש** [כבכור חמור], **אבל היא סברא פחותה מהמבואר בדין א' ובדין ב'**, שכן גם בזה עיקר מראהו של הבן, שהוא כמין אחר ממין אמו, שווה במקצת למין אמו, ששניהם [מין חמור ומין סוס] מינים טמאים הם, אלא שהם שונים זה מזה בכך, שהאם מין שנאמר בו דין בכורה והבן כמין שלא נאמר בו דין בכורה.

- **ואף בזה נסתפקו בגמרא אם הבן מתקדש**, [ומתוך שנאמר בזה אם תמצי לומר נראה שהוא מתקדש].

ד. **פרה שילדה כמין סוס**.

באופן הזה, כשהבכור דומה למין אמו במקצת סימנים, **אין כל כך סברא לומר שהוא יתקדש**, שכן בזה, עיקר מראהו של הבן, שהוא כמין אחר ממין אמו, אינו שווה בכלום למין אמו, שהאם מין טהור שיש בו דין בכורה והבן מין טמא שאין בו דין בכורה.

- **ומכל מקום גם בזה נסתפקו בגמרא**, האם הבן מתקדש [כבכור שור], מטעם זה שבמקצת סימנים הוא דומה לאמו.

בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה

ובהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה

לדעת התנא של משנתנו – (א) כל הנולד מן הטהור, מותר באכילה, ואפילו נראה כמין טמא [שאין בו סימני טהרה], **שנאמר "אָךְ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלִּי הַגֶּרֶה וּמִמַּפְרִי־סֵי הַפָּרָה אֵת הַגִּמְלָה כִּי מַעֲלָה גֵרָה הוּא וּפָרָה אֵינָנוּ מִפְּרִי־סֵמָא הוּא לָכֶם"**, בא הכתוב לומר, **שדווקא הגמל** [ודומיו] **איסורי אכילה, שהוא דבר טמא היוצא מן הטמא, שכן סתם גמלים נולדים מגמלים, אבל כמין טמא הנולד מן הטהור, מותר באכילה. (ב) וכל הנולד מן הטמא, אסור באכילה, ואפילו הוא נראה כמין טהור** [שיש בו סימני טהרה], **שנאמר, "אָךְ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלִּי הַגֶּרֶה וּמִמַּפְרִי־סֵי הַפָּרָה", כלומר יש שאסור לאכול אף על פי שיש בו סימני טהרה שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה, והוא טהור הנולד מן הטמא**. [אבל אין לומר, שכוונת הכתוב הזה, לאסור טהור הבא מן הטמא, ותהא כוונת הכתוב לדברים טמאים שבאו מאם שהיא מעלי גרה ומפריסי פרסה, כי כבר נתבאר מהכתוב "הַגִּמְלָה ... טֵמָא הוּא", שטמא היוצא מן הטהור מותר].

ולדעת רבי שמעון – כל שהוא כמין טמא, [שאין בו סימני טהרה], **הרי זה אסור באכילה, ואפילו נולד מן הטהור, שנאמר בתורה שתי פעמים איסור אכילה של גמל, אחד בתורת כהנים, [ויקרא י"א ד'] "אָךְ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלִּי הַגֶּרֶה וּמִמַּפְרִי־סֵי הַפָּרָה אֵת הַגִּמְלָה כִּי מַעֲלָה גֵרָה הוּא וּפָרָה אֵינָנוּ מִפְּרִי־סֵמָא הוּא לָכֶם"**, ואחד במשנה תורה, [דברים י"ב ז'] **"אָךְ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלִּי הַגֶּרֶה וּמִמַּפְרִי־סֵי הַפָּרָה הַשְּׂסוּעָה אֵת הַגִּמְלָה וְאֵת הָאֲרָנָבֶת וְאֵת הַשָּׁפָן כִּי מַעֲלָה גֵרָה הִמָּה וּפָרָה לֹא הִפְרִי־סוּ טֵמָאִים הֵם לָכֶם"**, **האחד בא לאסור את הגמל הנולד מן הגמל, כלומר שגם בו וגם באמו אין סימני טהרה, והאחד בא לאסור אף גמל הנולד מן הפרה, כלומר שרק בו אין סימני טהרה, אבל באמו יש סימני טהרה, ואף על פי כן הוא אסור**. [ובסוף דף זה יתבאר בעזה"י, מה הדין לדעת רבי שמעון, בטמא הנולד מן הטהור, ודומה לאמו במקצת, או דומה לה בראשו ורובו].

< **ודעת רבי יהושע ודעת רבי אליעזר יתבארו בעזה"י להלן בדף ז'.**

חֵלֶב שֶׁל בַּהֲמָה טַמָּאָה אֲסוּר

לדברי הכל, חֵלֶב שֶׁל בַּהֲמָה טַמָּאָה אֲסוּר בשתייה, אבל נחלקו מניין הדבר למד.

לדעת חכמים – דין זה למד מתוך כך שכפלה תורה איסור אכילת גמל, האחד נכתב ללמד שגופו אסור, והשני בא ללמד שגם חלבו אסור.

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ו

ולדעת רבי שמעון – דין זה למד, ממה שנאמר בכתוב הריבוי "את", "... לא תאכלו ... את הגמל", שכל "את" שבתורה בא לרבות איזה דבר, וכאן בא הכתוב לרבות את החלב של הגמל, שהוא דבר הנטפל לגמל, וללמד שגם הוא אסור באכילה.

והסיבה שהוצרכה תורה לפרש, שחלב בהמה טמאה אסור, אף ששאר ציר ורוטב וקיפה של דברים טמאים אסורים באכילה כגופם, [שנאמר בעניין איסור שרצים, "אלה הטמאים לכם בכל השָׁרָץ" בה"א, לרבות את הציר [=שומן של דג] והרוטב והקיפה [=ריסוקי בשר שבשולי קדרה], והוא הדין בשאר איסורים].

כי היה מקום לומר, שחלב בהמה טמאה אינו כשאר דברים היוצאים ממנה, והוא מותר, שכן מסברא היה מקום לאסור אף חלב בהמה טהורה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ולמרות הסברא הזו, חלב בהמה טהורה מותר, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן, היה מקום לומר, שכמו כן חלב בהמה טמאה מותר, אף על פי שיש סיבה לאוסרו, ולכן פירשה תורה שהוא אסור.

"את ה' אֶקִיף תִּירָא"

- שמעון העמסוני, היה דורש כל "את" ו"את" שבתורה, [כלומר היה אומר שכל מקום שנאמר בתורה "את", הרי זה מרבה איזה דבר, והיה דורש כל אחד מה הוא מרבה], כיון שהגיע ל"את ה' אֶקִיף תִּירָא", אמר אין דבר שניתן לרבותו בכתוב הזה, שיש לירא ממנו כמו מה', ואם כן, מכאן יש ללמוד, שהכתוב "את" אינו ריבוי, וחזר בו מכל הדרשות שהיה דורש מכל "את" שבתורה. אמרו לו תלמידיו, רבי, כל "אתין" שדרשת, מה תהא עליהם. אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה. [וכן דעת חכמים לעיל ולכן לא דרשו איסור חלב גמלים מהריבוי "את"].

- עד שבא רבי עקיבא ולימד, שגם "את" זה האמור בכתוב "את ה' אֶקִיף תִּירָא", ניתן לדורשו בריבוי, והוא **לרבות תלמידי חכמים**, שיש לירא מהם כמו מפני ה', [וכדעתו שנינו במסכת אבות, ומורא רבך כמורא שמים]. [וכן דעת רבי שמעון לעיל, ולכן דרשו איסור חלב גמלים מהריבוי "את"].

מה הסיבה שמניקה אינה רואה דם

המניקה כל עשרים וארבעה חודש שאחר הלידה מסולקת דמים שאינה רואה דם נידה ונחלקו חכמים מה הסיבה לכך.

- **יש אומרים** שאמנם אחר הלידה יש בה דם כמו קודם לכן, אלא שמחמת הלידה, כל עשרים וארבעה חודש, **הדם** [הראוי לצאת בנידותה] **נעכר ונעשה חלב**, [כדי שיהא לה להניק], ולכן אין לה דם נידות.

- **ויש אומרים** שאחר הלידה, **כל עשרים וארבעה חודש**, אין בה דם כמו קודם לכן, כי הלידה גורמת לה לכך **שאבריה מתפרקים, ונחלשת, ודמה מועט, ואין נפשה ודמה חוזרים להיות כבתחילה אלא אחר עשרים וארבע חודש**, וכל אותו זמן, מחמת מיעוט דמה, אינה רואה דם נידות.

חלב בהמה טהורה מותר

< מבואר בגמרא, שמסברא היה מקום לומר, שאפילו חלב טהורה אסור באכילה.

- לדעת האומרים, שחלב המניקה נוצר מדמה שנעכר, מהסיבה הזו היה מקום לומר שהחלב אסור, כי נוצר מדם אסור.

- ואף לדעת האומרים שלא מהדם נעשה החלב, [ומה שאין דם בזמן ההנקה הוא מחמת פירוק האברים], גם כן היה מקום לומר שהחלב אסור, כי הוא דבר הבא מן החי, ושאר דברים הבאים מן החי, כאבר או בשר, אסורים באכילה.

< ואף על פי שמסברא היה מקום לומר שאפילו חלב טהורה אסור באכילה, **מכל מקום הוא מותר**, ונאמרו בגמרא כמה ראיות לכך :

א. **מתחילה רצו לומר**, שהראיה לכך שחלב בהמה טהורה מותר היא, **מתוך כך שאסרה תורה בשר בחלב**, ואם כן, דווקא בשר בחלב יחד אסורים, אבל כל אחד לחוד מותר.

- אולם דחו זאת, כי כשאסרה תורה בשר בחלב, אסרה אותם בהנאה, ואם כן ניתן לומר, שדווקא בשר בחלב יחד אסורים בהנאה, וכל אחד לחוד מותר בהנאה, אבל באכילה החלב אסור גם לבדו.

- ואף לדעת רבי שמעון, האומר, שבשר בחלב

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ו

אינם אסורים בהנאה, אלא באכילה, אין להביא מכך ראיה, שכל אחד לחוד מותר אף באכילה, כי ניתן לומר שאף שחלב אסור באכילה גם לבדו, הוצרכה תורה לכתוב איסור בשר בחלב, ללמד שעל איסור בשר בחלב אף לוקה.

ב. שוב רצו לומר, שהראיה לכך שחלב בהמה טהורה מותר, היא, **מתוך כך שאסרה תורה חלב בהמת קדשים**, ואם כן, דווקא חלב מוקדשים, אבל חלב חולין מותר.

- אולם דחו זאת, כי ניתן לומר שכשאסרה תורה חלב קדשים, אסרה אותו בהנאה, ובזה בלבד הוא חמור מחלב חולין, שאינו אסור בהנאה, אבל באכילה גם חלב חולין אסור.

ג. שוב רצו לומר, שהראיה לכך שחלב בהמה טהורה מותר, **מהכתוב "וְיָדִי חֵלֶב עֲזִים לְלַחֲמֶךָ לֶלֶחֶם בֵּיתֶךָ וְחַיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ"**, שמשמע ממנו, שחלב עזים יביא לחם, ולכאורה יעשה זאת על ידי מכירתו, ואם כן מותר הוא.

- אולם דחו זאת, כי ניתן לומר שאין החלב הזה מותר באכילה, אלא בסחורה בלבד.

ד. ויש להביא ראיה לכך שחלב בהמה טהורה מותר, **ממה ששלח ישי חריצי חלב** [=גבינות] **עם דוד למלחמה**, לתת לשר האלף, כמו שנאמר, **"וַיֹּאמֶר יְשִׁי לְדָוִד בְּנוֹ קַח נָא לְאַחֶיךָ אִיפַת הַקְּלִיא הַזֶּה וְעֲשֶׂהָ לֶחֶם הַזֶּה וְהָרֹץ הַמִּמָּנָה לְאַחֶיךָ. וְאֵת עֲשֶׂרֶת חֲרִיצֵי הַחֵלֶב הָאֵלֶּה תָּבִיא לְשֵׁר הָאֶלֶף וְאֵת אַחֶיךָ תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם וְאֵת עֲרֶבְתָּם תִּקְח"**, ובוודאי לא שלח את חריצי החלב לעשות בהם סחורה, שכן אין דרך לעשות סחורה במלחמה, אלא לאכילה שלחם.

ה. ועוד יש להביא ראיה לכך שחלב בהמה טהורה מותר באכילה, **שכן ארץ ישראל נשתבחה בכך שהיא "ארץ זבת חלב ודבש"**, ובוודאי לא היה הכתוב משבחה בדברים אסורים.

ו. ועוד יש להביא ראיה לכך שחלב בהמה טהורה מותר באכילה, **מהכתוב "הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב"**, הרי שאומר הכתוב ללכת לאכול יין וחלב.

למה חזרה תורה שתי

פעמים על הבהמות הטמאות

בפרשת שמיני [ויקרא י"א ד'-ח'] נאמר – **"אֲךָ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלֵי הַגֶּרֶה וּמִמִּפְרִיסֵי הַפֶּרָסָה אֵת הַגָּמֶל כִּי מַעֲלָה גֶרֶה הוּא וּפֶרָסָה אֵינָנּוּ מִפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם. וְאֵת הַשֶּׁפֶן כִּי מַעֲלָה גֶרֶה הוּא וּפֶרָסָה לֹא יִפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם. וְאֵת הָאֲרָנֶבֶת כִּי מַעֲלַת גֶּרֶה הוּא וּפֶרָסָה לֹא הִפְרִיסָה טָמְאָה הוּא לָכֶם. וְאֵת הַחֲזִיר כִּי מִפְרִיס פֶּרָסָה הוּא וְשִׁסַּע שִׁסַּע פֶּרָסָה וְהוּא גֶרֶה לֹא יָגֵר טָמֵא הוּא לָכֶם. מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבִגְבֻלָתָם לֹא תִגְעוּ טָמְאִים הֵם לָכֶם"**.

ובפרשת ראה [דברים י"ד ז'-ח'] נאמר – **"אֲךָ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלֵי הַגֶּרֶה וּמִמִּפְרִיסֵי הַפֶּרָסָה הַשִּׁסְיָעָה אֵת הַגָּמֶל וְאֵת הָאֲרָנֶבֶת וְאֵת הַשֶּׁפֶן כִּי מַעֲלָה גֶרֶה הֵמָּה וּפֶרָסָה לֹא הִפְרִיסוּ טָמְאִים הֵם לָכֶם. וְאֵת הַחֲזִיר כִּי מִפְרִיס פֶּרָסָה הוּא וְלֹא גֶרֶה טָמֵא הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבִגְבֻלָתָם לֹא תִגְעוּ"**.

והסיבה שחזרה תורה על הדברים האסורים הללו פעם שניה, ללמד דבר שלא היה למד מהפעם הראשונה, והוא **השסועה**.

למה חזרה תורה שתי

פעמים על העופות הטמאים

בפרשת שמיני [ויקרא י"א ג'-י"ט] נאמר – **"וְאֵת אֵלֶּה תִּשְׁקְצוּ מִן הָעוֹף לֹא יֹאכְלוּ שִׁקָץ הֵם אֵת הַנֶּשֶׁר וְאֵת הַפֶּרֶס וְאֵת הָעֶזְנִיָּה. וְאֵת הַדָּאָה וְאֵת הָאֵיָּה לְמִינָהּ. אֵת כָּל עֶרֶב לְמִינוֹ. וְאֵת בֵּית הַיַּעֲנָה וְאֵת הַתַּחֲמָס וְאֵת הַשֹּׁחַף וְאֵת הַנֶּץ**

לְמִינֵהוּ. וְאֵת הַכּוֹס וְאֵת הַשִּׁלָּף וְאֵת הַיִּנְשׁוּף. וְאֵת הַתִּנְשָׁמֶת וְאֵת הַקָּאֵת וְאֵת הָרָחֶם. וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֵת הַדּוֹכִיפַת וְאֵת הָעֶטְלָף.

ובפרשת ראה [דברים י"ד י"ב-י"ח] נאמר – **"וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעֶזְנִיָּה. וְהָרָאָה וְאֵת הָאֵיָּה וְהַדָּיָה לְמִינָהּ. וְאֵת כָּל עֶרֶב לְמִינוֹ. וְאֵת בֵּית הַיַּעֲנָה וְאֵת הַתַּחֲמָס וְאֵת הַשֹּׁחַף וְאֵת הַנֶּץ לְמִינֵהוּ. אֵת הַכּוֹס וְאֵת הַיִּנְשׁוּף וְהַתִּנְשָׁמֶת. וְהַקָּאֵת וְאֵת הָרָחֶמָה וְאֵת הַשִּׁלָּף. וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוֹכִיפַת וְהָעֶטְלָף"**.

והסיבה שחזרה תורה על הדברים האסורים הללו פעם שניה, ללמד דבר שלא היה נאמר בפעם הראשונה, והוא **הראה**.

טמא הנולד מן הטהור ודומה לטהור במקצת

סימנים – לדעת רבי שמעון

כבר נתבאר שלדעת רבי שמעון כל שאין בו סימני טהרה אף שנולד מן הטהור הרי זה אסור באכילה.

ונסתפקו בגמרא, מה דעת רבי שמעון, בדיון טמא שנולד מן הטהור, אבל דומה לטהור במקצת סימנים, **האם די בכך שדומה לטהור במקצת סימנים, בכדי שלא יהא נחשב כבהמה טמאה, או שאינו מותר באכילה עד שיהא דומה למין אמו בראשו ורובו**, [שכן דעת רבי שמעון לעניין בכורה, שאין הבכור מתקדש, עד שיהא דומה לאמו בראשו ורובו, ולא די בדמיון של מקצת סימנים כנזכר בדף ה'].

ומסקנת הסוגיה, שלדעת רבי שמעון, טמא הנולד מן הטהור **אינו מותר באכילה, אלא אם כן דומה לאמו בראשו ורובו**.

דף ז

הנולד מטמא והנולד מטהור

והנולד מטמא וטהור

לדעת רבי יהושע – אין בהמה מותרת לאכילה, אלא אם כן באה מאב ואם טהורים, שנאמר, "זאת הבהמה אשר תאכלו שור שֶׁה כְּשִׁבִּים וְשֶׁה עֲזִים", ללמד, שאין השה מותר, אלא כשבא משני כבשים, או משני עיזים, כלומר שהאב והאם טהורים, [אבל כשאחד מהוריו טמא, הרי זה טמא, ואין הכוונה שאחד מההורים מין טמא ממש, כי אין שני מינים מתעברים זה מזה, אלא הכוונה שאחד מההורים הוא כמין טמא הנולד מן הטהור, שהוא נחשב כטמא גמור, ולכן גם בנו טמא]. **ואף זה שנולד מן הטהור, אם הוא עצמו נראה כמין טמא, אסור באכילה**, [וזה כדעת רבי שמעון], **עד שיהא דומה למין טהור לכל הפחות בסימן אחד**, [ובזה חלוק הוא על רבי שמעון], ועל זה נאמר, "אֵךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעְלֵי הַגֶּרֶה וּמִמַּפְרִיטֵי הַפֶּרָסָה ...", ללמד, שדווקא זה שכולו כמין טמא, אסור, אבל אם הוא דומה במקצת למין טהור הרי זה מותר.

ולדעת רבי אליעזר – הנולד מטהורים מותר באכילה, אפילו כולו כמין טמא, והכתוב הזה, "אֵךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעְלֵי הַגֶּרֶה וּמִמַּפְרִיטֵי הַפֶּרָסָה ...", האוסר טמא, בא לומר, שדווקא טמא בן טמאים אסור, אבל כשאחד מהוריו טהור גם הבן טהור, ולא רק כשהאם טהורה, אלא אף כשהאב טהור, שנאמר "שֶׁה כְּשִׁבִּים וְשֶׁה עֲזִים", לרבות כל שאחד מהוריו טהור.

סיכום דיני טמא הנולד

מטהור וטהור הנולד מטמא

טמא בן טמא – לדברי הכל אסור.

טהור בן טמא ודומה ברובו וראשו לטמא – לכאורה גם בזה לדברי הכל אסור שלא מצאנו מפורש מי שמתיר.

טהור בן טמא ודומה במקצת לטמא – לכאורה גם בזה לדברי הכל אסור שלא מצאנו מפורש מי שמתיר.

טהור כולו בן טמא – לכאורה גם בזה לדברי הכל אסור שלא מצאנו מפורש מי שמתיר.

טהור בן טהור – לדברי הכל מותר [לדעת רבי יהושע רק כששני ההורים טהורים ולדעת רבי אליעזר אף כשאחד מהוריו כמין טמא].

טמא בן טהור ודומה ברובו וראשו לטהור – לדברי הכל מותר [לדעת רבי יהושע רק כששני ההורים טהורים ולדעת רבי אליעזר אף כשאחד מהוריו כמין טמא].

טמא בן טהור ודומה במקצת לטהור – לדברי רבי שמעון אסור, ולדברי רבי יהושע ורבי אליעזר מותר [לדעת רבי יהושע רק כששני ההורים טהורים ולדעת רבי אליעזר אף כשאחד מהוריו כמין טמא].

טמא כולו בן טהור – לדברי רבי שמעון ורבי יהושע אסור, ולדברי רבי אליעזר מותר [אף כשאחד מהוריו כמין טמא].

אין עיבור משני מינים

לדברי רבי יהושע בן לוי, לעולם אין מתעברת, לא טמאה מן הטהור, ולא טהורה מן הטמא, ולא גסה מן הדקה, ולא דקה מן הגסה, ולא בהמה מן חיה, ולא חיה מן בהמה, חוץ מצבי ותייש, שלדעת רבי אליעזר ובני מחלוקתו, יוצא מהם כוי, [ונחלקו בו אם נוהג בו איסור אותו ואת בנו].

ומה שנזכר לעיל, "נולד מטמא וטהור", הכוונה לטמא וטהור מאותו מין, שאחד מהם נראה כמין אחר.

ובדף ח' יתבאר בעזה"י, שכל שתשמישם

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ז

ועיבורם שווה, כגון כבש ועז, יולדים ומגדלים זה מזה.

זה וזה גורם

לדעת רבי יהושע – זה וזה גורם **מותר**, כלומר, הבא משני גורמים, שאחד אסור ואחד מותר, הרי זה מותר, ולכן בהמה שנולדה מאם טרפה ואב תמים, מותרת להיקרב למזבח.

ולדעת רבי אליעזר – זה וזה גורם **אסור**, כלומר, הבא משני גורמים, שאחד אסור ואחד מותר, הרי זה אסור, ולכן בהמה שנולדה מאם טרפה ואב תמים, אינה קרבה למזבח.

מי רגלים של סוסים וגמלים

לכל הלשונות בגמרא, מי רגלים של סוסים וגמלים **מותרים**, ואינם אסורים כסוסים וחמורים עצמם.

ללשון ראשון – הטעם לכך שמי רגלים של סוסים וגמלים מותרים, כי מי רגלים של סוסים וגמלים יוצאים מהם צלולים, כמו המים שנכנסו להם, ואם כן ברור שאינם אלא המים שנכנסו, והמים שנכנסו להם מותרים.

וללשון שני – הטעם לכך שמי רגלים של סוסים וגמלים מותרים, כי אינם ראויים לשתייה כלל, וכל שאינו ראוי למאכל, בטל ממנו האיסור.

מי רגלים של חמור

נסתפקו בגמרא במי רגלים של חמור אם הם מותרים או לא, ופשט רב ששת שהם **אסורים**.

< ללשון ראשון, סיבת הספק היא, שכן מי רגלים של חמור יוצאים ממנו עכורים, ומעתה, אם עכירותם היא משום שמעורב בהם מגוף החמור, אם כן הם אסורים, ואם עכירותם היא מחמימות הבשר וסרחונו, אבל לא מעורב בהם מגוף הבשר, הם מותרים.

ופשט רב ששת, שהם אסורים, כי מבואר במשנתנו, שכל היוצא מן הטמא אסור, שלא רק היוצא מטמא, כלומר מגופו של טמא, אסור, אלא אף כל שהוא מין טמא, כלומר שדומה לדבר טמא, אסור, ומי רגלים עכורים אלו, דומים לחלב, שהוא עכור, ולכן גם הם אסורים, כמו חלב של טמאה.

< ולשון שני, סיבת הספק היא, שכן מי רגלים של חמור מסריחים, ומעתה מאחר שאין בני אדם שותים מים כאלו, אם כן יש להחשיבם כמי שבטלו מתורת אוכל, ואינם אסורים. אולם מצד שני יתכן לומר, מאחר שיש בני אדם ששותים מי רגלים של חמור לרפואה [של יקרונא], אינם בטלים מתורת אוכל, ועדיין הם אסורים.

ופשט רב ששת, שהם אסורים, כי מבואר במשנתנו, שכל היוצא מן הטמא, כלומר שהיה בתוך הטמא ויצא, הרי זה אסור, ומים אלו, מאחר שהיו בחמור, הרי אלו אסורים.

מפני מה דבש דבורים מותר

- יש אומרים שהסיבה שדבש דבורים מותר באכילה, כי אין הדבש נעשה מגוף הדבורים כלל, אלא הן מכניסות לגופן צוף מהפרחים, וממנו נעשה הדבש במעיהן, ולא מעורב בו דבר מגוף הדבורים. [וזה אינו כדעת רב ששת, האומר, שכל שהיה בגוף הטמא, אסור, אף שאין בו מגוף הטמא].

- ולדעת רבי יעקב, אף שמסברא היה מקום לאסור את דבש הדבורים, [כדעת רב ששת, שכל שהיה בגוף הטמא נאסר], גזרת הכתוב היא, שדבש דבורים מותר, שנאמר, "וְכָל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכְלוּ", "הוא" מיעוט הוא, ללמד, שדווקא שרץ העוף עצמו טמא, אבל מה שהעוף משריץ, אינו טמא, ובכלל זה דבש דבורים. [אבל דבש גזין וצירעין אסור, משום שאינו קרוי דבש סתם, אלא דבש גזין ודבש צירעין, ומאחר ששמים עליו הרי זה, אסור, שלא התירה תורה אלא מה שהעוף משריץ, ואינו נקרא על שם השרץ. וכל זה לדעת רבי יעקב, אבל לדעה ראשונה, גם דבש גזין וצירעין מותר באכילה, כי אין בו מגוף הטמא, וכן שנינו בברייתא].

טומאת אוכלים בדבש

- דבש דבורים, אף בעודו בכורת, נחשב כאוכל, ומקבל טומאת אוכלים, ואינו צריך מחשבה לכך, כי מן הסתם עומד לאכילה.

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ז

- אבל דבש גזין וצירעין, מן הסתם אינו עומד לאכילה, ואינו מקבל טומאת אוכלים, ורק אחר שיחשבו עליו לאוכלו, הוא יקבל טומאת אוכלים.

חלי יחמורתא

חלי יחמורתא הן כעין ביצי זכר היוצאים מרחם היחמורות, וחכמים היו סבורים שהם אסורים, כדין אבר מן החי, כי ודאי הם אברים של עובר זכר שברחם.

אולם רב ספרא לימד, שאינם ביצי זכר, אלא קרישת זרע של איל, שהאיל הולך אחר האילה להיזקק לה, ומתוך שרחמה צר, אינו מצליח, והולך אחר היחמורת, ושופך הרבה זרע, ונקרש, ואותו זרע קרוש יוצא, ונראה כביצי זכר, ואם כן אין זה אבר מן החי, ואין לאוסרו.

עור הבא כנגד פניו של חמור

עור שיש על פני החמור כשהוא נולד, שהוא כעין שליא, אינו נחשב לא כחלק מגוף הנולד, ולא כחלק מגוף האם, אלא כהפרשה בעלמא, ולכן הוא מותר באכילה.

עור הבא כנגד פניו של אדם

עור שיש על פני תינוק כשהוא נולד, שהוא כעין שליא, אינו נחשב לא כחלק מגוף הנולד, ולא כחלק מגוף האם, אלא כהפרשה בעלמא, ולכן אפילו הנולד ואמו מתים, אותו עור אינו מטמא כמת.

דג הנמצא במעי דג טהור

דג טהור אינו מגדל עוברו במעיו, אלא מטיל ביצים, [כעופות, ואחר כך יושב עליהן ומחממן, ונעשה בהן עובר ויוצא מהקליפה], ולפיכך, כשנמצא דג בתוך מעי דג טהור, אין זו עוברו של הדג הטהור, אלא דג אחר שבלע בפיו.

ומעתה, אם ראינו שבלע דג טמא, [אף שלא ניתן להכיר את הנמצא אם הוא זה שבלע], מן הסתם הדג הנמצא הוא הדג שבלע, והרי זה אסור.

דג הנמצא במעי דג טמא

דג טמא מגדל עוברו במעיו, כשאר בהמות וחיות, ולפיכך, כשנמצא דג במעיו, יתכן שהוא עוברו, האסור כמותו, ויתכן שהוא דג אחר שבלע, ואינו נידון כמין הבולע אלא כמין הנלבע.

- לדעת רב ששת, אם ראינו שבלע דג טהור, ואחר נמצא דג דרך הרעי, ודאי אין זה עובר, אלא הדג שבלע, כי העובר היה נמצא בבית הרחם, ולכן הוא מותר. [אבל בשאר אופנים, יש לחוש שהנמצא הוא העובר, והרי זה אסור, כדין היוצא מן הטמא, ואפילו הוא נראה כמין טהור].

- ולדעת רב פפא, אם ראינו שבלע דג טהור, ואחר כך נמצא דג דרך בית הבליעה, ודאי אין זה עובר, אלא הדג שבלע, כי העובר היה נמצא בבית הרחם, ולכן הוא מותר. [אבל בשאר אופנים, יש לחוש שהנמצא הוא העובר, והרי זה אסור, כדין היוצא מן הטמא, ואפילו הוא נראה כמין טהור].

- ולדעת רב נחמן, אם ראינו שבלע דג טהור, ואחר כך נמצא דג שלם, ודאי אין זה עובר, אלא הדג שבלע, כי אם היה זה עובר, מאחר שנשלמה יצירתו, היה יוצא מהאם, ולא משתהה בתוכה, ולכן הנמצא מותר. [אבל בשאר אופנים, יש לחוש שהנמצא הוא העובר, והרי זה אסור, כדין היוצא מן הטמא, ואפילו הוא נראה כמין טהור].

- ולדעת רב אשי, בכל אופן שנמצא דג כמין טהור במעי דג טמא, הרי זה מותר, כי רוב עוברים דומים למין האם, וזה שנמצא שאינו דומה למין האם, מן הסתם בלוע הוא ולא עובר, ומאחר שנראה כמין טהור, מן הסתם מין טהור הוא, ומותר.

-

יש חילוק בין דגים טמאים לדגים טהורים, שדג טמא משריץ [עוברו בתוך גופו, כשאר בהמה וחיה], ודג טהור מטיל ביצים, [ויושב עליהם, ומחממן, עד שיוציאם מן הקליפה כעופות].

כל המוליז [שיוולד עובר ממש], מניק [שיש לו דדים]. וכל המטיל ביצים, אין לו דדים, אלא מלקט פירורים ומפרנס בניו.

-

יש חילוק בין דגים טמאים לדגים טהורים, שדג טמא משריץ [עוברו בתוך גופו, כשאר בהמה וחיה], ודג טהור מטיל ביצים, [ויושב עליהם, ומחממן, עד שיוציאם מן הקליפה כעופות].

כל המוליז [שיוולד עובר ממש], מניק [שיש לו דדים]. וכל המטיל ביצים, אין לו דדים, אלא מלקט פירורים ומפרנס בניו.

-

יש חילוק בין דגים טמאים לדגים טהורים, שדג טמא משריץ [עוברו בתוך גופו, כשאר בהמה וחיה], ודג טהור מטיל ביצים, [ויושב עליהם, ומחממן, עד שיוציאם מן הקליפה כעופות].

כל המוליז [שיוולד עובר ממש], מניק [שיש לו דדים]. וכל המטיל ביצים, אין לו דדים, אלא מלקט פירורים ומפרנס בניו.

-

-

-

-

-

-

-

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ח

חוץ מעטלף, [=דומה לעכבר ויש לו כנפים], שאף על פי שמטיל ביצים, מניק.

דף ח

הדולפנין, הם דגים הנקראים בארמית בני ימא [=בני הים. חציים צורת אדם, וחציים צורת דג], **פריס ורביס מבני אדם**, [שאם בא אדם עליהם, מתעברות הימנו].

כל שזכרותו [=הגיד] **מבחוץ**, **מוליד**, כלומר העובר נוצר במעי האם, ונולד שלם. **וכל שזכרותו מבפנים**, **מטיל ביצים**.

כל שתשמישו ביום, [=תרנגול], **יולד ביום**. **כל שתשמישו בלילה**, [=עטלף], **יולד בלילה**. **וכל שתשמישו בין ביום בין בלילה**, [=אדם וכל הדומים לו], **יולד בין ביום בין בלילה**.

ומאחר שלמדנו, שאין תרנגול מטיל ביצים אלא ביום, מי שבדק את לול התרנגולים בתחילת ליל יום טוב, ולא ראה בו ביצה, ודאי שלא נולדה הביצה בוקר וראה בו ביצה, ודאי שלא נולדה הביצה בלילה, אלא קודם הלילה בערב יום טוב, והרי היא מותרת באכילה ביום טוב, כדין ביצה שנולדה קודם יום טוב, ומה שלא ראה אותה בתחילת הלילה, כנראה שחזרה לתוך התרנגולת בשעה שבדק, ומכל מקום מאחר שכבר נולדה קודם, לכן הותרה באכילה, ואינה נאסרת מחמת חזרתה.

כל שתשמישו ועיבורו שוה, [כגון כשב ועז, ששניהם פנים כנגד עורף, וימי עיבורם שוה, ששוהים חמשה חדשים], אם בא אחד על מין חבירו, **יולדים**, וכן **מגדלים** [=מניקים] **זה מזה**.

הכל משמשים פנים כנגד עורף, חוץ משלשה, **שמשמשים פנים כנגד פנים**, **ואלו הם**, **דג**. **ואדם**. **ונחש**. והסיבה לכך שאלו נשנתנו משאר בריות, לשמש פנים כנגד פנים, הואיל ודברה עמהם שכינה . **וגמל משמש אחור כנגד אחור**.

זמני עיבור בעלי חיים וגידולי קרקע שכנגדם

ימי העיבור	בחי	בצומח
21 יום	תרנגולת	אילן לוז
50 יום	כלב	אילן תאנה
52 יום	חתול	אילן תות
60 יום	חזיר	אילן תפוח
[150 יום =] חמישה חודשים	בהמה דקה טהורה	אילן גפן
[180 יום =] ששה חודשים	שועל וכל מיני שרצים	אילן תבואה
[270 יום =] תשעה חודשים	בהמה גסה טהורה	אילן זית
[360 יום =] שנים עשר חודש	בהמה גסה טמאה כחמור	אילן דקל
[1080 יום או 1105 יום =] שלוש שנים	הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והפיל והקוף והקיפוף	אילן בנות שוח וכן חרוב
[2520 יום או 2555 יום =] שבע שנים	נחש	יש אומרים לא מצינו לנחש חבר. ויש אומרים מצינו לו חבר והוא מוכססים

אפעה דומה לחרוב בדבר נוסף, והוא, שהאפעה אינו מתעבר פעם ראשונה, אלא שבעים שנה אחר שנולד, והחרוב אינו גומר פירותיו פעם ראשונה, אלא שבעים שנה אחר נטיעתו.

מניין שעיבורו של נחש הוא שבע שנים

רב יהודה אמר רב או רבי יהושע בן חנניא ביארו מניין לנו שעיבורו של נחש שבע שנים.

שבקללת הנחש נאמר, **"אָרוּר אֲתָה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה"**, ואם כוונת הכתוב לומר שנתקלל רק בכך שיהא עיבורו יותר מכל שאר בעלי חיים, כלומר יותר משלוש שנים, ודיו שיתקלל שיהא עיבורו שלוש שנים ויום אחד, לא היה צריך להזכיר בכתוב גם **"מִכָּל הַבְּהֵמָה"**, וגם **"וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה"**, ודי היה להזכיר את זה שעיבורו מרובה ביותר, כגון חית השדה שעיבורה שלוש שנים, ובזה היינו יודעים שעיבור הנחש מרובה ממנו.

ומתוך שאמר הכתוב, **"אָרוּר אֲתָה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה"**, על כרחך כך כוונת הכתוב, **שיהא הנחש מקולל מהבהמה, באותו שיעור שהבהמה מקוללת מהחיה**.

ומאחר שעניין זה נאמר לרעתו, יש לנו לחפש את ההפרש הגדול ביותר בין עיבור בהמה לעיבור חיה, והוא הפרש של **שבע פעמים**, שכן **עיבור בהמה טמאה הוא שנה, והוא פי שבע מעיבור חיה קטנה כחתול, שעיבורה 52 יום**, [364 = 7 x 52], וכשם שהבהמה הזו מקוללת מהחיה הזו פי שבע, כך הנחש מקולל מהבהמה הזו פי שבע, ואם כן, עיבורו של הנחש הוא שבע

רבי יהושע וסבי דבי אתונא

המעשה שמחמתו הלך רבי יהושע לזקני אתונא <

הקיסר שאל את רבי יהושע בן חנניה – כמה ימי

עיבורו של הנחש.

ענה לו רבי יהושע – שבע שנים.

אמר הקיסר – והלא זקני אתונא הרביעו נחש,

והוליד שלוש שנים.

ענה רבי יהושע – אותו נחש כבר היה מעובר

ארבע שנים קודם לכן, והם טעו, כשחשבו

שהוליד שלוש שנים אחר ההרבעה.

הקשה הקיסר – והלא הם הרביעו את הנחש,

ושימש, ואם היה מעובר קודם לכן, לא היה

משמש, [שכן דרך חיה ובהמה מאחר

שמתעברות אינן מקבלות זכר].

ענה רבי יהושע – הנחש דרכו לשמש גם אחר

העיבור, שבזה דומה הוא לבני אדם.

הקשה הקיסר – והלא זקני אתונא חכמים הם,

ובוודאי בדקו היטב מה שעשו.

ענה לו רבי יהושע – אנו חכמים מהם.

אמר לו הקיסר – אם חכם אתה, לך נצחם,

והביאם לי.

שאל רבי יהושע – כמה הם אותם זקני אתונא.

ענה הקיסר – ששים בני אדם.

ביקש רבי יהושע – עשה לי ספינה שיש בה

ששים חדרים, ובכל חדר ששים כסאות. ועשה

לו הקיסר בקשתו. והלך רבי יהושע להביאם.

כיצד גילה רבי יהושע את פתח בי אתונא <

כשהגיע רבי יהושע לכרך של אתונא נכנס לבית

מטבחים ופגש אדם חותך בהמה לאברים.

שאל אותו רבי יהושע – האם תמכור לי את

הראש שלך.

ענה לו – כן.

שאל רבי יהושע – בכמה.

ענה לו – בחצי זוז.

שילם רבי יהושע, ואותו האיש נתן לו את ראש

הבהמה.

אמר לו רבי יהושע – וכי דיברתי עמך על ראש

הבהמה, הלא את ראשך קניתי, אם רוצה אתה

שאניח לראשך, לך לפני, והראה לי היכן פתח

של בית אתונא, [מקום זקני אתונא].

אמר לו אותו האיש – ירא אנוכי, כי כל מי

שמראה את פתח מקומם, הורגים אותו.

אמר לו רבי יהושע – טול חבילה של קנים, ולך,

וכשתגיע ליד הפתח שלהם, העמד אותה על

הארץ, כאדם העומד לנוח, [וכך לא יבינו שאתה

מראה לי את הפתח].

וכך עשה.

כיצד נכנס רבי יהושע לבי אתונא <

הלך רבי יהושע, ומצא שהיו שומרים באותו

פתח, חלקם מבפנים, [שלא יניחו לשום אדם

להיכנס], וחלקם מבחוץ, [שלא יצא אחד מהזקנים

לחוץ], והפתח היה עבה, והיו בו סובין או עפר,

שניכר בהם מדרס רגלים, וכשהיו הזקנים

רואים בו סימנים של אדם שנכנס, היו הורגים

את השומרים החיצוניים, על שהניחו אדם

להיכנס, וכשהיו רואים בו סימנים של אדם

שיצא, היו הורגים את השומרים הפנימיים, על

שהניחו אדם לצאת.

מה עשה רבי יהושע, הפך סנדלו האחת, ובא

להיכנס בפתח, וקודם שדחפוהו השומרים לחוץ

שלא יכנס, הספיק לדרוך בתוך הפתח פסיעה

אחת בכל רגל, ועל ידי שדרך ברגלו שבה היה

הסנדל כראוי, נעשה סימן של סנדל כלפי פנים,

ועל ידי שדרך ברגלו שבה היה הסנדל ההפוך,

נעשה סימן של סנדל כלפי חוץ.

וכשבאו הזקנים, ראו כן, ודימו לחשוב, שסימני

רגלים של שני בני אדם הם, אחד נכנס ואחד

יוצא, והרגו את כל השומרים.

וכשלא היו שם שומרים, נכנס רבי יהושע.

תחילת דיבורו של רבי יהושע עם זקני בי אתונא <

כשנכנס, ראה שהבחורים יושבים למעלה,

והזקנים יושבים למטה, [ולהרע לנכנסים היו

יושבים כן, שהנותן שלום לעליונים תחלה, הורגים

אותו התחתונים, שאומרים לו, אנו הזקנים, ולנו

היה לך ליתן שלום תחילה, והנותן שלום לזקנים

תחילה, הורגים אותו הבחורים, שאומרים לו, הלא

אנו חשובים מהם, שאנחנו למעלה והם למטה].

אמר לעצמו רבי יהושע, אם אתן שלום

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ה

לעליונים תחילה, הזקנים יהרגוני, ואם אתן שלום לזקנים תחילה, העליונים יהרגוני, מה עשה, אמר סתם – "שלום עליכם".

שאלו אותו הזקנים – מדוע באת לכאן.

ענה להם רבי יהושע – חכם היהודים אנוכי,

ורוצה אני ללמוד חכמה מכם.

אמרו לו – אם חכם אתה, נשאל אותך קושיות,

[ונראה חכמתך].

אמר להם – מסכים אני שתבחנו אותי, ואם

תנצחוני עשו בי כרצונכם, ואם אני אנצח

אתכם, תבואו לאכול עמי בספינה.

והסכימו לתנאו.

יש מי שמתאים לו המכובד ולא הפחות <

שאלו הזקנים את רבי יהושע – זה שרצה לשאת

אשה מסוימת, ולא נתנו לו אותה, מה ראה

שהולך לבקש אשה מיוחסת מן הראשונה, הרי

היה לו לומר, הואיל ולא נתנו לו את הראשונה,

כל שכן שלא יתנו לו את זו.

נטל רבי יהושע יתד, והשפיל ידו לנעוץ את היתד

בכותל במקום נמוך שלא היה בו חור, ולא ננעץ

בו, הגביה ידו לנעוץ את היתד בכותל במקום

גבוה שהיה בו חור, וננעץ בו. ואמר – אדם זה

ששאלתם עליו, הרי הוא כיתד זה, שנכנס

במקום גבוה, אף שלא נכנס במקום הנמוך, כי

המקום הגבוה מתאים לו יותר, וכן אותו אדם,

המיוחסת יותר היא בת מזלו, וראויה לו יותר

מזו שאינה מיוחסת.

להשתדל עד שירוויח ולא להתבטל מחמת הפסד <

שאלו הזקנים את רבי יהושע – זה שהלווה

מעות לחבירו, ולא נפרע ממנו חובו אלא בקושי,

על ידי שטרף נכסים משועבדים שהיו ביד

הלקוחות של הלווה, מה ראה להלוות שוב

לאחרים, ולא חשש שיהיה הפירעון בקושי, כמו

שהיה אצל הלווה הראשון.

אמר להם רבי יהושע – ההולך ליער לחטוב

עצים, ואינו יכול לשאת בעצמו חבילה ראשונה

שחוטב, בכל זאת ממשיך לחטוב עד שיבואו

אחרים לסייע לו לשאת את הכל, כי אומר,

מאחר שבין כך אינו יכול לשאת חבילה

ראשונה, וצריך להמתין לסיוע, למה יעמוד

בטל, ימשיך לחטוב, ולבסוף כשיבוא סיוע,

ישאו הכל, ויהא הרווח גדול. וכמו כן, מלווה זה

אומר, מאחר שכשיבטלו המעות אצלו לא

ישתכר, וצריך הוא להלוות לאחרים כדי

שישתכר, אף שבהלוואה ראשונה לא הרוויח,

ילווה עוד, עד שיהיה הלווה אדם נאמן, וישתכר

בהלוואה שמלווה לו.

מילי דבדיאי שאמר להם <

אמרו לו הזקנים – אמור לנו דברי רוח [וייג

דברי שקר].

אמר להם רבי יהושע – היתה פרדה אחת

שילדה, והיה תלוי על צוואר הוולד שטר,

שכתוב בו, שיפרע הוולד מאה אלף זוז שאביו

חייב.

שאלו אותו – וכי פרדה יולדת.

אמר להם – אלו הם דברי רוח.

מליחת מלח שלא יסריח <

שאלו אותו הזקנים – במה מולחים מלח שלא

יסריח.

ענה להם – בשלייה של פרדה.

שאלוהו – וכי יש לפרדה שלייה [הלא אינה

יולדת].

אמר להם – וכי יש מלח שמסריח.

בניית בית באויר <

אמרו לו הזקנים – בנה לנו בית באויר העולם.

אמר רבי יהושע שם, ותלה עצמו בין שמים

לארץ, ואמר להם – העלו לי לבנים וטיט ואבנה

הבית. ולא יכלו.

אמצע העולם <

שאלוהו הזקנים – היכן אמצע העולם.

הרים רבי יהושע אצבעו ואמר – כאן.

שאלוהו – ומי יוכיח שכן הוא.

אמר להם – הביאו חבלים ומדדו.

הבאת בור מהמדבר לעיר <

אמרו לו – יש לנו בור במדבר הכנס אותו לעיר.

אמר להם – עשו לי חבלים מסובין ואביא בהם

את הבור לעיר, [ואם אינכם עושים שאלתי, אף אני

לא אעשה שאלתכם, וסובין הוא דבר שאי אפשר

לעשות ממנו חבלים].

תפירת ריחיים שבורות <

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ט

אמרו לו – יש לנו ריחיים שבורות תפור אותן.

אמר להם – הוציאו לי ממנה חוטים, [כדרך נשים, שמוציאים חוטים מן הבגד, ותופרים אותו בהם], ואתפור אותן בחוטים הללו.

קצירת ערוגה של סכינים <

שאלו אותו – ערוגה של סכינים במה קוצרים אותה.

ענה להם – בקרן של חמור.

שאלוהו – וכי יש לחמור קרניים.

אמר להם – וכי יש ערוגה של סכינים.

איזו תרנגולת הטילה ביצה ומאיזו עז נעשית הגבינה

<

הביאו לפני שני ביצים ואמרו לו – אמור, איזו ביצה מתרנגולת שחורה ואיזו ביצה מתרנגולת לבנה.

הביא הוא לפנייהם שתי גבינות ואמר – אמרו אתם, איזו גבינה מעז שחורה ואיזו גבינה מעז לבנה.

יציאת רוחו של אפרוח שמת בקליפתו <

שאלו אותו – אפרוח שמת בקליפתו מהיכן יצאה רוחו.

אמר להם – מאותו מקום שנכנסה, משם יצאה.

כלי שהפסדו יותר משוויו <

אמרו לו – הראה לנו כלי שמפסיד יותר ממה שהוא שווה.

אמר להם – הכניסו לבית מחצלת פתוחה.

ולא יכלו להכניסה כי היתה גדולה מהפתח.

אמר להם – הביאו פטיש והרחיבו הפתח כדי שתוכלו להכניס את המחצלת.

ומחצלת זו, היא כלי, שמפסיד יותר ממה שהוא שווה.

הכנסת הזקנים לספינה <

ומאחר שניצח אותם, היה עליהם לבוא עמו לספינה. ולא הביאם יחד, אלא הביא כל אחד בפני עצמו, והכניס כל אחד לחדר אחר.

וכל אחד, כשנכנס, וראה ששים כסאות, היה סבור כל חברי יבואו לכאן, [והמתין בסבלות בלא חשש שיסע משם].

ומאחר שנכנסו כולם, אמר רבי יהושע לרב החובל, התר ספינתך וסע.

והביא עמו רבי יהושע עפר ממקומם של זקני בי אתונא.

דף ט

בדרכם, עברו במקום הנקרא בי בליעי, הוא מקום שהמים שבו בולעים כל מימות שבעולם שנופלים לתוכם, ומלא רבי יהושע כלי חרס באותם מים.

הבאת הזקנים לפני הקיסר <

כשהגיעו רבי יהושע והזקנים, העמידם לפני הקיסר. ראה הקיסר שהם מעונים ושפלים, [על ידי שגלו ממקומם]. ואמר – אלו אינם זקני בי אתונה, [שהם גאים ולא שפלים].

נטל רבי יהושע את עפר מקומם, והשליך עליהם, ועל ידי שהריחו ריח ארצם, נעשו עזים וגאים, לדבר קשות את המלך, [שמחמת הריח היו סבורים להיות קרובים לארצם וכמי שלא גלו].

סופם של זקני בי אתונא <

אמר הקיסר לרבי יהושע – עשה להם כרצונך.

הביא את המים ששאב בבי בליעי, ונתנם בכלי, ואמר לזקנים – מלאו מים בכלי זה, ותוכלו ללכת.

מילאו בו מים, וכל מים שהיו נותנים בו, היו נבלעים במים של בי בליעי שהיו בתוכו, וכך היו מוכרחים להמשיך ולמלא עוד ועוד, עד שנשמטו כתפיהם, ובלו והלכו לאבדון.

רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים

בדף י"ז יתבאר בעזה"י שנחלקו חכמים מה הדין כשבהמה טהורה ילדה שני זכרים בלידה הראשונה.

לדעת רבי יוסי הגלילי – אם יצאו שני ראשיהם בבת אחת, שניהם קדושים בבכורה, שנאמר,

"וַהֲעִבְרָתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לֵה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֵּר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזְּכָרִים לֵה'", ללמד, שפעמים יהיו אף שני זכרים לה', וזה יתכן כשיצאו שני זכרים בבת אחת.

ולדעת חכמים – לעולם לא יצאו שנים בבת אחת, [ואם כן, לא בא הכתוב ללמד על דבר שאינו], **ואין כאן אלא אחד שיצא תחילה, והוא לבדו הבכור.** [ובדף י"ז יתבאר בעזה"י מי מהם ניתן

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ט

לכהן, ומה דינו של זה שנשאר ביד ישראל].

ואין לומר, מאחר שיצאו יחד, אף שאחד הקדים להוציא ראשו, מכל מקום קודם שהוציא כל ראשו, כבר החל חבירו להוציא ראשו, ונמצא חוצץ ביציאת הראשון, בינו לבין חלק מפתח הרחם, ואם כן אינו נחשב כפטר רחם, ולא יהא בכור. והסיבה לכך שאין לומר זאת, כי מאחר ששניהם מין אחד, אין האחד חוצץ בפני חבירו, שכלל הוא בידינו, מין במינו אינו חוצץ.

חמורה שלא בכרה וילדה שני זכרים

< דעת התנא של משנתנו.

– כשחמורה ילדה שני זכרים בלידה ראשונה, אפילו אם נראה לנו שיצאו שניהם כאחד, ודאי לא יצאו שניהם כאחד, אלא אחד מהם יצא תחילה, והוא לבדו טעון פדיון, ולכן הבעלים פודה את הבכור הטעון פדיון, בשה, [ואפילו אינו יודע מי משני הנולדים הוא בכור יאמר שבשה זה פודה את מי שהוא באמת בכור], ונותן את השה לכהן.

< דעת רבי יוסי הגלילי.

נחלקו אמוראים מה דעת רבי יוסי הגלילי בדין זה.

– לדברי רבי ירמיה, [שמבואר בברייתא כמותו], רבי יוסי הגלילי חולק על משנתנו, ולדעתו, אם יצאו שני ראשי הזכרים בבת אחת, שניהם טעונים פדיון, כדין האמור בבכור בהמה טהורה כמבואר לעיל, ולכן יפדה את שני הנולדים בשני טלאים, וייתן את שני הטלאים לכהן. [ואם הוא מסופק אם יצאו שניהם בבת אחת, או שאחד הקדים את חבירו, יפדה את שני הנולדים בשני טלאים, וייתן רק טלה אחד לכהן, ושני ישאיר לעצמו, עד שיביא כהן ראיה, ששניהם נולדו כאחד].

– ולדברי אביי, לעניין פטר חמור מודה רבי יוסי, שלעולם לא יתקדשו שני נולדים יחד, ואפילו נולדו בבת אחת, כי לעניין בהמה טהורה נאמר, "הַזָּכָרִים לָהּ", בה"א, והרי זה מיעוט, לומר, דווקא בטהורה יתכן שיהיו שני זכרים לה', אבל בטמאה לא יהיה אלא אחד, ולכן פודה את הבכור בשה אחד, ונותן אותו לכהן. [ודברי אביי נדחו].

חמורה שלא ביכרה וילדה זכר ונקבה

כשחמורה ילדה זכר ונקבה בלידה ראשונה, ואין ידוע מי נולד תחילה, הזכר הוא ספק פטר חמור, שכן אם הוא נולד ראשון, הוא פטר חמור הטעון פדיון, ואם הנקבה נולדה תחילה, הזכר אינו פטר חמור ואינו טעון פדיון.

ולפיכך, [לדעת משנתנו, שפטר חמור קודם פדיונו אסור בהנאה], כדי שיהיה מותר להנות מן החמור, מספק יש לפדותו בשה.

ומאחר שיש ספק אם השה הוא פדיון פטר חמור השייך לכהן, או שהוא שה של בעליו, השה נשאר ביד בעליו המוחזק בו, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

שתי חמורות שלא ביכרו וילדו שני זכרים

כששתי חמורות ילדו שני זכרים בלידה ראשונה, [כל אחת ילדה זכר אחד], [אף ששתיהן של אדם אחד], שני הזכרים הם פטרי חמור הטעונים פדיון.

ולכן הבעלים פודה את שני החמורים בשני טלאים, ונותן את שני הטלאים לכהן.

שתי חמורות שלא ביכרו וילדו זכר ונקבה

כששתי חמורות ילדו פעם ראשונה זו זכר וזו נקבה, [אף ששתיהן של אדם אחד, והנקבה נולדה תחילה], הזכר הוא פטר חמור הטעון פדיון.

ולכן הבעלים פודה את החמור בשה, ונותן את השה לכהן.

שתי חמורות שלא ביכרו

וילדו שני זכרים ונקבה

כששתי חמורות ילדו פעם ראשונה זו זכר וזו זכר ונקבה.

הזכר שנולד יחיד, הוא פטר חמור הטעון פדיון בוודאי, ובעליו פודה אותו בשה, ונותן את השה לכהן.

והזכר שנולד עם הנקבה, [כשאין ידוע מי נולד תחילה], הוא ספק פטר חמור, ולכן הבעלים פודה אותו בשה, והשה נשאר ביד הבעלים [כפי שנתבאר לעיל].

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף ט

שתי חמורות שלא ביכרו

וילדו שתי נקבות וזכר

כששתי חמורות ילדו פעם ראשונה זו נקבה וזו זכר ונקבה.

הנקבות פטורות בוודאי מן הפדיון.

והזכר שנולד עם הנקבה, [כשאין ידוע מי נולד תחילה], הוא ספק פטר חמור, ולכן **הבעלים פודה אותו בשה**, **והשה נשאר ביד הבעלים** [כפי שנתבאר לעיל].

שתי חמורות שלא ביכרו

וילדו שני זכרים ושתי נקבות

כששתי חמורות ילדו פעם ראשונה זו זכר ונקבה וזו זכר ונקבה, ואין ידוע מי יצא תחילה.

כל אחד מהזכרים שנולד עם הנקבות, הוא ספק פטר חמור, ולכן **הבעלים פודה אותו בשה**, **והשה נשאר ביד הבעלים** [כפי שנתבאר לעיל].

[ומאחא שהשה נשאר ביד הבעלים, יכול לפדות את שני החמורים באותו שה].

שתי חמורות אחד בכרה

ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים

כששתי חמורות ילדו שני זכרים, זו בלידה ראשונה, וזו בלידה שניה או יותר, רק זה **שנולד בלידה ראשונה הוא פטר חמור**, [ואפילו אין הבעלים יודע מי הוא], **הבעלים פודה אותו בשה**, [בכל מקום שהוא], **ונותן את השה לכהן**.

שתי חמורות אחד בכרה

ואחת לא בכרה וילדו זכר ונקבה

כששתי חמורות אחת ילדה זכר ואחת ילדה נקבה, זו בלידה ראשונה, וזו בלידה שניה או יותר, ואין ידוע מי ילדה את מי.

הזכר הוא ספק פטר חמור, ולכן **הבעלים פודה אותו בשה**, **והשה נשאר ביד הבעלים** [כפי שנתבאר לעיל].

הנאה מבכור אדם קודם פדיונו

בכור אדם מותר בהנאה גם קודם פדיון, [ומעשה ידיו אינם נאסרים], שלא מצינו בשום מקום שיהא אסור.

וללשון שני הביאו כתוב ללמד זאת, והוא מה שנאמר, "לא תַעֲבֹד בְּבֶכֶר שׁוֹרְךָ", דווקא בבכור שורך לא תעבוד, אבל אתה מותר לעבוד בבכור אדם.

הנאה מפטר חמור קודם פדיונו

רבי יהודה ורבי שמעון נחלקו, האם מותר להנות מפטר חמור קודם פדיונו.

– **לדעת רבי יהודה**, פטור חמור **אסור** בהנאה עד שיפדו אותו.

– **ולדעת רבי שמעון**, פטר חמור **מותר** בהנאה קודם פדיונו, [ומבואר בגמרא בדף י', שלדעת רבי שמעון, הוא מותר בין בהנאת דמים, כגון להשכירו בדמים, ובין בהנאת גופו, כגון לגזו שער ולעבוד בו], [ורק כשלא נפדה, ונערף, הוא נאסר בהנאה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ונאמרו בגמרא שני ביאורים למחלוקתם.

א. [לדברי עולא] **נחלקו מסברא**.

לדעת רבי יהודה – סברא היא, **שפטר חמור אסור בהנאה קודם פדיונו**, **שכן הקפידה תורה על פדיונו**, [שאם אינו נפדה בשוויון] **שיהא דווקא בשה**, ומאחר שכל כך הקפידה על פדיונו מסתבר שעד שיפדה הוא אסור בהנאה. [ומכל מקום, אף שהבכור אסור בהנאה, מודה רבי יהודה, שאשה מתקדשת בו, כי יודעת האשה שהוא אסור, ואינה מתכוונת להתקדש בו, אלא במה שתוכל להרוויח בו, שתפדה אותו בשה, ויהא בידה חמור השווה יותר משה. שכן הדין לדעת רבי יהודה לעניין מקדש אשה במעשר שני, שגם עליו הקפידה תורה שיהא פדיונו בצורה מסוימת בלבד, והיא בכסף שיש עליו צורה, ואם כן מהסברא הנ"ל הוא אסור בהנאה קודם הפדיון, ובכל זאת לדעת רבי יהודה אשה מתקדשת בו, כי יודעת שהוא אסור, ודעתה לעלות לירושלים לאוכלו בהיתר].

ולדעת רבי שמעון – סברא היא, **שפטר חמור מותר בהנאה קודם פדיונו**, **שכן הוא נפדה בשה**, **והשה הזה מותר בהנאה**, ולא מצינו שדבר אסור נפדה בדבר אחר ופדיונו מותר, אלא כל דבר אסור הנפדה, פדיונו אסור תחתיו, ומתוך כך שהשה הזה, שהוא פדיון החמור,

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף ט

מותר, ודאי גם החמור היה מותר קודם הפדיון. [ואף שמצינו, פירות שביעית, שהם אסורים אחר הביעור, ופדיונם מותר, מכל מקום אין זה אלא כשאותו פדיון חזר ונפדה במשהו אחר, אבל האחרון לעולם אסור, כמו שאמרו, לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתבערים בשעת הביעור, לקח בבשר יין, יצא בשר ונכנס יין, יין בשמן, יצא יין ונכנס שמן, ואחרון נתפס בשביעית להתבער, ופרי עצמו שגדל בשביעית שבאו אלו מכחו, בכל מקום שהוא, אסור מן הביעור ואילך. ולא מצינו בשום מקום דבר אסור שיהא פדיונו מותר לגמרי].

ב. נחלקו מקרא.

לדעת רבי שמעון – הכתוב "ולא תגזו בכור צאנך", בא ללמד, שדווקא את בכור צאנך לא תגזו, אבל את בכור חמורך מותר אתה לגזו, ומכאן, שפטר חמור מותר בהנאה אף קודם פדיונו. [אבל אין לומר שכוונת הכתוב לומר שדווקא בכור שכולו שלך אסור בגיזה אבל כשיש בו שותפות הגוי מותר בגיזה כי לדעת רבי שמעון בכור שיש בו שותפות לגוי אינו קדוש כלל בבכורה ודין פשוט שמותר הוא בגיזה ועבודה].

ולדעת רבי יהודה – הכתוב "ולא תגזו בכור צאנך", בא ללמד, שדווקא בכור שכולו שלך, אסור בגיזה, אבל כשיש בו שותפות הגוי, אף שהוא קדוש ויש לתת לכהן מחצית שוויו, [כפי שנתבאר בתחילת הפרק], מכל מקום הוא מותר בגיזה. [ושוב אין ללמוד מהכתוב הזה, שמותר להנות מפטר חמור, והרי הוא בכלל שאר בכורות האסורים בכך].

ועל סברת רבי שמעון הקשו, שאם בא הכתוב לומר, שהאיסור הוא בצאן ולא בחמור, די היה לכתוב "ולא תגזו בכור צאן", ולמה נאמר, "ולא תגזו בכור צאנך". אבל לדעת רבי יהודה, כך ראוי לכתוב, "ולא תגזו בכור צאנך", כי בא הכתוב לומר, שדווקא צאן שכולו שלך אסור בגיזה.

פטר חמור שלא נפדה

לעיל נתבאר, שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון, אם מותר להנות מפטר חמור קודם פדיונו, ולהלן יתבאר בעזה"י מה דינו, אם לא נפדה, וערפוהו, כמו שכתוב, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְּתוֹ".

< לדברי רבה [בדף זה], וכן לדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוא וכן לדברי ריש לקיש [בדף י'] – אחר שערפו את פטר חמור שלא נפדה, הכל מודים שהוא אסור בהנאה, [ואסור להאכילו לכלבים], שיש ללמוד זאת מגזרה שווה, שנאמר בו לשון עריפה, "וְעִרְפְּתוֹ", וכן נאמר בעניין עגלה ערופה, "וְעִרְפוּ שָׁם אֶת הָעֵגְלָה בְּנֶחֱל", וכשם שעגלה ערופה אסורה בהנאה, [שנאמר בה "שָׁם", ללמד, ששם תהא קבורתה, ולא יהנו ממנה], כך פטר חמור שנערף אסור בהנאה. [ומבואר בגמרא בדף י', שגם לדברי רבי יהודה, האומר, שכבר מחיים הוא אסור בהנאה, נצרכים אנו ללמוד מגזרה שווה, שאסור בהנאה גם אחר מיתה, כי היה מקום לומר, שעריפתו תחת פדיונו היא, ועל ידה הוא מותר בהנאה]

- רבא רצה להביא ראיה לדבריו, מהדין המבואר להלן בעניין טומאת אוכלים בפטר חמור, [וכפי ביאור א' של מחלוקת רבי שמעון וחכמים], אולם ראייתו נדחית, [כי ניתן לבאר את המחלוקת באופנים אחרים, כמבואר להלן, ואם כן אין ראיה לדברי רבא ממנה].

< ולדברי רבי יוחנן או רבי אלעזר [בדף י'] ויתכן שגם לדברי אבוי – כשם שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אם פטר חמור מותר בהנאה בחייו קודם פדיון, כך נחלקו אם הוא מותר בהנאה כשנערף ולא נפדה, שלדעת רבי יהודה הוא אסור בהנאה, ולדעת רבי שמעון הוא מותר בהנאה.

טומאת אוכלים באיסורי הנאה

לדעת חכמים – כל שבעה איסורי הנאה המנויים להלן, אף על פי שאסורים בהנאה ובאכילה, הם נחשבים כאוכלים, ונוהגים בהם דיני טומאת אוכלים, [שאם נגע בהן שרץ, הם טמאים, וכשיגעו אחר כך באוכל אחר, יחזרו ויטמאו אותן]. ואלו הם: (א) ערלה. (ב) כלאי הכרם. (ג) שור הנסקל [ששחטו אחר שנגמר דינו לסקילה, שאין בו טומאת נבילות, כי לא נסקל בפועל, אלא נשחט, ומכל מקום אסור בהנאה משעה שנגמר דינו לסקילה. אי נמי אפילו סקלו, שיש בו טומאת נבילות, מכל מקום נפקא מינה שמטמא טומאת אוכלים, לעניין פחות מכזית ממנו, שאינו מטמא טומאת נבילות, ומצטרף לאוכל אחר להשלימו לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים].

(ד) עגלה ערופה [ששחטה אחר ירידתה לנחל, שאין בה טומאת נבילות, כי לא נערפה בפועל אלא

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף י

נשחטה, ומכל מקום אסורה בהנאה משעה שירדה לנחל. אי נמי אפילו נערפה, שיש בה טומאת נבלות, מכל מקום נפקא מינה שמטמאה טומאת אוכלים, לעניין פחות מכזית ממנה שאינו מטמא טומאת נבילות, ומצטרף לאוכל אחר להשלימו לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים]. **(ה) צפורי מצורע.**

(ו) פטר חמור [ששחטו, ועדיין מפרכס, שאינו מטמא טומאת נבילות אלא אחר גמר הפירכוס, וטומאת אוכלים מטמא משעת שחיטה. אי נמי ערפו, שיש בו טומאת נבלות, מכל מקום נפקא מינה שמטמא טומאת אוכלים, לעניין פחות מכזית ממנו, שאינו מטמא טומאת נבילות, ומצטרף לאוכל אחר להשלימו לשיעור כביצה, לטמא טומאת אוכלים].

(ז) בשר בחלב.

ולדעת רבי שמעון – כל הדברים הללו, [חוץ מאיסור בשר בחלב], מאחר שאסורים בהנאה ובאכילה, אינם נחשבים כאוכל, ולכן לא נוהגים בהם דיני טומאת אוכלים. ורק בשר בחלב נוהג בו דיני טומאת אוכלים, [מטעמים שיתבארו בעזה"י להלן].

ונאמרו בגמרא כמה ביאורים למחלוקת זו.

ביאור א. [לדברי רבי אסי אמר רבי יוחנן] **נחלקו כשחשב על הדברים הללו להאכילם.**

כשלא חשב על הדברים הללו להאכילם, מודים חכמים שאינם מטמאים טומאת אוכלים, כי מעולם לא עמדו לאכילה, [חוץ מבשר בחלב שהיה עומד לאכילה קודם שנאסר, ומטמא טומאת אוכלים], ולא נחלקו אלא כשחשב להאכיל את הדברים הללו [לגוי].

לדעת חכמים – אף על פי שכל הדברים הללו אסורים באכילה, מכל מקום, מאחר שהוא חשב להאכילם, החשיבם כאוכל, ולכן נוהגים בהם דיני טומאת אוכלים.

ולדעת רבי שמעון – אף על פי שהוא חשב להאכיל את הדברים הללו, מכל מקום, מאחר שהדבר אסור, לא נוהגים בהם דיני טומאת אוכלים, כי נאמר בכתוב, "מִכָּל הָאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יִבּוֹא עָלָיו מִיָּם יִטָּמָא וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלִי יִטָּמָא", ללמד, שאין הכתוב מדבר אלא באוכל שמותר להאכילו, להוציא איסורי הנאה שאסור להאכילם לשום אדם, [לא לישראל ולא לגוי]. [ורק בשר בחלב האסורים, מטמאים טומאת אוכלים ושתי סיבות לכך. (א) כי היתה להם שעת הכושר, כלומר, תחילה קודם שנתבשלו הבשר והחלב יחד, כל אחד מהם היה מותר, ובאותה שעה, מאחר שהיו מותרים, נחשבו כאוכל, ונהגו בהם דיני טומאת אוכלים, ולכן אף כשנאסרו אחר כך, לא פקעו מהם דיני טומאה, ואינם כשאר איסורים המנויים כאן, שמעולם לא היו אוכל מותר. (ב) כי לדעת רבי שמעון, בשר בחלב מותר בהנאה, [כמו שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן ניתן להאכילו לגויים, ולכך עומד, ואם כן, מחמת זה הוא נחשב לאוכל, ונוהגים בו דיני טומאת אוכלים].

< ולפי הביאור הזה, יש ראייה ממחלוקת זו, שלדעת רבי שמעון, פטר חמור אסור בהנאה כשלא נפדה, שכן אם היה מותר בהנאה, הרי זה דבר שמותר להאכילו לגויים, וגם בו היה רבי שמעון מודה, שהוא מטמא טומאת אוכלים, ומתוך כך, שחולק רבי שמעון על חכמים בזה, ואומר, שפטר חמור אינו מטמא טומאת אוכלים, יש ראייה, שלדעתו הוא אסור בהנאה.

דף י

ביאור ב. [דברים שאמרו רבנן קמיה דרב ששת] **נחלקו כשלא חשב על הדברים הללו להאכילם.**

כשחשב להאכיל את הדברים הללו [לגוי] מודה רבי שמעון שכולם מטמאים טומאת אוכלים אף על פי שאסורים בהנאה כי מכל מקום כוונתו להאכילם ולא נחלקו אלא כשלא חישב עליהם להאכילם.

לדעת רבי שמעון – מאחר שמעולם לא עמדו הדברים הללו לאכילה, וגם עתה אינם עומדים לכך, אינם נחשבים כאוכל, ולא נוהג בהם טומאת אוכלים. [ורק בשר בחלב, מטמאים טומאת אוכלים, והסיבה לכך כי היתה להם שעת הכושר, כלומר, תחילה קודם שנתבשלו הבשר והחלב יחד, כל אחד מהם היה מותר, ובאותה שעה, כבר היו עומדים לאכילה, ונחשבו כאוכל, ונהגו בהם דיני טומאת אוכלים, ולכן אף כשנאסרו אחר כך, לא פקעו מהם דיני טומאה, ואינם כשאר איסורים המנויים כאן, שמעולם לא היו עומדים לאכילה].

ולדעת חכמים – אף על פי שמעולם לא עמדו הדברים הללו לאכילה, מאחר שאסרה אותם תורה באכילה, בכך החשיבה אותם כמאכל [=איסורו חושבו], שכן, אם לא היו ראויים לאכילה, למה אסרה בהם התורה את האכילה, ולכן כולם נוהגים בהם דיני טומאת אוכלים.

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף י

< ולפי הביאור הזה, אין ראיה, שלדעת רבי טרפון פטר חמור אסור בהנאה כשלא נפדה, כי הסיבה שלדעתו כשלא חישב עליו לאכילה אינו מקבל טומאת אוכלים, אינה משום שהוא אסור בהנאה, אלא משום שאין רגילים לאוכלו, ולא חישב עליו לאוכלו.

- וביאור זה נדחה בגמרא, כי יש ראיה מברייתא, שלא אמרו חכמים שיהא האיסור מחשיב את הדבר כאוכל, כשלא נתכוון שיהא אוכל, [כמו שיתבאר בעזה"י להלן].

ביאור ג. [לדברי רבא] **מחלוקתם אם האיסור מחשיב כאוכל כששחט להתלמד.**

אמנם לדברי הכל, דבר שאסרה תורה, אינו נחשב כאוכל מחמת איסורו, כל זמן כשהבעלים אינו מתכוון לכך, אבל אם הבעלים מתכוון לכך שיהא אוכל, הוא נחשב כאוכל. ולכן העורף פטר חמור לדברי הכל אין בו טומאת אוכלים שלא החשיבו לאכילה. והשוחטו לאוכלו לדברי הכל יש בו טומאת אוכלים כי החשיבו לאכילה. ונחלקו כששחטו שלא על מנת להאכילו אלא כדי ללמוד מלאכת השחיטה

לדעת חכמים – מאחר ששחטו, הרי הוא כמי ששחטו שחיטה גמורה לאכילה, שהחשיבו כאוכל, ולכן מטמא טומאת אוכלים.

ולדעת רבי שמעון – מאחר שלא נתכוון להאכילו, אלא לשוחטו לשם לימוד בלבד, לא החשיבו לאוכל, ואינו מטמא טומאת אוכלים.

איסורו בשר בחלב

לדעת חכמים – בשר בחלב אסור בין באכילה בין בהנאה. [כמבואר במסכת חולין].

ולדעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון – בשר בחלב אסור באכילה, ומותר בהנאה, שנאמר בעניין איסור בשר בחלב "כִּי עִם קְדוֹשׁ אֶתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תִבָּשֵׁל גְּדִי בְּחֶלֶב אִמּוֹ", וכעין זה נאמר בעניין איסור טרפה "וְאִנָּשִׁי קִדָּשׁ תִּהְיוּן לִי וּבִשָּׂר בִּשְׂדֵה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְקֶלֶב תִּשְׁלֹכוּן אֹתוֹ", ויש ללמוד בגזרה שווה שכשם שטרפה אסורה באכילה ולא בהנאה [שנאמר בו "לְקֶלֶב תִּשְׁלֹכוּן אֹתוֹ"] כך בשר בחלב אסור באכילה ולא בהנאה.

טומאת אוכלים בנבלת עוף טהור

נבלת עוף טהור אין בה טומאת נבלות אלא בבליעה, כלומר מי שאוכל את הנבלה הזו נטמא בכך, אבל הנוגע בה אינו נטמא טומאת נבלות.

ולעניין טומאת אוכלים, [כגון שתקבל טומאה משרץ, ועל ידי כן תיטמא בעצמה, ותטמא את האוכלים הנוגעים בה], מבואר בתחילת מסכת טהרות, שמן הסתם, מאחר שאינה עומדת לאכילה, אינה מקבלת טומאת אוכלים, ורק אם חשב עליה בפירוש להאכילה, היא נחשבת כאוכל, ומקבלת טומאת אוכלים, [וכשחישב עליה לאכילה, היא מקבלת טומאת אוכלים אף בלא הכשר משקה, הואיל ויש בה טומאת נבילות בבליעה, שכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה, מטמא טומאה קלה בלא הכשר].

- ומתחילה אמרו, שמשנה זו היא רק כדעת רבי שמעון, כי רק לדעתו, גם דבר שאסרה תורה באכילה, אינו נחשב כאוכל, עד שיחשוב עליו בפירוש להאכילו. אבל לדעת חכמים, כל דבר שאסרה תורה באכילה, איסורו מחשיבו לאוכל, ושוב אין צריך מחשבה מפורשת להאכילו, כדי שיחשב כאוכל.

- **אולם למסקנה, גם לדעת חכמים, אין האיסור מחשיב את הדבר כאוכל, ומשנה זו היא כדברי הכל.**

דברים נוספים שטעונים

מחשבה לקבל טומאת אוכלים

לעיל נתבאר שנבלת עוף טהור אינה מטמאה טומאת אוכלים, אלא אם כן חישב עליה בפירוש להאכילה, אבל כל זמן שלא חישב עליה להאכילה, מאחר שמן הסתם אינה עומדת לאכילה, אינה נחשבת כאוכל.

ובברייתא מבואר, שכן הדין בכל הדברים הבאים : (א) **נבלת בהמה טמאה.** [שהיא מאוסה באכילה משום שלא נשחטה ומשום שהיא בהמה טמאה]. (ב) **שומן של נבלת בהמה טהורה בכפרים** [שהם עניים ואינם רגילים לאכול שומן]. (ג) **נבלת עוף טהור בכפרים** [שהם עניים ואינם רגילים לאכול עופות]. [וכשחישב עליהם לאכילה, הם מקבלת טומאת אוכלים אף בלא הכשר משקה, הואיל ויש בהם טומאת נבילות, שכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה, מטמא טומאה קלה בלא הכשר].

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקה עובר חמורו דף י

- **ומתחילה אמרו, שברייתא זו היא רק כדעת רבי שמעון**, כי רק לדעתו, גם דבר שאסרה תורה באכילה, אינו נחשב כאוכל, עד שיחשוב עליו בפירוש להאכילו. אבל לדעת חכמים, כל דבר שאסרה תורה באכילה, איסורו מחשיבו לאוכל, ושוב אין צריך מחשבה מפורשת להאכילו, כדי שיחשב כאוכל.

- **אולם למסקנה, גם לדעת חכמים**, אין האיסור מחשיב את הדבר כאוכל, ומשנה זו היא כדברי הכל.

דברים אסורים שיש בהם טומאת אוכלים אף בלא מחשבה

מבואר בברייתא, שהדברים הבאים, אף על פי שאסורים הם באכילה, מאחר שעומדים לאכילת גויים, נחשבים הם כאוכלים גמורים, ומקבלים טומאת אוכלים.

ואלו הם: (א) **נבלת בהמה טהורה**. [שאינה מאוסה לאכילת גויים וגם לישראל אינה מאוסה כל כך כי בהמה טהורה היא]. (ב) **חלב של בהמה שחוטה טהורה בכרכים** [שיש בהם רוב עם ועשירים הם ורגילים לאכול חלב]. (ג) **נבלת עוף טהור בכרכים** [שיש בהם רוב עם ועשירים הם ורגילים לאכול שומן]. [וכל אלו טמאים טומאת אוכלים אף בלא הכשר משקה, נבלת בהמה ועוף, משום שמטמאים טומאה חמורה, וחלב שחוטה בשווקים, משום שכבר הוכשר בשחיטה].

ורבי שמעון מוסיף את הדברים הבאים, שלדעתו נחשבים כאוכל, אף בלא מחשבה להאכילם, משום שאינם מאוסים כל כך, כי יש בהם סימן טהרה אחד. ואלו הם: (א) **הגמל**. (ב) **הארנבת**. (ג) **השפן**. (ד) **החזיר**. [ולדעתו גם וכל אלו טמאים טומאת אוכלים אף בלא הכשר משקה]

- ומתוך שאמרו בברייתא הזו, שלדברי הכל נבלת בהמה טהורה נחשבת כאוכל, אף בלא מחשבה מפורשת, יש ללמוד, שכן הדין דווקא בנבלת בהמה טהורה, אבל נבלת בהמה טמאה, אינה מטמאה בלא מחשבה מפורשת, ואין לומר שבכך שאסרה אותה תורה, החשיבה אותה כאוכל, ואם כן לדברי הכל אין האיסור מחשיב את הדבר כאוכל [=כלומר אין אומרים איסורו חושבו].

טומאת אוכלים בעורב

מבואר בברייתא, שלדברי אחיו של רבי יהושע הגרסי, [כפי שסח לרבי יוסי], לעולם אין העורב נחשב כאוכל, לקבל טומאת אוכלים, אלא אם כן שחטו על מנת להאכילו.

ולדעת רבי אליעזר, העורב מקבל טומאת אוכלים, אף כשלא שחטו לאכילה.

< **מתחילה אמרו:**

- **שלדברי הכל, אם לא שחטו כלל, אלא נחרו, אינו נחשב כאוכל.**

- **ולדברי הכל, אם שחטו על מנת להאכילו, נחשב כאוכל.**

- **ולא נחלקו אלא כששחטו להתלמד בו,**

לדעת רבי אליעזר – מאחר שהעורב אסור באכילה, כל ששחטו, בין על מנת לאוכלו, ובין להתלמד מלאכת השחיטה, איסורו מחשיבו להיות כאוכל גמור, **ומקבל טומאת אוכלים**, [ורק מחמת צירוף שני הטעמים הללו הוא נחשב כאוכל, (א) שהוא אסור. (ב) שנשחט].

ולדעת אחיו של רבי יהושע הגרסי – אף על פי שהעורב אסור באכילה, מכל מקום **אינו נחשב כאוכל**, אלא אם כן חישוב עליו לאכילה, ששחטו להאכילו.

< **ושוב אמרו:**

יתכן שסברת רבי אליעזר היא כסברת רבי שמעון, שכל שיש לו סימן טהרה נחשב כאוכל, ואם כן, העורב הואיל ויש לו סימן טהרה, [כמבואר בפרק שלישי], **אפילו נחתך שלא בכוונת שחיטה כלל**, [ולכאורה הוא הדין כשנחרו], **לדעת רבי אליעזר הוא נחשב כאוכל**, ומקבל טומאת אוכלים.

-

דם העורב נחשב משקה להכשיר את האוכלים, ובכל האופנים שהעורב עצמו נחשב כאוכל, דמו מכשיר גם אותו.

פטר חמור שלא רצו בעליו לפדותו

פטר חמור שלא רצו בעליו לפדותו, [לאחר

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף יא

שלושים יום], **נערף**, שנאמר, "וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ", ומבואר בברייתא, שדווקא באופן הזה הוא נהרג, כלומר על ידי עריפה מאחורי הצוואר, [בקופיץ, שהוא סכין גדול, שכן היא דרך העריפה]. **אבל לא ימיתנו לא בקנה, ולא במגל, ולא בקרדום, ולא במשור, ולא ברעב.**

וביאר לוי, שהסיבה לכך, שאמרה תורה, שיש לערוף את החמור שאינו נפדה, היא מידה כנגד מידה, שכן זה שלא רצה לפדות חמורו, ולתת שם לכהן, הפסיד ממונו של כהן, לפיכך יופסד ממונו שלו.

- ולדעת האומרים, שקודם העריפה החמור מותר בהנאה, ולאחר מכן נאסר, מובן מה ההפסד שיש לבעלים, שבעריפה הם מפסידים את כל שווי החמור, שקודם היה מותר בהנאה ועכשיו נאסר. [=כן דעת רבי שמעון לדברי רבא].

- אולם גם לדעת האומרים, שגם קודם הפדיון החמור אסור בהנאה, יש לבעליו הפסד במה שנערף, כי קודם העריפה יכולים היו לפדותו בשה, ובכך להרוויח חמור, שהוא יקר משה, ועתה שהוא נערף, מפסידים את הרווח הזה. [=כן דעת רבי יהודה לדברי הכל].

- ואף לדעת האומרים שהוא מותר בהנאה בין קודם העריפה ובין אחר העריפה יש לבעליו הפסד במה שנערף כי חמור מת שווה הרבה פחות מחמור חי. [=כן דעת רבי שמעון לדברי רבי יוחנן].

-

המקדש אשה בפטר חמור, בכל האופנים שהוא מותר בהנאה, היא מקודשת, ובכל האופנים שהוא אסור בהנאה, היא אינה מקודשת.

אולם לדברי האומרים שאין פדיונו של פטר חמור, בשה שהוא פחות משקל, אם שווי החמור עצמו גם כן שקל, אף שהוא מותר בהנאה, מאחר שיש לפדותו בשוויו, הרי הוא כמי שאינו שווה כלום, ולכן אפילו אם הוא מותר בהנאה, אין האשה מקודשת.

ממתי ניתן לפדות פטר חמור

שתי פעמים נאמר בתורה לפדות את החמור בשה, ומתוך שנאמר בפעם הראשונה, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה", יש ללמוד, ש**מיד שנולד** פטר חמור, הוא בר פדיון, ואין צריך להמתין לו שלושים יום כבכור אדם, [אף על פי שהוקשו זה לזה בכתוב "אֵךְ פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה"].

שיעור השה שניתן לפדות בו חמור

לדעת תנא קמא [שרב נחמן פוסק כמותו] – מתוך שנאמר פעם שניה, "וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה", יש ללמוד, ש**בכל שה** ניתן לפדות את החמור, **ואפילו אינו שווה אלא כלשהו**, כגון פטרוזא [=שה כחוש] בר דנקא [=שווה דנקא כלומר ששית של דינר שהוא מעה אחת]. ואין צריך לפדותו בחמישה סלעים כבכור אדם.

ולדעת רבי יוסי בר יהודה – אין פודים את פטר חמור בשה ששוויו פחות משקל, שנאמר, "וְכָל עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל", ללמד שכל דבר שאתה מעריך ופודה בו **לא יהא פחות משקל**. [אבל לדעת חכמים, לא בא הכתוב הזה ללמד שווי שה שפודים בו פטר חמור, אלא ללמד, שהאומר ערכי עלי, ואין לו לתת כפי הערך הקצוב בתורה, שדינו לתת כפי מה שתשיג ידו, מכל מקום שקל חייב לתת].

דף יא

שיעור השה שיש לפדות

בו פטר חמור לכתחילה

לעיל נתבאר שאף בשה כל שהוא ניתן לפדות פטר חמור אלא שכן הדין בדיעבד שאף הפודה פטר חמור בשה השווה כלשהו חמורו פדוי אבל תקנת חכמים היא שלכתחילה יש לתת שה גדול יותר.

לדברי רבי טרפון – **עין יפה בסלע** [=ארבע זוזים]. **עין רעה בשקל** [=שני זוזים]. **ועין בינונית ברגיא** [=שלושה זוזים].

ואמר רבא – **הלכה היא שיש לתת שה בשיעור רגיא**.

וכן מורים למי שבא להימלך באיזה שה יפדה פטר חמור שלו. [אבל מי שלא שאל, ופדה בשה השווה כלשהו, חמורו פדוי, ואין כופים אותו לתת יותר].

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף יא

מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדותו

מי שאין לו שה לפדות פטר חמור שלו, ואינו יכול לקיים את הכתוב, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה", **רשאי לפדות את החמור בשווי אף בשאר דברים**, שלא אמרה תורה, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה", אלא להקל, שניתן לפדות את החמור בשה, אפילו אינו שווה כמו החמור, אבל בשווי של החמור, ניתן לפדותו בכל דבר, שלא יהא פדיון פטר חמור, חמור מן ההקדש, שפודים אותו בשווי בכל דבר.

וכן עשה רב נחמן בריה דרב יוסף, שפדה את חמורו בעשבים שלוקות, בשווי החמור.

הפודה פטר חמור של חבירו

לדברי רב שיזבי אמר רב הונא, כשם שפטר חמור נפדה על ידי בעליו, כך הוא נפדה על ידי אחר, וכל שיבוא אחד ויפדה אותו, **הרי זה פדוי**.

< **ולדברי רבי שמעון**, האומר, שגם קודם הפדיון החמור מותר בהנאה, **דין פשוט הוא, שאף כשפדו אותו אחרים, הוא נשאר אצל בעליו**, כי שלו הוא, ואינו ניתן לפודה, והפודה אינו יכול לתבוע מהבעלים כלום, [אלא הניח מעותיו על קרן הצבין].

< **ואף לדעת רבי יהודה**, האומר, שקודם הפדיון החמור אסור בהנאה, מכל מקום, בין כשפדאו בעליו, ובין כשפדאו אחר, **הוא נשאר ביד הבעלים**, ואין הפודה יכול לומר אני פדיתי אותו מאיסורו, והרי הוא שלי, [כדרך שהפודה דבר הקדש, נוטל אותו לעצמו, אף כשאחר הקדישו], והסיבה לכך, כי אף שקודם הפדיון היה החמור אסור בהנאה, מכל מקום היה בו לבעלים זכות ממונית, שהיה יכול לפדותו בשה שאינו שווה הרבה, ולזכות בחמור השווה הרבה, ומאחר שהיה לבעלים חלק בחמור, נחשב הוא כשלו, ואינו ניתן לפודה. וראיה לדבר, מהברייתא, בה מבואר, שאף לדעת רבי יהודה, מי שגונב פטר חמור מחבירו, משלם לו תשלומי כפל, כדין גונב מהדיוט, ואף שבשעת הגנבה עדיין לא נפדה, והיה אסור לבעליו בהנאה, מכל מקום מאחר שהיה יכול לפדותו, כבר עתה נחשב כשלו.

באיזה שה פודים את החמור

נאמר בתורה, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה", ובכלל זה **כבש ועז, בין זכר בין נקבה, בין גדול ובין קטן, בין תמים ובין בעל מום**.

שה אחד פודים בו פעמים הרבה

- רש"י מפרש, שהכוונה לשה שפדו בו פטר חמור, ונתנוהו לכהן, שאם חזר ישראל וקנה אותו מהכהן, חוזר ופודה בו פעם שניה.

- ורבינו תם מפרש, שהכוונה לשה שפדו בו ספק פטר חמור, שהוא נותר ביד ישראל, כי המוציא מחבירו עליו הראיה, ורשאי ישראל זה, לחזור ולפדות בו פטר חמור אחר.

מעשר בהמה בטלאים

של פדיון פטר חמור

אין מעשר בהמה נוהג אלא בבהמות שנולדו ברשותו של בעליהם ולא יצאו מרשותו.

- ולכן, כשכהן מקבל טלאים של פדיון פטר חמור, מאחר שלא נולדו ברשותו, אינו צריך לעשרם.

- והוא הדין אם חזר הפודה, וקנה את הטלאים הללו מן הכהן, אף שנולדו ברשותו של ישראל זה, אינו צריך לעשרם, כי כבר יצאו מרשותו לרשות הכהן, קודם שחזרו לרשותו.

< אבל יש כמה אופנים, שבהם יהיו ביד האדם טלאים שנולדו ברשותו ולא יצאו מרשותו, שהם פדיון פטר חמור, ובכל זאת חייבים במעשר בהמה.

א. היו לו עשרה ספק פטרי חמורים.

כבר נתבאר שמי שיש לו ספק פטר חמור פודה אותו בשה כדי להתירו בהנאה אבל אינו נותן את השה לכהן אלא משאירו ברשותו [שהמוציא מחבירו עליו הראיה], ונמצא שיש בידו שה שנולד ברשותו ולא יצא מרשותו שהוא פדיון פטר חמור.

ושה כזה מאחר שנולד ברשותו, ולא יצא ממנה, מצטרף הוא לשאר צאנו לחיוב מעשר בהמה אף על פי שהיה פדיון פטר חמור.

והוא הדין אם היו לו עשרה טלאים כאלו עליו לעשר מהם מעשר בהמה.

ב. היו לו עשרה פטרי חמורים גמורים.

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף יא

ישראל שיש לו פטרי חמורים, מתחייב לפדותם, ומעתה אף אם יכנסו לרשות כהן כגון שירשם מסבו [אבי אמו], שהוא ישראל, [אינם כפטרי חמורים שנולדו ברשות כהן שהם פטורים, אלא] חייבים הם בפדיון, אלא שהכהן רשאי לשייר לעצמו את הכבשים שבהם פודה.

ונמצא שכשכהן פודה עשרה פטרי חמורים שנכנסו לרשותו, על עשרה טלאים שברשותו, יש בידו עשרה טלאים שנולדו ברשותו ולא יצאו ממנה, שהם פדיון פטר חמור, והרי הם חייבים במעשר, משום שנולדו ברשותו, ואינם נפטרים מכך, אף על פי שנעשו פדיון פטר חמור.

ישראל שירש מכהן דבר שראוי להינתן לכהן

א. ישראל שירש מכהן פטר חמור הטעון פדיון.

פטר חמור שנולד ברשות כהן, אינו טעון פדיון, אבל יתכן שיהיה בידו פטר חמור הטעון פדיון, כגון שירשו מסבו [אבי אמו], שהוא ישראל, שבכך שנולד אצל ישראל נתחייב בפדיון, ולכן אף כשנכנס לרשות הכהן, אינו נפטר מפדיון, אלא מאחר שהוא ברשות הכהן, שהפדיון ניתן לו, כשהוא פודה, אינו מחוייב לתת את השם לכהן אחר, ורשאי לשיירו לעצמו.

ומעתה, מאחר שיש לכהן פטר חמור שטעון פדיון, ויש לכהן הזה זכות ליטול את הפדיון לעצמו, אף אם חזר והוריש את החמור הזה לנכדו [בן בתו] שהוא ישראל, אותו הנכד יורש את כל הזכויות של סבו, ולכן, **אחר שפודה את החמור בשה, רשאי לשיירו לעצמו, כמו שסבו היה רשאי.**

ב. ישראל שירש מכהן תבואה החייבת במעשרות.

כשם שישראל חייבים להפריש תרומות ומעשרות מתבואותיהם כך כהן חייב להפריש תרומות ומעשרות מתבואתו אלא שהוא רשאי לשייר לעצמו את התרומות והמעשרות ואינו מחוייב לתת אותם לכהן אחר.

ומעתה, מאחר שיש לכהן תבואה החייבת בהפרשת תרומות ומעשרות, ויש לכהן הזה זכות ליטול את התרומות והמעשרות לעצמו, אף אם חזר והוריש את התבואות הללו לנכדו [בן בתו] שהוא ישראל, אותו הנכד יורש את כל הזכויות של סבו, ולכן, **אחר שמפריש את התרומות והמעשרות, רשאי לשיירם לעצמו, כמו שסבו היה רשאי, [ותרומה שאינו רשאי לאוכלה בעצמו, מוכרה לכהנים, והדמים שלו].**

ודין זה הוא לא רק כשנתחייבה התבואה במעשרות ביד הכהן, אלא אף כשנתחייבה במעשרות ביד סבו של הכהן הזה, [אבי אמו], שהוא ישראל, אף על פי שכשנתחייב הראשון במעשרות, לא היה רשאי לשיירם לעצמו, מאחר שהיתה יד כהן באמצע, הוא זכה בכך שרשאי לשייר לעצמו את התרומות והמעשרות, ומעתה, הוא מוריש זכות זו לנכדו הישראל.

תרומות ומעשרות של

תבואה שנקנית מהגוי

תבואה שגדלה בארץ ישראל, ומירחה ישראל, [כגון שהיה אריסו של הגוי], חייבת במעשרות, ואפילו היתה הקרקע של גוי, כי אין קניין הגוי מפקיע את קדושת הארץ לפטור את תבואתה מחיוב מעשרות. [ודווקא כשישראל מירח את התבואה אבל הגוי מירח אותה היא פטורה ממעשרות שנאמר "וְרֵאשִׁית דִּגְלָנָהּ תִּירֹשָׁהּ וַיִּצְהָרָה וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנָהּ תִּתֶּן לוֹ", ללמד שרק דיגון שלך, כלומר מירוח של ישראל, מתחייב במעשרות].

ולדברי רבי שמואל בר נתן אמר רבי חנינא, הקונה מהגוי תבואה זו שחייבת במעשרות, אף שמחוייב להפריש ממנה תרומות ומעשרות כדי שלא תהא טבל, **אינו צריך לתת את התרומות והמעשרות לכהן וללוי, כי אם לא היה קונה אותה מיד הגוי, הגוי לא היה נותן אותם לכהנים ולוויים, ולא היו יכולים להוציא מידו בכח, ואם כן בטלה זכותם בתרומות ומעשרות אלו, והרי הם של הקונה.**

אולם למסקנת הגמרא על פי דברי רבי יהושע בן לוי, הלוקח מהגוי תבואה החייבת בתרומות ומעשרות, **חייב לתת ממנה לכהן תרומה גדולה, ואינו פטור אלא מלתת תרומת מעשר,** שנאמר בעניין תרומת מעשר, "וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֹׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֲתָם בְּנִחֲלַתְכֶם וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְּרֹמַת ה' מַעֲשֹׂר מִן הַמַּעֲשֹׂר", ללמד, שאין תרומת מעשר אלא בתבואה הבאה מבני ישראל, ולא מתבואה הבאה מהגוי.

המפקיד פירות אצל כותי

או אצל עם הארץ

המפקיד פירות אצל כותי או אצל עם הארץ, **כשבא ליטול ממנו פקדונו**, אינו צריך לחשוש שמא אין אלו הפירות שהפקיד, כי השומר הזה נטל לעצמו מה שקיבל, ועתה מחזיר אחרים תחת הראשונים, אלא **ודאי אלו הם הפירות עצמם שהפקיד**.

ולכן, אם היו מעושרים, אוכל אותם בלא לחשוש שהוחלפו, ומה שקיבל אינו מעושר.

ואם היו פירות של ששה שנים, אוכל אותם בלא לחשוש שהוחלפו, ומה שקיבל הם פירות שביעית.

המפקיד פירות אצל גוי

לדעת תנא קמא – המפקיד פירות אצל גוי, **כשבא ליטול ממנו פקדונו**, יש לו לנהוג בפירות הללו כפירות של הגוי כי ודאי החליף הגוי את מה שקיבל ומחזיר פירות אחרים וצריך לעשרם, ולתת התרומות לכהן והמעשרות לגוי, [ואין התבואה פטורה אלא מתרומת מעשר].

ולדעת רבי שמעון – אין הפירות נדונים כפירות הגוי בוודאי, אבל יש לחוש לכך שמא החליפם, ולכן מספק המפקיד יחזור ויעשר את הפירות, אבל מאחר שאין אלו מעשרות ודאי, אלא ספק, אינו חייב לתת אותם לכהנים וללוויים [כדין דמאי].

-

המפריש שה לפדיון פטר חמור, מיד נעשה השה כמי שנכנס לרשות הכהן, ולכן אפילו מת השה קודם שניתן לכהן, הרי זה ניתן לכהן מת, והחמור פדוי. [ולכאורה הוא הדין שאם החמור מת, יתן השה לכהן, אף על פי שהבעלים הפסיד את החמור].

דף יב

"תפדה בש"ה"

מצד אחד יש ללמוד בגזרה שווה, שכשם ששה האמור בעניין קרבן פסח, "ויקחו להם איש ש"ה לבית אב"ת ש"ה לבית", אינו אלא זכר [כבש או עז], תמים ובן שנה, כך ששה האמור בעניין פדיון פטר חמור, אינו אלא זכר [כבש או עז] תמים ובן שנה.

ומצד שני, מתוך שנכפל הכתוב בעניין פדיון פטר חמור, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה", "וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה", יש ללמוד, שבא הכתוב לרבות אף שאר דברים שניתן לפדות בהם.

ומאחר שמצד אחד יש לרבות דברים נוספים, ומצד שני יש למעט דברים אחרים, יש לרבות מקצת דברים ולמעט שאר דברים.

< הדברים הבאים הם מתרבים מכפילות הכתובים, וניתן לפדות בהם פטר חמור – כבשים ועיזים, זכרים ונקבות, גדולים וקטנים, תמימים ובעלי מום. [הדברים שנוספו על השה האמור בפסח מסומנים בקו].

< והדברים הבאים אינם מתרבים, ואין פודים בהם פטר חמור – עגלים. חיות [כגון צבי ואיל]. שחוטים [אפילו כבשים ועיזים]. טרפות [כגון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה]. כלאים [כגון תייש הבא על הרחל]. כוי, [ספק חיה ספק בהמה].

ורבי אלעזר מתיר בכלאים, מפני שהוא שה, [שכן בין רחל ובין עז קרויים שה], ואוסר בכוי, מפני שהוא ספק שה ספק חיה.

פדיון פטר חמור בבן פקועה

< לדעת רבי מאיר – בן פקועה [עובר הנמצא חי במעי אמו] טעון שחיטה, והרי הוא כשאר כבשים ועיזים, ואם כן, דין פשוט הוא שפודים בו פטר חמור.

< אבל לדעת חכמים – בן פקועה אינו טעון שחיטה, אלא נותר הוא בשחיטת אמו, ומאחר שנשחטה אמו, ניתן להרגו בכל דרך, ולאוכלו, ולדעה זו, יש להסתפק אם פודים בו פטר חמור.

- לדברי מר זוטרא, מאחר שניתר בשחיטת אמו, אינו נחשב כשה בפני עצמו, אלא כאבר של אמו, ואין פודים פטר חמור באבר של כבשים ועיזים, אלא רק בשה שלם, ולכן אין פודים פטר חמור בבן פקועה. [וכמו כן יש ללמוד זאת, ממה שנאמר בכתוב "שה", כמו בקרבן פסח, ובן

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף יב

פקועה פסול לקרבן פסח והוא הדין לפדיון].

- **ולדברי רב אשי**, מאחר שבן פקועה זה רץ והולך כשאר בהמות, הרי זה שה גמור, **ופודים** בו פטר חמור.

פדיון פטר חמור בנדמה

[כגון בן כבש הדומה לעז]

לדעת רבי אלעזר, **דין פשוט הוא**, שכבשה שילדה כמין עז, או עז שילדה כמין כבש, **פודים** בו פטר חמור, שכן לדעתו, אף הנולד מכלאים של כבש ועז פודים בו פטר חמור, וכל שכן שהוא רק נראה ככלאים. [וכל זה שהאם ובנה מין שה, אבל פרה שילדה ולד הדומה לכבש, אין פודים בו].

אבל לדעת חכמים, **יש להסתפק בדבר**, האם דווקא כלאים גמורים אין פודים בהם פטר חמור, או שגם זה שנראה ככלאים, אין פודים בו, ולא נפשט הספק בגמרא.

דברים שבהם ברור שלדעת

חכמים נדמה דינו ככלאים ופסול

א. קדשים [=קרבנות] – כל שאינו כמינו, ודומה אף במקצת למין אחר, פסול, שנאמר, "שור או כֶּשֶׂב [ולא כלאים] או עֵז [ולא הנדמה] כִּי יוֹלֵד וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וַיִּמּוּם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקַרְבָּן אֲשֶׁה לָּהּ".

ב. בכור בהמה טהורה – אם אינו דומה למינו כלל, אינו מתקדש להיות בכור, שנאמר "אֶף בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְּכוֹר עֵז", ללמד שאין הכתוב מדבר אלא במי שהוא ובכורו מין אחד, אבל אם דומה למין אמו במקצת סימנים, מתקדש. [כפי שנתבאר בדף ה'].

ד. מעשר בהמה – כל שאינו כמינו, ודומה אף במקצת למין אחר פסול, [כמו לעניין קדשים], שנאמר במעשר בהמה "תחת", וכן נאמר בקדשים, ולמדים זה מזה בגזרה שווה.

פדיון פטר חמור בפסולי המוקדשים

< **מתחילה אמרו**, **שלדעת רבי שמעון**, האומר, שפטר חמור מותר בהנאה, **דין פשוט הוא**, **שפודים** אותו אף בשה פסולי המוקדשים, [=שה שהוקדש לקרבן, ונפסל במום, ונפדה].

אבל לדעת רבי יהודה, האומר, שפטר חמור אסור בהנאה, **יש מקום להסתפק בדבר**, שכן מצד אחד יש לומר, מאחר שפסולי המוקדשים אסורים בגיזה ועבודה, אינך יכול להטיל עליהם את איסורו של פטר חמור, כי אין איסור חל על איסור, ולכן אין פודים בהם פטר חמור. אולם מצד שני יש לומר, שאין כאן איסור חל על איסור, כי איסורו של פטר חמור אינו מוטל על השה, אלא פוקע לגמרי על ידי הפדיון, ואין כאן איסור נוסף הבא לחול על שה פסולי המוקדשים.

< **אולם למסקנת הסוגיה אמרו**, **שיתכן שלדברי הכל**, **אין פודים** פטר חמור בשה פסולי המוקדשים, שכן פסולי המוקדשים הוקשו לצבי ואיל, שנאמר בהם "הִטָּמָא וְהִטְהוֹר יֵאָכְלוּ כֶּצְבִי וְכֶאֱיִל", וכבר נתבאר, שאין פודים פטר חמור בחיה, ואם כן, הוא הדין בפסולי המוקדשים שהוקשו לה.

פדיון פטר חמור בבהמת שביעית

[=בהמה שנקנית במעות שביעית]

ודאי פטר חמור, **אין פודים אותו בשה שיש בו קדושת שביעית**, כי זה הפודה את החמור בשה, הרי הוא כקונה את החמור מהכהן תמורת השה, ונאמר בתורה, "וְהִיָּתָה שְׁפַת הָאֶרֶץ לָכֶם לְאֶכְלָה", ללמד, שאין להחליף דמי שביעית אלא בדבר אכילה, ולא בחמור שאינו ראוי לכך.

אבל ספק פטר חמור, שלדעת רבי יהודה טעון פדיון כדי להפקיע ממנו איסורו, ונשאר הוא ביד בעליו, **מותר לפדותו בשה שיש בו קדושת שביעית**, כי מאחר שאינו צריך לתת את השה לכהן, אין הדבר נראה כסחורה בפירות שביעית.

עוד מדיני בהמה שיש

בה קדושת שביעית

א. פטורה מן הבכורה – כלומר, בן בכור שיוולדת, אינו קדוש להיות בכור, כי נאמר בתורה בעניין קדושת שביעית "לְאֶכְלָה", ובכור אינו נאכל כולו אלא קרב למזבח, ומאחר שהבכור קרב למזבח דבר שיש בו קדושת שביעית אינו ראוי להיות בכור.

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו דף יב

ב. חייבת במתנות – כלומר, השוחט בהמה שיש בה קדושת שביעית, נותן ממנה את הזרוע הלחיים והקיבה לכהן כי הכהן אוכל אותם, ואם כן הנתינה לכהן אינה מפקיעה מהכתוב "לְאֶכְלָה".

עיסה של שביעית חייבת בחלה

אף על פי שנאמר בעניין שביעית "לְאֶכְלָה", ללמד, שכל דבר שיש בו קדושת שביעית, לא יהיה ממנו דבר שאינו נאכל, עיסה של שביעית חייבת בחלה, אף על פי שאם תטמא העיסה, תלך החלה לשרפה, כדין חלה טמאה, שנאמר בעניין חלה, "מֵרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לָהּ תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם", ללמד, שלעולם העיסות חייבות בהפרשת חלה.

ואין ללמוד מכאן, שכמו הדין בשאר דברים שיש בהם קדושת שביעית, כגון בהמה שיש בה קדושת שביעית, שתתקדש בבכורה אף על פי שחלק ממנה נשרף על המזבח ואינו נאכל, כי יש לחלק בין חלה, שתחול על דבר שיש בו קדושת שביעית, אף על פי שעלולה לבוא לידי שריפה, כי עיקרה עומדת לאכילה, ורק אם נטמאת נשרפת, לבין בכור, שמעיקרו עומד למזבח ולהישרף, ולכן לא יחול בדבר שיש בו קדושת שביעית.

נתינת פטר חמור לכהן

הנותן פטר חמור לכהן, [במקום לפדותו בשה, ולתת את השה לכהן], הרי פטר חמור שביד כהן זה טעון פדיון כבתחילה, ואין הכהן רשאי לקיימו אפילו שעה אחת, עד שיפדהו בשה.

ומאחר שנחשדו כהנים להנות מפטר חמור בלא פדיון, ישראל שהיה לו פטר חמור בתוך ביתו, ואמר לו הכהן, תנהו לי, ואני אפדהו, הרי זה לא יתנו לו, אלא אם כן פדאו בפניו.

הפריש שה לפדיון פטר חמור

ומת השה קודם שנתנו לכהן

לדעת רבי אליעזר – מי שיש לו פטר חמור, לא יצא ידי חובתו לפדותו, עד שיגיע השה ליד הכהן, ולכן, אם הפריש שה לפדיון, ומת השה בידו, הרי זה כמי שלא הפריש שה, וחייב להפריש שה אחר תחת הראשון. שכן מצינו בעניין פדיון בכור אדם, שאין אדם יוצא ידי חובת פדיון, עד שיגיעו חמישה סלעים ליד הכהן, ופטר חמור הוקש לבכור אדם, שנאמר, "אֶךָ פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה". ואין לומר, אם הוקשו זה לזה, ילמדו זה מזה גם דינים אחרים, כגון, שכשם שבכור אדם מותר בהנאה, כך פטר חמור יהיה מותר בהנאה, כי הכתוב אומר, "אֶךָ פָּדָה תִּפְדֶּה", ללמד שלא הוקשו זה לזה אלא לפדייה בלבד.

ולדעת חכמים – מי שיש לו פטר חמור, והפריש שה לפדותו, מיד יצא ידי חובת פדיונו, אף קודם שנתן את השה לכהן, ומעתה אף אם מת השה בידו, אינו מחויב לתת לכהן שה אחר. שכן מצינו בעניין פדיון מעשר שני שמיד כשנפדה הוא מותר באכילה בכל מקום אף אם אחר כך יאבדו מעות פדיונו. וכן העיד רבי יהושע ורבי צדוק, על שה של פדיון פטר חמור שמת, שאין כאן לכהן כלום.

הפריש שה לפדיון פטר חמור ומת פטר חמור

קודם שנתן השה לכהן

לדעת רבי אליעזר – מאחר שאין הפודה יוצא ידי חובת פדיון עד שיגיע השה ליד הכהן, כל זמן שלא קיבל הכהן את השה, הרי הוא של הפודה, והחמור אינו פדוי, ואם כן, **החמור המת אסור בהנאה**, כחמור שלא נפדה, **והשה ישאר ביד בעליו**, כי מאחר שמת החמור, שוב אין צריך לפדותו בשה.

ולדעת חכמים – מאחר שבהפרשת השה זכה בו הכהן, ונפדה החמור, **החמור המת מותר בהנאה**, כחמור שנפדה, **והשה ינתן לכהן** כי כבר זכה בו.

הערכין בשעתן

האומר ערכי עלי, נותן להקדש את הערך הקצוב בפרשה לפי שנותיו, ואפילו לא נתן מיד, אלא אחר כמה שנים, לעולם נותן לפי הערך הקצוב בפרשה, כמניין שנותיו בשעה שאמר ערכי עלי.

יתכן שגם בדבר זה נחלקו כמו לעניין פטר

מסכת בכורות

פרק שני הלוקח עובר פרתו דף יג

חמור. ויש אומרים שלכתחילה יוכל לשלם להקדש אחר שלושים יום, ואינו מצווה לתת מיד. ויש אומרים שלכתחילה מצווה לתת מיד, אבל עד שלושים יום אינו עובר עבירה, בכך שמאחר את התשלום.

זמן פדיון הבן

פדיון הבן, זמנו **אחר שלושים יום** מלידת הבן, שנאמר, "וּפְדִיּוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא"

ולדעת רב, בדיעבד, אם פדאו קודם הזמן הזה, בנו פדוי, ובלבד שיאמר, "הנני נותן מעות עכשיו כדי שיחול הפדיון אחר שלושים יום", אבל אם אמר, "בני פדוי מעכשיו", הכל מודים אין בנו פדוי.

זמן פדיון פטר חמור

לדעת רב נחמן – לכתחילה זמן פדיון פטר חמור אחר שלושים יום, אולם בדיעבד, אם נתן את הפדיון לכהן קודם לכן, אפילו אמר שיחול הפדיון מיד, הרי זה חל.

דף יג

ולדעת רב ששת – לכתחילה זמן פדיון פטר חמור מיד מלידתו, אלא שעד שלושים יום, אין לו עבירה אם מתעכב מלפדות, אבל אחר הזמן הזה, או יפדה, או יעבור, ויערפו את חמורו.

ולדעת רבא – נחלקו חכמים בדין זה. לדעת רבי אליעזר, שהוקש דין פדיון בכור אדם לפדיון פטר חמור, כשם שאין אדם נפדה אלא אחר שלושים יום, כך פטר חמור אינו נפדה אלא אחר שלושים יום. ולדעת חכמים, שלא הוקשו פדיון בכור אדם ופדיון פטר חמור זה לזה, זמן פדיון פטר חמור הוא מיד משעת לידתו.

-

שני ציווים נאמרו בעניין פטר חמור, או יפדה או יערף, שנאמר "וְכָל פֶּטֶר חֹמֶר תִּפְדֶּה בְּשָׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֶרְפְּתוֹ", ומצוות פדייה קודמת למצוות עריפה, שנאמר "וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֶרְפְּתוֹ", כלומר אם לא תפדה, ערוף, אבל עדיף לפדות ולא לערוף.

שני ציווים נאמרו לקונה אמה עבריה או יעידנה כלומר יקחנה לאשה או יסייע בפדיונה שנאמר "אִם רָצָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לוֹ יַעֲדָה וְהִפְדָּה לְעַם נִכְרִי לֹא יִמָּשֶׁל לְמִכְרָהּ בְּבִגְדוֹ בָּהּ", ומצוות יעוד קודמת למצוות פדייה, שנאמר, "אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה וְהִפְדָּה", כלומר אם לא ייעד, יפדה, אבל עדיף לייעד.

שני ציווים נאמרו ליבם וליבמה, יבום או חליצה, שנאמר, "וְיָבָמָה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיָבָמָה ... וְחָלְצָה נָעֻלוֹ מֵעַל רִגְלוֹ", ומתחילה כשהיבמים היו מתכוונים לשם מצווה, מצוות יבום היתה קודמת למצוות חליצה, שנאמר, "וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יָבָמָתוֹ ... וְנָגְשָׁה יָבָמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחָלְצָה ...", דווקא אם לא יחפוץ לייבם, תחלוץ, אבל היבום עדיף. אבל עתה, שאין היבמים מתכוונים למצווה, יחלצו, ולא ייבמו, [שהיבם את יבמתו שלא לשם מצווה, הרי הוא כבא על אשת אחיו שאינה יבמתו, שהיא ערווה עליו].

שתי אפשרויות נאמרו לעניין פדיון בהמה טמאה, שהקדישוה לבדק הבית, או יגאלוה בעליה שהקדישוה, או תמכר לאחרים, שנאמר, "וְאִם בִּבְהֶמָה הַטְּמֵאָה וּפְדָהּ בְּעֶרְכָּךְ וְיִסַּף חֲמִשָּׁתוֹ עָלָיו וְאִם לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכָּךְ", ומצוות הגאולה באדון קודמת למכירה לאחרים, שנאמר, "וְאִם לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכָּךְ", דווקא כשלא יגאלו הבעלים, תמכר לאחרים, אבל עדיף שיגאלו הבעלים.

סליק פרק הלוקח עובר חמורו

פרק שני הלוקח עובר פרתו

דף יג

לדעת התנא של משנתנו אין הבכור קדוש אלא

אם כן כולו וכל אמו של ישראל

כבר נתבאר בתחילת פרק ראשון, שלדעת התנא של משנתנו, אין הבכור קדוש, אלא אם כן, גם כולו של ישראל, וגם כל אמו של ישראל, אבל אם יש לגוי חלק, או בו עצמו, או באמו, הרי זה אינו

מסכת בכורות

פרק שני הלוקח עובר פרתו דף יג

קדוש. **שנאמר**, **"הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל"**,
ללמד שאין הבכור קדוש עד שיהא כולו של
ישראל. **ונאמר**, **"וְכָל מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר"**, ללמד, שאין
הזכר של המקנה קדוש, עד שיהא כל המקנה
שלך, כלומר עד שתהא כל האם של ישראל.

וכמו שנשנו בתחילת פרק ראשון, כמה אופנים,
שבכולם אין פטר חמור מתקדש, כי יש לגוי
חלק בו או באמו, כמו כן באותם אופנים אין
בכור בהמה טהורה מתקדש, ונשנו אופנים אלו
בתחילת פרק זה, לעניין בכור בהמה טהורה:

א. ישראל הלוקח עובר פרה של גוי.

כשישראל קונה מהגוי את עובר פרתו, נמצא
שהעובר של ישראל, והאם של גוי, ולפיכך,
מאחר שהאם של גוי, כשהעובר בכור אינו
מתקדש.

ב. ישראל המוכר עובר פרתו שלו לגוי.

כשישראל מוכר לגוי את עובר פרתו שלו, [דבר
שאסור לעשותו], נמצא שהעובר של גוי, והאם
של ישראל, ולפיכך, **מאחר שהעובר של גוי,**
כשהעובר בכור אינו מתקדש.

ג. ישראל המשתתף עם הגוי.

כשישראל וגוי קונים בהמה בשותפות, [דבר
שאסור לעשותו], האם וגם העובר שמתעברת
שייכים לשניהם, ולפיכך, **מאחר שיש לגוי חלק**
באם ובעובר, כשהעובר בכור אינו מתקדש.

ד. ישראל המקבל פרה מהגוי לגדל וולדות.

כשישראל מקבל מהגוי פרה של גוי, על מנת
שיגדל וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, האם
כולה שייכת לגוי, והוולדות שייכים לישראל
ולגוי בשותפות, ולפיכך, **מאחר שהאם כולה של**
הגוי, וגם מאחר שיש לגוי חלק בוולדות, הבכור
הנולד אינו מתקדש.

ה. ישראל הנותן פרה להגוי בקבלה לגדל
וולדות.

כשישראל נותן לגוי פרה שלו בקבלה, על מנת
שיגדל הגוי וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו,
[דבר שנסתפקו בגמרא בפרק ראשון אם מותר או
אסור לעשותו], האם כולה שייכת לישראל,
והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך,
מאחר שיש לגוי חלק בוולדות, הבכור הנולד אינו
מתקדש.

-

בכור בהמה טהורה של כהן ושל לוי מתקדש,
ודינו כבכור בהמה טהורה של ישראל, [שאם
הוא תמים הוא קרב למזבח, ואם הוא בעל מום
נאכל במדינה].

ולא נפטרו כהנים ולוויים מדיני בכורה, אלא
לעניין פדיון הבן, ופדיון פטר חמור. [מטעמים
שנתבארו בדף ד'].

פרק עובר חמורו קודם לפרק עובר פרתו

אף על פי שלכאורה יש סברא להקדים דיני
בכור בהמה טהורה, שיש בו קדושת הגוף, לפני
דיני פטר חמור, שאין בו אלא קדושת דמים,
משתי סיבות שנו תחילה את פרק הלוקח עובר
חמורו, המדבר בדיני פטר חמור, ורק לאחר מכן
פרק הלוקח עובר פרתו, המדבר בדיני בכור
בהמה טהורה.

א. משום שמצוות פטר חמור מצווה חביבה
היא, שכן מצווה זו ניתנה דווקא בחמורים, על
שסייעו את ישראל בשעת יציאתם ממצרים,
שאין לך כל אחד ואחד מישראל, שלא היו עמו
תשעים חמורים לובים, טעונים מכספה וזהבה
של מצרים.

ב. משום שדיני פטר חמור מועטים הם, שאינם
אלא פרק אחד, ולכן תחילה שנו פרק זה, וסיימו בו
את דיני פטר חמור, ולאחר מכן האריכו בדיני בכור
בהמה טהורה שהם מרובים ונשנו בהם כמה
פרקים.

קניינים המועילים לקנות

כשישראל קונה מישראל

א. ישראל קונה מישראל את גופו, [כלומר
שיהיה עבדו], **בקניין כסף.**

ב. ולעניין האופן שבו ישראל קונה מישראל את
ממונו המטלטל, נחלקו חכמים.

< **לדעת ריש לקיש** – ישראל קונה מישראל את
ממונו המטלטל, [כגון את פרתו], **בקניין משיכה,**
שנאמר, **"וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד**
עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", הרי שהקניין נעשה על
ידי ההעברה מיד ליד, כלומר על ידי משיכה.

< **ולדעת רבי יוחנן** – **מדין תורה** ישראל קונה

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף יג

מישראל את ממונו המטלטל, [כגון את פרתו],
בקניין כסף, שנאמר, בעניין פדיון הקדש, "ואם
גאל וגאל את השדה המקדיש אתו ויסף חמשית כסף
ערפד עליו וקם לו", ללמד, שהפודה מהקדש
פודה בכסף, ומכאן יש ללמוד, שגם הקונה
מהדיוט קונה בכסף. **אבל תקנת חכמים היא,
שלא יקנה הכסף אלא משיכה.**

קניינים המועילים לקנות

כשישראל קונה מגוי

א. ישראל קונה מגוי את גופו, [כלומר שיהיה
עבדו], **באחד מהקניינים הבאים**, **(א) כסף (ב)**
שטר (ג) וחזקה, שנאמר בעבדים כנענים,
"**והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת**
אחזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש
באחיו לא תרדה בו בפרד", הרי שהוקשו עבדים
לאחוזות, כלומר לקרקעות, וכשם שקרקע
נקנית בכסף שטר וחזקה, [כמבואר במסכת
קידושין], כך עבדים כנענים נקנים בכסף שטר
וחזקה.

ב. **ולעניין האופן שבו ישראל קונה מגוי את**
ממונו המטלטל נחלקו חכמים.

<< **לדעת רבי יצחק בר נחמני אמר ריש לקיש**
משום רבי אושעיא – ישראל קונה מהגוי את
ממונו המטלטל **בקניין כסף**. [ולכן, כשישראל
נתן מעות לגוי, לקנות ממנו את בהמתו, אף על
פי שלא משכה, נעשית שלו, ואם ילדה בכור,
הרי זה קדוש].

- **מתחילה רצו לומר, שלדעתו, דין זה שישראל**
קונה מהגוי את ממונו בקניין כסף, למד בקל
וחומר, שכן אם את גופו של הגוי, ישראל קונה
ממנו בכסף, כל שכן שאת ממונו, יוכל לקנות
בכסף.

אולם דחו זאת, משני טעמים. (א) אם קניין
ממונו, למד בקל וחומר מקניין גופו, יקנה את
ממונו גם בשטר וחזקה, כמו שקונה את גופו,
ולמה אמר שהוא קונה בכסף בלבד. (ב) אם
קניין ממון למד בקל וחומר מקניין גוף, ישראל
יקנה ממון מישראל בקניין כסף, כמו שהוא
קונה גוף ישראל בקניין כסף, ולעיל נתבאר,
שלדעת ריש לקיש, ישראל אינו קונה ממון
ישראל בקניין כסף, אלא בקניין משיכה.

- **ולפיכך אמר אביי, שדין זה, שישראל קונה**
מהגוי את ממונו בקניין כסף, למד מהכתוב
האמור בעניין קניין ממון המטלטל שישראל
קונה מישראל, "או קנה מיד עמיתך", ששמע
ממנו, דווקא כשישראל קונה מעמיתו ישראל,
הוא קונה במשיכה, אבל כשהוא קונה מגוי,
אינו קונה במשיכה אלא בכסף.

ואין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא מעמיתו
ישראל, ישראל קונה ממון המטלטל, אבל
מהגוי אין ישראל קונה ממון המטלטל כלל. כי
מאחר שלמדנו שאפילו את גוף הגוי ישראל
קונה ממנו, כל שכן שיקנה ממנו את ממונו.

וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא
מעמיתו ישראל, ישראל קונה ממון המטלטל
במשיכה בלבד, אבל מהגוי, ישראל קונה ממון
המטלטל על ידי משיכה וכסף יחדיו. כי מאחר
שלמדנו שאפילו את גוף הגוי, ישראל קונה ממנו
בקניין אחד, כל שכן שיקנה ממנו את ממונו
בקניין אחד, ולא יהא נצרך לשני קניינים.

וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא
מעמיתו ישראל, ישראל קונה ממון המטלטל
במשיכה בלבד, אבל מהגוי ישראל קונה ממון
המטלטל או על ידי משיכה או על ידי כסף. כי
מאחר שכשישראל קונה מעמיתו, אין לו אלא
קניין אחד לכך [=משיכה], הוא הדין שכשקונה
מגוי, לא יהא לו אלא קניין אחד לכך [=כסף].

<< **ולדעת אמימר** [ולכאורה כן דעת רבי יוחנן]
– **ישראל קונה מהגוי את ממונו המטלטל**
בקניין משיכה.

- והנה, אם לעניין קניין ישראל מישראל, דעת
אמימר כדעת רבי יוחנן, שמדין תורה ישראל
קונה מישראל בקניין כסף, מתוך שאמר הכתוב
לעניין קניין ישראל מישראל, "**או קנה מיד**
עמיתך", יש ללמוד דין זה, שכן הכתוב הזה
מלמד, שיש קניין מיוחד לישראל הקונה
מעמיתו, ולדעת אמימר הוא קניין כסף, ואם כן,
כשישראל קונה מגוי, אינו קונה בקניין כסף,
אלא בקניין משיכה.

- אולם אם לעניין קניין ישראל מישראל, דעת
אמימר כדעת ריש לקיש, שמדין תורה ישראל
קונה מישראל בקניין משיכה, נמצא שלדעת
אמימר, אין חילוק בין קניין ישראל מישראל,
לבין קניין ישראל מגוי, ובשני האופנים יש קניין
משיכה, ואם כן יש להבין, למה נאמר, "**או קנה**
מיד עמיתך", ששמע שיש דין מיוחד לקניין

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף יג

ישראל מעמיתו. ואמנם לדעת האומרים, שגזל הגוי אסור, ניתן לומר, שכשאמרה תורה "או קנה מיד עמיתך", באה ללמד, שלעניין מה שאמור בסוף הכתוב, "אל תזנו איש את אחיו", חלוק קניין מגוי מקניין מישראל עמיתך, שבקניין מישראל יש איסור אונאה, ובקניין מגוי אין איסור אונאה [ושני כתובים שנאמרו בעניין אונאה, (א) "או קנה מיד עמיתך אל תזנו" (ב) "אל תזנו איש את אחיו", שמשניהם משמע שרק במקח מישראל יש איסור הנאה, צריכים הם, האחד מלמד שבקניין מהקדש אין איסור אונאה, והאחד מלמד, שבקניין מגוי אין איסור אונאה]. אולם לדעת האומרים, שגזל הגוי מותר, דין פשוט הוא שגם אונאתו מותרת, ולא נצרך הכתוב ללמד היתר אונאה בקניין מגוי, ולא יתכן להעמיד את דברי אמימר כדעת ריש לקיש.

קניינים המועילים לקנות

כשגוי קונה מישראל

א. גוי קונה מישראל את גופו, [כלומר שיהיה עבדו], **בקניין כסף** שנאמר בעניין עבד עברי הנמכר לגוי "וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיד עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר. אחרי נמכר גאלה תהיה לו ... וחשב עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת הילב ונהיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר יהיה עמו. אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו מכסף מקנתו", הרי שהגוי קנה אותו בכסף.

ב. ולעניין האופן שבו גוי קונה מישראל את ממונו המטלטל נחלקו חכמים.

<< **לדעת רבי יצחק בר נחמני אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא** – גוי קונה מישראל את ממונו המטלטל **בקניין כסף**. [ולכן, כשגוי נתן מעות לישראל, לקנות ממנו את בהמתו, אף על פי שלא משכה, נעשית שלו, ואם ילדה בכור, הרי זה אינו קדוש].

- **מתחילה רצו לומר, שלדעתו, דין זה שגוי קונה מישראל את ממונו בקניין כסף, למד בקל וחומר, שכן אם את גופו של ישראל, הגוי קונה ממנו בכסף, כל שכן שאת ממונו, יוכל לקנות בכסף**.

אולם דחו זאת, שכן, אם קניין ממון למד בקל וחומר מקניין גוף, ישראל יקנה ממון מישראל בקניין כסף, כמו שהוא קונה גוף ישראל בקניין כסף, ולעיל נתבאר, שלדעת ריש לקיש, ישראל אינו קונה ממון ישראל בקניין כסף, אלא בקניין משיכה.

- **ולפיכך אמר אביי, שדין זה, שגוי קונה מישראל את ממונו בקניין כסף, למד מהכתוב** האמור בעניין קניין ממון המטלטל שישראל קונה מישראל, "וכי תמכרו ממכר לעמיתך", שמשמע ממנו, **דווקא כשישראל מוכר לעמיתו ישראל, הוא מוכר במשיכה, אבל כשהוא מוכר לגוי, אינו מוכר במשיכה אלא בכסף** ואם כן הגוי קונה מישראל בקניין כסף.

ואין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא לעמיתו ישראל מוכר ממון המטלטל, אבל לגוי ישראל מוכר ממון המטלטל כלל. כי מאחר שלמדנו שאפילו את גופו, ישראל מוכר לגוי, כל שכן שמוכר לו את ממונו.

וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא לעמיתו ישראל, ישראל מוכר ממון המטלטל במשיכה בלבד, אבל לגוי, ישראל מוכר ממון המטלטל על ידי משיכה וכסף יחדיו. כי מאחר שלמדנו שאפילו את גופו, ישראל מוכר לגוי בקניין אחד, כל שכן שימכור לו את ממונו בקניין אחד, ולא יהא נצרך לשני קניינים.

וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא לעמיתו ישראל, ישראל מוכר ממון המטלטל במשיכה בלבד, אבל לגוי, ישראל מוכר ממון המטלטל או על ידי משיכה או על ידי כסף. כי מאחר שכשישראל מוכר לעמיתו, אין לו אלא קניין אחד לכך [=משיכה], הוא הדין שכשמוכר לגוי, לא יהא לו אלא קניין אחד לכך [=כסף].

<< **ולדעת אמימר – גוי קונה מישראל את ממונו המטלטל בקניין משיכה**.

- והנה, אם לעניין קניין ישראל מישראל, דעת אמימר כדעת רבי יוחנן, שמדין תורה ישראל קונה מישראל בקניין כסף, מתוך שאמר הכתוב לעניין קניין ישראל מישראל, "וכי תמכרו ממכר לעמיתך", יש ללמוד דין זה, שכן הכתוב הזה מלמד, שיש קניין מיוחד לישראל המוכר לעמיתו, ולדעת אמימר הוא קניין כסף, ואם כן, כשישראל מוכר לגוי, אינו מוכר בקניין כסף, אלא בקניין משיכה.

- אולם אם לעניין קניין ישראל מישראל, דעת אמימר כדעת ריש לקיש, שמדין תורה ישראל מוכר לגוי בקניין משיכה, נמצא שלדעת אמימר, אין חילוק בין קניין ישראל מישראל, לבין קניין גוי מישראל, ובשני האופנים יש קניין משיכה, ואם כן יש להבין, למה נאמר, "וכי תמכרו ממכר לעמיתך", שמשמע שיש דין מיוחד למכירת ישראל לעמיתו. ואמנם לדעת האומרים, שגזל הגוי אסור, ניתן לומר,

מסכת בכורות

פרק שני הלוקח עובר פרתו דף יג

שכשאמרה תורה "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעִמְיָתָד", באה ללמד, שלעניין מה שאמור בסוף הכתוב, "אֵל תֹּנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", חלוקה מכירה לגוי ממכירה לישראל עמיתך, שבמכירה לישראל יש איסור אונאה, ובמכירה לגוי אין איסור אונאה [ושני כתובים שנאמרו בעניין אונאה, (א) "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעִמְיָתָד" (ב) "אֵל תֹּנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", שמסניהם משמע שרק במכירה לישראל יש איסור הנאה, צריכים הם, האחד מלמד שבמכירה להקדש אין איסור אונאה, והאחד מלמד שבמכירה לגוי אין איסור אונאה]. אולם לדעת האומרים, שגזל הגוי מותר, דין פשוט הוא שגם אונאתו מותרת, ולא נצרך הכתוב ללמד היתר אונאה במכירה לגוי, ולא יתכן להעמיד את דברי אמימר כדעת ריש לקיש.

הלוקח גרוטאות מן הגוי

ומצא בהן עבודה זרה

לעיל נתבאר, שלדעת רבי אושעיא, קניין מטלטלים של ישראל מגוי הוא בכסף.

ונחלקו אמוראים כיצד ליישב ברייתא כדעתו, ומתוך דבריהם למדנו, מה דעתו, כשישראל קנה מהגוי גרוטאות [=חתיכות כסף], ומצא בהן עבודה זרה, שהיא אסורה לו בהנאה, באיזה אופן רשאי לבטל המקח ולהשיב לגוי את העבודה זרה.

לדברי כל האמוראים, [דעת רבי אושעיא] **שמדין תורה, קניין ישראל מגוי הוא בכסף, וכל זמן שישראל לא נתן מעות לגוי, אף על פי שמשך ממנו את הגרוטאות, יכול לחזור בו, ולבטל את המקח.**

אבל כשישראל כבר נתן לגוי כסף תמורת הגרוטאות, [אף שלא משך ממנו את הגרוטאות], **קנה ממנו את העבודה זרה עם הגרוטאות, ומעתה אם יבוא להחזירה לגוי, הרי הוא כמוכר לגוי עבודה זרה שלו** [=של ישראל], **ודבר זה אסור לעשותו, אלא יוליך העבודה זרה לים המלח, שלא יהנה ממנה.** <ולדברי רב אשי אלו הם דיני הברייתא>.

ומתוך דברי אביי ורבא יש ללמוד שבאופן הזה שישראל נתן מעות, אין להתיר לו להחזיר לגוי את העבודה זרה, בטענה שלא חל המקח כלל, משום שלא נתכוון ישראל לקנות עבודה זרה, והרי זה מקח טעות.

- לדעת אביי, הסיבה לכך, כי מאחר שישראל כבר נתן את המעות, ודאי עיין בסחורה, וקיבל עליו כל מה שבתוכה.

- ולדעת רבא, אמנם מעיקר הדין היה מקום לטענה זו, אלא מאחר שכבר נתן לגוי את המעות, אם יבטל המקח, ונמצא ישראל מחזיר לגוי את העבודה זרה, ומקבל חזרה את המעות, הדבר נראה כאילו ישראל מוכר לגוי עבודה זרה, ומאחר שחששו חכמים שמא הרואה יאמר שמותר למכור לגוי עבודה זרה, התקינו, שלא יוכל ישראל לבטל המקח בטענת מקח טעות.

וכל זה כשדנו כדיני תורה, אולם לדברי אביי ורבא כשהתנו ביניהם, שלא יחול המקח על ידי נתינת המעות, אלא במשיכת הגרוטאות, מעתה רק כשישראל מושך את הגרוטאות חל המקח, שעל ידו זוכה ישראל בעבודה זרה, ושוב אינו רשאי להשיבה לגוי. <ולדברי אביי ורבא אלו הם דיני הברייתא>

אלא שבאופן הזה, כשהיתה משיכה בלבד בלא נתינת מעות, מודים אביי ורבא, שישראל רשאי להחזיר לגוי את העבודה זרה, בטענה שלא חל המקח כלל, משום שלא נתכוון ישראל לקנות עבודה זרה, והרי זה מקח טעות.

ורק כשיחיד עם המשיכה כבר נתן ישראל את המעות לגוי, לא יוכל להשיב את העבודה זרה לגוי, בטענת מקח טעות.

- לדעת אביי, הסיבה לכך, כי מאחר שישראל כבר נתן את המעות, ודאי עיין בסחורה, וקיבל עליו כל מה שבתוכה.

- ולדעת רבא, אמנם מעיקר הדין היה מקום לטענה זו, אלא מאחר שכבר נתן לגוי את המעות, אם יבטל המקח, ונמצא ישראל מחזיר לגוי את העבודה זרה, ומקבל חזרה את המעות, הדבר נראה כאילו ישראל מוכר לגוי עבודה זרה, ומאחר שחששו חכמים, שמא הרואה יאמר שמותר למכור לגוי עבודה זרה, התקינו, שלא יוכל ישראל לבטל המקח בטענת מקח טעות.

ולדברי רבינא, <דין הברייתא הוא>, **שכשישראל לא משך ולא נתן מעות, אלא רק סיכם עם הגוי לקנות ממנו, מותר לישראל לחזור בו, ואינו נחשב מחוסר אמנה, כדין החוזר בו ממה שמסכם עם חבירו ישראל לקנות ממנו, כי רק המסכם עם ישראל, שרגילים לעמוד בדבריהם, כשחוזר בו, הוא נחשב מחוסר אמנה, אבל החוזר בו ממה**

מסכת בכורות

פרק שני הלוקח עובר פרתו דף יד

שמסכם עם גוי, מאחר שגוים רגילים לחזור בהם, זה החוזר בו ממה שסיכם עימם, אינו נחשב מחוסר אמנה.

דף יד

כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשם

בהמת חולין שיש בה מום קבוע, אינה ראויה להיות קרבן, ואין להקדישה קדושת הגוף, שתקרב היא עצמה, אלא קדושת דמים בלבד, שיפדוה, ויקדשו הדמים תחתיה, להביא מהם קרבן שאין בו מום.

<< **וכל זמן שלא נפדית כך דינה.**

< **בכמה דברים היא חמורה כעין בהמת שיש בה קדושת הגוף.**

א-ב. פטורה מהבכורה ומן המתנות.

כל זמן שהבהמה הזו לא נפדית, אף שאין בה קדושת הגוף אלא רק קדושת דמים, מועילה קדושת דמים שבה, לפוטרה מן הבכורה, ומן המתנות, **כקדושת הגוף**, ולכן, אם בהמה זו נקבה, וילדה בכור, הרי זה אינו קדוש, [שאין הבכור קדוש, אלא כשנולד מבהמת הדיוט], ואם שחט בהמה זו, אינו נותן ממנה את הזרוע הלחיים והקיבה לכהן, [שאין המתנות לכהן אלא מבהמת חולין].

ג-ד. אסורה בגיזה ועבודה.

כל זמן שהבהמה לא נפדית, היא אסורה בגיזה ועבודה, כבהמה שיש בה קדושת הגוף, **והנהנה ממנה הרי זה מעל בקדשים**. [לדעת רבי אלעזר, כן דין כל הקדשים שיש בהם קדושת דמים, כגון בהמות שהוקדשו לבדק הבית, כלומר שהוקדשו על מנת שיפדו וינתנו המעות לבדק הבית, שהן אסורות בגיזה ועבודה. ומכל מקום אין מכאן ראיה לדבריו, כי יתכן, שלא נאמר כאן איסור גיזה ועבודה בכל בהמות של קדשי בדק הבית, אלא רק באותם שהוקדשו להביא בדמיהם קרבן, שהן דומות יותר לבהמות שיש בהן קדושת הגוף].

ה-ו. חִלְבָּה וולדה אסורים.

כל זמן שהבהמה לא נפדית, חלבה וכל וולדות שיולדת, קדושים כמותה, ומאחר שנולדו מבהמה בעלת מום, שאין בה אלא קדושת דמים ועומדת לפדיון, כך הולדות, אף על פי שבהם אין מום, קדושתם קדושת דמים כקדושת האם, ונפדים הם אף בלא שייפול בהם עצמם מום. [ואינם כבהמה שיש בה קדושת הגוף שאינה נפדית בלא מום], ואחר שנפדים דינם כחולין גמורים לכל דבר.

< **ובכמה דברים אף קודם הפדיון היא קלה מבהמה שיש בה קדושת הגוף.**

ז. השוחטה בחוץ פטור – כשוחט בהמת חולין בחוץ כי אין חיוב שחוטי חוץ אלא בשוחט בחוץ בהמה הראויה להיקרב בפנים. ושוחט בהמה זו בחוץ פטור, אפילו המום שבה אינו מום המעכב קרבן מלהיקרב בדיעבד, כגון שמומה הוא דוקין שבעין, שלדעת רבי עקיבא, אם עלה למזבח קרבן שיש בו מום כזה, אינה יורד, מכל מקום בהמה זו, מאחר שהיה בה המום קודם הקדשה, לא חלה עליה מעולם קדושה להיקרב, ולכן השוחטה בחוץ פטור, כשוחט בחוץ דבר שאינו ראוי להיקרב בפנים.

< **ובכמה דברים אף קודם הפדיון היא קלה מבהמה שיש בה קדושת הגוף.**

ז. השוחטה בחוץ פטור – כשוחט בהמת חולין בחוץ כי אין חיוב שחוטי חוץ אלא בשוחט בחוץ בהמה הראויה להיקרב בפנים. ושוחט בהמה זו בחוץ פטור, אפילו המום שבה אינו מום המעכב קרבן מלהיקרב בדיעבד, כגון שמומה הוא דוקין שבעין, שלדעת רבי עקיבא, אם עלה למזבח קרבן שיש בו מום כזה, אינה יורד, מכל מקום בהמה זו, מאחר שהיה בה המום קודם הקדשה, לא חלה עליה מעולם קדושה להיקרב, ולכן השוחטה בחוץ פטור, כשוחט בחוץ דבר שאינו ראוי להיקרב בפנים.

ח. אינה עושה תמורה – כלומר אם אמרו עליה שתהא תמורת בהמת קדשים, אינה נעשית תמורה להיות קדושה קדושת הגוף. שנאמר בעניין תמורה, "טוב פָּרַע אוֹ רַע פָּטוּב ... וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרָתוֹ יְהִיָּה קִדָּשׁ", ללמד שאף רע, כלומר בעל מום, נעשה תמורה, ובתנאי שהיה מתחילה טוב, כלומר כשתחילה כשהוקדש לא היה בו מום, אבל רע מעיקרו, כגון זה שהיה בו מום קודם שהוקדש, אינו עושה תמורה.

ט. אם מתה נפדית – ואפילו אינה ראויה אלא לאכילת כלבים, ואינה כקדשי הגוף, שאין פודים אותם להאכילם לכלבים, אלא נפדית לכל דבר.

י. אינה טעונה העמדה והערכה לפדיונה – ואינה כקדשי הגוף, שנפדים על ידי מום, שטעונים העמדה והערכה בפדיון.

<< **וכל זה קודם שהבהמה הזו נפדית, אבל אחר שהבהמה הזו נפדית, דינה כחולין גמורים לכל דבר**, [ולא כבהמות שהיו קדושות קדושת הגוף לקרבן, ונפדו מחמת מום שנפל בהם אחר הקדשם, שאף אחר שנפדו, אסורות בכמה דברים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן] ולפיכך, אלו הדינים הנוהגים בה כחולין :

מסכת בכורות

פרק שני הלוקח עובר פרתו דף יד

א. חייבת בבכורה – כלומר אם בהמה זו נקבה, וילדה בכור, הרי זה קדוש כמי שנולד מבהמת חולין גמור.

ב. חייבת במתנות – כלומר השוחט אותה חייב לתת ממנה לכהן זרוע לחיים וקיבה כדין שוחט בהמת חולין.

ג-ד. מותרת בגיזה ועבודה – כדין בהמת חולין גמור.

ה-ו. חלבה וולדה מותרים – ואפילו נתעברה בעודה קדושה קדושת הגוף מאחר שילדה אחר שנפדית הוולד חולין גמור הוא.

כן דין רוב הבהמות שנפל בהם מום קבוע ואחר כך הקדישום. אולם יש יוצאים מן הכלל הזה, ואלו הם בכור בהמה ומעשר בהמה, שאף על פי שקדם המום לקדושה, [כגון שנולד הבכור במומו, ויצא העשירי בעל מום], חלה עליהם קדושה חמורה, [שכן הבכור הרחם מקדשו, בין תם ובין בעל מום. ובמעשר נאמר "לא יבקר בין טוב לרע", ללמד שבין תם ובין בעל מום, העשירי, הרי זה קדוש], אלא שאינם קרבים, אלא נאכלים בלבד בכל מקום, אבל אסורים בשאר דברים.

הקדיש זכר לדמיו

לדברי רבא, המקדיש איל לדמיו, כלומר שלא יקרב הוא עצמו, אלא ימכרוהו, ובדמים שיקבלו תמורתו יביא קרבן עולה, מאחר שהוא עצמו ראוי להיקרב לעולה, הוא עצמו קדוש קדושת הגוף, וקרב עולה, ואינו נמכר.

בהמות בעלות מום פסולות לכל הקרבנות

א. רוב הקרבנות שבמקדש.

נאמר בתורה בפרשת אמור, "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרַתְּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קֶרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה. לְרֹצְחָם תַּמִּים זָכָר בֶּבֶקֶר בִּכְשָׁבִים וּבְעֵזִים. כָּל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרֹצוֹן יִהְיֶה לָכֶם. וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לַה' לִפְלֹא נִדָּר אוֹ לְנִדְבָה בֶּבֶקֶר אוֹ בְּצֹאן תַּמִּים יִהְיֶה לְרֹצוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ. עֹרֹת אוֹ שְׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַפְלֹת אוֹ גֶּרֶב אוֹ יִלְפֹת לֹא תִקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה' וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'. וְשׂוֹר וְשָׂה שְׂרוּעַ וְקִלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנִדָּר לֹא יִרְצָה. וּמַעֲוֹד וְכַתּוּת וְנִתּוּק וְכָרוּת לֹא תִקְרִיבוּ לַה' וּבְאַרְצָכֶם לֹא תַעֲשׂוּ. וּמִיָּד בֶּן נֶכֶר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה כִּי מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִרְצוּ לָכֶם", **ומכאן שבהמות בעלות מום פסולות להקרבה.**

אמנם, אם לא היו כתובים נוספים, ללמד דין זה, היה מקום לומר, שלא פסלה תורה להקרבה, אלא רוב קרבנות הקרבים במקדש, [ובבמה גדולה כנוב וגבעון, שהיא לעניין הקרבה כמקום המקדש], אבל יש קרבנות שקרבים אף כשהם בעלי מומים, כי מסברא הם קלים משאר קרבנות.

ולפיכך נאמרו עוד כתובים, לפסול בהמות בעלות מום להקרבה, ללמד שהן פסולות לכל הקרבנות, ולהלן יתבארו בעזה"י הכתובים הפוסלים בהמות בעלות מום גם לקרבנות שהיה מקום להתירן.

ב. בכור.

מסברא היה מקום לומר, שהבכור שונה משאר קרבנות, שאין מקריבים אותם בעלי מומים, שכן הבכור מתקדש בבכורה אף כשהוא בעל מום, ואם כן היה מקום לומר, שכשם שהוא מתקדש אף כשהוא בעל מום, כך הוא קרב למזבח גם כשהוא בעל מום.

ולשלול סברא זו, כתבה תורה בפירוש, שגם הבכור אינו קרב כשהוא בעל מום, שנאמר, "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאֲנֶךָ הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׂוֹרְךָ וְלֹא תִגְזוּ בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ. לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שְׁנָה בְּשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֶתְּהָ וּבִיתְּךָ. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסֶחַ אוֹ עֵוֶר כָּל מוֹם רָע לֹא תִזְבְּחֶנּוּ לַה' אֱלֹקֶיךָ. בְּשַׁעֲרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמֶא וְהַטְּהוֹר יִחָדּוּ כַּצְּבִי וְכֹאֵיל. רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכַל עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם".

ג. מעשר.

מסברא היה מקום לומר, שמעשר בהמה שונה משאר בהמות, שאין מקריבים אותם בעלי מומים, שכן בהמה נעשית מעשר אף כשהיא בעלת מום, [שנאמר, "וְכָל מַעֲשֵׂר בָּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׁירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. לֹא יִבְקֹר בֵּין טוֹב לָרַע..."], כלומר לא יבדיל בין תם לבעל מום, ואיזה שיצא עשירי יהיה קדוש], ואם כן היה מקום לומר, שכשם שהוא מתקדש אף כשהוא בעל מום, כך הוא קרב למזבח גם כשהוא בעל מום.

ומכל מקום יש ללמוד בגזרה שווה, שאין הדין

מסכת בכורות

פרק שני הלוקח עובר פרתו דף יד

כן, ואף מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום, **שנאמר בעניין מעשר בהמה** לשון העברה, **"וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה' "**, **וכן נאמר בעניין בכור**, **"וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֵּר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזְכָּרִים לַה' "**, **והרי זה מלמד בגזרה שווה, שכשם שהבכור אינו קרב כשהוא בעל מום, כך מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום.**

ד. תמורה.

מסברא היה מקום לומר, שבהמה שהיא תמורת קדשים שונה משאר בהמות, שאין מקריבים אותם בעלי מומים, שכן בהמה מתקדשת להיות תמורה אף כשהיא בעלת מום, [שנאמר, **"לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב פָּרַע או רַע בְּטוֹב וְאִם הָמִיר יָמִיר בְּהֶמָּה בְּבֶהֱמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ"**, כלומר אם עבר והמיר טוב ברע או רע בטוב, הרי זה מומר, ורע היינו בעל מום], ואם כן היה מקום לומר, **שכשם שהיא מתקדשת אף כשהיא בעלת מום, כך היא קרבה למזבח, גם כשהיא בעלת מום.**

ומכל מקום יש ללמוד בהיקש, שאין הדין כן, ואף תמורת קדשים אינה קרבה כשהיא בעל מום, **שנאמר "וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ"**, **להקיש את התמורה לזה שהמירה בו**, וללמד, שכשם שהראשון אינו קרב כשהוא בעל מום, כך תמורתו אינה קרבה כשהיא בעלת מום.

ה. וולדות קדשים.

מסברא היה מקום לומר, **שבעלי מומים שנולדו מבהמות קדשים**, מאחר שקדושתם מחמת האם שהיא קרבה, גם הם **יקרבו למרות מומם.**

ומכל מקום יש ללמוד בהיקש, שאין הדין כן, כמו שדרש תנא דבי רבי ישמעאל את הכתוב, **"בַּרְק קֹדֶשִׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לָּךְ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' "**, **"בַּרְק קֹדֶשִׁיךָ "** אלו התמורות, **"אֲשֶׁר יִהְיוּ לָּךְ "** אלו הוולדות, [ובא הכתוב ללמד, שתמורת קדשים וולדות קדשים קרבים למזבח], **"וּנְדָרֶיךָ "** לכך נכתב **להקיש, את התמורות והוולדות לנדרים**, וללמד, **שכשם שנדרים אינם קרבים מבעלי מום, כך וולדות ותמורות אינם קרבים בעלי מום.**

ו. הקרבנות הקרבים בבמת יחיד.

מסברא היה מקום לומר, שלא נאסרו בהמות בעלי מום להקרבה אלא במקדש ובבמה הגדולה, שהם מזבחות של ציבור, אבל בשעת היתר הבמות, [שכל אחד ואחד מותר לבנות במה לעצמו, כבמת מנוח וגדעון ושמואל], יקרבו בהמות בעלי מום בבמות יחיד.

ומכל מקום, לדברי רבי אלעזר, הדבר היה אסור, שלכך נאמר הכתוב בפרשת שופטים, **"לא תִּזְבַּח לַה' אֱלֹקֶיךָ שׂוֹר וְשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם כָּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֱלֹקֶיךָ הוּא "**, שכן, ללמד שבשאר מקומות בהמות בעלות מום פסולות, כבר למדנו משאר כתובים, ואם כן, לא נאמר הכתוב הזה, אלא ללמד, שגם בבמת יחיד אין להקריב בהמות בעלות מום, ומי שהקריב עבר בלא תעשה.

קדשים הטעונים

העמדה והערכה לפדיונם

נאמר בתורה, **"וְאִם כָּל בְּהֶמָּה טָמְאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַה' וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֶמָּה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכָּךְ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה "**, **ללמד, שאין הבהמה האמורה כאן נפדית, אלא אם כן העמידו אותה תחילה, והעריכו אותה**, אבל אם כבר מתה ואי אפשר להעמידה אין אפשרות לפדותה אלא תשאר קדושה ולכן תקבר.

ונחלקו חכמים, באיזה בהמה הכתוב מדבר, האם בבהמה שהקדישוה קדושת דמים לבדק הבית, ולא הקדישוה לקרבן, ולכן נקראת, **"בְּהֶמָּה טָמְאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַה' "**, או שהכתוב מדבר בבהמה שהקדישוה קדושת הגוף לקרבן, אלא שיש בה מום, [שנפל בה קודם הקדשה, או שנפל בה מום אחר הקדשה], ולכן אינה ראויה להיקרב, ולכן נקראת, **"בְּהֶמָּה טָמְאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַה' "**, או שכוונת הכתוב גם לזו וגם לזו.

	דעת חכמים במשנה בתמורה	דעת רבי שמעון במשנה בתמורה	דעת תנא דבי לוי
קדשי מזבח שנפל בהם מום אחר הקדשם	לדברי רבי יוחנן טעונים העמדה והערכה	טעונים העמדה והערכה	טעונים העמדה והערכה

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף טו

		ולדברי ריש לקיש אינם טעונים העמדה והערכה	
קדשי מזבח שהיה בהם מום מעיקרם קודם הקדשם	אינם טעונים העמדה והערכה	אינם טעונים העמדה והערכה	טעונים העמדה והערכה
קדשי בדק הבית	טעונים העמדה והערכה	אינם טעונים העמדה והערכה.	טעונים העמדה והערכה

והנה במשנתנו מבואר, שקדשי מזבח שהיה בהם מום קודם הקדשם, יפדו, אבל קדשי מזבח שנפל בהם מום אחר הקדשם, לא יפדו, אלא יקברו.

- ונמצא, שלדברי רבי יוחנן, משנתנו היא כדעת כל התנאים במשנה במסכת תמורה, כי כולם מודים שקדשים שנפל בהם מום אחר הקדשם טעונים העמדה והערכה, ולכן אם מתו ואי אפשר להעמידם, לא יפדו, וכולם מודים שאם היה בהם מום מתחילה, אינם טעונים העמדה והערכה, ואף כשמתו, בני פדיון הם. [אבל לדעת תנא דבי לוי, אלו ואלו טעונים העמדה והערכה, ואינם בני פדיון, והוא חולק על הדין המובא ברישא של משנתנו, שקדשים שהיה בהם מום קודם שהוקדשו ומתו נפדים].

- ולדברי ריש לקיש, משנתנו היא רק כדעת רבי שמעון במשנה במסכת תמורה, האומר, שקדשים שנפל בהם מום אחר הקדשם טעונים העמדה והערכה, ולכן אם מתו לא יפדו, וקדשים שהיה בהם מום מתחילה, אינם טעונים העמדה והערכה, ואף כשמתו, בני פדיון הם. [אבל לדעת חכמים, אלו ואלו בני פדיון, ואינם טעונים העמדה והערכה, והם חולקים על הדין המובא בסיפא של משנתנו, שקדשים שנפל בהם מום אחר הקדשם אינם נפדים. ולדעת תנא דבי לוי, אלו ואלו טעונים העמדה והערכה, ואינם בני פדיון, והוא חולק על הדין המובא ברישא של משנתנו, שקדשים שהיה בהם מום קודם שהוקדשו, ומתו, נפדים].

דף טו

כל הקדשים שקדם הקדשם למום קבוע

בהמה תמימה בלא מום [קבוע], שהקדישה לקרבן חלה עליה קדושת הגוף, ומעתה אף אם ייוולד בה מום קבוע, שמחמתו לא תקרב, ותצא לפדיון, מכל מקום כשתפדה לא תעשה כחולין גמורים, אלא חלוקה משאר חולין בדברים הבאים:

א-ב. פטורה מן הבכורה ומן המתנות – כלומר, אם בהמה זו נקבה, וילדה בכור, הרי זה אינו קדוש, ואינו כמי שנולד מבהמת חולין. וכמו כן השוחט בהמת קדשים שנפדית מחמת המום, פטור מלתת ממנה לכהן זרוע לחיים וקיבה, ואינו כשוחט בהמת חולין.

והטעם לכך, כי נאמר בעניין פסולי המוקדשים, [הם קדשים שנפדו מחמת מומם], "אִךְ פֶּאֶשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצִּבִּי וְאֶת הָאֵיל כֹּן תֹאכְלֶנּוּ", להקיש אותם לצבי ואיל, וללמד, שכשם שצבי ואיל פטורים מן הבכורה ומן המתנות, [שלעניין בכורה נאמר "וּבְכֹרֶת בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ" ולעניין מתנות נאמר "אִם שׁוֹר אִם שֶׁה", וצבי ואיל אינם בכלל אלו], כך פסולי המוקדשים, פטורים מן הבכורה ומן המתנות.

והסיבה שהוצרכה תורה להקיש את פסולי המוקדשים לחיות הטהורות שתי פעמים, (א) "הַצִּבִּי" (ב) "הָאֵיל", ולא די היה להקישם להן פעם אחת, כי אם היה היקש אחד, היה מקום לומר, שלא הוקשו אלא לעניין זה שיהיו פטורים מן הבכורה, שאינה דבר הנוהג בכל, שכן אינה נוהגת אלא בוולדות זכרים, ומאחר שאינה נוהגת בכל, לכן לא תהא נוהגת בפסולי המוקדשים, אבל מתנות, הנוהגות בכל הבהמות, תהיינה נוהגות גם בפסולי המוקדשים, לכן הקישם הכתוב פעם שניה לחיות הטהורות, ללמד, שאף לעניין מתנות הוקשו, ופסולי המוקדשים פטורים מן המתנות.

ומכל מקום, אף שהוקשו פסולי המוקדשים לצבי ואיל, לפוטרם מן הבכורה ומן המתנות כצבי ואיל, לא הוקשו להן לכל דבר אף להקל, כגון שיהא חֵלֶב פסולי המוקדשים מותר כחֵלֶב חיה, ושיהא מותר לשחוט פסולי המוקדשים אותו ואת בנו ביום אחד, כמו שמותר לשחוט חיות טהורות אותו ואת בנו ביום אחד.

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף טו

< **והסיבה שלא הוקשו להן לעניין זה, שיהא חלבם מותר כחלב חיה.**

- **מתחילה אמרו** שדין זה למד **מהמיעוט** האמור בעניין "אֵד", הבא ללמד, שלעניין זה אין להקיש פסולי המוקדשים לצבי ואיל. [אולם דחו זאת כי הכתוב הזה בא ללמד דין אחר כמבואר להלן].

- **ולמסקנה**, דין זה למד, **ממה שנאמר** בעניין בכור בעל מום, "רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכַל עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם", שעל כרחך אין כוונת הכתוב לדם ממש, כי דין פשוט הוא שהדם אסור שהרי גם דם צבי ואיל שהוקש להם אסור ועל כרחך אם בא הכתוב לאסור איזה דבר בא לאסור דבר שמותר בצבי ואיל והוא החלב. [והסיבה שנכתב האיסור הזה בלשון "דם", ולא בלשון "חלב" "רק את חלבו לא תאכל", כי אם היה כתוב בלשון חלב, היה מקום לומר, מאחר שהוקשו פסולי המוקדשים לצבי ואיל שחלבם מותר, הרי זה מלמד שחלבם של פסולי המוקדשים אינו כחלב בהמות שיש בו איסור כרת, ומה שאסרה אותו תורה, לא אסרה אלא באכילה בלבד, אבל עתה, שנאמר האיסור בלשון "דם", יש ללמוד, שכשם שהדם אסור באיסור כרת, כך חלב פסולי המוקדשים, אסור באיסור כרת, כשאר חלב בהמות].

< **והסיבה שלא הוקשו לעניין זה, שיהא מותר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד**, כמו שמותר לשחוט חיה אותה ואת בנה ביום אחד.

- **מתחילה אמרו**, שדין זה למד **מסברא**, שכן בהמות פסולי המוקדשים שנפדו, הן בהמות שמצד אחד הן חולין, ומצד שני הן קדשים, ואם כן, בכל דבר שבהמות חולין חלוקות מבהמות קדשים, ואינך יודע איך לדון את אלו, הקש אותם לצבי ואיל שדינם כצד אחד, להכריע בדבר, אבל בכל דבר שדין בהמות חולין ודין בהמות קדשים שווה, דין פשוט הוא שגם פסולי המוקדשים דינם כן, ואפילו דין צבי ואיל שונה מהן, ומאחר שבין בבהמות חולין, ובין בבהמות קדשים, נוהג בהם איסור אותו ואת בנו, גם בבהמות פסולי המוקדשים, יהא נהג איסור אותו ואת בנו. [אולם דחו זאת, כי אם סברא זו אמת, מדוע צריך הכתוב ללמד, שחלב פסולי המוקדשים אסור, ואינו כחלב צבי ואיל המותרים, הלא מסברא זו ניתן ללמוד זאת].

- **ולמסקנה**, דין זה למד **מהמיעוט** האמור בעניין, "אֵד", הבא ללמד, שלעניין זה אין להקיש פסולי המוקדשים לצבי ואיל.

ג-ד. **אסורה בגיזה ועבודה** – שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום "תִּזְבַּח" ללמד שאין בהם אלא היתר שחיטה לאכול, אבל אין בהם היתר גיזה ועבודה אחרת. ויש אומרים, שדין זה נדרש מהכתוב, "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ", המלמד, שאין לך בבהמות אלו היתר, אלא אכילה אחר הזביחה, אבל גיזה ועבודה שקודם לכן אסורה.

והעובר על כך, וגוזז או עובד בה, לוקה ארבעים, שנאמר, "לֹא תַעֲבֹד ... וְלֹא תִגָּז ...".

ה. **חֲלָבָה אסור** – שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום "וְאָכַלְתָּ בָשָׂר", ללמד שאין בהם אלא היתר אכילת בשר, אבל אין בהם היתר חלב. ויש אומרים, שדין זה נדרש מהכתוב, "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ", המלמד, שאין לך בבהמות אלו היתר, אלא אכילה אחר הזביחה, אבל חליבה שקודם לכן, אסורה.

ו. **ולדה אסור** – כשנתעברה בעודה קדושה קדושת הגוף, אף שילדה אחר שנפדית, מאחר שנתעבר הוולד בקדושה הרי זה אסור, [אבל אינו קדוש להיקרב]. ולהלן יתבאר בעזה"י מה דינו של הוולד. [ומה שנתעברה וילדה אחר הפדיון, הרי הוא חולין גמורים, כוולד צבי ואיל].

ח. **עושה תמורה** – שנאמר בעניין תמורה "טוֹב בָּרַע אוֹ רָע בְּטוֹב ... וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ וְהָיָה קִדְּשׁ", ללמד שאף רע, כלומר בעל מום, נעשה תמורה, ובתנאי שהיה מתחילה טוב, כלומר כשתחילה כשהוקדש לא היה בו מום. [ולבדף ט"ז יתבאר בעזה"י, שיש חילוק בין תמורה שנעשית קודם שנפדית הראשונה, לבין תמורה שנעשית אחר שנפדית הראשונה].

< **ויש כמה דינים הנוהגים בה רק קודם פדיונה** :

ז. **ולדה קדוש** – כשנתעברה הבהמה וגם ילדה קודם הפדיון, הוולד קדוש. [ולהלן יתבאר בעזה"י, שיש אומרים שהוולד הזה קרב בעצמו. ויש אומרים שאינו קרב בעצמו אלא קדוש להביא קרבן בדמיו]. **ואינו נפדה תמים**, אלא כשייפול בו מום. **ואין מתפיס בו קדושה אלא**

מסכת בכורות

פרק שני הלוקח עובר פרתו דף טו

לאותו קרבן שהיתה האם עומדת לו. [שכן בעניין בכור מבואר, שאין מתפיס בו קדושה אחרת, שנאמר, "אֵךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְכֹּר לָהּ בְּבִהְמָה לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה לָהּ הוּא", ויש ללמוד בגזרה שווה שכשם שבכור שנאמר בו, "כָּל הַבְּכוֹר ... וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם ... בְּשַׁעֲרֵיךָ תֵּאָכְלֶנּוּ", אין מקדישו לדבר אחר, כך וולדות פסולי המוקדשים, שנאמר בהם, "בְּכָל שַׁעֲרֵיךָ", לא יתפיס בהם קדושה לדבר אחר ממה שהיו עומדים לו]. **וחלבו אסור.**

ז. השוחטה בחוץ חייב – כשהמום שבה אינו מום שמעכבה מלהיקרב בדיעבד, כגון שמומה הוא דוקין שבעין, שלדעת רבי עקיבא, אם עלה למזבח קרבן שיש בו מום כזה, אינה יורד, ומשום כך נחשב הקרבן הזה כראוי להיקרב בפנים, שהשוחטו בחוץ, חייב כרת של שחוטי חוץ. **אבל אם המום שבה מעכבה מלהיקרב אף בדיעבד, השוחטה בחוץ פטור.**

ט. מתה מעצמה תקבר – שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום "וְאֶכְלָתָּ", ללמד שאינם נפדים אלא לאכילת אדם, אבל אם מתו מעצמם, ואינם ראויים לאכילת אדם, אינם נפדים להאכילם לכלבים ונקברים. וטעם נוסף לכך שאינם נפדים, כי פדיונם טעון העמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר להעמידם. [אבל אין לומר, שלדעת התנא של המשנה, באמת פדיונם אינו טעון העמדה והערכה, ורק משום שאין פודים קדשים להאכילם לכלבים אינם נפדים, כי אם כן, לא היה צריך לשנות "ואם מתו אינם נפדים", אלא, "ואם נעשו טרפה אינם נפדים", שזהו האופן שאף שניתן להעמידם אינם נפדים, משום שלא יהיו מותרים לאכילת אדם אלא לכלבים, ואם זו הסיבה היחידה שאינם נפדים, היא קיימת גם באופן הזה]. **ויש אומרים, שהכתוב "וְאֶכְלָתָּ", נדרש באופן אחר, [כמבואר לעיל לעניין גיזה עבודה וחלב], ואם כן פודים את הקדשים אף להאכילם לכלבים, והסיבה שבהמת קדשים שנפל בה מום ומתה אינה נפדית אלא נקברת, אינה אלא משום שהפדיון טעון העמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר להעמידה.**

י. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהִעֲמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהִעֲרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכָּךְ הַכֹּהֵן כּוּ וְהָיָה", ללמד, שאינם נפדים אלא בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר להעמידה.

יא. הנהנה ממנה מעל.

וולדות קדשים ותמורות קדשים

בעניין קרבן שלמים נאמר, "וְאִם זָבַח שְׁלָמִים קִרְבָּנוֹ אִם מִן הַבֶּקָר הוּא מִקְרִיב אִם זָכָר אִם נִקְבָּה תִּמְמִים יִקְרִיבֵנוּ לִפְנֵי ה'".

וללמד שהשלמים קרבים גם מהזכרים וגם מהנקבות, די היה לכתוב, "וְאִם זָבַח שְׁלָמִים קִרְבָּנוֹ אִם מִן הַבֶּקָר הוּא מִקְרִיב תִּמְמִים יִקְרִיבֵנוּ לִפְנֵי ה'", שכן, כל זמן שלא נאמר שהם קרבים רק ממין אחד, יודעים אנו שהם קרבים מכל המינים, והסיבה שכתבה תורה "אִם זָכָר אִם נִקְבָּה", לרבות את הדברים הבאים:

"אִם זָכָר" – לרבות את הוולד, כלומר **שהמקדיש בהמה לשלמים, וילדה, גם הוולד קרב שלמים.**

"אִם זָכָר" – לרבות את הוולד גם **כשיש באמו מום**, כלומר המקדיש בהמה לשלמים, ולאחר מכן נפסלה מחמת המום, וילדה [קודם שנפדית], אף שהאם אינה קרבה לשלמים, הוולד קדוש לשלמים. **[יש אומרים שהוולד עצמו קרב שלמים. ויש אומרים שהוולד עצמו אינו קרב, אלא קדוש כאמו, שהיא נפדית על ידי המום, ומביאים בדמיה קרבן, כך ממתנינים לוולד עד שייפול בו מום, ואז פודים אותו, ומביאים בדמיו נדבה].**

"אִם נִקְבָּה" – לרבות את התמורה, כלומר **שהמקדיש בהמה לשלמים, והמיר בה בהמה אחרת, גם התמורה קרבה שלמים.**

"אִם נִקְבָּה" – לרבות את התמורה, גם **כשהמירה בבעל מום**, כלומר המקדיש בהמה לשלמים, ולאחר מכן נפסלה מחמת המום, ואחר כך [קודם שנפדית], המיר בה בהמה אחרת, אף שהראשונה אינה קרבה לשלמים, התמורה קדושה לשלמים. [ולכאורה גם בדינה נחלקו, אם היא עצמה קרבה או שמביאים קרבן בדמיה אחר שייפול בה מום, כמו שנחלקו בדין וולד בעלת מום. אולם התוס' בתחילת דף ט"ז כתבו, שבזה הכל מודים שהתמורה עצמה קרבה. וכתבו שגם רש"י פירש כן].

מסכת בכורות

פרק שני הלוקח עובר פרתו דף טז

ולדות קדשים שנפדו מחמת מום

כבר נתבאר לעיל [באות ו'], שבהמה שנתקדשה קדושת הגוף להיקרב, ולאחר מכן נולד בה מום קבוע, ונפדית, הולדות שנתערבה קודם פדיון וילדה אחר הפדיון אסורים, [אבל אינם קדושים], ולהלן יתבאר בעזה"י מה דינם.

לדעת רב הונא – להקריבם אי אפשר, כי מכח קדושה דחוויה באו, [שכן תחילה כשהקדישו את האם לקרבן, היתה ראויה להקרבה, ולאחר מכן נדחית מהקרבה משתי סיבות. (א) נפל בה מום. (ב) נפדית], וכלל בדינו, שכל שקדש להקרבה, ונדחה, שוב לא יקרב בעצמו, [והוא הדין לוולד, שקדושתו באה מכח קדושה דחוויה של אמו]. וכמו כן לפדותם אי אפשר, כי כבר פקעה מהם קדושתם בפדיון האם, וקדושה שנתרה בהם, קלושה היא, ואינה ראויה להיתפס על פדיונה, ולכן אי אפשר לפדותה. ומאחר שהולדות אינם ראויים לא להקרבה ולא לפדיון, **כונסים אותם לכיפה** [=חדר צר] בלא מים ובלא מזון, **והם מתים ברעב**.

ולדברי בני מערבא [=בני ארץ ישראל] שאמרו **משמו של רבי חנינא** – מאחר שקודם פדיון האם יש בוולדות קדושה כמו באם, כדי שלא תפקע מהם קדושתם בפדיון האם, **סמוך לפדיון האם מתפיס בהם קדושה, לשם אותו זבח** [שעמדה לו האם], ובכך קדושה שהיתה בוולד מחמת האם אינה פוקעת ממנו, ויש בו קדושה כמו שהיתה באמו [אחר המום] עד פדיונה, שהיא קדושת דמים, ולפיכך **ימתין לוולד עד שיהא בו מום, ויפדה אותו**.

- **יש מפרשים** שלדברי לוי, **הסיבה שרב הונא לא הסכים לתקנת רבי חנינא, כי אם היתה תקנה כזו לוולדות קדשים שנפדו על ידי מום, יש לחוש שלא ימהר לפדות את האם, כי יאמר, אפילו תתעבר בינתים קודם הפדיון, ותלד אחר הפדיון, לא אפסיד את הוולד, ובתוך כך שיתעכב מלפדות, עלול להיכשל, ולאכול את האם בקדושתה, אבל עתה, שידע שאם תתעבר קודם הפדיון, ותלד אחר הפדיון, יפסיד את הוולד, ימהר לפדותה, כדי שלא תתעבר קודם הפדיון**.

- **ויש מפרשים** שלדברי לוי, **הסיבה שלא התירו חכמים להניח את הולדות האסורים כמו שהם, אלא אמרו שיכניסום לכיפה למות** [כדברי רב הונא], או עשו תקנה לפדותם [כדברי רבי חנינא], **כי אם לא היו מתקנים דבר, אלא מתירים להניח וולדות אסורים אלו כמות שהם, עלולים להיכשל בהם, על ידי שיגדלו מהם עדרים עדרים, שילדו גם אותן ולדות, ולדות אחרים, ויבוא לאכול בהמות אסורות**.

- **ויש מפרשים** שלדברי לוי, **הסיבה שאסרו חכמים את הולדות הללו אחר פדיון האם, ולא אמרו שיוצאים לחולין בפדיון האם, כי חששו, שמא יגדל מפסולי המוקדשים שיפדו עדרים, לצורך ולדות הנולדים לאחר פדיון, ובתוך כך, יכשל בהם בגיזה ועבודה האסורים בהם**.

דף טז

תמורת קדשים שנפל בהם מום

קדשים שקדשו קדושת הגוף, עושים תמורת אף אם נפל בהם מום [כמו שנתבאר לעיל] ולא רק קודם פדיונם אלא אף אחר פדיונם נתפסת קדושה בתמורתם אלא שיש חילוק בין תמורת קדשים שנפל בהם מום ועוד לא נפדו לתמורת קדשים שכבר נפדו.

< **בהמה הנעשית תמורה, לקדשים שנפל בהם מום, ועדיין לא נפדו, הרי זו מתקדשת**, [וקרבה בעצמה, או שמביאים קרבן בדמיה, אחר שייפול בה מום ותפדה].

< **ובהמה שנעשית תמורה, לקדשים שנפל בהם מום, וכבר נפדו**, [שיש בהם קדושה מועטת לכמה דברים, כגון לאיסור גיזה ועבודה], לדעת רב נחמן אמר רבה בר אבוה, תמורה זו **נאסרת**, אבל אי אפשר, לא להקריבה, ולא לפדותה, [להקריבה אי אפשר, כי היא תמורה של בהמה שיש בה קדושה דחוויה, שנפל בה מום ונפדית. ולפדותה אי אפשר, כי מאחר שקדושתה מועטת, אינה תופסת פדיונה, ולכן אינה יוצאת לחולין], **ולפיכך דינה שתמות**.

וכן שנינו בברייתא, שתמורת פסולי המוקדשים, [שנעשית תמורה אחר שנפדו המוקדשים], הרי זו מתה, ועליה נאמר, "מִמַּעַל הַגֵּרָה ... טָמֵא", ללמד, שיש בהמה שיש בה סימני טהרה, והיא טמאה, וזו היא תמורת פסולי המוקדשים הזו. [ולהלן מבואר, שמהכתוב הזה יש ללמוד, שדינה של תמורה זו למיתה, כי בכתוב הזה הקישוה לחמש חטאות המתות, שגם הן דינן למיתה].

ואין לומר שתהא מותרת לבעליה כשייפול בה

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף טז

מום, כדין תמורת בכור ומעשר, שאין קרבות אלא נאכלות לבעלים אחר שיפול בהן מום, כי יש הבדל בין תמורת בכור ומעשר, שהן תמורה לדבר שגם הוא עצמו נאכל לבעלים כשיש בו מום, לבין תמורת שאר קדשים, שהן תמורות לדבר שאינו נאכלים לבעלים כשיש בו מום.

חטאות המתות

הלכה למשה מסיני, שבחמישה אופנים, תהא בהמה קדושה בקדושת חטאת, ולא קריבה למזבח, ולא נפדית להדיוט, אלא אסורה בהנאה לכל, ודינה למיתה, [על ידי שכונסים אותה לכיפה בלא אוכל ושתיה], ואלו הן. (א) **וולד חטאת. (ב) חטאת שמתו בעליה. (ג) תמורת חטאת. (ד) חטאת שנתכפרו בעליה, [כגון שאבדה זו, והביאו אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה]. (ה) חטאת שעברה שנתה, ושוב אינה ראויה להקרבה.**

ומלבד הלכה למשה מסיני, נרמז דין זה בכתוב, "וּמִמִּפְרִי־הַפֶּרֶקָה ... טָמֵא", המלמד, שיש בהמה שיש בה סימני טהרה, ובכל זאת טמאה היא ואסורה.

- יש אומרים שהסיבה שנרמז דין זה בכתוב, ולא די בהלכה למשה מסיני, כי מהלכה לא ידענו אלא שחטאות אלו אסורות, אבל עדיין לא ידענו שהאוכל אותן לוקה, לכך נזכרו בכתוב הזה, שנאמר בו, "אֶךָ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ", ללמד, שהאוכל אותן לוקה, כעובר על שאר איסורי לא תעשה שבתורה.

- ויש אומרים שהסיבה שנרמז דין זה בכתוב, כדי להקישו לדין תמורת פסולי המוקדשים, הנרמז בכתוב הקודם, "וּמִמִּפְרִי־הַפֶּרֶקָה", וללמד, שכשם שהחטאות הללו דינן למיתה, כך תמורת פסולי המוקדשים דינה למיתה.

אשמות הרועות

הלכה למשה מסיני, שכל דבר הגורם לחטאת שתמות, גורם לאשם שלא תקרב, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ויביאו בדמיה קרבן נדבה.

המקבל צאן ברזל

המקבל צאן ברזל, הוא המקבל צאן מחבירו בהלוואה, כלומר שמקבל את הצאן על מנת שבסוף הזמן ישיב למלווה כסף [או שווה כסף], כפי מה שהיה הצאן שווה בשעת הקבלה, [ולא יחזיר את הצאן כפי שוויו בשעת ההחזרה].

וכשהמקבל הזה [=הלווה], מתחייב לחלוק את הוולדות של הצאן עם המלווה, הרי זו ריבית, שמתחייב לתת לו דבר נוסף, מלבד מה ששייב לו את החוב בסוף התקופה.

ולכן אסור לקבל צאן ברזל מישראל, להחזיר בסוף התקופה כסף כשווי הצאן בזמן הקבלה, ומלבד זאת לחלוק עמו בוולדות, כי בכך שחולק עמו בוולדות, הרי זה מוסיף ריבית על ההלוואה, ובהלוואה של ישראל מישראל הריבית אסורה.

אבל מותר לקבל צאן ברזל מגוי, על מנת להחזיר בסוף התקופה כסף כשווי הצאן בזמן הקבלה, ומלבד זאת לחלוק עמו בוולדות, כי אף שבכך שחולק עמו בוולדות, הרי זה מוסיף ריבית על ההלוואה, מכל מקום הדבר מותר, כי בהלוואה של ישראל מגוי הריבית מותרת.

בכורה בוולדות ובוולדי וולדות

של צאן ברזל שקיבל ישראל מגוי

- אביי היה סבור, שכל שאין לגוי חלק גמור בגוף הבהמה, אף שהיא ממושכנת לו לחובו, ויכול לטרוף אותה בחובו, אינו נחשב כשותף בה, שיהיו ולדותיה פטורים מן הבכורה, ולכן, המקבל צאן ברזל מן הגוי בהלוואה גמורה, [באופן המבואר לעיל, שהקבלה היא על מנת להחזיר לגוי את שווי הצאן כפי שהיה בשעת הקבלה], מאחר ששוב אין לגוי חלק בגוף הצאן, הוולדות הבכורים של הצאן מתקדשים להיות בכורים. ורק כשאין קבלת הצאן בהלוואה גמורה, ועדיין יש בהם לגוי חלק, כגון שאין ישראל מקבל עליו להחזיר לגוי את שווי הצאן כמו שהיה בשעת הקבלה, אלא עליו להחזיר את הצאן כמו שהם, [ואפילו יוזלו, ואם יאבדו באונס אינו צריך לתת אחרים תחת האבודים], באופן הזה בלבד, הוולדות הבכורים של הצאן אינם מתקדשים, כי יש לגוי חלק בצאן.

- אולם רבא הוכיח, שאף כשאין לגוי חלק בגוף הצאן, כגון שקיבל ממנו ישראל צאן ברזל בהלוואה גמורה, [באופן המבואר לעיל,

מסכת בכורות

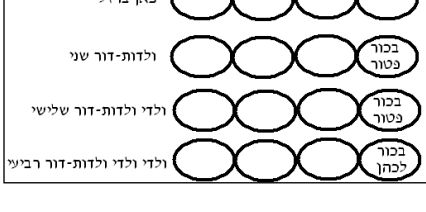
פרק שני הלוקח עובר פרתו דף יז

שהקבלה היא על מנת להחזיר לגוי את שווי הצאן כפי שהיה בשעת הקבלה], **מאחר שהצאן ממושכנות לחובו של הגוי**, ויכול לטרוף אותם בחובו, [אם לא ישלם לו הישראל מה שקיבל עליו לשלם], **די בכך, כדי להחשיב אותן כמי שיש לגוי בהן חלק, ולכן וולדות בכורים שילדו הצאן, אינם מתקדשים**.

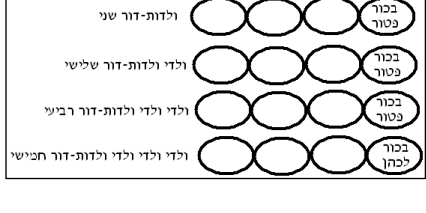
ולהלן יתבאר בעזה"י עד כמה דורות של צאן הגוי רגיל לטרוף כנגד חוב הקבלה של ישראל כשאין לישראל כסף לשלם לו.

< לדברי רב הונא :

דעת תנא קמא – בדרך כלל, כשאין לישראל כסף לשלם לגוי את חוב קבלת צאן ברזל, **הגוי רגיל לטרוף את הצאן שמסר לישראל, וגם את הוולדות שלהם** [של חלקו של ישראל], **ולפיכך**, מאחר שיש לגוי חלק גם בדור השני [אף בחלקו של ישראל], **גם הדור השלישי** [הנולד מבהמות של דור שני של חלקו של ישראל] **אינו מתקדש בבכורה, משום שנולד מבהמות שהם בהמות שיש לגוי בהם חלק, ורק דור רביעי**, הנולד מבהמות של דור שלישי של חלקו של ישראל, **מתקדש בבכורה, כי הוא נולד מבהמות שאין הגוי טורף, ונחשבות לגמרי של ישראל**.

אולם כשישראל אמר לגוי בפירוש, שאם לא יהיה לו לשלם, יוכל לטרוף ממנו הגוי גם מהוולדות, [כלומר מדור שני], **בזה, כשהגוי בא לטרוף, טורף גם את וולדות דור שני, שהם דור שלישי**, ונמצא שגם בדור שלישי יש לגוי חלק, **לפטור מקדושה את וולדותיהן שהם דור רביעי, ורק וולדות דור רביעי, שהם דור חמישי מתקדשים**.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – בדרך כלל, [כשישראל לא פירש לגוי כלום], **הגוי רגיל לטרוף גם דור שלישי, ולכן גם בכורות של דור רביעי, אינם מתקדשים, כי נולדו מבהמות שעומדות לגביית הגוי, ורק בכורות של דור חמישי מתקדשים**, כי הם נולדים מדור רביעי, שאין הגוי טורפו. **וכשישראל אמר לגוי בפירוש, שאם לא ישלם לו, יטרוף גם מהוולדות**, **בזה הגוי רגיל לטרוף אפילו דור עשירי ויותר, ולכן לעולם הוולדות אינם מתקדשים בבכורה**, [אלא אם כן נולדו אחר שישראל שילם לגוי כל חובו].

< ולדברי רב יהודה :

דעת תנא קמא – בכל אופן, בין כשלא אמר ישראל לגוי שיוכל לגבות מהוולדות, ובין כשישראל אמר לגוי שיוכל לגבות מהוולדות, **הגוי רגיל לטרוף, גם את וולדות דור שני, שהם דור שלישי**, ונמצא שבכל אופן, גם בדור שלישי יש לגוי חלק, **לפטור מקדושה את וולדותיהן שהם דור רביעי, ורק וולדות דור רביעי, שהם דור חמישי מתקדשים**.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – בכל אופן, בין כשלא אמר ישראל לגוי שיוכל לגבות מהוולדות, ובין כשישראל אמר לגוי שיוכל לגבות מהוולדות, **הגוי רגיל לטרוף, אפילו דור עשירי ויותר, ולכן לעולם הוולדות אינם מתקדשים בבכורה**, [אלא אם כן נולדו אחר שישראל שילם לגוי כל חובו].

	תנא קמא		רבן שמעון בן גמליאל	
	בסתם	העמיד גם הוולדות	בסתם	העמיד גם הוולדות
רב הונא	דור רביעי מתקדש	דור חמישי מתקדש	דור חמישי מתקדש	לעולם אינו מתקדש
רב יהודה	דור חמישי מתקדש	דור חמישי מתקדש	לעולם אינו מתקדש	דור חמישי מתקדש

דף יז

עז שילדה בכור כמין רחל

או רחל שילדה בכור כמין עז

כבר נתבאר בדף ה', שכשהבכור אינו דומה למין אמו כלל, **הכל מודים שאינו מתקדש להיות**

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף יז

בכור, ואם כן ודאי לא בזה נחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, [שהביא רב אושעיא מנהרדעא].

וכמו כן כבר נתבאר שם, שכשהבכור דומה למין אמו בראשו ורובו, הכל מודים, שהוא מתקדש להיות בכור, [ואם כן ודאי גם בזה לא נחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, שהביא רב אושעיא מנהרדעא].

וכמו כן כבר נתבאר שם, שכשהבכור דומה למין אמו במקצת סימנים, נחלקו חכמים ורבי שמעון, אם הוא מתקדש. לדעת חכמים הוא מתקדש, ולדעת רבי שמעון אינו מתקדש. ואמר רב אשי [בסוף הסוגיה], שזו היא מחלוקת רבי מאיר וחכמים, בברייתא שהביא רב אושעיא מנהרדעא. רבי מאיר מחייב, כדעת חכמים, החולקים על רבי שמעון. וחכמים פוטרים כדעת רבי שמעון.

חיוב ראשית הגז בצמר רחל

בת עז או בצמר עז בת רחל

לדברי הכל, אין חיוב ראשית הגז, אלא בצמר של רחלה בת רחלה, שנאמר, "וּמִגֵּז כֶּבֶשׂי יִתְחַמֵּם", ללמד, שאין קרוי גז אלא זה הראוי לחמם, ואין ראוי לחמם אלא צמר רחל בת רחל, שהוא רך ומחמם.

אבל צמר רחל בת עז, וכן צמר עז בת רחל, פטור מראשית הגז.

[ואם כן, ודאי לא בזה נחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, שהביא רב אושעיא מנהרדעא].

איסור אותו ואת בנו בזכר וולדו

כשהוולד הוא עז שיצא מרחל ותייש

במסכת חולין נתבאר, שנחלקו חכמים וחנוניה, האם נוהג איסור, "אתו וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד", רק באם, או גם באב.

שלדעת חכמים, רק את האם אסור לשחוט עם וולדה ביום אחד, אבל מותר לשחוט האב ובנו ביום אחד.

ולדעת חנוניה, גם את האב אסור לשחוט ביום אחד עם וולדו.

ומתחילה רצו לומר, שבדבר זה נחלקו רבי מאיר וחכמים בברייתא שהביא רב אושעיא מנהרדעא, ובאופן שנולד כמין עז מרחל ומתייש.

לדעת רבי מאיר – השוחט תייש זה ובנו ביום אחד, מאחר שהוולד הזה דומה לאביו, הרי עובר על הכתוב, "אתו וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד", כי הכתוב הזה מדבר גם בשחיטת האב וולדו.

ולדעת חכמים – השוחט תייש זה ובנו ביום אחד, אינו עובר על הכתוב, "אתו וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד", כי הכתוב הזה אינו מדבר אלא בשחיטת האם וולדו.

- אולם לבסוף דחו זאת, כי אם מחלוקתם היא, האם גם באב נאמר האיסור, היה להם לחלוק באופן שהאב והאם מאותו מין, להודיע שאף באופן הזה חכמים מתירים לשחוט האב ובנו ביום אחד, ומתוך שנחלקו דווקא באופן זה שהאם והאב שני מינים, נראה, שמחלוקת רבי מאיר וחכמים בדבר אחר היא.

עז שילדה כמין רחל וחזרה

הבת וילדה בכור כמין רחל

כבר נתבאר שאין הבכור מתקדש לבכורה אלא כשהוא כמין אמו.

ויש אומרים, שנחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, מה הדין כשהיה הבכור נראה כאמו, אבל אמו אינה נראית כמין שיצאה ממנו, כגון שהעז ילדה כמין רחל, ובת זו חזרה וילדה כמין בכור רחל.

לדעת רבי מאיר – מאחר שהבכור דומה לאמו הרי זה קדוש.

ולדעת חכמים – מאחר שהבכור הזה יצא ממין העז, ואינו דומה למין שיצא ממנו, אף על פי שכבר אמו נשתנית מהמין, והוא דומה לאמו, הרי זה אינו מתקדש.

רחל שילדה כמין עז וחזרה

הבת וילדה בכור כמין רחל

כבר נתבאר שאין הבכור מתקדש לבכורה אלא כשהוא כמין אמו.

ויש אומרים, שנחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, מה הדין כשהיה הבכור נראה כאמו, אבל אמו אינה נראית כמין שיצאה ממנו, כגון שהעז ילדה כמין רחל, ובת זו חזרה וילדה כמין בכור רחל.

לדעת רבי מאיר – מאחר שהבכור דומה לאמו הרי זה קדוש.

ולדעת חכמים – מאחר שהבכור הזה יצא ממין העז, ואינו דומה למין שיצא ממנו, אף על פי שכבר אמו נשתנית מהמין, והוא דומה לאמו, הרי זה אינו מתקדש.

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף יז

שיצא ממנו אבל אינו דומה לאמו שלו, כגון שהרחל ילדה כמין עז, ובת זו חזרה וילדה כמין בכור רחל.

לדעת רבי מאיר – אף על פי שהבכור הזה אינו דומה לאמו, מכל מקום **מאחר** שאמו יצאה ממין העז, **והוא דומה למין עז שיצא ממנו**, [חזרה שיות למקומה, ולכן], **הרי זה מתקדש**.

ולדעת חכמים – **מאחר שהבכור הזה אינו דומה לאמו שלו, הרי זה אינו מתקדש**.

עז שילדה כמין רחל

וחזרה הבת וילדה כמין עז

– **דור שני ודור שלישי פסולים לקרבה**

עז שילדה כמין רחל – **רחל זו פסולה להקרבה**, שנאמר, "שור או כשב או עז ... ירצה לקרבן אשה לה'", [נ"שור או כשב" להוציא כלאים], "או עז", להוציא את הנדמה, כלומר זה שאינו דומה לאמו.

וכשחזרה רחל זו וילדה כמין עז – **לדעת חכמים, דין פשוט הוא, שהאחרון פסול להקרבה**, כי אינו דומה לאמו, וכל שאינו דומה לאמו, הרי זה בכלל נדמה. **ומכל מקום, בדין זה מודה רבי מאיר**, שגם האחרון פסול, אף על פי שדומה למין שיצא ממנו, כי נאמר, "ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד יעשה ונסכו", ללמד, שאין כשר אלא מי שבכל דורותיו היה אחד, ולא היה דומה למין אחר, להוציא זה, שדור אמו היה שונה מהמין שיצאו ממנו, שמכאן ולהבא הדורות הבאים פסולים, ואף שפסוק זה נאמר בעניין קרבן חובה [=שעיר ראש חודש], אחר שלמדנו שנדמה פסול לכל קרבנות, הוא הדין לזה שבדור אחד היה נדמה, שלימדה שתורה שפסול לקרבן חובה, שיהא פסול גם לשאר קרבנות.

צמר של כבש שבאחד

מדורותיו היה נדמה לעז

א. לדברי רבי אחא בר יעקב, הכל מודים, שצמר של כבש, שבאחד מדורותיו היה דומה לעז, **אינו בכלל איסור כלאים**, "לא תלבש שעטני צמר ופשתים יחדו", והלובש בגד העשוי מצמר זה ומפשתים, אינו לוקה על כך, כי בכתוב הזה הוקשו הצמר והפשתים זה לזה, ללמד, שכשם שאין הכתוב מדבר אלא בפשתים שמעולם היו פשתים [=שגדלו מפשתים], כך אינו מדבר אלא בצמר שמעולם היה צמר, כלומר שבכל הדורות היה נראה כמינו. [שהפשתים אין בהם שינוי, כי אפילו אם היו מדלים אותם על גבי היגא, ויונקים ממנו, לא משתנה טעם הפשתים בכך].

ב. לדברי רב פפא, הכל מודים, שצמר של כבש, שבאחד מדורותיו היה דומה לעז, **אינו כשר לציצית**, שנאמר, "לא תלבש שעטני צמר ופשתים יחדו. גדלים תעשה לך על ארבע פנות כסותך אשר תכסה בה", להקיש את הצמר הכשר לגדילים לפשתים, ללמד, שכשם שאין פשתים אלא שמועולם היו פשתים [=שגדלו מפשתים], כך אין עושים גדילים אלא מצמר שמעולם היה צמר, כלומר שבכל הדורות היה נראה כמינו.

ג. לדברי רב נחמן בר יצחק, הכל מודים, שצמר של כבש, שבאחד מדורותיו היה דומה לעז, **אינו מטמא בנגעים**, שנאמר, "והפגד פי יהיה בו נגע צרעת בפגד צמר או בפגד פשתים", להקיש את הצמר לפשתים, ללמד, שכשם שאין פשתים, אלא אלו שמעולם היו פשתים [=שגדלו מפשתים], כך אין צמר האמור בכתוב, אלא זה, שמעולם היה צמר, כלומר שבכל הדורות היה נראה כמינו.

יין של גפן המודלה על גבי תאנה

לדעת רב אשי, מאחר שנאמר בכתוב "זבח ונסכים", יש להקיש את הנסכים לזבחים, לעניין זה, שכשם שלזבחים [=קרבנות] אין כשר אלא בהמה שלא נשתנית מעולם, שבכל הדורות היתה כמין אחד, כך לנסכים אין כשר אלא יין שלא נשתנה מעולם, שבכל דורותיו של הגפן, היה ריח יינו שווה, להוציא גפן שהדלוהו על גבי תאנה, שבכך שינק ממנה, נשתנה ריח היין היוצא ממנו, ולכן היין הזה **פסול לנסכים**.

רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים

נחלקו חכמים מה הדין, כשבהמה טהורה ילדה שני זכרים בלידה הראשונה.

לדעת רבי יוסי הגלילי – **אם יצאו שני ראשיהם בבת אחת, שניהם קדושים בבכורה**, שנאמר,

"והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה

מסכת בכורות

פרק שני הלוקח עובר פרתו דף יז

לָךְ הַזְכָּרִים לֵה"י, ללמד, שפעמים יהיו אף שני זכרים לה', וזה יתכן כשיצאו שני זכרים בבת אחת.

ולדעת חכמים – לעולם לא יצאו שנים בבת אחת, [ואם כן, לא בא הכתוב ללמד על דבר שאינו], **ואין כאן אלא אחד שיצא תחילה, והוא לבדו הבכור. לדעת רבי טרפון,** [כפי שהיה סבור תחילה], **זה שהוא יפה יותר הוא ניתן לכהן,** והכחוש ניתן לישראל, כי מסתבר שזה שהוא בריא יותר, הוא יצא ראשון. **ולדעת רבי עקיבא,** המוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן **אין לכהן אלא הכחוש,** והבריא נשאר ביד ישראל המוחזק. [ומתוך הסוגיה בדף י"ח נראה, שלבסוף חזר בו רבי טרפון, והודה לרבי עקיבא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה]. ומאחר שבאמת שניהם ספק בכור ספק חולין, **גם זה שביד הכהן,** אינו קרב, אלא ממתין לו עד שייפול בו מום, ונאכל במדינה כבכור בעל מום. **וגם זה שביד ישראל,** אינו נאכל כחולין גמורים, [ואסור בגיזה ועבודה], **וממתין לו עד שייפול בו מום, ונאכל במדינה כבכור בעל מום.** [ובדף י"ח יתבאר בעזה"י, האם ישראל חייב לתת את הזרוע לחיים וקיבה, מהבהמה שברשותו].

האם אפשר לצמצם

כבר נתבאר, שלדעת רבי יוסי הגלילי, אף בלא כוונה מיוחדת לכך, יתכן שיהיה דבר בדיוק גמור, כגון שייוולדו שני בכורים ויצאו ממש בבת אחת, [=בידי שמים אפשר לצמצם], **וכל שכן שהרוצה בכוונה לעשות דבר בדיוק,** יוכל לעשות כן, [=בידי אדם אפשר לצמצם].

וכמו כן נתבאר, שלדעת חכמים, לעולם לא יארע דבר בדיוק גמור בלא שיתכוונו לכך, ולכן אמרו, שלעולם לא יצאו שני וולדות בדיוק ביחד [=בידי שמים אי אפשר לצמצם]. **ונסתפקו בגמרא, האם לדעת חכמים, גם כשיתכוונו לעשות דבר בדיוק,** לא יוכלו לעשות כן, [=אף בידי אדם אי אפשר לצמצם] או שכשמתכוונים לכך, יוכלו לכוון לעשות דבר בדיוק [=בידי אדם אפשר לצמצם]. **ומסקנת הגמרא** בדף י"ח, **שלדעת חכמים, אף כשיתכוונו לעשות דבר בדיוק,** לא יוכלו לעשות כן, [=אף בידי אדם אי אפשר לצמצם].

חוט של סיקרא חוגרו למזבח באמצעו

יש קרבנות, שדמם ניתן על קיר המזבח בחציו העליון, ויש קרבנות שדמם ניתן על קיר המזבח בחציו התחתון, ולהבדיל בין חציו התחתון לחציו העליון, היה חוט של סיקרא מקיף את המזבח באמצעו.

- ואם בידי אדם אפשר לצמצם, ולכוון שיהיה החוט באמצע המזבח ממש, יכלו לעשות חוט דק, ולהעמידו בדיוק באמצע גובה המזבח.

- אולם אם גם בידי אדם אי אפשר לצמצם, ולכוון שיהא החוט באמצע המזבח ממש, על כרחך עשו חוט עבה, שבוודאי מגביה למעלה מעל חצי הגובה, ומנמיך למטה מתחת לחצי המזבח, באופן שהנותן דמים מעל החוט, בוודאי נותן בחציו העליון של המזבח, והנותן דמים מתחת החוט, בוודאי נותן בחציו התחתון של המזבח.

מידות של כלים ומזבח

לכל כלי המקדש נתנה תורה מידות, כגון "וַעֲשׂוּ אֹרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים וַחֲצֵי אַרְכּוֹ וְאַמָּה וַחֲצֵי רָחְבוֹ וְאַמָּה וַחֲצֵי קָמָתוֹ", "וַעֲשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים אַרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבוֹ וְאַמָּה וַחֲצֵי קָמָתוֹ", "וַעֲשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אָרְךָ וְחֲמֵשׁ אַמּוֹת רָחֵב רְבֹעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁלְשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ", "וַעֲשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קְטָרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ. אַמָּה אַרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבוֹ רְבֹעַ יִהְיֶה וְאַמָּתִים קָמָתוֹ מִמֶּנּוּ קֶרְנָתָיו".

- ואם בידי אדם אפשר לצמצם, נצטוו לעשות את הכלים במידות הללו בדיוק גמור.

- אולם אם גם בידי אדם אי אפשר לצמצם, לא נצטוו אלא לעשות את הכלים, במידות הללו בקירוב, כפי היכולת, אבל לא נצטוו שיעשו הכלים במידות אלו בדיוק גמור.

טומאת שיירי תנור

תנור כלי חרס שנטמא ונשבר, כל חלק שהוא קטן ואינו רובו של התנור נטהר בשבירה אבל אם נשאר חלק אחד שהוא רובו של התנור אינו נטהר.

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף יח

ואם נחלק התנור לשני חלקים שווים, בזה הכל מודים, שמאחר שבכלי חרס יש גומות, כשהוא נחלק אי אפשר לדייק לחלקו לשני חלקים שווים, אלא לעולם יהיה חלק אחד גדול מעט מחבירו, ויהיה החלק הגדול רובו של תנור, ומאחר שאין לדעת איזה חלק הוא רובו של תנור, מספק שני החלקים טמאים.

חלל שנמצא מכוון בין שתי עיירות

כשנמצא חלל, ולא נודע מי הרגו, העיר הקרובה אל החלל, מביאה עגלה ערופה, שנאמר, "כִּי יִמָּצָא חָלָל בְּאֶדְמָה ... לֹא נֹדַע מִי הָכָהוּ ... וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל וְלָקְחוּ זֶקֶנִי הָעִיר הַהִוא עֲגֹלַת בָּקָר ... וְהוֹרְדוּ ... אֶת הָעֲגֹלָה אֶל נַחַל אֵיתָן ... וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֲגֹלָה ...".

ונחלקו חכמים מה הדין כשנמצא חלל בין שתי עיירות.

לדעת רבי אליעזר – יתכן שיהיה חלל מכוון בין שתי עיירות בדיוק, וגם יתכן שיכוונו את המדידה בדיוק לדעת זאת, וכשיארע כדבר הזה כל אחת מהערים הללו מביאה עגלה ערופה בפני עצמה שנאמר, "וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל", בין שהיא לבדה קרובה, ובין שיש עוד אחרות הקרובות כמותה, כל שאין קרובה ממנה, הרי זו מביאה עגלה ערופה, אף שיש אחרת קרובה כמותה, ולכן **כל אחת מהערים הללו, מביאה עגלה אחת בפני עצמה**.

דף יח

ולדעת תנא קמא בברייתא – אמנם יתכן שיהיה חלל מכוון בין שתי עיירות בדיוק, וגם יתכן שיכוונו את המדידה בדיוק לדעת זאת, אולם כשיארע כדבר הזה, אף אחת מהערים הללו לא תביא עגלה ערופה, שנאמר, "וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל", ללמד, שאין מביאה עגלה ערופה, אלא עיר שהיא לבדה קרובה, ואין אחרות הקרובות כמותה, אבל כשיש כמה ערים הקרובות בשווה אל החלל, **אף אחת אינה מביאה עגלה ערופה**.

ולדעת חכמים – לעולם לא יארע כדבר הזה, שיהא החלל מכוון בשווה להיות קרוב לשתי עיירות קרבה שווה, ובוודאי הוא קרוב לאחת מהן יותר מחברתה, אלא מאחר שאין אנו יודעים למי הוא קרוב יותר, **שתייהן באות עם עגלה ערופה אחת, ועורפים אותה לצורך זו שהיא קרובה באמת לחלל**.

חיוב מתנות [זרוע לחיים וקיבה]

בשחיטת ספק בכור שביד ישראל

א. כשאין חליפיו ביד כהן, [כגון כשהוא ספק בפני עצמו, כגון שנולדו זכר ונקבה, וספק מי מהם נולד ראשון, ומספק משייר גם את הזכר לעצמו].

לדברי הכל – **חייב לתת לכהן את המתנות**, כי ממה נפשך הן שלו, שכן אם הבהמה הזו היא בכור, כולה של הכהן, ואם היא חולין, מתנותיה של הכהן, ולפיכך, נותן לכהן את המתנות.

ב. כשחליפיו ביד כהן, [כגון כשהוא ספק עם אחר, ואחד ודאי בכור, כגון שנולדו שני זכרים, וספק מי מהם נולד ראשון, שנותן לכהן אחד, ואחד משייר לעצמו].

<< **ודין פשוט הוא, שהבהמה שביד הכהן פטורה מן המתנות**, כי אפילו אם באמת בהמה זו אינה בכור, אלא חולין, הכהן פטור מלתת לאחרים את המתנות של בהמתו, ורשאי לשיירם לעצמו.

<< **ולעניין המתנות של הבהמה שביד ישראל**, נחלקו חכמים.

< **לדעת רבי מאיר** – **הישראל חייב לתת לכהן את המתנות מהבהמה שמשייר לעצמו**, [מהטעם הנ"ל], שכן אם הבהמה הזו היא בכור, כולה של הכהן, ואם היא חולין, מתנותיה של הכהן, ולפיכך, נותן לכהן את המתנות.

- אבל אין לומר, שהסיבה שרבי מאיר מחייב היא, כדי שלא תשתכח תורת מתנות, שאם יראו ישראל שוחט בהמה, ואינו נותן ממנה מתנות, ולא ידעו שהסיבה לכך כי היא ספק בכור, [ופטורה מטעמו של רבי יוסי], יאמרו, שאין חיוב לתת מתנות גם משאר בהמות.

כי באמת, לדעת רבי מאיר, אין לחוש לכך, ולכן בהמה שהיא ספק מעשר, [שהיא רועה עד שיפול בה מום ונאכל לבעלים בכל מקום], פטורה מן המתנות, [שאינן שייכות לכהן ממה נפשך, כי אם באמת בהמה זו מעשר, היא קרבה שלמים, ואין המתנות לכהן], ומודה רבי מאיר שאין לחייבה במתנות, כדי שלא תשתכח תורת

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף יח

מתנות, ורק בהמה זו, שהיא ספק בכור, וממה נפשך המתנות שבה לכהן, חייבת במתנות.

<ולדעת רבי יוסי – במקום כזה, שמחמת הספק הכהן מקבל בהמה אחת לידו, ולא כל הספקות נשארים ביד ישראל, אמרו חכמים, שלגבי הבהמה שנשארה ביד ישראל, מאחר שהיא ספק בכור, הרי אנו מחשיבים, כאילו הכהן קיבל אותה מהישראל, [=עשו את שאינו זוכה כזוכה], וחזר ומכרה לישראל תחת הבהמה שקיבל ממנו, ומאחר שאנו מחשיבים אותה כבכור הרי זו פטורה מן המתנות.

- אבל אין לומר, שהסיבה שרבי יוסי פוטר היא, משום שיש לחוש, שאם היו נותנים מבהמה זו את המתנות, היו סבורים שהיא חולין גמורים, ומותרת בגיזה ועבודה, וכדי שלא יכשלו בה בגיזה ועבודה, עשו היכר בדבר, ואמרו שאין נותנים ממנה מתנות, ועתה ידעו הכל שהיא ספק בכור ואסורה בגיזה ועבודה.

וראיה לדבר, שלא זה טעמו של רבי יוסי, כי אם זה היה טעמו, היה אומר, שגם בספק שאין חליפיו ביד כהן, ישראל יהיה פטור מן המתנות, כדי שלא יבואו להיכשל בגיזה ועבודה, והוא לא פטר, אלא בספק שחליפיו ביד כהן.

רחל שלא בכרה וילדה

שני זכרים ומת אחד מהם

בדף י"ז כבר נתבאר, שלדעת חכמים, כשבהמה טהורה ילדה שני זכרים בלידה הראשונה, ואין ידוע מי מהם יצא ראשון, דין ברור הוא, שרק אחד מהם בלבד הוא בכור, והשני אינו בכור, אלא שספק הוא מי הבכור, ולכן, מאחר שהמוציא מחבירו עליו הראיה, הכהן מקבל את הכחוש, והישראל משייר בידו את המעולה.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הדין, כשמת אחד מהוולדות, קודם שניתן אחד מהם לכהן.

א. כשנמסרו הוולדות הללו לרועה, ונמצא האחד חי והאחד מת

לדברי הכל – מאחר שאין אחד מהם מוחזק בוולד החי, הרי אלו חולקים אותו ביניהם.

ב. כשהיו הוולדות הללו בחצר בעל הבית הישראל, [ולא היה הכהן רועה שלהם].

לדברי הכל – מאחר שהישראל מוחזק בו, הוא משייר אותו לעצמו, והכהן אינו חולק בו כלום.

ג. כשהיו הוולדות הללו בחצר בעל הבית הישראל, והכהן היה רועה את הבהמות.

לדעת רבי טרפון – מאחר שהכהן רועה את הבהמות, בעל הבית רוצה להקנות לו את הוולדות הבכורים מיד כשייוולדו, ולכן מקנה לו חלק בחצירו, כדי שיקנה את הוולדות בקניין חצר, ואם כן, נמצא שהוולדות נמצאות ברשות שניהם, ולפיכך יחלקו בוולד החי.

ולדעת רבי עקיבא – מאחר שכשיש ספק בכור, יש לבעל הבית הפסד, בכך שמקנה את רשותו לרועה, אינו מקנה לו את רשותו, ונמצא שהוולדות ברשות בעל הבית בלבד, ומאחר שהוא מוחזק בהם, הוא משייר לעצמו את הוולד החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

רחל שלא בכרה וילדה זכר

ונקבה ואין ידוע מי נולד תחילה

כשרחל שלא בכרה ילדה זכר ונקבה, ואין ידוע מי נולד תחילה, יש להסתפק האם הזכר נולד תחילה, והוא קדוש, או שהנקבה נולדה תחילה, והזכר אינו קדוש.

ובזה הכל מודים, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואין לכהן כלום. אלא מאחר שהבהמה היא ספק בכור, לא יאכלנה בעליה, אלא אחר שייפול בה מום.

שתי רחלות שלא ביכרו וילדו שני זכרים

כששתי רחלות ילדו שני זכרים בלידה ראשונה, [כל אחת ילדה זכר אחד], [אף ששתיהן של אדם אחד], שני הזכרים מתקדשים בבכורה.

ולכן הבעלים נותן את שניהם לכהן.

שתי רחלות שלא ביכרו וילדו זכר ונקבה

כששתי רחלות ילדו פעם ראשונה זו זכר וזו נקבה, [אף ששתיהן של אדם אחד, והנקבה נולדה תחילה], הזכר מתקדש בבכורה.

ולכן הבעלים נותן לכהן את הזכר.

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף יח

שתי רחלות שלא ביכרו

וילדו שני זכרים ונקבה

כששתי רחלות ילדו פעם ראשונה זו זכר וזו זכר ונקבה, [ואין ידוע אם זכר נולד תחילה או נקבה], ונתערבו שני הזכרים זה בזה.

הזכר שנולד יחיד, מתקדש בבכורה בוודאי.

והזכר שנולד עם הנקבה, הוא ספק בכור.

ולכן, זכר אחד יינתן לכהן, [כי זכר אחד הוא

בכור ודאי], וזכר אחד מעכבו ישראל לעצמו [כי

זכר אחד הוא ספק בכור], והמוציא מחבירו

עליו הראיה.

לדעת רבי טרפון [קודם שחזר בו] – הכהן נוטל

את היפה, כי מסתבר שזה שנולד לבדו, הוא

הבריא, והוא ודאי בכור, וזה שנולד עם הנקבה,

הוא הכחוש, והוא ספק בכור.

ולדעת רבי עקיבא – אין הוכחה מבריות

האחד שהוא נולד לבדו, ואם כן, יש כאן ספק

איזה יש לכהן ליטול, ומאחר שהמוציא מחבירו

עליו הראיה הכהן נוטל את הכחוש.

ודינו של זה שנשאר ביד ישראל, מאחר שהוא

ספק בכור, אינו נאכל, אלא אחר שייפול בו

מום.

ולעניין חיובו במתנות – לדעת תנא קמא חייב.

ולדעת רבי יוסי פטור. [ומחלוקתם כבר

נתבארה לעיל].

ואם מת אחד מהם :

לדעת רבי טרפון [אחר שחזר בו והודה שהוציא

מחבירו עליו הראיה] – ישראל וכהן חולקים

את החי בין שניהם. [ולכאורה כן הוא כשהכהן

היה הרועה, ונחשבת חצר בעל הבית כחצר

שניהם, אבל כשאחר היה רועה, הכל ברשות

בעל הבית, ואין לכהן כלום, כפי שנתבאר לעיל].

ולדעת רבי עקיבא – המוציא מחבירו עליו

הראיה, והחי נשאר ביד ישראל.

שתי רחלות שלא ביכרו

וילדו שתי נקבות וזכר

כששתי רחלות ילדו פעם ראשונה זו נקבה וזו

זכר ונקבה [ואין ידוע מי נולד תחילה].

הנקבות בוודאי אינן מתקדשות בבכורה. והזכר

שנולד עם הנקבה, מאחר שאין ידוע מי נולד

תחילה, הוא ספק בכור.

ומאחר שהוא ספק, המוציא מחבירו עליו

הראיה ואין לכהן כלום.

שתי רחלות שלא ביכרו

וילדו שני זכרים ושתי נקבות

כששתי רחלות ילדו פעם ראשונה, זו זכר

ונקבה, וזו זכר ונקבה, ואין ידוע מי יצא תחילה.

כל אחד מהזכרים שנולד עם הנקבות, הוא ספק

בכור שמא הוא יצא תחילה.

ומאחר שכל אחד מהם הוא ספק בפני עצמו,

המוציא מחבירו עליו הראיה, ואין לכהן כלום.

שתי רחלות אחד בכרה ואחת

לא בכרה וילדו שני זכרים

כששתי רחלות ילדו שני זכרים, זו בלידה

ראשונה, וזו בלידה שניה או יותר, רק זה שנולד

בלידה ראשונה מתקדש בבכורה, [ואפילו אין

הבעלים יודע מי הוא].

ולכן, זכר אחד יינתן לכהן, [כי זכר אחד הוא

בכור ודאי], וזכר אחד מעכבו ישראל לעצמו [כי

זכר אחד חולין בוודאי].

לדעת רבי טרפון [קודם שחזר בו] – הכהן נוטל

את היפה, כי מסתבר שזה שנולד בכור, הוא

היפה יותר, וזה שאינו בכור, הוא הכחוש.

ולדעת רבי עקיבא – אין הוכחה מבריות

האחד שהוא בכור, ואם כן, יש כאן ספק איזה

יש לכהן ליטול, ומאחר שהמוציא מחבירו עליו

הראיה הכהן נוטל את הכחוש.

ודינו של זה שנשאר ביד ישראל, מאחר שהוא

ספק בכור, אינו נאכל, אלא אחר שייפול בו

מום.

ולעניין חיובו במתנות – לדעת תנא קמא חייב.

ולדעת רבי יוסי פטור. [ומחלוקתם כבר

נתבארה לעיל].

ואם מת אחד מהם :

לדעת רבי טרפון [אחר שחזר בו והודה שהוציא

מחבירו עליו הראיה] – ישראל וכהן חולקים

את החי בין שניהם. [ולכאורה כן הוא כשהכהן

היה הרועה, ונחשבת חצר בעל הבית כחצר

מסכת בכורות

פרק שני הלוקה עובר פרתו דף יט

שניהם, אבל כשאחר היה רועה, הכל ברשות בעל הבית, ואין לכהן כלום, כפי שנתבאר לעיל].

ולדעת רבי עקיבא – המוציא מחבירו עליו הראיה, והחי נשאר ביד ישראל.

שתי חמורות אחד בכרה

ואחת לא בכרה וילדו זכר ונקבה

כששתי רחלות אחת ילדה זכר ואחת ילדה נקבה, זו בלידה ראשונה, וזו בלידה שניה או יותר, ואין ידוע מי ילדה את מי.

הזכר הוא ספק בכור, שמא נולד לזו שכבר ביכרה, ומאחר שהוא ספק, **המוציא מחבירו עליו הראיה ואין לכהן כלום**.

דף יט

נולד זכר ראשון דרך דופן

וולד שהוא וולד ראשון של בהמה טהורה, והוא זכר, אבל לא יצא דרך פתח הרחם אלא דרך הדופן, **הרי זה בכור לזכרים וללידות, אבל אינו בכור לפתיחת הרחם**.

לדעת רבי טרפון – כל שהוא בכור למקצת מהדברים ולא לכולם, הרי זה ספק בכור, ולכן אף שמשפק אינו ניתן לכהן, מכל מקום אינו כחולין, [ואסור בגיזה ועבודה], אלא ירעה עד שייפול בו מום, ויאכל אחר שייפול בו מום, כבכור בעל מום.

ולדעת רבי עקיבא – כל שאינו בכור גמור, לזכרים, וללידות, ולפתיחת רחם, אינו מתקדש, ומאחר שזה אינו בכור לפתיחת רחם, **הרי זה חולין גמור**.

נולד שני דרך רחם אחרי

ראשון שיצא דרך דופן

וולד זכר שהוא וולד שני של בהמה טהורה, שיצא דרך פתח הרחם אחר הוולד הראשון שיצא דרך דופן, **הרי זה השני בכור לפתיחת רחם, אבל אינו בכור לזכרים וללידות**.

לדעת רבי טרפון – כל שהוא בכור למקצת מהדברים ולא לכולם, הרי זה ספק בכור, ולכן, אף שמשפק אינו ניתן לכהן, מכל מקום אינו כחולין, [ואסור בגיזה ועבודה], אלא ירעה עד שייפול בו מום, ויאכל אחר שייפול בו מום, כבכור בעל מום.

ולדעת רבי עקיבא – כל שאינו בכור גמור, לזכרים, וללידות, ולפתיחת רחם, אינו מתקדש, ומאחר שזה אינו בכור לזכרים וללידות, **הרי זה חולין גמור**.

[פתיחת תורת כהנים] רבי ישמעאל אומר, בשלש עשרה מדות התורה נדרשת: (א) מקל וחומר. (ב) מגזרה שוה. (ג) מבנין אב מכתוב אחד, מבנין אב משני כתובים. (ד) מכלל ופרט. (ה) מפרט וכלל. (ו) מכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. (ז) **מכלל שהוא צריך לפרט, ומפרט שהוא צריך לכלל**. (ח) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. (ט) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל לטעון טען אחר שהוא כענינו, יצא להקל ולא להחמיר. (י) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל לטעון טען אחר שלא כענינו, יצא להקל ולהחמיר. (יא) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש, אי אתה יכול להחזירו לכללו, עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש. (יב) דבר הלמד מעניינו, ודבר הלמד מסופו. (יג) וכן שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם.

[שמות י"ג ב'] קִדַּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנִי יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבְבִהֶמָּה לִי הוּא.

[דברים ט"ו י"ט] כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרֶךָ וּבְצֹאֲנֶךָ הִזְכֵּר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבֹכֶר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגְזֹז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ.

דרשת רבי עקיבא ללמד שאין הבכור מתקדש

אלא אם כן הוא בכור לכל [לזכרים וללידות

ולפתיחת רחם]

נאמר בתורה "קִדַּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנִי יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבְבִהֶמָּה לִי הוּא" ומבואר בברייתא, שאין מתקדש, אלא זה, שהוא (א) זכר. (ב) ויצא דרך רחם. (ג) והוא ראשון לכל הוולדות.

ולהלן תתבאר דרשת הברייתא בעזה"י בשני אופנים, כפי שביארוה אב"י ורבינא.

< **ביאור אב"י**.

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף יט

א. מתוך שנאמר בכתוב "הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שהוא זכר, אבל נקיבות אינן מתקדשות. [דין זה למד בכלל ופרט שהפרט "הַזָּכָר" בא אחר הכלל "כָּל בְּכוֹר", ללמד, שאין בכלל הבכור, אלא זכרים ולא נקבות].

ב. מתוך שנאמר בכתוב "פֶּטֶר כָּל רֶחֶם", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שפתח את הרחם, אבל יוצא דופן אינו מתקדש. [וממילא יש ללמוד שאם נקבה יצאה לפניו דרך רחם, גם כן אינו מתקדש, כי לא הוא פתח את הרחם]. [דין זה למד בפרט הצריך לכלל, שהכלל "כָּל בְּכוֹר", מפרש את הפרט "פֶּטֶר כָּל רֶחֶם", שהכוונה לראשון ליוצאי הרחם].

ג. ומתוך שנאמר בכתוב "כָּל בְּכוֹר", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שהוא ראשון לכל הולדות, [שמשמעות בכור הוא ראשון לכל דבר], ולא די בכך שיהיה ראשון לזכרים, או ראשון לפותחי הרחם, ולכן זכר ראשון הבא אחר נקיבות שיצאו דרך פתח הרחם, או אחר זכר יוצא דופן, או אחר נקבות יוצאות דופן, אינו מתקדש, אף על פי שהוא ראשון לזכרים ולפותחי הרחם.

< ביאור רבינא.

א. מתוך שנאמר בכתוב "הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שהוא זכר, אבל נקיבות אינן מתקדשות.

ב. מתוך שנאמר בכתוב "פֶּטֶר כָּל רֶחֶם", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שפתח את הרחם, אבל יוצא דופן אינו מתקדש. [וממילא יש ללמוד, שאם נקבה יצאה לפניו דרך רחם, גם כן אינו מתקדש, כי לא הוא פתח את הרחם].

ג. ומתוך שנאמר בכתוב "כָּל בְּכוֹר", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שהוא ראשון לכל הולדות, ואף שלדעת רבינא, משמעות בכור היא, ראשון לדבר אחד, מכל מקום, מאחר שללמד על כך שיהא ראשון לפותחי הרחם, כבר למדנו מהכתוב "פֶּטֶר כָּל רֶחֶם", כשכתבה תורה "כָּל בְּכוֹר", הרי זה ריבוי ללמד, שיהא בכור זה ראשון גם לדבר נוסף, כגון לכל הולדות, ולא די בכך שיהיה ראשון לזכרים או לפותחי הרחם, ולכן זכר ראשון הבא אחר נקיבות, או אחר יוצא דופן, אינו מתקדש, אף על פי שהוא ראשון לזכרים ולפותחי הרחם. [אולם הקשו על דבריו מאחר שלדעתו דין זה שיהא הבכור ראשון אינו למד ממשמעות הכתוב אלא מריבוי הכתוב אין לך לרבות אלא דבר אחד ואם כן מלבד זה שצריך להיות ראשון לנקבות יש לך ללמוד שיהא ראשון גם לפותחי הרחם הזכרים אבל מניין לך שיהא ראשון גם לנקבות יוצאות דופן שמא זכר הנולד אחר נקבה יוצאת דופן יתקדש].

סליק פרק הלוקח עובר פרתו

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

האמר ר' יוחנן ב"ר חנינא

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף יט

תוכל ללדת גם יותר מפעם אחת בשנה.

שנה ראשונה	שנה שניה	שנה שלישית	שנה רביעית	שנה חמישית ומעלה	
פעם אחת	יותר מפעם אחת				עז
לא תלד כלל	פעם אחת	יותר מפעם אחת			רחל
לא תלד כלל		פעם אחת	יותר מפעם אחת		פרה
לריב"י	לת"ק	לא תלד כלל	פעם אחת	יותר מפעם אחת	חמורה
	לריב"י	לא תלד כלל		פעם אחת	
			יותר מפעם אחת	יותר מפעם אחת	

הלוקח בהמה מגוי ואינו

יודע אם כבר בכרה או לא

כשישראל קנה בהמה מגוי, ולאחר מכן ילדה זכר ברשות ישראל, אם עדיין לא ביכרה הבהמה ברשות הגוי, [כלומר שעדיין לא ילדה בכור ברשות הגוי], הוולד הזה הנולד ברשות ישראל, מתקדש בבכורה, ואם כבר ביכרה הבהמה ברשות הגוי, הוולד הזה הנולד ברשות ישראל, אינו מתקדש בבכורה.

ונחלקו חכמים, מה דינו של הוולד, כשאין ידוע אם כבר בכרה אמו ברשות הגוי או לא.

א. כשילדה הבהמה ברשות ישראל, בשנה הראשונה שראויה ללדת. [עז בשנתה הראשונה. רחל בשנתה השניה. פרה בשנתה השלישית. וחמורה בשנתה השלישית או הרביעית].

<< **לדעת רבי ישמעאל – מאחר שבשנה הראשונה שראויה הבהמה ללדת, אינה ראויה ללדת אלא פעם אחת בלבד, כשילדה עתה, הדבר מלמד שעד עתה לא ילדה, ואם כן וולד זה הוא בכור בוודאי וניתן לכהן.**

- **לתירוץ הראשון בגמרא, מודה רבי ישמעאל, שאף שלעולם לא תלד הבהמה בשנה הראשונה יותר מפעם אחת, יתכן שתתעבר יותר מפעם אחת, כגון שתתעבר, ותפיל קודם שתגמר צורת הוולד, [בהמה דקה תטנף, ובהמה גסה תפיל שליא בלא וולד, וכמו כן אשה תפיל שפיר ושליא בלא צורת וולד], ותחזור ותתעבר, ותלד וולד גמור, ואף על פי כן, דעתו, שכל שילדה בשנה הראשונה, הוולד בכור בוודאי, ואף שאין ראייה מלידתה, שזה הריונה הראשון, אלא שזה וולדה הראשון, כי לדעת רבי ישמעאל, אין נחשב בכור, לפטור את הבא אחריו, אלא זה שנגמרה צורתו, ואם כן אפילו כבר הרתה והפילה, לא ביכרה בכך, וולד זה הוא הבכור.**

- **ולתירוץ השני בגמרא, מודה רבי ישמעאל, שאם ידוע שהפילה הבהמה באותה שנה, קודם שילדה עתה וולד גמור, הרי זו פטורה מן הבכורה, כי גם עובר שלא נגמרה צורתו נחשב בכור, לפטור את הבא אחריו, ולא אמר רבי ישמעאל שכשילדה ברשות ישראל בשנה ראשונה שראויה לכך, שהוולד בכור ודאי, אלא כשלא ידוע שקודם לכן הפילה, ומכל מקום, כל זמן שלא ידוע שהפילה קודם ללידה זו, אין לחוש לכך שהפילה, והוולד שילדה עתה הוא בכור ודאי.**

- **ולתירוץ שלישי בגמרא, דעת רבי ישמעאל, שאמנם גם עובר שלא נגמרה צורתו פוטר את הבא אחריו מן הבכורה, אלא שלדעת רבי ישמעאל, שכשם שאין הבהמה יולדת יותר מפעם אחת בשנה הראשונה, כך אינה מתעברת יותר מפעם אחת בשנה הראשונה, ואם כן, כשילדה וולד גמור בשנה הראשונה, הרי זה מלמד, שוודאי לא נתעברה קודם לכן כלל, ולכן אפילו אם יצא ממנה דבר הנראה כמפלת הריון שלא נגמרה צורת העובר, טעות היא, ואין זו הפלת הריון, כי אם כן, לא היתה מתעברת פעם שניה, ואם כן, בכל אופן שיולדת בשנה הראשונה שראויה לכך, הוולד הוא בכור ודאי.**

<< **לדעת רבי יהושע ורבי עקיבא ורביתיהם – אף שבשנה הראשונה שראויה הבהמה ללדת, אינה יולדת אלא פעם אחת, ואם כן, זה שילדה עתה הוא וולד ראשון שלה, מכל מקום יתכן שאין זה הריונה הראשון, כי אף שאינה יולדת שתי פעמים בשנה זו, יכולה להתעבר בה שתי פעמים, על ידי שמפילה את ההריון הראשון, קודם שנגמרה צורת הוולד, ואם כן, וולד זה שילדה עתה, אינו בכור ודאי, אלא ספק בכור, כי יתכן שכבר בכרה הבהמה קודם לכן, על ידי שהפילה עובר שלא נגמרה צורתו, ועובר זה פוטר את הבא אחריו מן הבכורה.**

וכל זה כשלא בדקוה אם הפילה קודם לידת וולד זה או לא. אבל כשבדקוה מיום לידתה ועד שילדה וולד זה. אם ראינו שהפילה פעם אחת קודם לידת זה, הרי זה שילדה עכשיו ודאי אינו בכור, אלא חולין גמור. ואם ראינו שלא הפילה כלום מיום שנולדה ועד עתה, הרי זה שילדה עכשיו בכור ודאי.

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקה בהמה דף יט

ונחלקו חכמים מה הדין, כשבדקה מיום לידתה, ועד תחילת ששה חודשים קודם לידת הולד הזה, אבל בששת החודשים שקודם לידתו לא בדקה, כגון שבדקה כל ששה חודשים ראשונים לחייה, וכל אותו זמן לא טינפה, וילדה ביום האחרון של השנה.

לדעת רבותיו של רבי יהושע – וולד זה הוא בכור ודאי. והסיבה לכך, כי (א) לדעתם, ימי עיבורה של בהמה דקה הם חמישה חודשים שלמים מיום ליום, והלידה היא ביום הראשון לחודש הששי, לאחר שכלו כל חמשת חודשי ההריון, ואם כן, זו שילדה ביום 30 לחודש 12 של השנה, אותו היום הוא היום הראשון של החודש הששי להריונה, ונמצא שהיום הראשון של [החודש הראשון של] הריונה, היה ביום 30 לחודש 7. (ב) ולדעתם, בהמה שמפילה, אינה מקבלת זכר כל 30 ימים שאחר ההפלה, ואם כן, זו שנתעברה ביום 30 לחודש 7, בידוע שלא הפילה כל 30 יום של אותו חודש מהיום הראשון שבו. ומאחר שעד סוף חודש 6 היא בדקה שלא הפילה, בידוע שלא הפילה כל אותה שנה, והוולד שילדה בסוף אותה שנה הוא בכור ודאי.

ולסברת רבי יהושע עצמו – וולד זה הוא ספק בכור, כי יתכן שהבהמה הפילה בתחילת החודש השביעי, שלא בדקה בו, ואף על פי כן ילדה ביום האחרון של השנה, וזאת מאחת הסיבות הבאות. (א) או משום שלדעתו, יכולה הבהמה להתעבר גם קודם שיעברו שלושים יום מהפלה שעברה, ואם כן יתכן שהפילה ביום ראשון של חודש שביעי, [שאינה בדקה בו], ובכל זאת נתעברה ביום 30 של אותו חודש. (ב) או משום שלדעתו, ימי עיבור של בהמה דקה הוא פחות מחמישה חודשים מלאים, ויכולה ללדת כמה ימים קודם השלמת החודש החמישי, [=יולדת למקוטעים], ואם כן, יתכן שהפילה בתחילת חודש 7, ונתעברה רק בתחילת חודש 8, ובכל זאת ילדה ביום 30 של חודש 12. (ג) או משום שלדעתו, אמנם הבהמה אינה מתעברת קודם שיעברו שלושים יום מהפלה שעברו, אבל ביום שלושים עצמו להפלה, היא כבר ראויה להתעבר, [כי מקצת היום ככולו], וכמו כן, אמנם ימי עיבור של בהמה דקה הם חמישה חודשים מלאים, אבל ביום אחרון של חודש חמישי, היא כבר יולדת, [כי מקצת היום ככולו], ואם כן יתכן שהפילה ביום 1 לחודש שביעי ובכל זאת נתעברה ביום 30 בו או ביום 1 לחודש 8 ובכל זאת ילדה ביום 30 לחודש 12.

< ואם לא ראו שהפילה או ילדה, אבל היתה חולבת:

לדעת רבי יהושע – מאחר שרוב בהמות אין חולבות אלא אם כן ילדו, בכך שהיא חולבת, הדבר מוכיח שכבר ילדה קודם לכן, ואם כן, וולד של עתה ודאי אינו בכור, אלא חולין.

ולדעת רבי עקיבא – מאחר שיש מיעוט בהמות שחולבות אף בלא שילדו, יש לחוש לכך שעדיין לא ילדה, ולכן וולד של עתה הוא ספק בכור.

ב. כשילדה הבהמה ברשות ישראל, לאחר שנה ראשונה שראויה ללדת. [עו בשנתה השניה.

רחל בשנתה השלישית. פרה בשנתה הרביעית. וחמורה בשנתה הרביעית או החמישית].

< לדעת רבי ישמעאל – כל זמן שלא נודע בוודאי, שכבר ילדה קודם לכן בשנה הראשונה שראויה ללדת, הרי זו בספק שמא עדיין לא ילדה, ולכן הוולד הראשון שיולדת ברשות ישראל, הוא ספק בכור.

- לדברי רבא, דעת רבי ישמעאל, היא דעת יחיד, כדעת רבי מאיר החושש למיעוט, [ברובא דליתא קמן, ולכן לדעתו, מאחר שסריס ואיילונית אינם בני ייבום, אף שאינם אלא מיעוט בבני האדם, קטן וקטנה אינם מייבמים, שמא הם מאותו מיעוט, ויש להמתין עד שיגדלו, ויתברר שאינם סריס או איילונית], אבל לדעת חכמים, ההולכים בכל מקום אחר הרוב, מאחר שרוב בהמות מתעברות ויולדות בשנה הראשונה שראויות לכך, ודאי בהמה זו כבר ילדה בשנה הראשונה שהיתה ראויה לכך, ומה שיולדת עתה ברשות ישראל, אינו בכור.

- ולדברי רבינא, בדין זה הכל מודים לדעת רבי ישמעאל, שיש לחוש למיעוט, כי אין ללכת אחר הרוב אלא בדבר שקיים ברוב מעצמו, אבל דבר התלוי במעשה, כגון עיבור, אף שרוב בהמות מתעברות ויולדות בשנה ראשונה שראויות לכך, מאחר שאין העיבור מעצמו אלא על ידי מעשה, יש לחוש שמא זו לא נתעברה, ולכן הכל מודים, שוולד זה שנוולד עתה ברשות ישראל, הוא ספק בכור, ולא בכור ודאי.

מדיני יבום

א. מי שמת בלא בנים, ויש לו אח, אשת המת זקוקה לייבום [או חליצה] מהאח, ואסורה להינשא לכל אדם.

ב. ומי שמת בלא בנים, ואין לו אח, אשת המת אינה זקוקה לייבום [או חליצה], אלא מותרת להינשא למי שתרצה.

ג. ואיש ואשה שהלכו למדינת הים, ומת שם האיש בלא בנים, אם באותה שעה שיצאו מכאן לא היו לאיש אחים, אין האשה צריכה לחוש לכך שבינתים נולדו לו אחים, ולכן אינה זקוקה לייבום, ואפילו אמו היתה קיימת בשעה שיצאו מכאן.

ד. ואם בשעה שיצאו מכאן היתה אמו של האיש מעוברת,

- לדעת תנא קמא, מאחר שהיתה האם מעוברת, יש לחוש לכך שילדה אח לאיש שמת, ונמצא שכשמת היה לו אח, ואשתו זקוקה לייבום.

- ולדעת רבי יהושע, אין האישה צריכה לחוש לכך, שנולד אח לבעלה כי רק מעוט של מעוברות יולדות זכרים [שכן מיעוט מההריונות מסתיימות בהפלה ורובן בלידה והלידות עצמן חציין זכרים וחציין נקיבות ונמצא שפחות מחצי מההריונות מסתיימים בלידת זכר].

גדייה שילדה שלוש בנות וחזרו

הבנות וילדו כל אחת שלוש בנות

כלל בידינו, שכל הצאן שנולד לאדם בשנה אחת, מאחד באלול ועד שלושים באב שלאחר מכן, מצטרף לחיוב מעשר בהמה.

ומבואר בברייתא, שפעמים יצאו מגדייה אחת יותר מעשרה גדיות בשנה אחת, ויצטרפו כולן למעשר בהמה, כגון שבאחד באלול ילדה הגדייה שלוש בנות בכרס אחד, ולאחר מכן באותה שנה, חזרו הבנות הללו וילדו כל אחת שלוש בנות אחרות בכרס אחד, נמצא שבאותה שנה נולדו שלוש בנות, ותשע בנות בנות, סך הכל שתים עשרה גדיות, וכשיש סך כזה של צאן, הרי זה מצטרף למעשר בהמה, ואחת מתוך עשר הוא מעשר בהמה.

[והסיבה שנקטה ברייתא באופן הזה, אף שדי שרק אחת מהבנות תלד שלוש בנות בנות, ושתי הבנות האחרות תלדנה שתים, וסך הכל יהיו עשר, [שלוש בנות ושבע בנות בנות], כי מאחר שאחת מהבנות צריכה ללדת שלוש בנות בנות, נקטה הברייתא בכולן מספר שווה].

דף כא

[והסיבה שלא היו יכולים לומר, שכל אחת מהבנות תלד שתי בנות בנות, ולהשלמת הצאן לעשרה, תחזור האם ותלד פעם נוספת בת רביעית, כי מאחר שילדה כבר פעם אחת בשנה זו, לא תחזור ותלד פעם שניה].

עוד מבואר בברייתא שיש אופן מסוים שבו נחלקו חכמים ורבי שמעון:

< לשלוש לשונות בגמרא, מחלוקת חכמים ורבי שמעון, אינה בדין, אלא במציאות, וכשהפילו הבנות ביום אחרון של החודש הששי ללידתם.

שלדעת חכמים, באופן הזה בנות הבנות יולדו רק ביום האחרון של השנה. ולדעת רבי שמעון, יולדו בנות הבנות כמה ימים קודם לכן, [ומכל מקום לדברי הכל מאחר שנולדו כולן באותה שנה הן מצטרפות למעשר בהמה].

- לדעת חכמים, בנות אלו שהפילו ביום האחרון של החודש הששי של השנה, לא תתעברנה אלא לאחר שיעבור חודש שלם [כדברי זעירי], ואם כן, לא תתעברנה אלא ביום האחרון של החודש השביעי, ולדעת חכמים, ימי עיבור בהמה דקה הוא חמישה חודשים מלאים מיום ליום, והלידה ביום שלאחר מכן, כלומר ביום הראשון של החודש הששי לעיבור, ואם כן, מאחר שתחילת העיבור שהוא היום הראשון של החודש הראשון, היה ביום האחרון של החודש השביעי, היום הראשון של החודש הששי לעיבור, שהוא יום לידתם, יהא ביום האחרון של השנה.

- ולדעת רבי שמעון, הלידה תהא מוקדם יותר מהיום האחרון של השנה, מאחת מהסיבות הבאות. (א) או משום שלדעתו, יכולה הבהמה להתעבר גם קודם שיעברו שלושים יום מהפלה שעברה. (ב) או משום שלדעתו ימי עיבור של בהמה דקה הוא פחות מחמישה חודשים

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקה בהמה דף כא

מלאים, ויכולה ללדת כמה ימים קודם השלמת החודש החמישי. (ג) או משום שלדעתו, אמנם הבהמה אינה מתעברת קודם שיעברו שלושים יום מהפלה שעברה, אבל ביום שלושים להפלה היא כבר ראויה להתעבר, [כי מקצת היום ככולו], וכמו כן, אמנם ימי עיבור של בהמה דקה הם חמישה חדשים, אבל ביום אחרון של חודש חמישי היא כבר יולדת, [כי מקצת היום ככולו].

< וללשון האחרון בגמרא, נחלקו חכמים ורבי שמעון בדין, כשנולדו בנות הבנות ביום האחרון של השנה, שלא יהיו ראויות להקרבה אלא ביום השביעי של חודש אלול, הבא הנחשב כשנה אחרת לעניין מעשר, [שנאמר "שור או כֶּשֶׁב או עֵז כִּי יִנָּלַד וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקַרְבָּן אֲשֶׁה לָהּ"'].>

לדעת חכמים – מאחר שמעשר בהמה עומד להקרבה, אין הבהמה נכנסת להתעשר, אלא מיום שתהא ראויה להקרבה, כלומר מיום שמיני ללידתה, ואם כן, בנות בנות אלו, שנולדו ביום אחרון של שנה זו, מתעשרות עם הנולדים בשנה הבאה, ולא עם הנולדים בשנה זו, ואינן מצטרפות לאמותיהן.

ולדעת רבי שמעון – אף על פי שהנולדים בסוף שנה זו אינם ראויים להקרבה אלא אחר שבעה ימים של שנה הבאה, מכל מקום מאחר שנולדו בשנה זו, מתעשרים עם הנולדים בשנה זו, ואם יתקדשו למעשר יקרבו כשיהיו ראויים להקרבה, [ולהלן יתבאר בעזה"י מניין למד דין זה], ואם כן בנות בנות אלו, שנולדו ביום אחרון של שנה זו, מצטרפות לאמותיהן שנולדו השנה.

וראה הערה .

מניין לרבי שמעון שמחוסר

זמן נכנס לדיר להתעשר

לעיל נתבאר, שלדעת רבי שמעון, כל הנולדים באותה שנה למעשר בהמה, [מאחד באלול ועד שלושים באב שלאחר מכן], מצטרפים למעשר בהמה, [שדינו להיקרב על המזבח], ובכלל זה גם הנולדים ביום האחרון של השנה, אף על פי שאינם ראויים להקרבה אלא ביום השביעי של השנה הבאה, [שנאמר "שור או כֶּשֶׁב או עֵז כִּי יִנָּלַד וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקַרְבָּן אֲשֶׁה לָהּ"']. [וכן אמר רבי שמעון בן יהודה משמו של רבי שמעון].

< מתחילה אמרו, שרבי שמעון למד דין זה בבניין אב, שכן מצינו, שגם הבכור שדינו להיקרב למזבח, מתקדש קודם הזמן שראוי לכך, שכן משעת יציאתו מהרחם הוא מתקדש, ואינו ראוי להקרבה אלא מיום שמיני ללידתו, ואם כן, הוא הדין לעניין מעשר בהמה, אף הנולדים היום, ראויים להתעשר, והעשירי יתקדש למעשר בהמה, אף שאינו ראוי להקרבה אלא ליום השמיני.

- אולם דחו זאת, כי מצד שני יש ללמוד דין מחוסר זמן משלמים, שכן אי אפשר להקדיש לשלמים, בהמה שנולדה היום, ורק מיום שמיני ללידתה, כשהיא כבר ראויה להקרבה, ניתן להקדישה לכך.

ומאחר שיש סברא שווה, להשוות דין מעשר לדין בכור, כמו להשוות דין מעשר לדין שלמים, אין לך ללמוד את הדין הזה של מחוסר זמן במעשר, לא מבכור, ולא משלמים.

והסיבה שיש סברא שווה לכאן ולכאן, כי מעשר בהמה שווה לבכור בארבעה דברים, וכמו כן הוא שווה לשלמים בארבעה דברים.

ואלו הדברים שמעשר בהמה ובכור שווים בהם ושונים משלמים. (א) בכור ומעשר אינם בני פדיון [בכור נאמר "לא תפדה", ובמעשר "לא יגאל"], ושלמים אם נפל בהם מום נפדים (ב) בכור ומעשר בהמה מתקדשים אף כשקדם בהם המום להקדש, ולשלמים אין בהמה מתקדשת כשיש בה מום. (ג) תמורת בכור ותמורת מעשר אינה קרבה [שנאמר, "לא תפדה קדש הם את דמם תזרוק", ואמרו, הם קרבים, ואין תמורתם קריבה], ותמורת שלמים קרבה. (ד) בכור ומעשר שנפל בהם מום נאכלים בלא פדיון, ושלמים שנפל בהם מום נפדים ואינם נאכלים.

ואלו הדברים שמעשר בהמה ושלמים שווים בהם ושונים מבכור. (א) בכור אינו מתקדש אלא מזכרים, ומעשר בהמה ושלמים מתקדשים אף מנקבות. (ב) בכור קדוש מעצמו, ומעשר בהמה ושלמים אינם קדושים אלא אחר שיקדישו אותם בפה. (ג) בכור ממתנות כהונה הוא, ומעשר בהמה ושלמים של בעליהם. (ד) בכור אינו מתקדש אלא מהבכורים, ומעשר

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף כא

בהמה ושלמים באים מפשוטים.

< **ומסקנת הגמרא, שרבי שמעון למד דין זה, שמחוסר זמן נכנס לדין להתעשר, בגזרה שווה מבכור**, שנאמר בעניין מעשר בהמה "וְכָל מַעְשֵׁר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה' וְכִמוֹ כֵּן נֹאמַר בַּעֲנִיִּין הַבְּכוֹר "וְהַעֲבֵרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֵּר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזִּכָּרִים לַה'", ויש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שהבכור שדינו להיקרב למזבח, מתקדש קודם הזמן שראוי לכך, שכן משעת יציאתו מהרחם הוא מתקדש, ואינו ראוי להקרבה אלא מיום שמיני ללידתו, כך הדין לעניין מעשר בהמה, גם הנולדים היום, נכנסים להתעשר, והעשירי יתקדש למעשר בהמה, אף שאינו ראוי להקרבה אלא ליום השמיני.

טינוף

בהמה שהפילה וולד שנגמרה צורתו, נפטרת בכך מן הבכורה, וולד שתלד אחר כך, אינו מתקדש.

ופעמים תפיל הבהמה ולא יראה וולד, ובלשון הגמרא, הפלה כזו של בהמה דקה נקראת טינוף, [לדברי רבא זהו מה שהרועים אומרים, שנעצר הרחם ונימוק העובר. ולדברי שמואל, עניין זה הוא פליטה של אבעבועות של דם].

וכשארע דבר כזה, יש להראות את הטינוף לרועה בקי, שעל פי המראה, יודע לומר, האם עובר הפילה הבהמה, ונימוח, ונפטרה בכך מן הבכורה, או שלא היה כאן עובר.

שיעור זמן יצירת הוולד

באשה, שיעור זמן יצירת הוולד הוא ארבעים יום, ולכן, זו שהפילה בתוך ארבעים יום מתחילת ההריון, אין זה כלידה, [ואינה טמאה לידה, ולא נפטר הבא אחר כך מן הבכורה].

אבל בבהמה, לא ידע רב חסדא מה שיעור הזמן של יצירת הוולד.

הלוקח בהמה מישראל

ואינו יודע אם כבר בכרה או לא

כשישראל קנה בהמה מישראל, ולאחר מכן ילדה זכר ברשות הקונה, אם עדיין לא ביכרה ברשות המוכר, הוולד הזה הנולד ברשות הקונה, מתקדש בבכורה, ואם כבר ביכרה הבהמה ברשות המוכר, הוולד הזה הנולד ברשות הקונה, אינו מתקדש בבכורה.

ונחלקו חכמים, מה דינו של הוולד, כשהקונה אינו יודע אם כבר בכרה אמו ברשות המוכר או לא. [ואין לו אפשרות לשאול אותו].

לדעת רב – הוולד שנולד ברשות הקונה הוא בכור ודאי, שכן אם הבהמה כבר ביכרה ברשות המוכר, היה המוכר אומר זאת לקונה בשעת המכר, שכן שבח הוא למקח, שהבהמה כבר ביכרה, ולא יתחייב לתת וולדה הבא לכהן.

ולדעת שמואל – הוולד שנולד ברשות הקונה הוא ספק בכור, ואין ראיה שלא ביכרה מכך שהמוכר לא אמר לקונה בשעת המכר, שכבר ביכרה, כי יתכן שהמוכר היה סבור שהקונה צריך את הבהמה כדי לשחוט אותה ואם כן לא אכפת לו אם ביכרה או לא שהרי אינו מתכוון להשהותה לגדל ממנה וולדות.

ולדעת רבי יוחנן – הוולד שנולד ברשות הקונה הוא חולין ודאי, שכן אם עדיין לא ביכרה אמו, וולד שתלד עתיד להתקדש, היה על המוכר לומר זאת לקונה, כדי שלא יהנה ממנו באיסור, ומתוך כך שלא הזהירו, ודאי כבר ביכרה הבהמה, ולא תלד בכור ברשות הקונה. [ורצו להביא ראיה לדברי רבי יוחנן, ממה שאמרו, שבארבעה פרקים בשנה, שהכל רגילים לקנות בהמה לשחיטה, המוכר בהמה, ולאחר מכן מוכר את בנה, צריך להודיע לקונה, שלא ישחט את הבן באותו יום, כי ודאי האם שנמכרה תישחט היום ונמצא השוחט את הבן עובר משום "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ואם אין המוכר מזהיר את הקונה, יכול הקונה לסמוך על כך שלא נמכרה האם באותו יום, ומכאן ראיה, שעל המוכר להזהיר את הקונה שלא יבוא לידי איסור במקח, וכשאינו מזהירו, הדבר ידוע, שאין חשש במקח הזה. אולם דחו ראיה זו, כי יש חילוק בין מכירת בהמה ובנה לשחיטה, שתקנו חכמים שעל המוכר להודיע הדבר, ואם כן עליו הדבר מוטל, לבין קניית בהמה שלא ביכרה, שעל הקונה מוטל לברר את הדבר, כי עליו להפריש את הבכורות שלו, ואינו יכול לסמוך על כך שהמוכר לא הזהירו].

בהמה גסה ששפעה חררת דם

לדעת רבי אליעזר בן יעקב, כשבהמה גסה שפעה חררה [=כמין עוגה] של דם, הרי זו

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף כב

בחזקת שהפילה עובר, [אלא שנמס ולכן אינו ניכר], ומעתה, **כשתלד וולד אחר, לא יתקדש בבכורה. וחררה זו של דם, טעונה קבורה.**

- מתוך פירוש רש"י במשנה משמע, שהסיבה לכך שהחררה טעונה קבורה, כי יש לחוש שמא הוולד זכר היה, ונתקדש בבכורה ביציאתו.

דף כב

- אולם בגמרא מבואר, שבאמת אף אם היה הולד זכר, אין בחררה הזו שום קדושה, ואינה נידונית כלל כוולד, ולכן שנה רבי חייא, [שלדעת רבי אליעזר בן יעקב], החררה אינה מטמאה טומאת נבילות במגע ובמשא, וביאר רבי יוחנן, שהטעם לכך, כי בשר הולד הוא מיעוט כנגד הדם שעמו, ולכן הבשר בטל ברוב של דם, והסיבה שהחררה טעונה קבורה, תקנת חכמים היא, כדי לפרסם הדבר שהפילה בהמה זו וולד, ומעתה היא פטורה מן הבכורה.

שליא בלא וולד

לדעת חכמים – כשאשה הפילה שליא בלא וולד, כל אשר בבית שהוא בתוכו, טמא, כדין בית שיש בו מת, כי אין שליא בלא וולד, אלא שנמס, ואם כן, גם הוולד המת יצא עם השליא, ולכן הוא מטמא את כל אשר בבית.

ולדעת רבי שמעון – אמנם כן, הוולד יצא עם השליא, אלא מאחר שהוא מיעוט כנגד הדם שיצא עמו, הוא בטל, ולכן הבית טהור. [וזה כסברת רבי אליעזר בן יעקב].

ממתי עובר אדם מת מטמא טומאת מת

עובר אדם שמת במעי אמו, כל זמן שהוא בלוע בתוך רחמה, אינו מטמא, כי נחשב כטומאה בלועה, וטומאה בלועה אינה מטמאה, ואחר שיצא ממעי אמו, שוב אינו נחשב כטומאה בלועה, ומטמא כשאר מתים, [במגע ובמשא ובאוהל].

ונחלקו חכמים, האם הוא מטמא, כשהוא עדיין במעי אמו, אבל כבר נפתח הקבר [=הרחם].

לדעת רבי מאיר – אם ראשו של העובר גדול כפקעת שתי של צמר, הרי זה מטמא כבר משעת פתיחת הקבר. [ולדברי רבין כך פסק רבי יוחנן].

ולדעת רבי יהודה – רק אם ראשו של העובר גדול יותר, והוא כפקעת ערב של צמר, הרי זה מטמא משעת פתיחת הקבר.

ולדעת רבי אליעזר ברבי צדוק – אין הדבר תלוי בגודל העובר, אלא בגודל פתיחת הקבר, ואם נפתח הקבר בשיעור כזה, שניתן לראות בתוכו שתי פקעיות, העובר שבתוכו מטמא, אף על פי שראשו קטן משיעור פקעת אחת של צמר. [וכשהפרידה כורעת להטיל מימיה, היא מתאמצת לכרוע, ונפתח רחמה בשיעור כזה].

ממתי עובר בהמה מת

מטמא טומאת נבלות

עובר בהמה שמת במעי אמו, כל זמן שהוא בלוע בתוך רחמה, אינו מטמא, כי נחשב כטומאה בלועה, וטומאה בלועה אינה מטמאה, ואחר שיצא ממעי אמו, שוב אינו נחשב כטומאה בלועה, ומטמא כשאר נבלות, [במגע ובמשא].

ולדברי רבין, דעת רבי יוחנן, שאם ראשו של העובר גדול כפקעת ערב של צמר, הרי זה מטמא טומאת נבלות, כבר משעת פתיחת הקבר, אף בעודו ברחם.

-

לדברי רבין, דעת רבי יוחנן, שגוש עפר הבא מבית הפרס או מארץ העמים, אם שיעורו גדול כפקעת גדולה של שקים, [שהיא כחותם שחותמים בו שקים גדולים], הרי זה מטמא באוהל, ותרומה וקדשים הנוגעים בו נשרפים, כתרומה וקדשים טמאים.

מים טמאים נטהרים בהשקה

מאכלים ומשקים שנטמאו, אין להם טהרה במקוה, אבל זרעים [תלושים] שנטמאו [אף שנחשבים הם כמאכלים], יכולים להיטהר בזריעה, שהמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, ולכן כשזורע אותם בקרקע, בטלה מהם טומאתם.

וכמו כן, מים יכולים להיטהר בהשקה, על ידי שנותן אותם בכלי לתוך מי המקוה, עד שעוברים מי המקוה את פי הכלי, ונוגעים במים שבתוך הכלי, ועל ידי זה נחשבים המים שבכלי

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף כב

כמחוברים למי המקווה, והרי זה כזורע את המים, שיהיו נחשבים כמחוברים לקרקע, ולכן בטלה מהם טומאתם.

הלוקח ציר מעם הארץ

ציר הוא שומן היוצא מן הדגים, ואינו נחשב כגוף דג, אלא כזעה בעלמא היוצאת מהדג, ולכן, כשהוא בפני עצמו, אינו [נחשב כאוכל, ואינו] מקבל טומאה. אלא שרגילים לערב בו מים שהם מקבלים טומאה. ולכן כך דינו.

כשרובו מים, הציר בטל במים, והכל נידון כמים שהם מקבלים טומאה, אבל יש להם טהרה בהשקה.

וכשרובו ציר, המים בטלים בציר, [ואפילו נטמאו קודם שנתערבו בציר], והכל נידון כציר, שאינו מקבל טומאה.

ולפיכך אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה, שהקונה ציר מעם הארץ, [וחושש שטמאו עם הארץ], ורוצה להשתמש בו בטהרה, **ישיקנו במקווה, והרי זה טהור ממה נפשך. שכן, אם רובו מים, הרי זה נטהר בהשקה, ואם רובו ציר, [אף שאין השקה מועילה למיעוט מים שבתוכו, כי בטלים הם בציר, מכל מקום], מאחר שהמים בטלים בציר, כולו נידון כציר, שאינו מקבל טומאה, [ולכן גם המים הטמאים שבתוכו, מאחר שבטלים לציר, נידונים כדבר שאינו מקבל טומאה].**

לדעת רבי ירמיה – לא נאמר היתר זה, להשתמש בטהרה בציר הנלקח מעם הארץ [על ידי השקתו], אלא שיהיה מותר לטבל בו דבר יבש, כגון פת, אבל לא לתת אותו לקדרה, כי אם ייתן אותו לקדרה, יש לחוש לכך שיטמא, כי אם מתחילה היה בציר מיעוט מים, הסיבה שאינו מטמא מחמת המים הטמאים שבו, [אינה משום שההשקה מועילה למים, שכן כשהם מיעוט הם נידונים כציר, שאין ההשקה מועילה לו, והסיבה שאינו מטמא מחמת המים הטמאים], כי המים הללו בטלים בציר, ואם כן, כשיתנו את הציר בקדרה שיש בה מים, יצטרפו המים שבקדרה למים שבציר, ושוב לא יהיו המים מיעוט, ויחזרו בהם מביטולם, [=מצא מין את מינו, וניעור מתורת ביטול], ומאחר שחוזרים להיות נידונים כמים, חוזרים להיות מים טמאים כבתחילה, ולכן אין לתת את הציר הזה לקדרה.

ולדעת אביי – נאמר היתר זה, להשתמש בטהרה בציר הנלקח מעם הארץ [על ידי השקתו], אף לעניין זה, שיהיה מותר לתת אותו לקדרה, ואין לחוש לכך שיטמא בכך, כשיצטרפו מי הציר למי הקדרה ויתעוררו מביטולם, כי כשבטלו המים בציר, כבר בטלה מהם טומאתם, ומעתה אף כשחוזרים המים ונעורים מחמת צירוף המים שבקדרה, אין חוזרים אלא להיות מים, אבל לא חוזרים להיות מים טמאים, שלעניין טומאה אין דבר שמצטרף להם להחזירם לטומאה, שהרי המים שבקדרה טהורים הם.

תרומה שנתערבה בחולין

כלל בידינו, שכשתרומה מתערבת בחולין, ואין בחולין אלא תשעים ותשע חלקים כנגד התרומה, כל התערובת נידונית כתרומה, כגון כשנתערבה סאה אחת של תרומה עם תשעים ותשע סאים של חולין, הרי זה נידון כאילו יש כאן מאה סאים של תרומה.

אבל כשהתרומה מתערבת בחולין, ויש בחולין מאה חלקים או יותר כנגד התרומה, אין התערובת נידונית כאילו יש בה מאה ואחד חלקים של תרומה, אלא היא נידונית כתערובת, שיש בה חלק אחד של תרומה, ומאה חלקים של חולין.

ונחלקו חכמים מה יש לעשות בתערובת הזו.

לדעת רבי אליעזר – אין להחשיב את התרומה כאילו מעורבת בכל החולין, אלא סאה ראשונה שיעלה מהתערובת, היא הסאה של התרומה שנפלה לתוכה, ואותה ייתן לכהן, כדין תרומה, וכל השאר מותר לישראל כחולין גמורים.

ולדעת חכמים – יש להחשיב את התרומה כאילו מעורבת בכל החולין, וכל סאה וסאה שיעלה מהתערובת, יש בה חלק אחד של תרומה, ומאה חלקים של חולין, ולכן, מאחר שבכל סאה וסאה התרומה מועטת, היא בטלה בחולין, וכל התערובת מותרת לישראל באכילה, אלא מאחר שיש בתוכה סאה אחת שהיא ממון כהן, לא ייטול ישראל הכל לעצמו, שלא יגזול את הכהנים, אלא יתן לכהן סאה אחת או שוויה.

סאה תרומה טמאה

שנפלה למאה חולין טהורים

נחלקו חכמים מה הדין, כשנפלה סאה תרומה טמאה, לתוך מאה חולין טהורים, [שלא

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף כג

הוכשרו לקבל טומאה, ואינם נטמאים מהתרומה שנפלה לתוכם].

לדעת רבי אליעזר – כשם שכשנתערבה סאה תרומה טהורה במאה חולין טהורים, יש להרים סאה אחת, והיא נידונית כתרומה שנפלה וניתנת לכהנים, כך הדין כשנתערבה סאה תרומה טמאה במאה חולין טהורים, **יש להרים סאה אחת, והיא נידונית כתרומה טמאה שנפלה, ולכן תירקב**, כדין תרומה טמאה. **והשאר נידון כחולין**. ומכל מקום לא יאכל באופן שיוכל לקבל טומאה, אלא ביובש שלא יגע בו משקה המכשיר לקבל טומאה, או בלישת מי פירות שאינם מכשירים לקבל טומאה, או יעשו ממנו עיסות קטנות פחות משיעור כביצה שאינן מטמאות, [ולהלן יתבאר בעזה"י מדוע לא יאכלו כשאר חולין].

ולדעת חכמים – כשם שכשנתערבה סאה תרומה טהורה במאה חולין טהורים, בכל סאה וסאה יש תערובת של חולין ומעט תרומה, כך הדין כשנתערבה סאה תרומה טמאה במאה חולין טהורים, יש בכל סאה וסאה תערובת של חולין ומעט תרומה טמאה. ומאחר שהתרומה המועטה בטלה ברוב, **מותר לאכול את כל התערובת**, [אלא שלא יגזול את הכהנים, יתן לכהן סאה אחת או שוויה]. ומכל מקום לא יאכל באופן שיוכל לקבל טומאה, אלא ביובש שלא יגע בו משקה המכשיר לקבל טומאה, או בלישת מי פירות שאינם מכשירים לקבל טומאה, או יעשו ממנו עיסות שאין בכל אחת שיעור כביצה שהוא שיעור אוכל לטומאה, [ולהלן יתבאר בעזה"י מדוע לא יאכלו כשאר חולין].

דף כג

הסיבה שהחולין הללו

יאכלו בלא הכשר טומאה

לעיל נתבאר, שלדעת חכמים, חולין שנתערבה בהם מעט תרומה טמאה, אף שהיא בטלה בהם, אין להכשירם לקבל טומאה. וכמו כן לדעת רבי אליעזר חולין שנתערבה בהם מעט תרומה טמאה אף שהוציאו אותה מהם אין להכשירם לקבל טומאה.

וביאר עולא שהסיבה לכך, **כי אף שהתרומה הטמאה בטלה ברוב חולין, מכל מקום מאחר שהיא קיימת שם**, אין להחשיב את החולין כחולין טהורים לגמרי, כי אם היו נחשבים כן, היה מקום לחוש, **שמה יביא קב חולין טמאים ממקום אחר, ויצרף אותם עם קב ועוד משהו מהחולין הללו שמחשיבם לטהורים, ויהיה סבור שמאחר שהחולין הטמאים שהם קב אחד, הם מיעוט כנגד החולין הללו שהביא, שהם קב ומשהו, יבטלו הטמאים בטהורים, אולם באמת, מאחר שבחולין הנחשבים כטהורים, מעורבת תרומה טמאה, יתכן שבתוך הקב ומשהו שהביא מהם, יש משהו תרומה טמאה, ונמצא שהיא מצטרפת לקב חולין טמאים, והרי הטמאים הם רוב כנגד החולין הטהורים**. [ובזה הכל מודים, שאף שהתרומה הטמאה כבר בטלה, היא חוזרת וניעורה, כי היא באה להצטרף עם חולין שהם טמאים כמותה], וכדי שלא תצא תקלה כזו, אמרו, שלא להחשיב את החולין כטהורים לגמרי, אלא ישמרו עליהם שלא יוכשרו לקבל טומאה, וידעו הכל, שלא לבטל בהם חולין טמאים.

אפר פרה אדומה שנתערב באפר אחר

אפר פרה אדומה מטמא במגע ובמשא, שנאמר, **"וַיִּמָּזֶה מִי הַנֶּזֶדָה** [כלומר הנושא מים שיש בהם שיעור הזאה] **יִכָּבֵס בְּגָדָיו** [כלומר טמא ומטמא בגדים] **וְהִנָּגַע בְּמֵי הַנֶּזֶדָה יִטָּמָא** [הוא עצמו] **עַד הָעֶרֶב"**.

וכשנתערב אפר פרה באפר אחר **הולכים אחר הרוב**:

כשאפר הפרה מרובה מהאפר האחר – הנוגע באפר המעורב, או נושא אותו, הרי זה **טמא**.

וכשהאפר האחר מרובה מאפר הפרה – **לדעת אביי**, מאחר שאפר הפרה מועט, הרי זה בטל, ולכן הנוגע באפר או נושא אותו, הרי זה **טהור**. **ולדעת רבי ירמיה**, אף על פי שאפר הפרה מועט, אינו בטל לגמרי, אלא שהנוגע באפר לא נטמא, כי יש לתלות שלא נגע באפר הפרה המועט, אלא באפר האחר המרובה, **אבל הנושא את האפר טמא**, כי מאחר שאפר הפרה לא בטל, וזה נשא הכל, ובכלל זה את אפר הפרה, הרי זה **טמא**. [וכן אמר רבי יוסי ברבי חנינא].

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף כג

חתיכת בשר נבלה שנתערבה

בחתיכות בשר שחוטה

בשר נבילה מטמא במגע ובמשא "הִנָּגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא [הוא עצמו] עַד הָעֶרֶב ... וְהִנָּשָׂא אֶת נִבְלָתָהּ יִכַּבֵּס בְּגָדָיו [כלומר טמא ומטמא בגדים] וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב".

< וכשנתערבה חתיכת בשר נבילה עם חתיכות

בשר שחוטה :

לדעת אבוי – כשחתיכת בשר נבילה, נתערבה בחתיכות בשר שחוטה, **חתיכת נבלה זו בטלה ברוב, ואינה מטמאה לא במגע ולא במשא**.

ולדעת רבי ירמיה – כשחתיכת בשר נבילה, נתערבה בחתיכות בשר שחוטה, חתיכת נבלה אינה בטלה לגמרי, אלא **שהנוגע** בחתיכה אחת מן התערובת לא נטמא, כי יש לתלות שלא נגע בחתיכת הנבילה אלא בחתיכות השחוטה, **אבל הנושא** את כל החתיכות, **טמא**, כי מאחר שחתיכת הנבילה לא בטל, וזה נשא הכל, ובכלל זה את חתיכת הנבילה, הרי זה טמא. [וכן אמר רבי יוסי ברבי חנינא].

וכל זה כדעת רב חסדא, האומר, שנבלה בטלה בשחוטה. אולם יש אומרים בהיפוך, שאדרבה, שחוטה בטלה בנבלה. וביאור מחלוקתם, וכן ביאור דברי רבי חייא, ראה הערה .

חררת דם ששפעה

בהמה גסה אינה מטמאה כלל

בתחילת דף כ"ב נתבאר, שבהמה גסה ששפעה חררת דם, אף שמעורב בה בשר נפל, אינה מטמאה, לא במגע ולא במשא, כי בשר הנפל הראוי לטמא כנבלה בטל ברוב דם שעמו.

ומכאן ראייה, שכשטומאה בטלה ברוב, היא בטלה לגמרי, [כדעת אבוי], **שאם לא כן, למה לא תטמא החררה במשא**, הלא הנושא את החררה נושא את כולה, ובכלל זה בשר העובר שבתוכה, [ורק במגע לא תטמא כי שמא לא נגע בבשר אלא בדם].

- **אמנם לדברי בר פדא, יש לדחות ראייה זו**, שכן, לדברי בר פדא, כל נבלה שהסריחה עד שאינה ראוי למאכל אדם, אינה מטמאה במשא, ואם כן, מהטעם הזה לא יטמא הנפל במשא, כי אינו ראוי למאכל אדם, ואין מכאן ראייה לדחות דברי רבי ירמיה.

- **אולם לדברי רבי יוחנן**, כל זמן שהנבלה ראויה למאכל כלב, מטמאה במשא, [ואין להחשיב את החררה כדבר שמתחילתו לא היה ראוי למאכל אדם, שמודה בו רבי יוחנן, שאינו מטמא במשא, אף שראוי למאכל כלב, כי דבר זה, מתחילתו היה ראוי למאכל אדם, קודם שהפילתו אמו], ואם כן, לא מחמת הסירחון אין החררה מטמאה במשא, אלא מחמת שהבשר בטל ברוב דם, **ויש מכאן ראייה לדברי אבוי, שכשטומאה בטלה ברוב, היא בטלה לגמרי**.

מתי בטל שם נבלה ממנה

לדעת בר פדא – לא אסרה תורה נבלה, אלא בשעה שהיא ראויה לאכילת אדם, שנאמר, "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי", ללמד, שאין נבלה אלא זו הראויה להינתן לגר ולהימכר לנוכרי, אבל **זו שאינה ראויה למאכל אדם, אינה קרויה נבלה**, ואינה אסורה באכילה, ולא מטמאה אדם כנבלה. [ומכל מקום טומאה קלה לטמא אוכלים יש לה, כל זמן שהיא ראויה למאכל כלב, ככל האוכלים הטמאים, שאין טומאה בטלה מהם כל זמן שהם ראויים למאכל כלב, שאין נבלה זו גרועה משאר אוכלים, ואף שכבר אינה קרויה נבלה, מכל מקום קרויה היא בשר, ויש בה טומאה, כמו שיש טומאה בבשר שנגע בנבלה].

ולדעת רבי יוחנן – הכתוב "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה", לא בא אלא ללמד, שבהמה שבשעת מיתתה אינה ראויה לאדם, [כגון שהסריחה מחיים], לא תעשה נבילה במיתתה, אבל כל שבשעת מיתתה היתה ראויה למאכל אדם ונעשית נבלה, מעתה **אין שמה בטל ממנה, כל זמן שראויה למאכל כלב, ואפילו אינה ראויה למאכל אדם**, ואסורה היא, ומטמאה טומאה חמורה כנבילה.

ציר טהור שנפל לתוכו מעט מים

לעיל בדף כ"ב נתבאר, שהציר הוא דבר שאינו מקבל טומאה, אולם בדרך כלל מערבים בו מים שהם דבר המקבל טומאה, [אבל יש להם טהרה בהשקה]. ולפיכך, **הקונה ציר מעם הארץ**,

[וחושש שטמאו עם הארץ], ורוצה להשתמש בו בטהרה, **ישיקנו במקווה, והרי זה טהור ממה**

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף כד

נפשך. שכן, אם רובו מים, הרי זה נטהר בהשקה, ואם רובו ציר, [אף שאין השקה מועילה למיעוט מים שבתוכו, כי בטלים הם בציר, מכל מקום], מאחר שהמים בטלים בציר, כולו נידון כציר, שאינו מקבל טומאה, [ולכן גם המים הטמאים שבתוכו, מאחר שבטלים לציר, נידונים כדבר שאינו מקבל טומאה].

אכן, ללשון ראשון, דעת רבי אליעזר בן יעקב, שלמעשה, הרגילות היא, שעמי הארץ מערבים מים בציר עד קרוב למחצה, ונמצא שלמעשה הסיבה שהציר הנלקח מהם טהור, משום שהמים הם מיעוט בו, ובטלים בו, [ולא משום שטהרו על ידי ההשקה], **אלא שמהטעם הזה, אם ייפול מעט מים לתוך הציר, שוב לא יהיו המים מיעוט בתערובת, ובכך יחזרו מביטולם, ויהיה הציר טמא,** [שכן השקה שהשיקו את הציר, לא הועילה למים שבו, כשהיו מיעוט, ועתה כשנעשו רוב, הרי הם טמאים כבתחילה].

וללשון שני, דעת רבי אליעזר בן יעקב, שלמעשה, הרגילות היא, שעמי הארץ מערבים מים בציר עד מחצה ממש, ואף על פי כן הסיבה שהציר הנלקח מהם טהור, הוא משום שהמים אף כשהם מחצה נחשבים הם כמיעוט, ובטלים, והטעם לכך, כי מאחר שטומאת משקים אינה אלא מדברי חכמים, וגם טומאת עמי הארץ אינה אלא מדברי חכמים, כך אמרו חכמים, שכל זמן שלא יהיו המים רוב בתערובת, יחשבו כמיעוט הבטל בה, ורק כשהיו יותר מרוב, יטמאו, ומכל מקום, עתה, כשייפול מעט מים לתוך הציר, יעשו המים לרוב בו, ובכך יחזרו מביטולם, ויהיה הציר טמא.

דין המשנה יתבאר בעזה"י בדף כ"ד.

דף כד

הלוקח בהמה מניקה מן הגוי

לדעת תנא קמא בברייתא – פעמים יש לבהמה חלב אף קודם שתלד, והיא מניקה את בן חברתה, ואם כן, כשאנו רואים בהמה מניקה וולד, אין מכך שום ראיה שכבר ילדה, ועדיין יש להסתפק, שמא לא ילדה מעולם, ומה שתלד מעתה, הוא בכור, ולכן, **הקונה בהמה מניקה מן הגוי, ואינו יודע אם כבר ביכרה או לא, וולד ראשון שתלד ברשות ישראל, הוא ספק בכור, ואינו ודאי בכור.**

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא – אף שפעמים יש לבהמה חלב קודם שתלד, מכל מקום, כשבהמה מניקה וולד, הרי זה מוכיח, שהיא כבר ילדה, ולכן הקונה בהמה מניקה מן הגוי, וולד ראשון שתלד אחר כך ברשות ישראל, **הוא פשוט ודאי ואינו בכור. ונסתפקו בגמרא בביאור דעת רבן שמעון בן גמליאל, האם לדעתו לעולם לא תניק בהמה וולד חברתה, ואם כן כשאנו רואים בהמה מניקה וולד, הרי זה בוודאי וולד שלה, [ולכן, מה שתלד אחר כך אינו בכור, וכמו כן אם ישחטו אותה ואת זה שמניקה, יש כאן בוודאי שחיטת אם ובנה ביום אחד, והעושה כן, לוקה, משום איסור, "וְיִשּׁוּר אֹז שֶׁה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ בְּיוֹם אֶחָד"]**, או שמודה רבן שמעון בן גמליאל, **שפעמים תניק בהמה וולד חברתה, אולם לעולם לא תעשה זאת אלא אחר שילדה פעם אחת, אבל קודם שתלד פעם אחת, לעולם לא תניק, [ולכן, כשבהמה מניקה הדבר ידוע שכבר ביכרה וכל מה שתלד מעתה אינו בכור, אבל ממה שמניקה אין הוכחה שמניקה את הוולד שלה, ולכן אם ישחטו אותה ואת זה שמניקה, אין כאן בוודאי שחיטת אם ובנה ביום אחד, והעושה כן אינו לוקה משום איסור, "וְיִשּׁוּר אֹז שֶׁה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ בְּיוֹם אֶחָד"]**.

< **ולדברי רב נחמן משמו של רב, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, כי מאחר שבמשנתנו לא נזכרו החולקים עליו, אלא הובאה דעתו בלבד, הרי זה כאילו נאמר דינו של רבן שמעון בן גמליאל בלא מחלוקת, [כי מחלוקת הנזכרת בברייתא ולא נזכרת במשנה אינה כלום], ולכן הלכה כמותו.**

< **וכן לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, שלדעתם, בכל מקום שנשנו דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו, הלכה כמותו, חוץ משלושה מקומות**

[=ערב. וצידן. וראיה אחרונה].

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקה בהמה דף כד

ילדו מבכירות ואין מבכירות

ומצא כל אחת מניקה וולד אחד

לדעת רבן שמעון בן גמליאל, מי שהיו לו בעדרו בהמות [מבכירות=], שיולדות עתה פעם ראשונה, ובהמות [שאין מבכירות=], שיולדות עתה פעם שניה, וילדו כולם יחד, ולא ראה מי ילד את מי, ולאחר מכן מצא כל אחת מניקה וולד אחד, **בידוע שכל אחת מניקה את הוולד שלה, ולכן אין כאן בכורים, אלא הזכרים היונקים מן המבכירות**, אבל זכרים שאצל שאינן מבכירות אינם בכורים.

- ומכל מקום אין מכאן ראייה שלדעת רבן שמעון בן גמליאל לעולם לא תניק בהמה וולד חברתה כי יתכן שרק זו שיכולה להניק את וולדה שכן הוא אצלה לא תניק וולד חברתה אבל כשאין וולדה אצלה יתכן שמודה רבן שמעון בן גמליאל שבהמה [שילדה פעם אחת] תניק וולד חברתה.

ראה חזיר כרוך אחר רחל ויונק ממנה

< לדעת תנא קמא.

כבר נתבאר, שפעמים בהמה מניקה גם את וולד חברתה, ואם כן, כשאנו רואים בהמה מניקה וולד, הרי זה ספק האם וולד זה שלה או של חברתה, ומתוך כך יש להסתפק, האם וולד שתלד אחר כך הוא בכור או לא.

ולדברי רב אחאי בריבי, כמו כן **יש להסתפק**, כשראה כמין חזיר כרוך אחר בהמה טהורה, ויונק ממנה, **האם** כשם שבהמה מניקה וולד חברתה, כך מניקה וולד מין אחר, ואם כן, יתכן שזהו חזיר גמור האסור באכילה, ולא וולד שלה, וולד אחר שתלד הוא בכור. או שאף שבהמה מניקה וולד חברתה, אין זה אלא כשהוולד נראה כמינה, אבל כשאנו נראה כמינה, לא תניק אותו, וכשאנו רואים כמין חזיר יונק מבהמה טהורה, **ודאי אין זה חזיר גמור, אלא וולד שלה** הנדמה לחזיר, ואם כן הוא מותר באכילה, [כדין היוצא מן הטהור], וולד שתלד אחר כך, הוא ודאי אינו בכור, [ומכל מקום גם זה הנולד ראשון אינו בכור כי כל שאינו דומה לאמו אינו מתקדש בבכורה כמו שנתבאר בדף ה'].
< ולדעת רבן שמעון בן גמליאל.

כבר נתבאר, שלעולם לא תניק בהמה קודם שילדה כבר פעם אחת.

ואם כן, כשבהמה מניקה כמין חזיר, בין אם הוא בנה, ובין אם אינו בנה, **בידוע שכבר ילדה, ומה שתלד מעתה אינו בכור**.

אלא שכבר נתבאר, שיש להסתפק לדעת רבן שמעון בן גמליאל, האם אחר שבהמה ילדה פעם, היא מניקה וולד חברתה, או שלעולם לא תניק וולד חברתה.

ולדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, אם לדעת רבן שמעון בן גמליאל בהמה מניקה גם וולד חברתה, כמו כן היא מניקה גם וולד מין אחר, ואם כן, כשהיא מניקה וולד כמין חזיר, **יש להסתפק, האם ודאי זהו בנה המותר באכילה** [כדין יוצא מן הטהור], כי לעולם אינה מניקה וולד חברתה, או שאין זה בנה, **אלא חזיר גמור**, האסור באכילה, כי מאחר שילדה פעם אחת, היא מניקה אפילו וולד מין אחר.

הסרת הצמר ממקום השחיטה

במסכת חולין מבואר, שהשוחט צריך לחתוך את הסימנים [=קנה וושט] מקדמת הצואר, בלא שיהא דבר מכסה את מקום השחיטה, [כדי שלא תהא חלדה].

ולכן, **לדעת רבי יוסי בן המשולם** [שרב פוסק כמותו], אף שאסור לגזוז את הצמר של הבכור, שנאמר, "כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יֵלֵד בְּבִקְרָךְ וּבְצֹאֲנֶךָ תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבִכּוֹר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגְזֹז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ", **מכל מקום, כדי שלא לפסול את השחיטה, מותר להסיר את הצמר של מקום השחיטה לכאן ולכאן, כדי שיהא המקום גלוי**, ואפילו אם בתוך כך שמפנה את הצמר לצדדים, הוא תולש אותו, אלא כדי שלא יאמרו שהוא גוזז את הצמר, לכן, אחר שמסירו לכאן ולכאן, ניחנו מסובך עם הצמר המחובר שבצדדים, ולא יסירו לגמרי. [ולדברי רב אשי אמר ריש לקיש בדף כ"ה, לא הותר הדבר, אלא כשיתלוש את הצמר של מקום השחיטה בידו, אבל בכלי אסור לתולשו].

ולהלן יתבאר בעזה"י מדוע הדבר מותר.

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקה בהמה דף כה

ביאור טעמו של רבי יוסי בן

המשולם ונפקא מינה ליום טוב

לעיל נתבאר, שלדעת רבי יוסי בן המשולם, אף שאסרה תורה לגזוז את הבכור, מותר לפנות את הצמר של מקום השחיטה לצדדים, אף אם הוא נתלש בכך, ונסתפקו בגמרא, מדוע הדבר מותר, ויש בזה נפקא מינה לעניין יום טוב.

< **מצד אחד יש לומר**, שהסיבה שלא אסרו לפנות את צמר מקום השחיטה לצדדים אף על פי שהוא נתלש בכך, **כי לא אסרה תורה בבכור אלא גזיזה** [ועבודה], שנאמר "וְלֹא תִגְזֹז", **אבל תלישה אינה נחשבת כגזיזה**, ולכן היא מותרת. **וכל זה לעניין שחיטת בכור**, אבל הבא לשחוט בהמה ביום טוב, אסור לפנות את צמר מקום השחיטה, שמא יתלוש ממנה צמר, **כי ביום טוב כל עקירת דבר ממקום גידולו אסורה**, בין בגזיזה ובין בתלישה.

< **ומצד שני יש לומר**, שבאמת גם לעניין בכור, כשאמרה תורה "וְלֹא תִגְזֹז", הכוונה לכל צורה של עקירת הצמר ממקום גידולו, בין בגזיזה ובין בתלישה, **והסיבה שמותר לפנות את צמר מקום השחיטה לצדדים אף אם יתלש בכך, כי אינו מתכוון לתלוש**, וכשעושה דבר איסור בלא כוונה, אין בכך כלום. ואם זה הטעם, **הוא הדין ביום טוב**, שכן גם ביום טוב דבר שאין מתכוון לעשות מותר, [כדעת רבי שמעון האומר דבר שאין מתכוון מותר וכן פסק שמואל], ואם כן, מותר לפנות את צמר מקום השחיטה לצדדים, אף שבכך הוא נתלש, כי אינו מתכוון לכך. **[וכן דעת רב הונא]**.

דף כה

< **ומסקנת הגמרא, שלדעת רב, הסיבה שרבי יוסי בן המשולם מתיר לפנות את צמר שחיטת הבכור**, אף על פי שהוא נתלש בכך, **כי תלישה אינה נחשבת גזיזה**, ולא משום שדבר שאין מתכוון מותר, **כי לדעת רב, דבר שאין מתכוון אסור**, [כדעת רבי יהודה], **ואף על פי כן, מודה רב, שמותר לפנות צמר השחיטה גם ביום טוב**, אף אם נתלש בכך, והסיבה שהדבר מותר, **כי אין רגילים לתלוש צמר**, אלא לגזוז, וכשאסרה תורה לעקור דבר מגידולו, לא אסרה אלא בדרך שרגילים לעשות זאת, אבל העושה בדרך שונה, אינו עובר באיסור תורה.

מסוכריא דנזייתא אסור

להדוקה ביומא טבא

אף שנחלקו חכמים אם מותר לעשות מעשה של היתר, כשיצא מכך דבר איסור שאינו מתכוון לו, לא נחלקו אלא במקום שאין הדבר ברור אם יצא האיסור מפעולתו, [כגון לפנות צמר לצדדים, שיתכן שיתלש ויתכן שלא יתלש], אבל במקום שודאי יצא דבר איסור מפעולתו, [=פסיק רישא ולא ימות], הכל מודים שהדבר אסור.

ולכן אסור להדק ברז לנקב של חבית ביום טוב, כי המהדק אותו, כורך סביבו מטליות להדק היטב, ולא יתכן שלא יסחטו המטליות, ולכן אף שאינו מתכוון לסחיטת המטליות, אלא להידוק הברז, מאחר שבוודאי יסחטו המטליות, אסור להדק את הברז.

התולש את הכנף וקוטמו

ומורטו חייב שלוש חטאות

לעיל נתבאר, שלדעת רב, התולש צמר ביום טוב, אינו עובר באיסור תורה, כי שינה, שכן אין רגילים לתלוש צמר, אלא לגזוז, אמנם כל זה בצמר, אבל נוצות רגילים לתלוש ולא לגזוז, ולכן, **התולש נוצה מכנף של עוף, הרי זה חייב חטאת, משום איסור גוזז**.

ואם לאחר מכן קטם את ראשה, שיהא חתוך יפה, **חייב חטאת נוספת, משום איסור מחתך**.

ואם לאחר מכן מרט את הנוצה, שהחליקה להסיר ממנה את השער, **חייב חטאת נוספת, משום איסור ממחק**.

פרה אדומה שיש בה שתי שערות שראשן

משחיר ועיקרן מאדים

פרה אדומה שיש בה שתי שערות שחורות, הרי זו פסולה, שנאמר, "פָּרָה אֲדָמָה תִּמְיָמָה", שתהא כולה אדומה.

ולדברי רבי יוסי בן המשולם, כשיש בה שתי שערות שהן שחורות בראשן בלבד, אבל עיקרן אדום, **יש לה תקנה, על ידי גזיזת ראשן השחור של השערות**, שבכך שיסיר את החלק השחור,

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף כה

יהיו כל השערות הנשארות אדומות, והרי זו כשרה.

< ולדעת האומרים, דבר שאין מתכוון מותר, דין זה פשוט, כי אף אם אסור לגזוז פרה אדומה, מכל מקום זה אינו מתכוון לגזיזה, אלא לתקן את הפרה, ולכן הדבר מותר, וכן דעת רבי יוסי בן המשולם לתירוץ האחרון בגמרא.

< אולם לדעת האומרים, דבר שאין מתכוון אסור, [וכן דעת רבי יוסי בן המשולם לשאר התירוצים בגמרא], לכאורה היה צריך לאסור את גזיזת השערות השחורות, אף שאינו מתכוון לכך, כי אף כשאינו מתכוון, הגיזה אסורה.

- ומתחילה רצו ליישב זאת ולומר, שלא נאמר איסור גיזה, אלא בכבשים, שרגילים לגוזזם, אבל לא בפרה, שאין רגילים לגוזזה. אבל דחו זאת, כי מתוך שנאמר "לא תעבד ... ולא תגז ..." בוי"ו, להקיש זה לזה, יש ללמוד, שכל שאסור בעבודה, אסור גם בגיזה.

- שוב רצו ליישב ולומר, שהסיבה שמותר לגזוז את שער הפרה האדומה, כי אינה כקדשי מזבח, אלא כקדשי בדק הבית, ובהם לא אסרה תורה גיזה ועבודה. אולם דחו גם יישוב זה, כי אף שמהתורה לא נאסרה גיזה ועבודה בקדשי בדק הבית, חכמים אסרו זאת.

- ולבסוף יישבו זאת ואמרו, שאף שאסרו חכמים גיזה ועבודה אף בקדשי בדק הבית, לא אסרו זאת אלא בדברים שכיחים, אבל פרה אדומה שאינה שכיחה, לא אסרו בה את הגיזה.

ודווקא על ידי תקנה זו של גזיזת שער הפרה בעודה קדושה תקנו להכשירה אבל לא תקנו שיפדו אותה וכשתהא חולין יגזזו את השער הזה [שכשאינה קדושה דין פשוט הוא שאין בה איסור גיזה] ולאחר מכן יקדישוה שנית בלא שער שחור.

כי מאחר שדמיה יקרים, לא ימצאו דמים לחללה עליהם בשווייה, ולחללה על פחות משווייה, [אף שיוצאת בכך לחולין], לכתחילה אסור לעשות כן.

תלישת צמר הבכור לבדיקת מומו

לדברי רבי יוסי בן המשולם, כשם שהתירו תלישת צמר לצורך שחיטת בכור, כמבואר לעיל, כך התירו לתלוש שער בכור שעל גבי מום, כדי להראות לחכם, אם מום קבוע הוא או מום עובר הוא.

אלא כדי שלא יאמרו שהוא גוזז את הצמר, לכן, אחר שמסירו לכאן ולכאן, יניחנו מסובך עם הצמר המחובר שבצדדים, ולא יסירו לגמרי.

בכור בעל מום שנשחט או מת

בכור בעל מום נשחט במדינה, ונאכל, והצמר המחובר בו מותר בהנאה כמותו.

אולם אם מת הבכור בלא שחיטה, הרי זה אסור, ודינו להיקבר, וכן דין הצמר המחובר בו.

היתר הנאה מצמר

הנתלש או נושר מהבכור

אף על פי שאסור לגזוז את הצמר של הבכור, שנאמר, "ולא תגז בְּכֹר צֶאֱנָךְ", מכל מקום, מדין תורה, אם עבר וגזזו, או שנשר ממנו צמר מאליו, הצמר מותר, [שלא נאסר הצמר מהתורה, אלא הצמר המחובר לבכור, כשמת הבכור בלא שחיטה, שאז הבכור אסור בהנאה, וטעון קבורה, והוא הדין לצמר המחובר לו].

ומכל מקום, אף שמהתורה הצמר הנתלש מהבכור מותר בהנאה, יש אופנים שאסרוהו חכמים מהטעמים שיתבארו בעזה"י להלן.

א. צמר הנתלש מבכור תם, [שדינו להיקרב למזבח].

צמר הנתלש או נשר מבכור בעודו תם, הרי זה אסור בהנאה לעולם, [אפילו אם אחר כך נפל בו מום, ונשחט במדינה].

והסיבה לכך, כי אם היה הצמר הזה מותר בהנאה, היה מקום לחוש, שמא הכהן ישהה את הבכור ברשותו, כדי להנות מהצמר הנושר ממנו, ולא ימהר להביאו להקרבה, ובתוך כך ייפול בו מום, ונמצא שהופקע הבכור מהמזבח,

על ידי שהיית הכהן, שנגרמה מהיתר הנאת הצמר, ולכן אסרו חכמים את הצמר הזה

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקח בהמה דף כה

לעולם. [ועוד שהרי עדיין אין בו שום צד היתר שכן התם עומד להקרבה ולא להנאת הדיוט].

[ולדעת רבי אסי אמר ריש לקיש, כל בכור שלא התירו חכם, הרי זה נידון כבכור תם, שצמרו הנתלש ממנו אסור לעולם, ואפילו כבר נפל בו מום. שאינו נידון כבעל מום, אלא לאחר שנפל בו מום, וגם התירו חכם].

ב. צמר הנתלש מבכור בעל מום, [שדינו להישחט במדינה ולהיאכל].

צמר הנתלש מבכור אחר שכבר נפל בו מום, [והתירו חכם], כל זמן שהבכור חי, אסור חכמים להנות מהצמר, כי אם היה מותר להנות ממנו, היה מקום לחוש, שמא הכהן ישהה את הבכור ברשותו, כדי להנות מהצמר הנושר ממנו, ולא ימהר לשוחטו, ובתוך כך שיששה אותו יבוא בו לידי תקלה על ידי גיזה ועבודה, וכדי שלא יכשל בו באיסור, על ידי השהייה, הנגרמת מהיתר הנאת הצמר, אסרו חכמים את הצמר הזה כל זמן שהבכור חי.

וכל זה בעוד הבכור חי, אבל לאחר מכן, נחלקו חכמים מה דין הצמר שנתלש ממנו בעודו חי.

< לדברי תנא קמא בברייתא [בדף כ"ו].

דעת עקביא בן מהללאל – הצמר הנתלש מן הבכור בחייו, אינו אסור בהנאה אלא בחייו, אבל לאחר מותו, בין אם נשחט הבכור, [שהוא נאכל, והצמר המחובר בו מותר], ובין אם מת הבכור מאליו, [שהוא אסור, ונקבר עם הצמר המחובר בו], הצמר שנתלש ממנו בחייו מותר. כי לדעתו, די בכך שנאסור את הצמר בימי חייו של הבכור, כדי שלא ירצה הכהן להשהות את שחיטת הבכור, שכן כל זמן שאינו שוחט, אינו יכול להנות מהצמר, ואם כן לא ישהה את השחיטה, ולכן אין לאסור את הצמר הנתלש בחייו, גם אחר מותו.

ודעת חכמים – הצמר הנתלש מן הבכור בחייו, אסור בהנאה, בין בחייו, בין לאחר מותו, בין אם נשחט, [שהוא נאכל, והצמר המחובר בו מותר], ובין אם מת מאליו, [שהוא אסור, ונקבר עם הצמר המחובר בו]. כי לדעתם, אם היה הצמר מותר אחר מות הבכור, היה מקום לחוש, שהכהן ישהה את הבכור, כדי שיתלש ממנו צמר, שלבסוף יהיה מותר, ולכן אסרו את הצמר לעולם, ורק על ידי איסור זה, לא ישהה הכהן את שחיטת הבכור, וימהר לשוחטו.

[כן דברי תנא קמא למסקנת הסוגיה, אולם מתחילה המקשן רצה לומר, שלדברי תנא קמא, לא נחלקו חכמים ועקביא אלא כשמת הבכור בלא שחיטה, אבל כשנשחט, לדברי הכל גם מה שנתלש בחייו מותר, כדברי רבי יוסי להלן].

< **ולדברי רבי יהודה,** [שרב נחמן פסק כמותו בדף כ"ו, כי כן נשנה בבביריתא. וכן דייק רב נחמן בר יצחק ממשנתנו].

הכל מודים, שכשם שבחיי הבכור הצמר הנתלש ממנו אסור בהנאה, כך כשמת הבכור בלא שחיטה, אותו צמר שנתלש בחייו, איסורו בעינו עומד, ואינו ניתר במיתת הבכור, [ואף שלאחר מיתה, מודה עקביא בן מהללאל, שאין סיבה לאסור את הצמר הנתלש מחיים, מחשש שהכהן ישהה את השחיטה, כי למניעת חשש זה, די בכך שנאסור את הצמר בחיי הבכור, מכל מקום], הטעם לכך שלדברי הכל אין הצמר מותר במיתת הבכור, כי כשהבכור מת, אפילו הצמר שמחובר בו נאסר, ואם כן, מאחר שאפילו הצמר המחובר בו נאסר, אין להתיר את הצמר שכבר נגזז ממנו.

ומחלוקת עקביא בן מהללאל וחכמים היא כשנשחט הבכור אחר שנתלש ממנו הצמר:

דעת עקביא בן מהללאל – למניעת החשש שהכהן ישהה את שחיטת הבכור כדי להנות מצמרו, די בכך שנאסור את הצמר הנתלש בחייו הבכור בלבד, אבל לאחר שחיטתו, שאפילו הצמר המחובר בו מותר, יש להתיר גם את הצמר שכבר נתלש ממנו.

ודעת חכמים – למניעת החשש שהכהן ישהה את שחיטת הבכור כדי להנות מצמרו, לא די בכך שנאסור את הצמר הנתלש בחייו הבכור בלבד, כי אם היה הצמר מותר אחר מות הבכור, היה מקום לחוש, שהכהן ישהה את הבכור, כדי שיתלש ממנו צמר, שלבסוף יהיה מותר, ולכן אסרו את הצמר הנתלש בחייו לעולם, אף אחר שחיטת הבכור.

< **ולדברי רבי יוסי.**

הכל מודים שלמניעת החשש שהכהן ישהה את שחיטת הבכור כדי להנות מצמרו, די בכך שנאסור את הצמר הנתלש בחייו הבכור בלבד, אבל לאחר שחיטתו, שאפילו הצמר

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקה בהמה דף כה

המחובר בו מותר, **יש להתיר גם את הצמר שכבר נתלש ממנו.**

ומחלוקת עקביא בן מהללאל וחכמים היא כשמת הבכור בלא שחיטה לאחר שנתלש ממנו הצמר.

דעת עקביא בן מהללאל – מאחר שלמניעת החשש שהכהן ישהה את שחיטת הבכור כדי להנות מצמרו, די בכך שנאסור את הצמר הנתלש בחיי הבכור בחייו בלבד, אם כן לאחר מותו, בין אם נשחט, ובין אם מת, **יש להתיר את הצמר שנתלש בחייו.**

ודעת חכמים – אף שלאחר מיתה, אין סיבה לאסור את הצמר הנתלש מחיים, מחשש שהכהן ישהה את השחיטה, כי למניעת חשש זה, די בכך שנאסור את הצמר בחיי הבכור, מכל מקום **אין הצמר מותר במיתת הבכור בלא שחיטה**, כי כשהבכור מת, אפילו הצמר שמחובר בו נאסר, ואם כן, מאחר שאפילו הצמר המחובר בו נאסר, אין להתיר את הצמר שכבר נגזז ממנו.

[כן מסקנת הסוגיה, שגם לדברי רבי יוסי, כל היתר הצמר שנתלש בחיי הבכור, הוא רק כשנתלש אחר שהתירו חכם. אולם מתחילה המקשן רצה לומר, שלדברי רבי יוסי, גם מה שנתלש קודם התרת החכם מותר, ובלבד שנתלש אחר נפילת המום בפועל, ובזה הוא חולק עם תנא קמא].

שדה שאבד בה קבר

וחיפשו בכולה ולא נמצא

לדעת רבי מאיר – שדה שאבד בה קבר, כלומר, שידוע שנקבר שם אדם, ולא ידוע היכן בדיוק, והלכו וחיפשו בה, **כל זמן שלא נמצא קבר, כל השדה בחזקת טומאה, ואפילו בדקו את כולה, ולא מצאו בה טומאה, כי מאחר שידוע שנקבר שם מת, כל זמן שלא נמצא, כל השדה בחזקת טומאה.**

ולדעת חכמים – **אם חפרו את כל השדה, עד הסלעים שמתחת הקרקע, או עד הקרקע הקשה שודאי לא נחפרה, די בכך, כי במקומות הקשים הללו בוודאי אין המת קבור, ובכל מקום שיתכן שנקבר, חיפשו ולא מצאו, ואם כן שוב אין להסתפק בשדה זו שום טומאה, ואפילו לא נמצא המת שנקבר שם, כל השדה טהורה.**

שדה שאבד בה קבר ואחר כך

נמצא בה קבר בלא שיחפשו בכולה

לדעת רבי – שדה שאבד בה קבר, כלומר, שידוע שנקבר שם אדם, ולא ידוע היכן בדיוק, והלכו וחיפשו בה, וקודם שיחפשו בכולה, נמצא בה קבר, **מן הסתם, הקבר הנמצא הוא הקבר הידוע שאבד בה, ומאחר שנמצא כל השדה טהורה.**

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – אף כשנמצא בה קבר, **עדיין יש להמשיך ולבדוק את כולה, שמא קבר זה הנמצא, קבר אחר הוא, ואינו הקבר הידוע שאבד בשדה, ורק כשיבדקו את כל השדה, יוכלו לטהר את כולה.**

בעלי מומים אוסרים בכל

שהו ורבי יוסי אומר יבוקר

באו בגמרא שלושה ביאורים של אמוראים,

לבאר מחלוקת זו של תנא קמא ורבי יוסי.

א. [ביאור רב נחמן אמר רבה בר אבונה] **נחלקו**

במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי שבסוגיתנו.

תנא קמא [הוא רבי יהודה] ורבי יוסי, נחלקו, **מה הדין, כשנתערבה גיזת צמר של בכור, בגיזות צמר חולין.**

דעת תנא קמא כדעת רבי יהודה – לדעת חכמים החולקים על עקביא בן מהללאל, **צמר שנתלש מבכור בחייו, אסור לעולם, בין אם אחר כך מת הבכור, ובין אם אחר כך נשחט הבכור, ולכן, גיזה זו שנתערבה בגיזות צמר של חולין, מאחר שהיא אסורה לעולם, מספק היא אוסרת את כל הגיזות.**

ודעת רבי יוסי כפי שנתבאר – לדעת חכמים החולקים על עקביא בן מהללאל, **צמר שנתלש מבכור בעל מום בחייו, מותר אחר שחיטתו, ולכן יש תקנה לגיזה זו, אם יתברר, שקודם שנתלשה, כבר נחשב הבכור לבעל מום, ולכן יש לברר, אם כבר נחשב לבעל מום קודם התלישה, ואם יתברר שבאמת כך היה, כל הגיזות מותרות.**

[וכשעלה רבין מבבל לארץ ישראל, ואמר ביאור זה לפני רבי ירמיה, אמר על כך רבי ירמיה, בבלי טפשאי [=בבלים טפשים], משום דיתבי בארעא

מסכת בכורות

פרק שלישי הלוקה בהמה דף כו

דחשוכא, אמרי שמעתא דמחשכן [=מפני שיושבים בארץ חשוכה אומרים שמועות חשוכות]].

ב. [ביאור רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן] נחלקו כעין מחלוקת רבי מאיר וחכמים לעניין טומאה שאבדה.

תנא קמא ורבי יוסי נחלקו, מה הדין כשנתערבה בהמה אחת בעלת מום באלף בהמות תמימות, ובדקו את כולן, ולא נמצאת אחת מהן בעלת מום.

דעת תנא קמא כדעת רבי מאיר לעניין טומאה, [שכל טומאה שאבדה, הרי היא בחזקתה עד שתימצא] – וכשנתערבה בהמה אחת בעלת מום באלף בהמות תמימות, **כל זמן שלא נמצאת בהמה אחת בעלת מום, יש להסתפק בכל הבהמות, שמא יש בהן מום**, וכעת אינו ניכר, ולכן כולן אסורות למזבח.

ודעת רבי יוסי כדעת חכמים לעניין טומאה, [שכל טומאה שאבדה, אם חפשו בכל מקום שיכולה להיות, ולא נמצאת, אין להסתפק שהיא עדיין כאן] – וכשנתערבה בהמה אחת בעלת מום באלף בהמות תמימות, **אם יבדקו את כל הבהמות, ולא ימצאו באף אחת מהן מום, כולן בחזקת תמימות וכשרות למזבח.**

[ורבי אסי דחה ביאור זה, כי לדעתו, אף שלדברי חכמים, כשאבד קבר בשדה, די בבדיקת כולה כדי לטהרה, אף אם לא ימצא בשדה שום קבר, אין זה אלא כשאבד קבר בשדה, ויתכן שבא עורב ונטל את הגויה, ולכן לא נמצא הקבר, אבל כשנתערבה בהמה בעלת מום באחרות, לא יתכן שעבר ממנה המום, ולכן מודים חכמים שעד שלא תימצא, ודאי יש כאן בהמה בעלת מום, וכל הבהמות אסורות למזבח. אולם רבי חייא בר אבא אמר, שגם בזה נחלקו חכמים, כי יתכן, שבהמה זו שהיה בה מום, טעו לחשוב שהיה בה מום קבוע, ובאמת היה בה מום עובר, ועבר המום, ולכן לא נמצאת עתה בהמה בעלת מום, ומאחר שבדק את כולם ואין באחת מום כולן מותרות].

ג. [ביאור רבי אסי אמר רבי יוחנן] נחלקו כעין מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל לעניין טומאה שאבדה.

תנא קמא ורבי יוסי נחלקו, מה הדין כשנתערבה בהמה אחת בעלת מום באלף בהמות תמימות, ובדקו מקצתן, ונמצאת אחת מהן בעלת מום.

דעת תנא קמא כדעת רבן שמעון בן גמליאל לעניין טומאה, [שכל מקום שאבדה טומאה אף אם נמצאת יש לחפש בכל המקום שיכלה הטומאה להיאבד שמא זו שנמצאת אינה זו שאבדה] – וכשנתערבה בהמה אחת בעלת מום באלף בהמות תמימות, **אף אם נמצאת בהמה אחת בעלת מום, עדיין יש להסתפק בכל הבהמות שלא נבדקו, שמא זו שנמצאת אינה זו שנתערבה, ועדיין מעורבת בהן עוד בהמה בעלת מום, ולכן כולן אסורות עד שיבדקו.**

ודעת רבי יוסי כדעת רבי לעניין טומאה, [שכל מקום שאבדה טומאה ונמצאת בידוע שזו שנמצא היא שאבדה] – וכשנתערבה בהמה אחת בעלת מום באלף בהמות תמימות, **מאחר שנמצאת בהמה אחת בעלת מום, שוב אין להסתפק בכל הבהמות, שמא זו שנמצאת אינה זו שנתערבה ועדיין מעורבת בהן עוד בהמה בעלת מום, ולכן כולן מותרות למזבח.**

[ורבי חייא בר אבא דחה ביאור זה, כי לדעתו, אף שלדברי רבן שמעון בן גמליאל, כשאבד קבר בשדה, ונמצא קבר עדיין יש לחוש שאין זה הקבר שאבד, אין זה אלא כשאבד קבר בשדה, שרגילים לקבור בה בני אדם ולכן יש לחוש שכשם שהיה בה את הקבר שאבד כך היו בה עוד קברים ולכן צריך לבדוק את כולה, אבל כשנתערבה בהמה בעלת מום באחרות, מאחר שנמצאת אחת בעלת מום מסתבר שזו היא שאבדה כי אין זה שכיח שיהיו עוד בהמות בעלות מום. אולם רבי אסי אמר, שגם בזה נחלקו חכמים, כי גם בבהמות המומים שכיחים מחמת שנוגחות זו את זו].

דף כו

יש אופן שבו מודה רבי יהודה שגם לדעת חכמים צמר שנתלש מהבכור בחייו מותר אחר שחיטתו

לעיל נתבאר, שלדעת רבי יהודה, חכמים אומרים, שאף שבשעת שחיטת הבכור, הצמר שמחובר בו, נותר בהנאה, צמר שנתלש ממנו קודם לכן, בעודו חי, באיסורו עומד.

אמנם כל זה כשניכר שהצמר התלוש נתלש מחיים, כגון שהוסר לגמרי מגוף הבהמה מחיים, אבל כשאין הדבר ניכר, כגון שנתלש צמר מחיים, ועודו מסובך בשאר הצמר

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף כו

המחובר לגוף, ונראה כחלק ממנו, כשנשחט הבכור, והותר הצמר המחובר בו, הותר גם הצמר הזה, הנראה כמחובר בו.

ונחלקו אמוראים, מהו השיעור שיהא הצמר התלוש נראה כמופרד משאר הגיזה, להיאסר גם אחר השחיטה:

לדעת רבי אלעזר אמר ריש לקיש – אחר השחיטה, כשגזזו את כל הצמר שהיה מחובר בשעת השחיטה, והסירו עמו את מה שהיה תלוש קודם לכן ומסובך עמו, בודקים את מה שהיה תלוש קודם לכן, וכל גיזה שעיקרה הפוך כלפי ראשה, הרי זו אסורה, כלומר כל גיזה שמקופלת לשנים, ואמצעה מחובר לשאר הצמר, ושני ראשיה כלפי חוץ, אינה נראית כשאר הגיזה, והרי זו אסורה.

ולדעת רבי נתן בר אושעיא – כשבודקים את מה שהיה תלוש קודם לכן, **כל שאינו מתמעך עם שאר הגיזה, הרי זה אסור**, כלומר כל גיזות שנראות בולטות משאר הגיזה ניכר שהיו תלושות קודם לכן ואסורות. [אולם לדעת ריש לקיש אין הדבר כן כי גם הרבה גיזות שהיו מחוברות מחיים יהיו בולטות משאר הגיזה, לפי שאי אפשר לגיזה בלא נימין המדולדלות, שאינן שוות לשאר הגיזה.

צמר שנתלש מבהמות העומדות להקרבה

לעיל בדף כ"ה נתבאר, ש**צמר הנתלש מבכור תם העומד להקרבה**, אף שמדין תורה מותר הוא בהנאה, **חכמים אסרוהו לעולם**, כי אם היה מותר בהנאה, היה מקום לחוש, שמא הכהן ישהה את הבכור ברשותו, כדי להנות מהצמר הנושר ממנו, ולא ימהר להביאו להקרבה, ובתוך כך ייפול בו מום, ונמצא שהופקע הבכור מהמזבח, על ידי שהיית הכהן, שנגרמה מהיתר הנאת הצמר, ולכן אסרו חכמים את הצמר הזה לעולם.

אמנם, כל זה בבכור, שאינו בא לכפרה, אבל

צמר הנתלש מבהמה העומדת לקרבן חטאת

או אשם, מאחר שבאה לכפרה, אין לחוש

שהבעלים ישהו אותה כדי להנות מצמרה, כי

רצונם להתכפר, ולכן **לא אסרו חכמים את**

הצמר הנושר ממנה.

ולעניין הצמר הנושר מבהמה העומדת לקרבן עולה, נסתפק רבי ינאי, האם אסרוהו חכמים, כדי שלא ישהו אותה הבעלים מהקרבה, שכן עיקרה אינו בא לכפרה, ויש לחוש לכך, או מאחר שגם עולה מכפרת על ביטול מצוות עשה, אין לחוש לכך שהבעלים ישהו אותה מהקרבה כדי להנות מצמרה, ולא אסרו אותו חכמים.

סליק פרק הלוקח בהמה

פרק רביעי עד כמה

דף כו

עד כמה ישראל חייב לטפל בבכור

כבר נתבאר, שמי שנולד לו בכור בהמה טהורה, מצווה לתת אותו לכהן, כשהוא תם, הוא קרב למזבח, [ובשרו נאכל כבשר שלמים], וכשהוא בעל מום, הוא נאכל במדינה, [כבשר חולין].

ומעיקר הדין, [כשאין הבכור עתיד להישחט מיד], ישראל שנולד אצלו הבכור, עליו מוטל לפרנסו ולגדלו, עד שיהא גדול קצת, ורק אחר כך יוכל לתת אותו לכהן.

< **לדעת תנא קמא – בהמה דקה, ישראל חייב**

לטפל בה שלושים יום קודם שיתן אותה לכהן.

ובהמה גסה, ישראל חייב לטפל בה חמישים

יום קודם שיתן אותה לכהן.

- **מתחילה אמרו, שדין זה למד, ממה שנשמך כל הכתוב, "מִלֶּאֱתָךְ וְדִמְעָךְ לֹא תֵאַחַר בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן לִי", לכתוב "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשִׁרְךָ לְצֹאֲנֶךָ שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוּ לִי", שבכתוב הראשון נזכרו שני דברים, (א) "מִלֶּאֱתָךְ וְדִמְעָךְ לֹא תֵאַחַר", והכוונה לביכורים, שזמן הבאתם הוא חמישים יום אחר גמר בישולם, שהתבואה מתבשלת בפסח, ואת הביכורים מביאים ממנה בשבועות. (ב) "בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן לִי", וזמן הנתינה הזו, הוא שלושים יום, כמו שנאמר, "וּפְדוּיָו מִפֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה". וכשנסמך לו בכתוב השני "כֵּן תַּעֲשֶׂה (א) לְשִׁרְךָ (ב) לְצֹאֲנֶךָ", הרי זה מלמד, שהשיעור של הדבר הראשון בכתוב הראשון, הוא יהיה השיעור של הדבר הראשון בכתוב**

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף כו

השני, ומכאן שזמן נתינת בכור שור שהוא בהמה גסה חמישים יום, כזמן הבאת הביכורים. והשיעור של הדבר השני בכתוב הראשון, הוא יהיה השיעור של הדבר השני בכתוב השני, ומכאן שזמן נתינת בכור צאן, שהוא בהמה דקה, שלושים יום, כזמן פדיון הבן. [אולם דחו זאת, כי מצד שני ניתן לומר, שזמן נתינת בכור שור יהיה כזמן נתינת פדיון הבן הסמוך לו והוא שלושים יום].

- ולמסקנה, דין זה למד, ממה שנשמך הכתוב, "בְּכֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן לִי" בלבד, לכתוב "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרֶךָ לְצֹאנֶךָ", שמסמיכות זו יש ללמוד, שזמן נתינת בכור בהמה, [בין גסה ובין דקה], יהיה לכל הפחות כזמן פדיון הבן, שהוא שלושים יום אלא שללמד זאת, די היה לכתוב, "בְּכֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן לִי. כֵּן [] לְשֹׁרֶךָ לְצֹאנֶךָ", ומתוך שנאמר, "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרֶךָ לְצֹאנֶךָ", לימד על בכור שור שיש בו עשיה נוספת, ולכן יש לישראל לטפל בו יותר משלושים יום, ואמדו חכמים את הדבר, שהזמן שיש לישראל לטפל בו עד שלא יהיה זקוק לטיפול מרובה, הוא חמישים יום, ורק אז יתננו לכהן.

< ולדעת רבי יוסי – בהמה דקה, ישראל חייב לטפל בה שלושה חודשים, והטעם לכך, כי טיפולה וטרחתה מרובה יותר, שכן שיניה דקות, ואינה יכולה לאכול עשב, [אלא בטורח גדול], ואם לא תהא עם האם, ותינק ממנה, תמות בנקל, ולכן יטפל בה ישראל שלושה חודשים.

וכל הזמן הזה שישראל מחויב לטפל בבכור, אם יאמר לו הכהן, תן לי את הבכור, ואני אטפל בו, הרי זה אסור, כי מאחר שחויב הטורח מוטל על ישראל, כשכהן טורח במקומו, ולאחר מכן מקבל את הבכור, הרי זה נראה שנוטל את הבכור בשכר שטרח לגדלו תחת ישראל, ודבר זה אסור לעשותו, כמו שיתבאר בעזה"י להלן, לעניין כהן המסייע בבית הגרנות.

וכל האמור כאן, הוא, כשאין הבכור עתיד להישחט מיד, כגון בכור תם בזמן הזה, שדינו להיקרב ואי אפשר, אבל כשניתן לשחוט את הבכור מיד, כגון בכור תם בזמן שבית המקדש קיים, שניתן להקריבו מיד, או בכור בעל מום אף בזמן הזה, שניתן לשוחטו מיד, בזה, אם יאמר הכהן, תן לי את הבכור [התם] ואקריבנו במקדש מיד, או תן לי את הבכור [בעל המום] ואשחטו במדינה מיד, מאחר שאין הכהן עומד לטרוח בו, אלא לשוחטו מיד, מותר לתת לו את הבכור, אף קודם חלוף הזמן שיש לישראל לטפל בו, שכן לא נאסר לתת לכהן קודם לכן, אלא כשהכהן עומד לטרוח תחת ישראל, ונמצא כמקבל את הבכור בעבור שטורח תחת ישראל, אבל זה שלא יטרח בו, אלא ישחטנו מיד, מותר לתת לו.

אין לתת מתנות כהונה

לווייה ועניים כשכר עבודתם

כהן המסייע לרעות בהמות, לא יתנו לו הבעלים שכר עבודתו, בכור שנולד בעדר, כי הבכור ראוי לכהן מדין תורה, ואינו שייך לבעלים, שיוכל לשלם בהם לכהן שכר עבודתו.

וכמו כן, כהן המסייע בבית המטבחים, לא יתן לו הטבח שכר עבודתו, זרוע לחיים וקיבה, כי אלו ראויים לכהן מדין תורה, ואינם שייכים לטבח, שיוכל לשלם בהם לכהן שכר עבודתו.

וכמו כן, כהנים לוויים ועניים המסייעים בבית הגרנות, לא יתן להם הבעלים שכר עבודתם, תרומות ומעשרות, כי אלו ראויים להם מדין תורה, [תרומה לכהן מעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעני], ואינם שייכים לבעלים, שיוכלו לשלם בהם שכר עבודה. והעובר על כך, ונותן להם תרומות ומעשרות בשכרם, הרי זה מחלל את השם, שנאמר, "וְאֵתְּם סִרְתָּם מִן הַדָּרֶךְ הַכְּשִׁלְתָּם רַבִּים בְּתוֹרָה שְׁחַתָּם בְּרִית הַלְוִי אָמַר ה' צְבָאוֹת", ולא זו בלבד, אלא שגם יש בדבר זה חיוב מיתה, שנאמר, "וְאֵת קֶדְשִׁי בְּנִי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחַלְלוּ וְלֹא תִמּוּתוּ". וחכמים רצו לקנוס את העושים כן, שיהיו חייבים לתת תרומות ומעשרות פעם נוספת, והסיבה שלא קנסו, כי חששו, שאם יאמרו לבעלים לתת תרומות ומעשרות פעם נוספת, הבעלים יהיו סבורים, שחיוב זה חיוב גמור מן התורה, והתבואה עדיין טבל גמור, ויבואו להפריש ממנה גם על תבואה אחרת שהיא באמת טבל גמור, ונמצאים מפרישים מן הפטור על החיוב, כי מהתורה תבואה זו שכבר הפרישו ממנה תרומות ומעשרות כבר נעשית חולין, הפטורים ממעשרות, ואי אפשר להפריש ממנה על טבל אחר החייב בתרומות ומעשרות.

דף כז

טובת הנאה מנתינת התרומה

נתבאר, שאסור לישראל לתת לכהן תרומה, כתשלום עבור עבודתו של הכהן.

אולם יש אופן, שבו מותר לישראל לתת את התרומה, אף שנראה כנותן אותה תמורת דבר אחר שמקבל כנגדה, ואין זה כמשלם חובו מהתרומה, והוא, **כשישראל אחר, שיש לו נכד כהן, נותן לו דבר מועט, כדי שזה יתן את התרומה לנכדו הכהן**, שכן באופן הזה, אין הדבר נראה כאילו הבעלים של התרומה נותן אותה תמורת מה שקיבל, כי את התרומה הוא נותן לכהן, ומה שמקבל, הוא מקבל מישראל, [וגם אינו מקבל דבר בשווי התרומה, אלא דבר מועט].

ודווקא כשישראל אחר נותן לו דבר מועט, כדי שיתן את התרומה לנכדו הכהן, הדבר מותר, **אבל לכהן אסור לתת לישראל דבר מועט, כדי לקבל את התרומה בעצמו, או כדי שהישראל יתן את התרומה לכהן אחר**, והסיבה לכך, מאחר שהתרומה ראויה לכהן עצמו, כשהוא נותן לישראל דבר מועט כנגדה, הדבר נראה כאילו הכהן הזה, קונה את התרומה מישראל, ואין לישראל למכור לכהן את התרומה הראויה לו, אלא לתת לו חנם.

טובת הנאה מנתינת זרוע לחיים וקיבה

לעיל נתבאר שמותר לישראל לתת לישראל אחר דבר מועט כדי שהמקבל יתן את תרומותיו לנכדו הכהן של נותן הדבר המועט.

ודווקא לעניין תרומה נאמר הדין הזה, אבל אין לישראל לתת לישראל אחר דבר מועט, כדי שהמקבל יתן את מתנותיו [=זרוע לחיים וקיבה], לנכדו הכהן של נותן הדבר המועט.

והסיבה לחילוק בין תרומות למתנות היא, שהתרומות יש בהן קדושת הגוף, והכל יודעים שכשהבעלים שלהם מקבל דבר מועט, כדי לתת אותן לכהן מסוים, אין הדבר נחשב כפדיון שלהן, ועדיין הן בקדושתן, וכשהכהן מקבל אותן, הוא נוהג בהן קדושת תרומה. **אבל מתנות אין בהם אלא קדושת דמים**, והיא קדושה הראויה לפקוע מהם, [שכן מתנות שניתנו לכהן, יש לכהן לאוכלם דרך גדולה, כגון צלי ובחרדל, אולם מאחר שאין בהם אלא קדושת דמים, הכהן רשאי למוכרם לישראל, ושוב אין הישראל צריך לנהוג בהם כמתנות, ורשאי לאוכלם כשאר חולין], ולכן היה מקום לחוש, שכשהבעלים מקבל דבר מועט, כדי לתת את המתנות לכהן מסוים, היו טועים לומר, שבכך המתנות נחשבות כמי שנפדו, ומעתה כשהכהן יקבל אותם, לא ינהג בהם כמתנות, לאוכלם דרך גדולה, ולכן אסרו לבעלים של המתנות לקבל דבר מועט כנגדם.

דברים שהקלו בתרומת חו"ל

מדין תורה, אין חיוב להפריש תרומות ומעשרות אלא מתבואות [דגן תירוש ויצהר] של ארץ ישראל, וחכמים התקינו להפריש תרומות ומעשרות גם מתבואות חו"ל, אבל לא החמירו בהם כתרומות ארץ ישראל, ולהלן יתבאר בעזה"י, כמה דברים, שבהם תרומת חו"ל קלה מתרומת ארץ ישראל.

א. אין בה משום כהן המסייע בבית הגרנות.

לעיל נתבאר, שכהן המסייע בעבודה בבית הגרנות, לא יתן לו הבעלים תרומות כשכר עבודתו, כי אלו ראויים לו מדין תורה, ואינן שייכות לבעלים, שיוכלו לשלם בהן שכר העבודה.

ולדברי רבא, בדבר זה, תרומת חו"ל קלה מתרומת ארץ ישראל, וכהן המסייע בעבודה בבית הגרנות בחו"ל, הבעלים רשאים לתת לו שכר עבודתו, תרומה של התבואה.

וכן עשה רב חמא, שהיה נותן לשמשו הכהן תרומה בשכר עבודתו.

ב. בטלה ברוב.

תרומת ארץ ישראל שנתערבה בחולין, אינה בטלה בהם, אלא אם כן יש בחולין 100 חלקים כנגד התרומה, [כפי שנתבאר בדף כ"ב].

ולדברי שמואל, בדבר זה, תרומת חו"ל קלה מתרומת ארץ ישראל, וכל תערובת של חולין ותרומה, שהחולין מרובים על התרומה, התרומה בטלה בתערובת, אפילו אין בחולין אלא שני חלקים כנגד התרומה. [רש"י מפרש, שמאחר שרוב התערובת חולין, הכל מותר

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף כז

באכילה, **בין לזרים** האסורים בתרומה, **ובין לכהנים טמאים** האסורים בתרומה].

ומתוך דברי שמואל, אין ללמוד אלא שבדיעבד, אם נתערבה תרומה בחולין, היא בטלה בהם כשהיא מיעוט. אולם רבה [שהיה כהן], לימד, **שמותר לעשות כן לכתחילה**, וכך היה עושה, מבטל תרומה ברוב חולין, ואוכל בימי טומאתו. וכן עשה רב הונא בריה דרב יהושע, שכשנזדמן לו יין של תרומת חו"ל, היה מערב מידה אחת ממנו, עם שתי מידות של יין חולין, ונעשה הכל כחולין, ונוטל ממנו מידה אחת, ושותה, ומניח שתי מידות שדינן כחולין, ומעתה, **בכל פעם ופעם** שנזדמן לו יין של תרומת חו"ל, היה מערבו באותן שתי מידות, ומבטלו בהן, וחוזר ונוטל משם מידה אחת, ושותה, וכך ביטל כל יין תרומת חו"ל שנזדמנו לו, על ידי שתי מידות של יין חולין גמור שהיו לו מתחילה.

ג. אוכל והולך ואחר כך מפריש.

תבואת ארץ ישראל, כל זמן שלא הפרישו ממנה את כל התרומות והמעשרות נקראת טבל, ואסורה באכילה.

ולדברי שמואל, בדבר זה תבואת חו"ל קלה מתבואת ארץ ישראל, והיא מותרת באכילה גם קודם הפרשת התרומות והמעשרות, אלא שמחויב להפרישם מהתבואה, ולכן, אם ירצה, יאכל תחילה מהתבואה, ואחר כך יפריש ממנה תרומות ומעשרות.

ד. יש [כהנים] טמאים המותרים לאוכלה.

תרומת ארץ ישראל אסורה באכילה לכל הטמאים, וכהן טמא בכל טומאה שהיא, האוכל אותה, חייב מיתה בידי שמים, שנאמר, "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא וּמָתוּ בּוֹ כִּי יִחַלְּלוּ".

ולדברי שמואל, בדבר זה תבואת חו"ל קלה מתבואת ארץ ישראל, ואינה אסורה באכילה לכל הטמאים, אלא לאלו שטומאתם יוצאת מגופם, כגון זב וזבה ונידה ובעל קרי, אבל **הטמאים מחמת מגע בטומאה**, כגון טמא מת, מותרים באכילת תרומת חו"ל.

ולדברי רב עמרם אמר רב, וכן לדברי מר זוטרא אמר רב ששת, לא הקלו כל כך, להתיר אכילת תרומת חו"ל לטמאי מגע כטמא מת וטמא שרץ בלא טבילה, ורק בדבר זה הקלו עליהם, שמיד אחר הטבילה הם מותרים לאכול תרומה, ואינם צריכים להמתין לערב. [וכן נראה דעת רב נחמן, שענה לאותה אשה, שמאחר שבזמן הזה אין לטמא מת הזאה להיטהר על ידה לגמרי, כמו כן דיו בטבילה בלא הערב שמש]. ומכל מקום, מבואר בגמרא, שאין הלכה כמותם.

ה. אין צריך להיזהר לשומרה בטהרה.

תרומת ארץ ישראל יש לשמור עליה שלא תיטמא בשום טומאה, שנאמר "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי", ואם נטמאת נאסרת באכילה.

ובדברים אלו תרומת חו"ל קלה מתרומת ארץ ישראל, ואין צריך לשמור עליה שלא תיטמא, וכל הטמאים מותרים לגעת בה ולטמאה, ואינה נאסרת בכך מאכילה.

נדה מפרישה חלה בחו"ל

נתבאר, שתרומת חו"ל אינה צריכה שמירה שלא תיטמא, וכשנטמאת, היא מותרת באכילה, ואין תרומת חו"ל אסורה אלא למי שטומאה יוצאה מגופו. והוא הדין לחלה, שדינה כתרומה.

ולכן, אמר רבינא, שהנידה, אף על פי שהיא טמאה, ומטמאה אוכלים שנוגעת בהם, יכולה להפריש חלה בחו"ל, ואין החלה נאסרת לכהנים אף שטימאה אותה הנידה.

אלא מאחר שטומאת הנידה יוצאה מגופה, הנידה עצמה, [אף אם היא כהנת], אסורה לאכול את החלה הזו, ואין החלה מותרת, אלא לכהן שלא יצאה טומאה מגופו, כגון כהן קטן, שאף אם נטמא, לא נטמא בזיבה או קרי היוצאים מגופו.

ואם אין כהנים שאין טומאה יוצאת מגופם, ואין מי שיכול לאכול את החלה הזו, תקח אותה במסא, ותשליך לתנור להישרף, וכדי שלא ישכחו שיש לתת חלה לכהן, תקנו חכמים, שתפריש חלה אחרת, והיא קלה מן הראשונה, ומותרת באכילה אף לכהן גדול.

רב נחמן ורב עמרם ורמי

בר חמא הפליגו יחדיו בספינה

רב נחמן ורב עמרם ורמי בר חמא הפליגו יחדיו

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף כח

בספינה, וארע שבשעה שנפנה רב עמרם לנקביו, באה לפניהם אשה לשאול הלכה.

רב נחמן רצה להשיב לה מיד. אולם רמי בר חמא אמר, שיש לחוש לכבוד רב עמרם, ולא להורות עד שיבוא.

[במדבר י"ח י"ז-י"ח] "אֵךְ בָּכוֹר שׁוֹר אֹו בָּכוֹר כֶּשֶׁב אֹו בָּכוֹר עֹז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְלַק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָם תִּקְטִיר אֵשָׁה לָרִיחַ נִיחַח לֵה'. וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ פְּחֹזָה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לָךְ יִהְיֶה"

[דברים ט"ו י"ט-כ"ג] "כָּל הַבָּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ לֵה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבָכָר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגְזוּ בָּכוֹר צֹאנְךָ. לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֶתָּה וּבֵיתְךָ. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסֶחַ אֹו עֹוֹר כָּל מוֹם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לֵה' אֱלֹקֶיךָ. בְּשַׁעֲרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמֶא וְהַטְּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכֹאֵיל. רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכַל עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפֹּכֶנּוּ בַּמַּיִם"

הבכור נאכל בתוך שנתו

יש לאכול את הבכור בשנה הראשונה לחייו בין כשהוא תם שדינו להיקרב והוא נאכל בירושלים כשלמים ובין כשהוא בעל מום ונשחט ונאכל במדינה כחולין.

ולדברי הכל, שנה זו לא נמנית לשנות העולם, אלא **לשנותיו שלו**, כלומר שנים עשר חודש מיום שנולד. ונחלקו חכמים מניין למדו זאת.

לדעת רב יהודה אמר רב – דין זה למד מהכתוב, "לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֶתָּה וּבֵיתְךָ. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם ...", שלדעתו, משמעות הכתוב "שָׁנָה בְּשָׁנָה" היא **שנה הנכנסת בתוך שנה אחרת**, וזו היא שנה הנמנית מיום לידתו, שהיא נכנסת משנה זו לשנות העולם, לתוך שנה הבאה לשנות העולם, [אבל אם לעולם היה צריך לאוכלו בשנה שנולד לשנות העולם, כלומר יאכל עד תשרי הבא, לעולם אין לו שנה הנכנסת לשנה אחרת].

ולדעת תנא דבי רב – דין זה למד בבנין אב משאר קדשים, שדינם לבוא בני שנה אחת, ונאמר בהם, "כָּפֶשׂ בֶּן שָׁנָתוֹ", ללמד, שהכוונה לשנה שלו, ולא לשנות העולם, והוא הדין לשאר דברים שדינם לבוא בתוך שנה, כבכור, שהכוונה לשנה שלו, ולא לשנה של שנות העולם.

בכור תם שקרב למזבח

נאכל לשני ימים ולילה אחד

לדברי הכל, זמן אכילת בשר בכור תם הקרב למזבח, הוא שני ימים ולילה אחד, [כלומר מיום הקרבנות עד סוף היום שאחרי ההקרבה], ונחלקו חכמים מניין למדו זאת.

לדעת תנא דבי רב – דין זה למד מהכתוב, "וּתֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה" שלדעתו, משמעות הכתוב היא שהבכור נאכל בשתי שנים, ויש ללמוד מכאן שלכל הפחות הכוונה לכך שיאכל יום אחד [אחרון] בשנה זו ויום אחד [ראשון] בשנה זו הרי כאן שני ימים ולילה אחד [שביניהם].

ולדעת רב יהודה אמר רב – דין זה למד מהכתוב "וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ פְּחֹזָה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לָךְ יִהְיֶה", הבא להקיש את בשר הבכור לבשר קרבן שחזה ושוק שלו לכהן. מתחילה רצו לומר, שהכתוב מקיש את הבכור לשלמים, שחזה ושוק שלהם ניתנים לכהן, ומכאן, שכשם ששלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, כך הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד. אולם דחו זאת, ואמרו, שמההיקש אין ללמוד אלא שיהא הבכור נאכל ליום ולילה, כקרבן תודה, שחזה ושוק שלו ניתנים לכהנים, והוא נאכל ליום ולילה, אלא מאחר שנאמר בכתוב "יִהְיֶה" פעם נוספת, הרי זה מלמד על הויה נוספת בבכור, כלומר, להוסיף לו יום אחד לאכילתו, ומכאן, [=מההיקש, ומהמילה "יִהְיֶה"], יש ללמוד, שהבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד.

דף כח

בכור בעל מום ניתן לכהן

אף שלא מצינו בכל התורה כולה, שבכור בעל מום ניתן לכהן, הכל מודים בכך שהוא ניתן לכהן, אבל נחלקו מניין הדבר למד.

לדעת תנא דבי רב – דין זה למד, מתוך כך שנכפלה הויה בכתוב, "וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ פְּחֹזָה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לָךְ יִהְיֶה", ללמד שבין כשהוא תם ובין כשהוא בעל מום הוא ניתן לכהן.

ולדעת רב יהודה אמר רב – דין זה למד, ממה

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף כה

שנאמר הכתוב הזה בלשון רבים, "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ", ללמד שבין תם ובין בעל מום ניתנים לכהן.

עד כמה מותר להשהות את הבכור

לעיל בדף כ"ז נתבאר, שבכור תם יש להקריבו תוך שנתו הראשונה, אכן כל זה כשבית המקדש קיים, וניתן להקריבו, אבל בזמן שאי אפשר להקריבו, לא יוכל לשחטו אלא אחר שייפול בו מום [מעצמו, אבל אסור להטיל בו מום בכוונה], ולפיכך, פעמים הבכור שוהה כמה שנים עד שישחטוהו בהיתר, [ולהלן יתבאר בעזה"י, עד מתי מותר להשהותו אחר שנפל בו מום, כשנפל בו מום אחר השנה הראשונה].

וכמו כן התבאר לעיל בדף כ"ז, שגם בכור בעל מום, [שהיה בו מום בשנתו הראשונה], יש לשחטו בתוך שנתו הראשונה, אמנם לעניין זה **נאמרו במשנתנו שני שיעורים (א) שנים עשר חודש. (ב) שלושים יום.** ונאמרו בגמרא שני ביאורים היאך להעמיד שני שיעורים אלו.

לדעת רבי אלעזר ללשון שני [שדבריו נדחו] – שני שיעורים אלו שיעור אחד הוא, וכולו אמור לעניין בכור שנפל בו מום בתוך שנתו הראשונה, שמותר להשהותו עד שיהא בן שנה וחודש. [מתחילת הסוגיה היה נראה, שלסברא זו, באמת, מדין תורה, מותר להשהות את הבכור שנה אחת בלבד, שכן היא משמעות הכתוב, "תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה", שיהא נאכל בתוך שנתו, אבל תקנת חכמים היא, משום השבת אבדה, שאם הבעלים לא מצאו כהן לתת להם את הבכור, לא ישחטוהו מיד, שמא יסריח, אלא ימתינו עד שלושים יום, אבל אחר כך לא ימתינו יותר, אלא ישחטו את הבכור, וימלחוהו. אולם רבי אלעזר עצמו ביאר, שכל השיעור הזה הוא מהתורה, וכולו שווה, שלדעתו, הכתוב "תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה", משמעותו, שנה ועוד שנה, ומאחר ששלושים יום בשנה קרויים שנה, כוונת הכתוב לשנה אחת, ועוד שלושים יום. **אבל אחר הזמן הזה, שוב אסור להשהות את הבכור אפילו רגע אחד, ולכן אם נפל בו מום לאחר הזמן הזה, ישחט מיד בלא שום שהייה.**

ולדעת רבי אלעזר ללשון ראשון, [שמבואר בברייתא כמותו] – שני שיעורים אלו, כל אחד עומד לעצמו, ולעולם מותר לשהות את שחיטת הבכור עד שיעברו שני השיעורים הללו. (א) שיעור אחד הוא שנים עשר חודש ראשונים של חיי הבכור, והוא למד מהכתוב "תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה", שמשמעותו, שיהא הבכור נאכל בתוך שנתו עד סוף השנה. (ב) שיעור שני הוא שלושים יום משעת נפילת המום בבכור, ואותו תקנו חכמים משום השבת אבדה, שאם הבעלים לא מצאו כהן לתת להם את הבכור, מיד אחר נפילת המום, לא ישחטוהו מיד, שמא יסריח, אלא ימתינו עד שלושים יום אחר נפילת המום. ומעתה כשנפל המום בבכור בשנתו הראשונה באחד עשר חודשים ראשונים שבה, השיעור הראשון הוא המאוחר, כי הוא מסתיים בסוף שנים עשר חודש, והשיעור השני מסתיים חודש אחר נפילת המום, שזה קודם סוף שנים עשר חודש, ולכן באופן הזה, לעולם לא ישהה הבכור אלא עד סוף שנתו הראשונה. [ונמצא שכשנפל בו המום באחד עשר חודשים ראשונים דעה זו מחמירה מהדעה הראשונה]. **וכשנפל המום בבכור מחודש שנים עשר של שנה ראשונה ואילך, השיעור השני הוא המאוחר, כי הוא מסתיים חודש אחר נפילת המום, שזה אחר תום השנה הראשונה, והשיעור הראשון מסתיים בסוף השנה הראשונה, ולכן מותר להשהות את הבכור עד סוף שלושים יום מנפילת המום, אף שתמה כבר השנה הראשונה.** [ונמצא שכשנפל בו המום אחר אחד עשר חודשים ראשונים דעה זו מקילה מהדעה הראשונה].

שחט את הבכור ואחר

כך נמצא בו מום קבוע

לדעת רבי יהודה – אף שלכתחילה אין לשחוט את הבכור שנפל בו מום אלא אחר שיראה את המום לחכם ויתירו, בדיעבד, אם שחטו בלא להראות מום שבו לחכם, ולאחר השחיטה הראה לחכם, ונמצא בו מום קבוע, שבוודאי היה בו קודם השחיטה, הרי זה מותר באכילה. ובכלל זה כשנמצא מום בגוף הבכור, [כגון אוזן פגומה], שכל המומים שנמצאו בגופו אחר השחיטה, בוודאי היו בו גם קודם לכן. חוץ ממום של דוקין שבעין הנמצא בו אחר השחיטה, כי פעמים רבות משתנה מראה של מום זה לאחר המיתה מקודם לכן, ויתכן שמה

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף כה

שנראה עתה כמזם קבוע, באמת לא היה מזם קבוע, ונשחט הבכור שלא כדין. ורק אם העידו עדים, שהיה מראה המזם הזה מחיים כמו עתה, הבכור נותר על פיו.

ולדעת רבי מאיר – מאחר שכשנשחט הבכור מחמת מזם של דוקין שבעין, אין להתירו באכילה על פי ראיית חכם שלאחר מיתה, שמא נשתנה מראה המזם ממה שהיה, [ויתכן שמה שעתה נראה כמזם קבוע, קודם לכן היה נראה כמזם עובר], אף שבשאר מזמים אין לחוש לכך שנשתנה המזם בשעת המיתה, מכל מקום, אם היו מתירים אותם על סמך ראייה שלאחר מיתה, היו עלולים לטעות ולהתיר גם על ידי מזם של דוקין שבעין שנראה אחר מיתה, וכדי שלא יבואו לטעות בדבר, תקנו חכמים שגם בשאר מזמים, כל שלא נראה המזם לחכם קודם השחיטה, הרי זה יקבר, ואסור בהנאה, כשוחט בכור תם במדינה.

נשחט בכור שלא על פי מומחה

אין הבכור מותר להישחט במדינה, אלא כשיראה בו מומחה, מזם קבוע, אבל אם נשחט על פי ראיית מי שאינו מומחה, מאחר שלא התירו מומחה, הרי זה נידון כבכור שנשחט בלא מזם, שדינו לקבורה. [ובאופן שגם עתה אין דרך להתירו, כגון שהיה בו מזם בדוקין שבעין, שלדברי הכל אין להתירו על ידי שיראה אותו מומחה לאחר מיתה].

ובכור זה, מאחר שבחיינו לא עמד בוודאי להנאת כהן, שהרי לא היה כהן נהנה ממנו אלא אם כן היה נמצא בו מזם קבוע, ולעולם אין לדעת האם היה נמצא בו מזם קבוע, והכהן היה נהנה ממנו, או שהיה מת בלא מזם, ולא היה לכהן הנאה ממנו, ואם כן כשהכהן הפסיד את הבכור, על פי ראיית זה שאינו מומחה, אין זה הפסד ודאי, אלא ספק בלבד.

ומאחר שהדבר מוטל בספק, לא ישלם לכהן דמי בכור שלם, אלא, כשהפסידו בכור בהמה גסה, ישלם מחצה מדמיו, וכשהפסידו בכור בהמה דקה, ישלם רביע מדמיו.

והסיבה שתשלום בכור בהמה דקה מועט יותר, היא, משום גזרת מגדלי בהמה דקה.

- וי"מ מאחר שבבהמה דקה יש טורח גדול בגידולה, יותר מבהמה גסה, אם כן, אף אם היה הכהן נהנה ממנה לבסוף, [על ידי מזם קבוע שהיה נופל בה], מאחר שהיה מפסיד הרבה בטורח גידולה, לא היתה הנאתו גדולה כהנאה מבכור בהמה גסה, ולכן, כשהפסיד הכהן בכור בהמה דקה, לא הפסיד כל כך, כמו הפסד בכור בהמה גסה.

- וי"מ שהסיבה שאמרו שתשלומי בכור בהמה דקה מועטים, כי המגדל בהמה דקה עובר על תקנת חכמים, שלא לגדל בהמה דקה בארץ ישראל, ולכן קנסוהו שלא יקבל אלא רביע.

זיכה את החייב. חייב את הזכאי.

טימא את הטהור. טיהר את הטמא

בעלי דין שקבלו עליהם דיינים לדונם, אפילו לא היו אותם דיינים מומחים, על בעלי הדין לקיים את הפסק, ואפילו היה מוטעה, [אלא אם כן טעו בדבר משנה], ולכן, כשהדיינים זיכו את החייב, או חייבו את הזכאי, או טימאו את הטהור, או טיהרו את הטמא מה שפסקו יתקיים.

וכשהיו הדיינים מומחים, הרי אלו פטורים מלשלם לניזק מה שהפסיד על פיהם, כי מאחר שהם מומחים, מותר להם לדון, אבל כשלא היו הדיינים מומחים, כך דינם:

א. כשלא עשו מעשה בידים, אלא רק הורו לבעלי הדין לעשות, נמצא שלא הזיקו לנפסד בידים, אלא רק גרמו לו הפסד, ובזה, דעת רבי מאיר שהם חייבים לשלם, כי לדעתו גם המזיק בגרמי חייב לשלם. ולדעת חכמים, מאחר שלא הזיקו בידים, הם פטורים מלשלם.

ב. אבל כשעשו מעשה בידים, לדברי הכל הם חייבים לשלם, כי הזיקו את הנפסד בידים.

ואלו האופנים שיתכן שהדיינים הזיקו את הנפסד בידיהם.

זיכה את החייב – שהיה למלווה משכון על ההלוואה, ונטלו ממנו את המשכון, לזכות את הלווה מההלוואה.

חייב את הזכאי – שנטלו ממון מהזכאי, ונתנו לתובע שלא כדין.

טימא את הטהור – נטלו שרץ, וזרקו על הטהרות שפסקו עליהן בטעות שהם טמאים,

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף כט

ובכך טמאו אותם באמת.

טיהר את הטמא – שנטלו פירות שטיהרו בטעות, וערבו אותם עם פירות טהורים אחרים, ומעתה, אם היו הטהורים מועטים, בטלו הטהורים בטמאים, ונטמאו, וזה הוא הנזק שבא מחמת שטיהרו את הטמא.

אופן שבו בטל הדין ולכן גם דיינים שאינם

מומחים פטורים מלשלם על הוראת טעות

כל המבואר לעיל הוא כשטעו הדיינים בשיקול הדעת, בזה דינם דין אף על פי שטעו, [המומחה פטור מלשלם לניזק על פיו, ושאינו מומחה חייב לשלם לניזק על פיו].

אבל **כשטעו בדבר משנה**, כגון שהורה דיין על בהמה שניטל רחמה, שהיא טרפה, וטעה בכך, שכן משנה מפורשת היא, שניטל האם שלה אינה טרפה, מה שהורה אינה הוראה כלל, והוראתו בטלה, וחוזר ומורה שאינה טרפה, ולפיכך, אפילו דיין שאינו מומחה, אינו משלם לזה שניזק על פיו, כי דינו בטל ומבוטל.

ומעשה בפרה שניטלה האם [=רחם] שלה, והורה רבי טרפון שהיא טרפה, ויש להאכילה לכלבים.

ובא מעשה לפני חכמים ביבנה, והתירוה, שאמר תודוס הרופא, אין פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריא של מצרים, שאין חותכים האם שלה, בשביל שלא תלד, [מפני שפרות וחזירות שלהן מעולות מאד, ומוכרים אותן ביוקר, ורוצים שלא ילדו במלכות אחרת, כדי שיהיו צריכים להם, וחותכים האם שלה], ואינה מתה, ואם כן יש ללמוד מכך שאינה טרפה.

וכששמע רבי טרפון שטעה בהוראתו, אמר, הלכה חמורך טרפון, כלומר אצטרך לשלם חמורי, תחת הפרה שהפסדתי לזה.

אמר לו רבי עקיבא, פטור אתה מלשלם משני טעמים. (א) טועה בדבר משנה אתה, וטועה בדבר משנה דינו בטל, ופטור מלשלם. (ב) מומחה לבית דין אתה, ולכן אפילו היתה הטעות בשיקול הדעת, פטור אתה מלשלם.

שכר ראיית מומים

מומחה הבקי במומים, וראוי לקבוע שבכור הוא בעל מום, ולהתירו, אם נטל שכר על כך, אין בהיתרו כלום, ואין שוחטים את הבכור על פיו, כי יש לחוש שהתיר את הבכור כדי לקבל שכר על כך, אף שבאמת אין בו מום קבוע.

דף כט

ורק מי שהוא חסיד כאילא שהיה דר ביבנה, התיירו לו ליטול שכר על ראיית המומים, ובלבד שייטול שכר, בין אם יאמר תם ובין אם יאמר בעל מום, וכשיאמר תם ויחזור ויראה אותה בהמה פעם שניה, לא ייטול שכר פעם שניה.

והסיבה שייטול שכר גם כשאומר תם ואינו מתיר ולא רק כשאומר בעל מום ומתיר כי אם היה נוטל שכר רק כשמתיר היו חושדים אותו שאומר בעל מום כי רוצה ליטול שכר אף שבאמת הוא תם.

והסיבה שייטול שכר רק פעם אחת אף שרואה פעם שניה כי אם היה נוטל שכר בכל פעם היו חושדים אותו שאומר תם אף על פי שבאמת הוא בעל מום כדי שיחזרו להראות לו פעם נוספת וייטול שכר פעם נוספת.

ללמוד וללמד בחנם

כך אמר משה לישראל, "רְאֵה לַמִּדְּתִי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים פָּאֶשֶׁר צִוֵּנִי ה' אֱלֹקֵי לַעֲשׂוֹת כֹּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ", וביאר רב יהודה אמר רב את דברי משה, שכך אמר, למדתי אתכם כמו שה' לימד אותי, **כשם שהוא לימד אותי בחינם, כך אתם למדתם ממני בחינם**, וכך תעשו, שתלמדו את תלמידיכם בחינם.

ומכל מקום, מי שאינו מוצא רב שילמד אותו בחינם, ילמד אף בשכר, שנאמר, "אֶמֶת [תורה] קִנְהָה".

ואף זה שלמד בשכר, לא יאמר, כשם שלמדתי בשכר, כך אלמד אחרים בשכר, אלא גם הוא **ילמד לאחרים בחינם**, שנאמר, "אֶמֶת קִנְהָה וְאֵל תִּמְכֹּר".

הנוטל שכר לדון

בכלל לימוד התורה שיש לעשותו בחינם, הוא לימוד הוראות ודינים, ולכן אסור לדיין ליטול שכר עבור הדין שהוא דן.

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף כט

וכל דיין הנוטל שכר כדי לדון, דיניו בטלים.

הנוטל שכר להעיד

מבואר במשנתנו, שכל עד הנוטל שכר כדי להעיד, **עדותו בטלה**. [ומסתבר שהסיבה לכך, כי יש לחוש שמעיד בעבור השכר, אף שלא ראה].

הנוטל שכר על קידוש מי חטאת והזאתם לטהר

כדי לטהר טמא מת מטומאתו, יש להזות עליו מי חטאת, [ביום השלישי וביום השביעי], שנאמר, "הִנֵּגַע בַּיָּמָת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים. הוּא יִתְחַטָּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטָּהֵר ...", ומים אלו שמזים עליו, הם מים שנתקדשו בכלי עם אפר פרה אדומה, כמו שנאמר, "וְלָקְחוּ לְטָמֵא מִצֵּפֶר שְׂרִפֶּת הַחֲטָאת וְנָתַן עָלָיו מִיִּם חַיִּים אֶל כָּלִי. וְלָקַח אֶזּוֹב וְטָבַל בְּמִים אִישׁ טָהוֹר וְהֵזָה ...".

וקידוש המים עם האפר בכלי, וכן ההזאה על הטמא, מצוות הן, ולפיכך **אסור** למקדש ולמזה **ליטול שכר על הקידוש וההזאה**, ומי שעבר ונטל שכר על כך, מימיו מי מערה, ואפרו אפר מקלה, [כלומר אפר סתם ולא אפר פרה].

אבל מותר ליטול שכר על מילוי מי חטאת והבאת האפר ממקומו, שיש בהם טרחה, ואינם הכשר המצווה, **ולכן** מי חטאת ואפר חטאת שווים ממון, מחמת שכר טרחה של מילוי והבאה, ואשה שקידשוה במי חטאת, מקודשת.

בכל הדברים שאסור ליטול עליהם שכר

מותר לעושה ליטול מה שמפסיד מחמתם

נתבאר, שאסור ליטול שכר עבור אחד מהדברים הנ"ל, [א) ראיית מום הבכור. (ב) לדון דין. (ג) להעיד עדות. (ד) לקדש מי חטאת. (ה) ולהזות מי חטאת] אמנם אין האיסור אלא ליטול שכר על עשיית המעשים הללו אבל אם מחמת עשיית המעשים הללו העושה מפסיד לעצמו יש לתת לו מה שהפסיד ואין זה נחשב כנוטל שכר בעבור המעשה.

ולכן, אם היה העושה כהן, והוצרך להיטמא כדי לעשות, כגון שאינו יכול ללכת לראות הבכור או לדון את הדין, אלא בדרך שיש בה טומאה, [ובאופן שרשאי להיטמא כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ומעתה עד שיטהר לא יוכל לאכול ולשתות תרומה, ולא יוכל לסוך בתרומה, ונמצא מפסיד, שצריך לקנות חולין היקרים מהתרומה, בעל הבכור [או בעל הדין] נותן לו מאכל ומשקה וסיכה של חולין משלו, ואינו נחשב כמשלם לו שכר בעבור ראיית מום הבכור, או הדין, כי אינו אלא משלים לו מה שנפסד מחמתו.

וכן אם היה העושה זקן, רשאי לרכב על החמור של בעל הבכור, כדי להגיע לראותו אם יש בו מום, ובכך שמרכיבו אינו נחשב כמשלם לו בעבור ראיית הבכור, כי לא על העושה מוטלת טרחת הדרך, ודי בכך שאינו נוטל שכר על ראיית הבכור.

וכן אם מחמת העשייה [של ראיית הבכור או עשיית הדין], בטל העושה ממלאכתו, והפסיד את השכר שהיה מקבל על מלאכתו, יש לבעל הבכור ולבעלי הדין לתת לו מה שנפסד במה שלא עסק במלאכתו באותו זמן, ומכל מקום אינו מקבל כל מה שהיה יכול להרוויח, כי כשהיה עוסק במלאכתו היה מרוויח אחר הטרחה במלאכתו, ועתה לא טרח בה, ולכן מקבל פחות משכר מלאכתו, [כפועל בטל], כפי מה שאדם מתרצה שיפחתו לו, ויתבטל ממלאכתו, לעשות מלאכה קלה יותר, כגון אם היה נוקב מרגליות, שעבודתה נוחה לעשות, ושכרו מרובה, כשאומרים לו טול פחות, והבטל ממלאכתך וראה בכור או דון דין, אינו מוכן לפחות משכרו אלא דבר מועט, שהרי מלאכתו קלה, ואין בה טורח, אולם אם היתה מלאכתו קשה, כמו נגר, כשאומרים לו, אתה נוטל עכשיו שלשה זוזים, טול זוז והבטל היום מאותה מלאכה, ועשה מלאכה קלה זו, נוח לו להתבטל ממלאכתו, אף שנוטל רק זוז. וכפי השיעור שיתרצה לפחות משכר מלאכתו, כדי להתבטל ממנה, ולעשות את המעשה הזה, כך פותחים לו משכרו.

טומאות שכהן רשאי להיטמא בהן בדרכו

לראות מום או לדון או להעיד או לקדש מי

חטאת ולהזות

א. בית הפרס על ידי ניפוח או דישה.

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף כט

שדה שנחרש בה קבר, נקראת בית הפרס, ואסור לכהן להיכנס בה, כי מאחר שנחרש בה קבר, יש לחוש שנמצא בה עצם כשעורה שהוא מטמא במגע ובמשא, וכשיכנס בה הכהן יגע בו ויטמא.

אולם יש שני אופנים שעל ידם מותר לכהן לעבור בשדה זו כדי לקיים מצווה. (א) על ידי ניפוח, כלומר שמזיז העפר שלפניו על ידי רוח פיו, שאם יש בו עצם, הוא מזיזו בלא לגעת בו, ואינו נטמא. (ב) על ידי דישה, כלומר אם בני אדם דשו את השדה ברגליהם, ודאי כבר נתמעכו כל העצמות שבה, ואין בה עצם כשעורה, ושוב אין חשש שיטמא בהם הכהן.

ומכל מקום, אף שהתירו לכהן לעבור בשדה זו על ידי ניפוח או דישה כדי לקיים מצווה, מכל מקום כשעבר בה הוא טמא, ונאסר בתרומה עד שיטהר.

ב-ג. טומאת שרץ ונבלה.

לא נאסר הכהן אלא בטומאת מת, שנאמר, "לִנְפֹשׁ לֹא יִטָּמָא בְּעִמּוֹ", אבל מותר הוא להיטמא לשרץ ולנבלה, ומכל מקום, אם נטמא בהן, אסור הוא לאכול תרומה עד שיטהר.

החשוד על הבכורות

בכור תם אינו נשחט במדינה אלא אם כן נפל בו מום מעצמו, אבל אסור לעשות בו מום בכוונה, שנאמר, "כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", לאסור לתת בו מום, וקנסו חכמים את העובר ועושה בו מום בכוונה, שלא ישחט הבכור על המום הזה, אלא יהא אסור עד שייפול בו מום אחר מעצמו [ויש אומרים שנאסר לעולם, כפי שיתבאר בעזה"י בפרק חמישי].

ולפיכך, כשהכהן חשוד להטיל מום בבכור תם שקיבל, כדי שיהנה ממנו, **אסור לקנות ממנו חלקי בהמה, שיתכן שהם חלקי בכור תם שניתן לו**, כי מאחר שיש לחוש לכך שהכהן הטיל בבכור מום הרי זה אסור, **ועל פי הכלל הזה נאמרו הדינים הבאים.**

א. קניית בשר.

אין לקנות ממנו בשר, שהוא טוען שהוא בשר צבי, כי הצבי דומה לעגל, ויתכן שאינו מוכר צבי, אלא עגל שהוא בכור תם שקיבל.

[וכל שכן שאין לקנות ממנו בשר עגל, שמא עגל זה בכור תם שקיבל].

ב. קניית עורות.

לדעת רבי אליעזר, אין לקנות ממנו עורות לא מעובדים, כשניכר שהם עורות של זכרים, שמא זהו עור של בכור תם שקיבל, והוא אסור. אבל כשהעור נראה כעור של נקבה, מותר לקנותו ממנו, כי נקבה אינה מתקדשת להיות בכור.

ולדעת חכמים, גם עור לא מעובד הנראה כשל נקבה אסור לקנות ממנו, כי יש לחוש, שמא עור של זכר הוא, והוא חתך את העור במקום הזכרות, כדי שלא יהא ניכר מהעור שהוא של זכר, ויאמר עור נקבה הוא, ואף שניכר הדבר שהעור חתוך, יאמר, שהסיבה שהוא חתוך שם, כי עכברים אכלוהו, ולא משום שהיה עור של זכר, ויטעו הקונים שבאמת זה עור נקבה, ולכן אסרו לקנות ממנו כל עור שאינו מעובד.

ומכל מקום, לדברי הכל, רק עורות לא מעובדים אסור לקנות ממנו, אבל עורות מעובדים מותר לקנות ממנו, אף כשניכר שהם של זכר, כי מאחר שטרם לעבדם, שוב אין לחוש שהם עורות בכור, משום שבעור של בכור אינו טורח לעבדו, כי חושש שייוודע הדבר, שזהו עור אסור, ונמצא טורח לבטלה.

ג. קניית צמר.

אין לקנות ממנו צמר, ואפילו הוא מלובן מצואתו, שמא זהו צמר של בכור וטרחה קלה כזו של ליבון הוא טורח בו אף שחושש שתהא הטרחה לבטלה.

אבל צמר טווי, או בגדים של לבד מצמר שלא נטווה, וכל שכן בגדים מצמר טווי, מותר לקנות ממנו, כי מאחר שטרם בהם כל כך, שוב אין לחוש שהם מצמר של בכור, משום שבצמר של בכור אינו טורח כל כך, כי חושש שייוודע הדבר, שזהו צמר אסור, ונמצא טורח לבטלה.

החשוד על השביעית

מי שחשוד לזרוע או לעשות סחורה בספיחי שביעית שהם אסורים אסור לקנות ממנו כל דבר שיתכן שהוא מאותם ספיחים.

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף ל

והוא, שמי שמתחילה היה חשוד על שני דברים, כגון על השביעית ועל הטהרות, ובא לפני חכם, וקיבל עליו שיזהר בשניהם, ולאחר מכן נחשד שוב באחת מהם, בזה, אף על פי שנחשד בדבר הקל, חזר להיות חשוד גם על הדבר החמור.

< דעת התנא של משנתנו [כפי ביאור רבי אילעי].

החשוד לחטוא בדבר אחד, חשוד לחטוא גם בדברים אחרים, בין אלו שיש בהם איסור קל יותר, ובין אלו שיש בהם איסור חמור יותר, [ודין זה למד מהברייתא], אלא שאם ראינו אותו שזוהר אף בצנעה מדבר אחר שיש בו איסור חמור יותר, אז אינו נחשד עליו, אבל על דבר אחר קל הוא נחשד, אף אם ראינו שזוהר ממנו בצנעה. ולכן.

החשוד על השביעית – חשוד גם על המעשר וגם על הטהרות, אולם אם ראינו שזוהר בהם בצנעה, על המעשרות שחמורות משביעית מצד אחד, שוב אינו חשוד, אבל על הטהרות הוא חשוד, אף על פי שראינו שזוהר בהן בצנעה.

והחשוד על המעשרות – חשוד גם על השביעית וגם על הטהרות, אולם אם ראינו שזוהר בהם בצנעה, על השביעית שחמורה ממעשר מצד אחד, שוב אינו חשוד, אבל על הטהרות הוא חשוד, אף על פי שראינו שזוהר בהן בצנעה.

והחשוד לאכול חולין בטומאה – חשוד גם על השביעית וגם על המעשר, אולם אם ראינו שזוהר בהם בצנעה, מאחר שהם חמורים מטהרות, שוב אינו חשוד עליהם.

< דעת רבי יהודה.

לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, [ללשון ראשון], משנתנו, בה מבואר, שדבר נחשב חמור מחבירו, כשיש בו חומרא בדיניו, היא כדעת רבי עקיבא. אולם לדעת רבי יהודה, הכל תלוי לפי דעת בני אדם, ובמקום שבני אדם מחשיבים את איסור שביעית כחמור יותר, [שהאומר לחבירו גר בן גיורת אתה, הוא עונה לו, טוב אני ממך, שאיני אוכל פירות שביעית כמותך], במקום כזה, החשוד על השביעית חשוד על המעשר, אף על פי שמצד הדין יש במעשר חומרא שאינה בשביעית.

< דעת רבי מאיר.

לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, [ללשון שני], משנתנו, בה מבואר, שהחשוד על דבר אחד חשוד גם על כל הדברים הקלים ממנו, אבל אינו חשוד על דברים חמורים ממנו, היא כדעת רבי עקיבא. אולם לדעת רבי מאיר, החשוד על דבר אחד, חשוד לעבור על כל איסורים שבתורה, בין קלים ממנו בין חמורים ממנו.

-

וכלל זה שנינו במשנתנו, שכל החשוד על הדבר, אינו דן עליו כדיין, ואינו מעיד עליו כעד.

מדיני קבלת דברי חברות

א. הדברים שעם הארץ צריך לקבל עליו כדי להיות חבר.

עם הארץ הרוצה להיות חבר, צריך לקבל עליו כל דברי חברות. ואלו הם: (א) לא לתת תרומות ומעשרות לעם הארץ. (ב) לא לעסוק בטהרות יחד עם עם הארץ. (ג) לאכול לחולין בטהרה. (ד-ה) לעשר את התבואה שגדלה ברשותו, בין מה שאוכל, ובין מה שמוכר. (ו) וכן לעשר תבואה שקונה.

ולפירוש ראשון של רש"י, נחלקו חכמים, כמה זמן צריך לנהוג בדברי חברות כדי שנחזיק אותו כחבר.

לדעת בית שמאי – אם נהג בדברי חברות שלושים יום, הרי זה בחזקת חבר לעניין זה, שיהיו משקים שלו בחזקת טהרה, ואם נהג בדברי חברות שנים עשר חודש, הרי זה בחזקת חבר לכל דבר, אף לעניין זה שיהיו בגדיו בחזקת טהרה.

ולדעת בית הלל – אם נהג בדברי חברות שלושים יום, הרי זה בחזקת חבר לכל דבר, אף לעניין זה שיהיו בגדיו בחזקת טהרה.

ב. הבא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד.

הבא לקבל עליו כל דברי חברות חוץ מדבר אחד, אין מקבלים אותו, שאין חבר אלא זה המקיים כל דברי חברות.

ג. לימוד קודם או קבלתו קודמת.

עם הארץ שראינוהו נוהג בצנעה בתוך ביתו דברי חברות – מיד כשבא לקבל עליו להיות חבר מקבלים אותו. [לפירוש שני של רש"י

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף ל

נחלקו בית שמאי ובית הלל, מהו שיעור הזמן שיש לו לנהוג בצנעה, כדי שיקבלוהו אחר כך להיות חבר, שדברים שלו בחזקת טהורים. לדעת בית שמאי אם נהג בצנעה שלושים יום מקבלים אותו מיד לעניין זה שיהיו משקים שלו בחזקת טהרה ואם נהג בצנעה שנים עשר חודש כל דבריו בחזקת טהרה אף בגדים שלו. ולדעת בית הלל אם נהג בצנעה שלושים יום מקבלים אותו מיד להיות חבר בחזקת טהרה לכל דבר].

ומי שלא ראינוהו נוהג דברי חברות – לדעת תנא קמא, תחילה מלמדים אותו דברי חברות, ורק אחר שינהג בהם יהא נחשב כחבר. ולדעת רבי שמעון בן יוחי, מאחר שמקבל עליו לקיים, מקבלים אותו מיד, ומלמדים אותו, והוא למד כדרכו והולך.

ד. מקבלים לכנפיים ואחר כך לטהרות.

יש המקבל עליו להישמר בטהרת ידים, שייטול ידיו קודם האכילה וקודם הנגיעה בתרומה, ואינם מקבלים להישמר בשאר דברי טהרה, [וזה הנקרא מקבל לכנפיים ואינו מקבל לטהרות].

ויש המקבלים להישמר גם בטהרת ידים וגם בשאר טהרות, [וזה הנקרא מקבל לכנפיים ולטהרות].

וזה וזה מקבלים אותם להיות חבר.

אבל המקבל להישמר בשאר טהרות ולא מקבל עליו להישמר בטהרת הידים, אין מקבלים אותו כלל, כי אם אינו נשמר מטהרת ידים שהיא קלה, ודאי לא ישמר מדברים אחרים הקשים יותר.

ה. עם הארץ שקיבל עליו דברי חברות ואחר כך נחשד לעבור על אחד מהדברים.

לדעת רבי מאיר – מאחר שנחשד על דבר אחד, נחשד על הכל, והרי הוא עם הארץ כבתחילה.

ולדעת חכמים – אינו חשוד לעבור על כל דברי חברות, אלא רק על אותו דבר שראינו עתה שנחשד עליו.

ו. מי צריך לקבל דברי חברות ובפני מי מקבלים.

יתבאר בעזה"י להלן.

מדיני גרים

א. הדברים שהגוי צריך לקבל עליו כדי להתגייר.

גוי שבא להתגייר, צריך לקבל עליו כל דיני התורה, אבל אם אמר, הריני מקבל כל דיני תורה חוץ מדבר אחד, אין מקבלים אותו, שאין גר אלא המקבל כל דברי התורה.

ואם אמר, הריני מקבל עלי כל דברי תורה, חוץ מדבר אחד שאינו מהתורה, אלא מדקדוקי סופרים [=תקנה שתיקנו חכמים להחמיר על דברי מתורה לצורך עשיית סייג] – **לדעת תנא קמא, הרי זה גר. ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה, אינו גר.**

ב. גר שנחשד לעבור על דין אחד מדיני התורה.

הגר שקיבל עליו לקיים דברי תורה, אפילו נחשד אחר כך לעבור על דבר אחד, הרי הוא חשוד לכל התורה כולה.

ג. גר שחזר לסורו.

הגר שקיבל עליו לקיים דברי תורה, מאחר שנתגייר, אף שעבר על כל דברי התורה, שוב אינו נידון כגוי, אלא כישראל מומר, ולכן, אם קידש אשה, הרי זו מקודשת, ואינו כגוי שאין קידושיו תופסים.

מדיני הלוויים

לוי שבא לעבוד בבית המקדש, צריך לקבל עליו לקיים כל מצוות לווייה.

אבל אם אמר, הריני מקבל עלי כל מצוות לווייה, חוץ מדבר אחד, אין מקבלים אותו לשום עבודת לווייה.

מדיני הכהנים

כהן שבא לעבוד בבית המקדש, צריך לקבל עליו לקיים כל מצוות כהונה.

אבל אם אמר, הריני מקבל עלי כל מצוות כהונה, חוץ מדבר אחד, אין מקבלים אותו לשום עבודת כהונה שנאמר "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה", וללמד שזה שאינו מקריב את דם השלמים אינו חולק בשוק די היה לכתוב

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף ל

"המקריב את דם השלמים ואת החלב לו תהיה שוק הימין למנה", ומאחר שנכתב גם "מפני אהרן", הרי זה בא ללמד, שכל שאינו מודה באחת מכל העבודות המסורות לבני אהרן, אין לו חלק בכהונה כלל.

בפני מי מקבלים דברי חברות

הבא לקבל עליו דברי חברות, צריך לקבל זאת בפני שלושה חברים.

ולדעת אבא שאול, ניתן לקבל דברי חברות גם בפני תלמיד חכם.

מי צריך לקבל דברי חברות כדי להיות חבר

א. עם הארץ.

עם הארץ הבא להיות חבר, צריך לקבל עליו

דברי חברות בפני שלושה חברים כנ"ל.

ב. בניו ובני ביתו של המקבל.

לדעת תנא קמא – כשאחד מקבל עליו דברי

חברות, מעתה בניו ובני ביתו מוחזקים כחברים

עמו, ואינם טעונים קבלה בפני עצמם.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – בניו ובני בתו

שהיו עמו קודם קבלתו, טעונים קבלה בפני

עצמם בפני שלושה חברים. [ורק מי שייוולד לו

לאחר שכבר קיבל עליו דברי חברות, אינו טעון

קבלה בפני עצמו, ויהא מוחזק לחבר].

ג. תלמיד חכם.

לדעת תנא קמא – גם תלמיד חכם שלא הוחזק

לחבר, ורוצה להיות חבר, צריך לקבל עליו דברי

חברות בפני שלושה.

ולדעת אבא שאול – תלמיד חכם אינו צריך

קבלה, אלא מעצמו הוא בחזקת חבר גמור,

שאחרים יכולים לקבל בפניו.

ד. זקן ויושב בישיבה.

לדברי הכל אינו צריך קבלה, [ואף לדעת

האומרים שתלמיד חכם צריך קבלה זקן ויושב

בישיבה אינו צריך שכבר קיבל עליו משעה

שישב].

ה. בן ביתו של עם הארץ שנכנס להיות בן ביתו

של חבר.

אשת עם הארץ שנשאת לחבר, וכן בתו של עם

הארץ שנשאת לחבר, וכן עבדו של עם הארץ

שנמכר לחבר, כולם צריכים לקבל דברי חברות.

ו. בן בית של חבר שנכנס להיות בן בית של עם

הארץ וחזר להיות בן בית של חבר.

אשת חבר שנשאת לעם הארץ, וכן בתו של חבר

שנשאת לעם הארץ, וכן עבדו של חבר שנמכר

לעם הארץ, ולבסוף חזרו להיות בני ביתם

הראשון או להיות בני בית חבר אחר.

לדעת תנא קמא – מאחר שמתחילה כבר היו

כחברים עתה שחזרו להיות בני ביתו של חבר

חזרו לנאמנותם הראשונה ואינם צריכים לקבל

דברי חברות.

ולדעת רבי מאיר – מאחר שכבר יצאו מחזקה

ראשונה, ונכנסו לחזקת עם הארץ, אינם

חוזרים לחזקה ראשונה בלא קבלה, ולכן הם

צריכים לקבל עליהם דברי חברות. [וראיה

לסברא זו, אמר רבי אלעזר משום רבי מאיר,

שמעשה באשה אחת, שנשאת לחבר, והיתה

קושרת לו תפילין על ידו, נשאת לעם הארץ,

והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו].

בנו של רבי חנינא בן אנטיגנוס לא החזיק

תלמידי חכמים כחברים

רבי יהודה ורבי יוסי נסתפקו בהלכה מהלכות

טהרות, ושלחו את ספקם ביד שני תלמידי חכמים,

אל בנו רבי חנינא בן אנטיגנוס, וכשהגיעו לפניו,

היה אווז טהרות בידיו, ומאחר שהיה צריך

להתעמק כדי לענות על שאלתם, ולא היה יכול

לשמור באותו זמן שלא יטמאו הטהרות שהיו

בידו, העמיד שני תלמידים שלו, שהוחזקו לחברים,

שישמרו על הטהרות הללו, ואז קם לעיין מה לענות

לשלוחי רבי יהודה ורבי יוסי. [ואמר רבי יוחנן

שבאותו זמן נשנית הברייתא הנזכרת לעיל, שתלמידי

חכמים צריכים לקבל דברי חברות כדי שיהיו נאמנים

כחברים, שכן מצינו, שבנו של רבי חנינא בן אנטיגנוס לא

החזיק את שלוחי רבי יהודה ורבי יוסי כחברים, אף

שהיו תלמידי חכמים].

וכשחזרו השלוחים, ספרו זאת לרבי יהודה ורבי

יוסי.

כשרבי יהודה שמע, שבנו רבי חנינא בן

אנטיגנוס לא החזיק את תלמידיו כחברים, כעס

ואמר – אביו של זה [=רבי חנינא בן אנטיגנוס]

מסכת בכורות

פרק רביעי עד כמה דף לא

ביזה תלמידי חכמים, אף הוא מבזה תלמידי חכמים.

ורבי יוסי אמר לו – כבוד זקן [=האב והבן] יהא מונח במקומו, אלא מיום שחרב בית המקדש, נהגו כהנים סילסול [=מעלה] בעצמם, ואין מוסרים את הטהרות לכל אדם [ורבי חנינא בן אנטיגנוס ובנו היו כהן].

נאמנות בני ביתו של חבר שמת

לעיל נתבאר, שבניו ובני ביתו של חבר, נאמנים, כמו החבר עצמו, ומבואר בברייתא שגם אחר מות החבר, **אשתו ובניו ובני ביתו בחזקתם, עד שיחשדו.**

-

חצר שמוכרים בה תכלת, הרי היא בחזקתה, עד שתיפסל [שיתברר שמוכרים קלא אילן ואומרים שהוא תכלת].

דף לא

וכלן שחזרו בהם

כפי פירוש רש"י במסכת עבודה זרה.

נחלקו חכמים, האם מקבלים עמי הארץ, שרוצים לחזור בהם, ולהיות חברים:

לדעת רבי מאיר – אין מקבלים אותם עולמית.

לדעת רבי יהודה – אם באו לקבל עליהם דברי חברות בסתר [=במטמוניות], אין זו קבלה, אבל אם קבלו עליהם דברי חברות בגלוי [=בפרהסיא], מקבלים אותם.

ולדעת איכא דאמרי – אם היו עושים עבירות רק בסתר [=במטמוניות], אינם פושעים כל כך, ומקבלים אותם. אבל אם היו עושים עבירות בגלוי [=בפרהסיא], הואיל ופקרו כל כך לחלל שם שמים, ודאי אינם מתכוונים לשוב בתשובה שלימה, ואין מקבלים אותם.

ולדעת רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה [שהלכה כמותם] – בכל אופן מקבלים אותם, שנאמר, "שובו בָּנִים שׁוֹבְבִים", ושובבים הם העושים במזיד ובפרהסיא, ואף על פי כן מקבלים אותם.

כפירוש רבינו תם.

לדברי הכל, מקבלים גזלנים ועמי הארץ הרוצים לחזור בהם ולהיות חברים.

ולא נחלקו החכמים הנ"ל, אלא בגזלנים ועמי הארץ שכבר קיבלו אותם פעם אחת, וחזרו לסורם, ועתה רוצים שיקבלום פעם שניה:

לדעת רבי מאיר – אין מקבלים אותם עולמית.

לדעת רבי יהודה – אם כשחזרו לסורם עשו מעשיהם בסתר [=במטמוניות], אין מקבלים אותם כי חשודים לגנוב דעת הבריות, ואין להאמינם שרוצים לחזור לקבל דברי חברות. אבל אם כשחזרו לסורם עשו מעשיהם [=בפרהסיא], מקבלים אותם, כי אינם חשודים לגנוב דעת הבריות, ואם אומרים לקבל על עצמם דברי חברות, לא ירמו.

ולדעת איכא דאמרי – אם כשקבלו דברי חברות פעם ראשונה, היו נוהגים כשורה אף בסתר [=במטמוניות], מקבלים אותם, כי מתחילה כבר התאמצו מאד לשוב, ואין להדיחם אם נכשלו. אבל אם כשקבלו דברי חברות פעם ראשונה לא נהגו בה אלא בגלוי [=בפרהסיא], אבל בסתר לא נהגו כשורה, מעתה אין לסמוך עליהם, ואין מקבלים אותם.

ולדעת רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה [שהלכה כמותם] – בכל אופן מקבלים אותם, שנאמר, "שובו בָּנִים שׁוֹבְבִים", ושובבים הם העושים במזיד ובפרהסיא, ואף על פי כן מקבלים אותם.

חבר ונעשה גבאי

בראשונה היו אומרים, שחבר שנעשה גבאי

[=ממונה למלך לגבות מס מישראל], **הרי זה נדחה מחברותו, ואפילו פירש אחר כך מהגבאות, אין מקבלים אותו להיות חבר.**

ולבסוף חזרו לומר, שאם פירש מגבאותו, חוזר להיות ככל אדם, ואם בא להיות חבר, מקבלים אותו.

ומעשה ברב הונא בר חייא, שהיו החכמים צריכים לו, לשאול ממנו הלכות, והלכו אליו רבה ורב יוסף וארבע מאות זוגות תלמידי חכמים, וכששמע שהם באים, הכין להם ארבע מאות ספסלים.

אלא שקודם שהגיעו, נודע להם שרב הונא בר חייא נעשה גבאי, ולפיכך שלחו לומר לו, שלא יבואו אליו, [=זיל לחשיבותיה זיל לקדמותיה].

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לא

כלומר לך אחר החשיבות שבחרת לך להיות גבאי, ואנו לא נבוא אליך].

וכששמע דבריהם, שלח להודיע להם, שהוא חוזר בו מהיות גבאי.

ואף על פי כן, רב יוסף לא הלך אליו, כי אמר, שחבר שנעשה גבאי, אין מקבלים אותו, אפילו אם פירש מגבאותו, [כמו שהיו אומרים בראשונה].

אולם רבה הלך אליו, כי אמר, שחבר שנעשה גבאי, ופירש מגבאותו, הרי הוא ככל אדם [כמו שחזרו לומר לבסוף].

באיזה אופן כהן רואה מום בבכור שניתן לו

אין הבכור נשחט במדינה בבכור בעל מום, אלא אחר שראו אותו שלושה בני אדם, ואמרו שיש בו מום קבוע, או אחר שראה אותו יחיד מומחה, ואמר שיש בו מום קבוע.

- **יחיד מומחה מתיר בכורות של אחרים, אבל בכור שלו אינו מתיר**, כי יש לחוש שיתיר שלא כדין, כדי להרוויח לעצמו.

- **ושלושה, מתירים את הבכור אף כשהוא שייך לאחד מהם**, כי מאחר שהם שלושה, ושנים מהם אין הבכור שלהם, אינם חשודים להתירו שלא כדין בעבור השלישי. [וכן מצינו לעניין מיאון וחליצה שנעשו בפני שלושה שכל אחד מהדיינים מותר לשאת אותה ואין לחוש שהתירו כדי שהאחד ישאנה].

באיזה אופן אדם רואה מום בקדשיו ומעשרותיו

כל שאר הקדשים, [בהמות שהוקדשו לקרבן], שונים מבכור, ובכולם אף היחיד רואה בהם מום, אף כשהם שלו, וכשיאמר שיש בהם מום קבוע, הם נפדים.

והסיבה לכך, שכל שאר קדשים שונים מבכור, שהבכור קדושתו מרחם, ואי אפשר להישאל עליו, אבל שאר קדשים קדושתם בפה, וניתן להישאל עליהם, ומאחר שבידו להישאל על הקרבן שהקדיש להפקיע ממנו קדושתו בהיתר אינו חשוד שישקר לומר שנפל בו מום קבוע כדי שיוכל לפדותו באיסור.

וכמו כן, גם מעשר בהמה שונה מבכור, ואף יחיד רואה בו מום אף כשהוא שלו, וכשיאמר שיש בו מום קבוע הוא נאכל במדינה.

והסיבה לכך, שמעשר בהמה שונה מבכור, שהבכור קדושתו מרחם, ואי אפשר למנוע אותה, אבל מעשר בהמה אפשר למנוע ממנו קדושת קרבן על ידי שיטיל מום בכל עדרו וכך כל עשירי שיצא יהא בעל מום מתחילתו שדינו להישחט במדינה ולא להיקרב, ומאחר שבידו להטיל בו מום בהיתר, אינו חשוד שישקר לומר שנפל בו מום קבוע, כדי שישחטו באיסור.

כל אדם נשאל על טהרותיו

כל אדם נאמן לומר על חולין שלו שהם טהורים, שכן, מאחר שאם באמת הם טמאים, אינו מפסידם, ויכול לאוכלם בימי טומאתו, אינו מרוויח בכך שאומר שהם טהורים, ואין לחוש שהוא משקר.

סליק פרק עד כמה ישראל חייבין

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין

דף לא

אופן מכירת רוב פסולי המוקדשים

רוב בהמות קדשים שהיו ראויות להקרבה, ונפל בהן מום, [=פסולי המוקדשים], אינן קרבות, אלא נפדות, ובכסף הפדיון מביאים בהמה אחרת לאותו קרבן, ואם כן, מאחר שכסף הפדיון עומד לצורך הקרבה לגבוה, בכך שתימכר הבהמה הראשונה ביותר, יש רווח והנאה הקדש, ולכן, אף על פי שזלזול הוא לבהמת הקדש שתימכר [=תיפדה] כבהמת חולין, היתירו למכור [=לפדות] את הבהמות הללו בשוק, כמו בהמות חולין, וכמו כן, מהטעם הזה, אף שזלזול הוא לבהמה שהיתה בהמת קדשים שתישחט ותימכר כבהמת חולין, היתירו לקונה [=הפודה] שישחט את הבהמה בשוק כבהמת חולין, וימכור בשרה במשקל כבשר חולין, כי רק על ידי זה שתימכר בשוק ויתירו למכור לשוחטה ולמכור בשרה בשוק ובמשקל, יקפצו עליה קונים, ויוכלו לקבל

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לא

עבורה את המחיר המרבי.

מי מותר למכור את הבכור

ישראל שנולד לו בכור בהמה טהורה בעדרו, אסור לו למוכרו, שנאמר, "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה", אלא נותנו לכהן.

אבל כשהוא ביד הכהן, כשנפל בו מום, ואינו עומד להקרבה, כשם שהכהן רשאי לאוכלו בכל מקום, ולהאכילו למי שירצה, כמו כן הכהן רשאי למוכרו למי שירצה, [בין כשהוא חי ובין כשהוא שחוט], והדמים שלו.

אופן מכירת בכור

כבר נתבאר שבכור שנפל בו מום, ונפסל מהקרבה, הכהן רשאי למוכרו לכל אדם, ודמיו ניתנים לכהן לעשות בהם מה שירצה, ומאחר שדמיו אינם ניתנים לצורך גבוה, אלא לצורך הדיוט, לא התירו לזלזל בו במכירתו למוכרו כחולין, ולכן אין מוכרים אותו בשוק אלא בבית, ואין מוכרים אותו במשקל אלא באומד, [ודווקא לשוקלו במאזנים כנגד משקולת אסור, אבל מותר לשוקלו במאזנים כנגד בשר חולין אחר שמשקלו כבר ידוע לו], ואף על פי שבכך אינו נמכר במחיר המרבי, עדיף שהכהן יפסיד מדמיו, ולא יזלזלו בו במכירה.

מי מותר למכור מעשר בהמה

בעניין מעשר בהמה נאמר, "וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְיָרְנוּ וְאִם הָמָר יִמְיָרְנוּ וְהִיא הוּא וְתִמְוָרְתָּהּ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל", ואמרו חכמים שמעשר בהמה אף שהוא לבעליו, [כשהוא תם, הם מקריבים אותו, ואוכלים בשרו. וכשהוא בעל מום, הם אוכלים אותו בכל מקום, ומאכילים אותו למי שירצו], מכל מקום אינו נמכר לאחרים, לא תם ולא בעל מום, לא חי ולא שחוט. [ובדף ל"ב יתבאר בעזה"י מאיזה כתוב דין זה למד].

< מתוך דברי אביי נראה, שדין זה, שאין מוכרים את המעשר, לא חי ולא שחוט, הוא דין תורה, אלא שמדין תורה האיסור הוא על מכירת הבשר עצמו, אבל אין איסור במכירת העור והחלב והגיד והקרניים.

ולכן, כשהיה המעשר של יתומים, ואינם יכולים לאכול כולו, ואם לא יוכלו למוכרו יפסד ויסריח, הקלו חכמים, והתירו למכור עבורם את הבשר בהבלעה, כלומר ימכרו את הדברים המותרים, כעור וחלב וגידים וקרניים, ביוקר, כפי מה שהם שווים עם הבשר, ואת הבשר עצמו יתנו לקונה במתנה.

ודווקא ליתומים הקלו לעשות כן, אבל לגדול לא הקלו, כי מאחר שבאמת דמי העור והחלב והגידים והקרניים מועטים מאוד ביחס לדמי הבשר, כשמוכרים אותם בשווים ושווי הבשר, נמצא שנמכרים ביוקר כל כך לערכם, וניכר שבעצם עושה זאת בעבור הבשר, ולא משום שמוכר עור וגידים יקרים, והרי זה כמוכר את הבשר עצמו.

ולא התירו חכמים לגדול להבליע דמי איסור בהיתר, אלא כשאין הדבר ניכר, כגון הבא לקנות ארבעה מינים מעם הארץ בשביעית, שאסור לקנות ממנו אתרוג שנלקט בשביעית, כי דינו כדין פירות שביעית, ודמיו כדמי שביעית, ואין לתת דמי שביעית ביד עם הארץ, שמא לא יבער אותם בזמן, ושמא יעשה בהם סחורה, בזה התירו לקנות ממנו את הלולב בשווי הלולב והאתרוג, והאתרוג ינתן במתנה, כי מאחר שדמי האתרוג קלים הם, כשהם מובלעים בדמי הלולב, אין הדבר ניכר.

< אולם לדברי רבא ורב שמואל בר יצחק, מדין תורה לא נאסרה מכירת המעשר [אף כשהוא בעל מום], אלא כשהוא חי, אבל לאחר שחיטה, מדין תורה מכירתו מותרת.

- רבא למד דין זה מהכתוב האוסר את המכירה, "לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְיָרְנוּ וְאִם הָמָר יִמְיָרְנוּ וְהִיא הוּא וְתִמְוָרְתָּהּ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל", המקיש איסור תמורה לאיסור מכירת מעשר, ללמד, שכשם שאין התמורה האסורה אלא מחיים, כך אין המכירה אסורה אלא מחיים, אבל לאחר מיתה המכירה מותרת.

- ורב שמואל בר יצחק [בדף ל"ב] למד דין זה, מהכתוב האמור בעניין פסולי המוקדשים, "וְכָל אֹתוֹת נִפְשָׁהּ וְתִזְבַּח וְאֶכְלָתָּ בָּשָׂר כְּבָרֶכֶת ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יֹאכְלֻנוּ כַּצִּבִּי וְכַצֵּיל", המלמד על פסולי מוקדשים המותרים בהנאה [של מכירה] רק אחר זביחה, ועל כרחך הכוונה למעשר, כי שאר פסולי המוקדשים מותרים בהנאה [של מכירה] גם

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לב

מחיים אחר פדיונם, ומכאן, שהכתוב האוסר מכירה של מעשר, אינו אוסר אלא בעודו חי, אבל אחר מותו המכירה מותרת.

ומכל מקום, אף על פי שמדין תורה לא נאסרה מכירת המעשר אלא מחיים, **חכמים אסרו את מכירת בשרו אף אחר שחיטה**.

ודווקא לגדולים אסרו את מכירת הבשר אחר השחיטה, אבל על היתומים הקלו להעמיד הדין כדין התורה, והם מותרים למכור את בשר הבכור כדרכו. [וכך העמיד רב ששת את משנתנו המדברת במכירת מעשר בהמה].

ואף לגדולים לא אסרו אחר השחיטה אלא את מכירת בשרו, שהוא עיקרו של המעשר, אבל מכירת עורו וחלבו וגידיו וקרניו מותרת, ולפיכך הגדולים יכולים למכור את המעשר בהבלעה, כלומר ימכרו את הדברים המותרים, כעור וחלב וגידים וקרניים, ביוקר, כפי מה שהם שווים עם הבשר, ואת הבשר עצמו יתנו לקונה במתנה.

אופן מכירת מעשר בהמה

נתבאר שיש אופנים שבהם מותר למכור בשר מעשר בהמה בעל מום אחר השחיטה, ודמיו ניתנים לבעלים לעשות בהם מה שירצה, ומאחר שדמיו אינם ניתנים לצורך גבוה, אלא לצורך הדיוט, לא התירו לזלזל בו במכירתו למוכרו כחולין, ולכן אין מוכרים אותו בשוק אלא בבית, ואין מוכרים אותו במשקל אלא באומד, ואף על פי שבכך אינו נמכר במחיר המרבי, עדיף שהבעלים יפסידו מדמיו, ולא יזלזלו בו במכירה.

יש לומר שמועה משמו של מי שאמרה

במשנתנו מבואר, שמעשר בהמה נמכר שלא בשוק ולא במשקל. ומתחילה, כשרב ששת למד משנה זו בערב, הוא התקשה בדבר, הלא אמרו חכמים שמעשר בהמה אינו נמכר כלל, ואם כן, איך שנינו שהוא נמכר שלא בשוק ושלא במשקל. ולבסוף, בהשכמת הבוקר יישב זאת, שהמשנה מדברת במעשר בהמה של יתומים, שמותר למוכרו, [כדעת רבא].

רב אידי סריסו של רב ששת שמע ממנו יישוב זה, והלך ואמרו בבית המדרש, ולא אמרו משמו של רב ששת.

שמע זאת רב ששת, והקפיד על כך, ואמר, מי שעקץ ונשך אותי, שלא אמר השמועה משמי, יעקצנו עקרב, כלומר יהא בנידוי.

והסיבה שרב ששת הקפיד, שיאמרו דברי תורתו בשמו, היא, משום שטוב לו לאדם שיאמרו שמועותיו משמו, כמאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, שכל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות [=נעות] בקבר [והנאה היא לו שדומה כחי].

וביאר רבי יצחק בר זעירי, שדבר זה למד מהכתוב, "וְחִפְּךָ כִּי יֵינן הַטֹּב הוֹלֵךְ לְדוֹדֵי לְמִישְׁרֵי דוֹבֵב שְׁפִתֵי יְשָׁנִים", המקיש כומר של יין טוב של ענבים, לשפתי ישנים, ללמד, שכשם שהכומר הזה, כיון שאדם נוגע בו, דובב, אף תלמידי חכמים, כיון שאדם אומר דבר שמועה מפיו, דובבות שפתיו בקבר.

ואמר רב יהודה אמר רב, שעל זה ביקש דוד המלך כשאמר, "אֶגְוֶרָה בְּאֶהְלֶךְ עוֹלָמִים", כלומר יאמרו דבר שמועה מפיו, ועל ידי זה אחשב כמי שגר לפניך בשני עולמים.

דף לב

הבלעת דמי בשר מעשר במכירת עצמותיו

לעיל נתבאר, [שלדעת רבא], אף שאסור [לגדול] למכור בשר מעשר בהמה, מותר להבליע את דמי הבשר במכירת העור והחלב והגידים והקרניים, למוכרם ביוקר, כמחירם עם הבשר, והבשר ינתן במתנה.

ולהלן יתבאר, האם מותר להבליע את דמי הבשר גם במכירת העצמות, על ידי שימכור את העצמות ביוקר, כמחיר עצמות ובשר, ואת הבשר יתן במתנה.

א. בבהמה דקה.

– לכל הלשונות, אין מבליעים את דמי הבשר במכירת העצמות, כי העצמות אינן ראויות לכלום, ואינן נמכרות, ואיך יבליע בהן דמי הבשר.

ב. בבהמה גסה.

– ללשון שני, אף שעצמות בהמה גסה קשות,

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לב

וראויות לעשות מהן קת לקרדום וגרון, לא בכל מקום ניתן להבליע במכירתן את דמי הבשר, אלא, **במקום שלמעשה עושים מהן קתות, ורגילים למוכרם לכך, ניתן להבליע את דמי הבשר במכירתם, אבל במקום שלמעשה אין עושים מהן קתות, מאחר שאין רגילים למוכרם לכך, לא ניתן להבליע את דמי הבשר במכירתם.**

– ומלשון ראשון משמע, שמאחר שראויות העצמות הללו לעשות מהן קתות, בכל מקום ניתן למוכרם, ולהבליע את דמי הבשר במכירתם, ואף במקום שאין רגילים למוכרם, כי למעשה ראויות הן להימכר, ולעשות מהן קתות. [ומיהו יתכן שאין מחלוקת בין הלשונות. ויל"ע בדבר].

מניין שמעשר בהמה אינו נמכר

א. [ביאור רב חנינא אמר רב ורב דימי אמר רבי יוחנן] דין זה למד בגזרה שווה מחרמים.

בעניין מעשר בהמה נאמר "וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'". לא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְרְנוּ וְאִם הָמָר יִמְרְנוּ וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ **לֹא יִגָּאֵל**", **וכן נאמר בעניין חרמים** "אֲדָּהּ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם אִישׁ לַה' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאָדָם וּבְהֶמָּה וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא לַה'", **ויש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שחרמים אינם נמכרים, שנאמר בהם, "לֹא יִמָּכֵר", כך מעשר בהמה אינו נמכר.**

אלא שכלל בידינו, שכשדין למד בגזרה שווה, אם המילים שמהן אנו למדים גזרה שווה אינן מופנות לצורך גזרה שווה בלבד, [ומלמדות דברים נוספים], ניתן להשיב על הגזרה שווה, ולדחותה על ידי קושיה, ואם כן, בדין הנ"ל, אם לא תהא הגזרה שווה מופנית לצורך לימוד איסור מכירה, יש להשיב עליה, שכן חרמים חמורים ממעשר בהמה, שהם חלים על כל דבר, אף על קדשים, [ונותן לכהן כפי טובת הנאה שיש לו בקדשים], ויכול אדם להחרים כל עדרו, מה שאין כן מעשר בהמה, שאינו חל על קדשים, ואין אדם עושה כל עדרו מעשר, [אלא רק עשירית מעדרו]. ולפיכך יש להראות, שהמילים שמהן אנו למדים גזרה שווה זו, לא נכתבו אלא לצורך גזרה שווה, ולא נצרכו ללמד דין נוסף.

- **מתחילה רצו לומר, שהמילים, "וְלֹא יִגָּאֵל", האמורות בדין חרמים, מופנות לגזרה שווה בלבד, כי אינן נצרכות ללמד על כך שאין לחרמים פדיון, משום שדין זה, שאין לחרמים פדיון, ניתן ללומדו בבניין אב ממעשר בהמה, שכן, כשם שמעשר בהמה שהוא קדוש, אין לו פדיון, כך חרמים שהם קדושים, לא יהא להם פדיון.**

אולם דחו זאת, כי ניתן לדחות בניין אב זה, משום שמצד אחד מעשר בהמה חמור מחרמים, שמעשר בהמה מקדש לפניו ולאחריו, [שהקורא לתשיעי או לאחד עשר עשירי, הרי אלו מתקדשים], מה שאין כן חרמים, שאין מתקדשים אלא הם עצמם.

- **שוב רצו לומר, שבאמת המילים "וְלֹא יִגָּאֵל" האמורות בדין חרמים, הן מופנות לגזרה שווה בלבד, ואינן נצרכות ללמד על כך שאין לחרמים פדיון, משום שדין זה, שאין לחרמים פדיון, ניתן ללומדו בבניין אב מבכור, שכן, כשם שבכור שהוא קדוש, אין לו פדיון, כך חרמים שהם קדושים, לא יהא להם פדיון.**

אולם דחו זאת, כי ניתן לדחות גם בניין אב זה, משום שמצד אחד בכור חמור מחרמים, שבכור קדושתו מרחם, מה שאין כן חרמים, שאין מתקדשים מרחם.

- **ולמסקנה אמרו, שהמילים "לֹא יִגָּאֵל", האמורות בדין מעשר בהמה, הן מופנות לגזרה שווה בלבד, ואינן נצרכות ללמד על כך שאין למעשר בהמה פדיון, משום שדין זה, שאין למעשר בהמה פדיון, ניתן ללומדו בגזרה שווה מבכור, שנאמר בעניין מעשר בהמה, "וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'", וכן נאמר בעניין בכור, "וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֵם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּהּ הַזָּכָרִים לַה'", ויש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שאין פדיון לבכור, [שנאמר בו "אֲדָּהּ בְּכֹר שׂוֹר אוֹ בְּכֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכֹר עֹז לֹא תִפְדֶּה"], כך אין פדיון למעשר בהמה, [וגזרה שווה זו מפנית היא, שכן, מאחר שנאמר בעניין הבכור, "כָּל פֶּטֶר רָחֵם לַה'", למה היה צריך לכתוב גם "וְהַעֲבַרְתָּ"], ומעתה הכתוב "לֹא יִגָּאֵל" האמור בעניין מעשר, אינו נצרך ללמד שלמעשר אין פדיון, אלא ללמד גזרה שווה מחרמים, שמעשר אינו נמכר.**

סיכום האמור כאן הוא כך : (א) לעניין חרמים נאמר גם איסור מכירה, [לא ימכר] וגם איסור

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לב

גאולה ופדיון [ולא יגאל]. (ב-ג) לעניין מעשר, וכן לעניין בכור, בכל אחד מהם נאמר רק איסור גאולה ופדיון [במעשר נאמר "לא יגאל" ובבכור נאמר "לא תפדה"]. ומאחר שבכור ומעשר למדים זה מזה בגזרה שווה, נמצא שדי לכתוב באחד מהם איסור גאולה ופדיון, והכתוב האמור בחבירו מיותר הוא, ללמוד בגזרה שווה מאיסור גאולה האמור בחרמים, שכשם שחרמים אסורים גם במכירה, כך גם הוא יהיה אסור גם במכירה. **ומבואר בגמרא, שהסיבה שאנו אומרים שאיסור פדיון של מעשר למד בגזרה שווה מאיסור פדיון האמור בבכור, וממילא לעניין מעשר נפנה הכתוב לגזרה שווה מחרמים, ללמד שאינו נמכר, ואין הדבר בהיפוך, כלומר שאיסור פדיון של בכור יהא למד בגזרה שווה מאיסור פדיון האמור במעשר, וממילא לעניין בכור יהא הכתוב נפנה לגזרה שווה מחרמים, ללמד שאינו נמכר, כי מסתבר יותר ללמוד גזרה שווה מעשר מחרמים, שבהם נאמר הפדיון בלשון שווה [גאולה], ולא ללמוד גזרה שווה בכור מחרמים, שלא נאמר בהם הפדיון בלשון שווה [בזה נאמר פדיון ובזה גאולה].**

ואין לומר, שאחר שלמדנו איסור מכירה במעשר בהמה, יהא בכור למד ממנו בגזרה שווה, "העברה" "העברה", כי באיסור מכירה האמור בחרמים נאמר מיעוט "הוא", למעט דבר אחר שלא יהא בו איסור מכירה, והוא בכור.

ב¹. [ביאור רבא לפי הפירוש ששמע רש"י] דין זה למד בגזרה שווה מחרמים.

אכן, דין זה, שמעשר בהמה אינו נמכר, למד בגזרה שווה מדין חרמים, אבל המילים, "ולא יגאל", האמורות בדין חרמים, הן המופנות לגזרה שווה בלבד, ואינן נצרכות ללמד על כך שאין לחרמים פדיון, שהרי כל זמן שהחרמים ביד המחרים, הרי הם כהקדש גמור, שנאמר, "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא לַה'", ויש ללמוד מכאן, שאפילו בא לפדותם, הם קדושים ואינם פדויים, ולאחר מכן כשהגיעו ליד הכהן, הרי הן כחולין גמורים, שנאמר, "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָךְ יְהִיָּה", ואם כן לא בא הכתוב, "וְלֹא יִגָּאֵל" ללמד דבר לעניין פדיון, אלא ללמד גזרה שווה, שכשם שאין חרמים נמכרים, כך מעשר בהמה אינו נמכר.

ואין לומר, שגזרה שווה זו תלמד גם על הבכור שאינו נמכר, כי נאמר בעניין חרמים מיעוט "הוא", ללמד שיש מי שאינו כחרמים, והוא כן נמכר. ואם כן, מצד אחד יש גזרה שווה ללמד על דבר נוסף שאינו נמכר כחרמים, ומצד שני יש מיעוט ללמד על דבר אחר שנמכר ואינו כחרמים, ומסתבר שמעשר בהמה הוא הלמד מחרמים, כי בשניהם נאמר הפדיון בלשון גאולה, ואינם כבכור, שבו נאמר לשון פדיון.

ב². [ביאור רבא לפי הפירוש שנראה לרש"י] דין זה למד באם אינו עניין לחרמים תנהו למעשר בהמה.

דין זה, שמעשר בהמה אינו נמכר, למד מהכתוב האמור בעניין חרמים, "לא ימכר", שאי אפשר לקיימו לעניין חרמים, שכן כל זמן שהחרמים ביד המחרים, הרי הם כהקדש גמור, שנאמר, "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא לַה'", ויש ללמוד מכאן, שאפילו בא למוכרם אינו יכול וקדושים הם, ולאחר מכן כשהגיעו ליד הכהן, הרי הן כחולין גמורים ורשאי למוכרם, שנאמר, "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָךְ יְהִיָּה", ואם כן, אם אינך יכול להעמיד את הכתוב, "לא ימכר", לעניין חרמים, תנהו לעניין מעשר בהמה, ומכאן שמעשר בהמה אינו נמכר.

ואין לומר, אם אינך יכול להעמיד את הכתוב לעניין חרמים, תנהו לעניין בכור. כי מסתבר שהכתוב שאינו עומד בחרמים, יעמוד במעשר, שנאמר בו לשון גאולה כמו שנאמר בחרמים, ולא לעניין בכור, שנאמר בו לשון פדיון.

ג. [ביאור רבא] דין זה למד מהכתוב "לא יגאל" האמור בעניין מעשר בהמה עצמו.

דין זה, שמעשר בהמה אינו נמכר כשהוא חי, למד מהכתוב האמור בו, "וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֶשְׂרִי יְהִיָּה קֹדֶשׁ לַה'. לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְרְנוּ וְאִם הָמָר יִמְרְנוּ וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יְהִיָּה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל", שכן מתוך שהוקש איסור גאולה לתמורה, יש ללמוד, שכשם שאין תמורה אלא מחיים, כך אין איסור גאולה האמור כאן אלא מחיים, אבל אחר שחיטה הוא נגאל.

ומתוך כך שלמדנו שרק מחיים אין המעשר נגאל, אבל אחר מיתה הוא נגאל, על כרחך גאולה האמורה כאן היא מכירה.

שכן, לעניין פדיון, שבו המעות נתפסות

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לב

בקדושה תחת הדבר הנפדה, **ככל שהקדושה גדולה, יש סברא גדולה יותר שיהא בו פדיון**, כי קדושה חזקה ראויה להיתפס יותר במעות הפדיון, אבל כשהקדושה קלה, אינה נתפסת במעות, ואין כאן פדיון.

ולעניין מכירה הסברא הפוכה, כי מכירה היא מעשה של חול, **וככל שהקדושה גדולה יותר, סברא גדולה היא שלא יהא מותר למכור** כמעשה חול, ורק כשהקדושה פחותה, יתכן שתהא המכירה מותרת.

ואם כן, בזה, שאמרה תורה, שהגאולה אסורה מחיים, כשהקדושה מרובה, ומותרת אחר שחיטה, כשהקדושה מועטת, על כרחך כוונת התורה למכירה, ומכאן, שבחיי המעשר מכירתו אסורה, [ורק אחר השחיטה מותר למוכרו מהתורה].

והסיבה שאמרה תורה דין זה בלשון גאולה, ללמד, שגם פדיון אין למעשר, [ואף מחיים, וכל שכן לאחר שחיטה].

מי מותר לאכול בשר בכור תם שקרב למזבח

בכור תם קרב למזבח, ובשרו נאכל **לכהנים בלבד**, שנאמר, "אֵדָּ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֶז לא תִּפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֻלְבָּם תִּקְטִיר אֵשָׁה לַיהוָה נִיחַם לֵה'. וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ כִּפְּזָה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לָךְ יִהְיֶה", הרי שבשר הבכור דינו כחזה ושוק של שלמים, וכשם שחזה ושוק של שלמים נאכלים לכהנים, כך בשר הבכור נאכל לכהנים.

דפים לב – לג

מי מותר לאכול בשר בכור

בעל מום שנשחט במדינה

בכור בעל מום נשחט במדינה בכל מקום ונחלקו חכמים מי מותר לאוכלו.

לדעת בית שמאי – מאחר שנאמר בעניין בשר הבכור, "וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ כִּפְּזָה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לָךְ יִהְיֶה", הרי זה מלמד שלעולם בשר הבכור דינו כחזה ושוק של שלמים, וכשם שחזה ושוק של שלמים נאכלים לכהנים, כך **בשר הבכור נאכל לכהנים בלבד**, ואפילו הבכור בעל מום. אלא מאחר שלעניין בכור בעל מום נאמר "וְכִי יִהְיֶה בוֹ מוֹם פֶּסֶחַ אוֹ עֹר כֹּל מוֹם רָע לא תִּזְבְּחוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ. בִּשְׂעָרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמֶא וְהַטְּהוֹר יִחָדּוּ כַּצְּבִי וְכֹאֲלִי", הרי זה מלמד שבכור בעל מום נאכל **גם לכהנים טמאים, ולא רק לכהנים טהורים. ומכל מקום, דווקא לכהנים טמאים טומאת מגע**, [כלומר שנטמאו על ידי נגיעה בטומאה], הוא נאכל, **אבל אינו נאכל לכהנים טמאים שטומאה יצאה מגופם**, כנידה וזב, שטומאתם חמורה יותר, שכן מצינו גם לעניין פסח, שחילקה תורה בין טמאים שטומאה יוצאה מגופם שאסורים לאכול מפסח הבא בטומאה, לבין טמא מת, שהוא טמא מגע, ומותר לאכול פסח הבא בטומאה.

ולדעת בית הלל אליבא דתנא קמא בברייתא – מאחר שנאמר בעניין אכילת בכור בעל מום, "בִּשְׂעָרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמֶא וְהַטְּהוֹר", ללמד, שאפילו טמאים אוכלים אותו, כל שכן שגם זרים [=ישראלים] אוכלים אותו, שכן לעניין אכילת קדשים, ישראל עדיף על כהן טמא, שכן כהן טמא אינו אוכל שום קדשים, וישראל אוכל בשר קדשים קלים, ואם התירה תורה את הבכור לטמא, ודאי **מותר הוא גם לישראל, [בין טהור בין טמא]**. [ומהכתוב "וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ כִּפְּזָה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לָךְ יִהְיֶה", אין ללמוד שבכור בעל מום אינו נאכל לישראל, כי הכתוב הזה אינו מדבר בבכור בעל מום, אלא בבכור תם בלבד]. ומאחר שהתירה תורה אכילת הבכורה לטמאים, ולא חילקה בין טמא לטמא, כל הטמאים בכלל ההיתר, **אף אלו שטומאה יוצאה מגופם**, ואין ללמוד ממה שחילקה תורה לעניין פסח, בין אלו שטומאה יוצאה מגופם, לבין טמאי מגע, כי לעניין פסח נאמר בפרוש, "וְדָבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טֶמֶא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָקָם אוֹ לְדֶרֶתֵיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לֵה'", ללמד, שרק טמא מת אוכל ממנו כשבא בטומאה, ולא שאר טמאים, אבל לעניין הבכור נאמר סתם, "הַטֶּמֶא", וכל הטמאים בכלל. **ומכל מקום, דווקא לכל ישראל, בין טמאים ובין טהורים מותר לאכול מן הבכור, אבל לגוים אסור לאכול ממנו.**

ולדעת בית הלל אליבא דמשנתנו שהיא כדעת רבי עקיבא – הבכור נאכל גם לגוים, שנאמר בו, "בִּשְׂעָרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמֶא וְהַטְּהוֹר יִחָדּוּ כַּצְּבִי וְכֹאֲלִי", ללמד, שכשם שצבי ואיל נאכלים אף לגוים, כך

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לג

גם הבכור נאכל אף לגוים. [אולם לדעת תנא קמא בברייתא, הכתוב "פֶּצְבִּי וְקֹאֲלִי", לא בא ללמד על היתר אכילה לגוים, אלא ללמד דבר אחר. שכן שלושה פעמים נאמר בפרשת ראה "פֶּצְבִּי וְקֹאֲלִי", ובאים הם ללמד שלושה דברים. (א) את הדין של רבי יצחק ורבי יאשיה. (ב) את הדין של רבי אלעזר הקפר [שהוקשו חיות לבהמות, ללמד, שחיות טעונות שחיטה כבהמות]. (ג) שפסולי המוקדשים דינם כצבי ואיל ופטורים מן הבכורה. אבל אין כתוב מיותר, ללמוד ממנו היתר אכילת בכור לגוים].

דף לג

חטאת בעלת מום שנפדית

מי שמחויב קרבן חטאת, והפריש שתי בהמות לצורך חובתו, [שאם ייפול מום באחת, תהא חברתה לאחריות], ונפל מום באחת, אם יקריב את התמימה, בלא לפדות את חברתה, בשעה שיזרק דמה של תמימה, ויתכפרו הבעלים, שוב לא יוכל לפדות את חברתה, כי הלכה למשה מסיני, שחטאת שנתכפרו בעליה, [נאסרת, ויש כונסה לחדר בלא מזון, והיא] מתה, ולכן, תחילה יש לפדות את בעל המום, ולאחר מכן להקריב את התמימה.

ולדעת תנא קמא בברייתא – לא די בכך שיפדו את בעלת המום קודם שיתכפרו הבעלים בזריקת דם התמימה, כי גם אחר הפדיון, עדיין היא נידונית כחטאת, ואם עתה יתכפרו בעליה בתמימה, היא תאסר, ורק אחר שחיטתה פוקעת ממנה קדושת חטאת לגמרי, ושוב אינה נאסרת כשיתכפרו בעליה, ולכן תחילה יש לשחוט את בעלת המום הפדויה, ורק אחר כך להקריב את התמימה.

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – אף אחר שחיטת בעלת המום, כל זמן שהיא קיימת, היא נידונית כחטאת, ולכן כל זמן שהיא בעולם, אפילו נתבשלה כבר בקדירה, כשיתכפרו בעליה בתמימה, היא תאסר, ולכן, תחילה יש לאכול את כל בשר בעלת המום, ורק אחרה כך להקריב את התמימה.

וראה הערה .

מתי אין מרגילים

הרוצה לעשות מעור הבהמה מפוח לנפחים או נוד למוכרי דבש ושמן מפשיטו בשלמות דרך רגליו [כלומר מפשיט והולך מן הצואר ועד הרגלים ויוצא שלם] ומלאכה זו נקראת הרגלה [מלשון רגלים] ומבואר בברייתא שיש זמן ובהמות שההרגלה אסורה בהם. ואלו הם:

א. אין מרגילים ביום טוב.

ביום טוב מותר לעשות מלאכות לצורך אוכל נפש, ובכלל זה שחיטה, והפשטת העור, שהם חלק מהכנת המאכל לאכילה.

ומכל מקום לא הותרו המלאכות אלא לצורך יום טוב, אבל מה שאינו לצורך יום טוב, אסור, ומאחר שהפשטת העור דרך הרגלה היא טרחה יתירה, ואין הדבר לצורך יום טוב, [כי העור אינו ראוי לעשות ממנו כלי ביום טוב], אסור לעשות זאת ביום טוב.

ד. אין מרגילים בקדשים.

אף על פי שעור הקרבנות ניתן לכהנים, ודינו כחולין אצלם, לעשות ממנו כל דבר, אסור להפשיט את הקרבנות דרך הרגלה, לעשות מן העור מפוח או נוד, כי העושה כן, חס על העור, שיופשט שלם, וכדי שלא יחתך העור, הוא מסיר עמו מעט מן הבשר, והרי זה מבזה קדשים.

ב. אין מרגילים בבכור.

לדברי רב חסדא – דין הברייתא, שאין מרגילים בבכור בעל מום, הוא רק כדעת בית שמאי, האומרים, שבכור בעל מום בקדושתו עומד, [שאינו נאכל לזרים או לטמאים שטומאה יוצאת מגופם, כפי שנתבאר לעיל], ולכן כשם שאין מרגילים בקדשים, ובכלל זה בבכור תם, כך אין מרגילים בבכור בעל מום שקדושת תמות עליו. אבל לשאר החכמים, אף לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, האומר, שחטאת בעלת מום שנפדית, בקדושתה עומדת, [ונאסרת כשיתכפרו בעליה באחרת], יתכן שמודה הוא, שבכור בעל מום אינו עומד בקדושתו, ומותר להרגילו, כי יש לחלק בין שאר קדשים שנפל בהם מום, שקדושתם חמורה, שכן בני פדיון הם, ולכן גם אחר הפדיון קדושתם עליהם, לבין בכור שקדושתו קלה, שאינו בר פדיון, ולכן אחר שנפל בו מום יהא מותר להרגילו.

ולדברי מערבא משמיה דרבינא – דין הברייתא

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לג

שאין מרגילים בבכור בעל מום, הוא כדברי הכל, אף כדעת האומרים, שבכור בעל מום אינו קדוש כתם, ונאכל לזרים ולגוים, והסיבה שאסור להרגילו, מפני שבזיון גדול הוא, שנראה כעובד עבודה בקדשים, שמוכר העור לצורך מפוח, כשהוא עדיין על הקדשים.

וכן לדברי רבי יוסי בר אבין – דין הברייתא, שאין מרגילים בבכור בעל מום, הוא כדברי הכל, והסיבה שאסור להרגילו, שמא יגדל ממנו עדרים עדרים, שאם יהא מותר להרגילו, יבוא להשהותו מלשחוט, עד שימצא בני אדם המבקשים עורות שלימים, ובין כך ובין כך יבוא בו לידי תקלה בגיזה ועבודה.

ג. אין מרגילים בפסולי המוקדשים.

לדברי רב חסדא – דין הברייתא, שאין מרגילים בהמות קדשים שנפל בהן מום ונפדו, הוא רק כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, האומר, שקרבן בעל מום שנפדה, בקדושתו עומד אף אחר שנשחט, ולכן כשם שאין מרגילים בקדשים שלא נפדו, כך אין מרגילים בקדשים שנפדו. אבל לשאר החכמים, אף לדעת בית שמאי, האומרים שבכור בעלת מום בקדושתו עומד, יתכן שמודים הם, שפסולי המוקדשים שנפדו אינם עומדים בקדושתם, ומותר להרגילם כי יש לחלק ביניהם לבין בכור שהבכור קדושתו חמורה שהיא מרחם, ולכן גם אחר שנפל בו מום קדושו עליו, מה שאין כן פסולי המוקדשים שקדושתם קלה שאינה מרחם, ולכן אחר שנפל בהם מום ונפדו, יהא מותר להרגילם.

ולדברי מערבא משמיה דרבינא – דין הברייתא, שאין מרגילים בפסולי המוקדשים שנפדו, הוא כדברי הכל, והסיבה שאסור להרגילו, מפני שבזיון גדול הוא, שנראה כעובד עבודה בקדשים, שמוכר העור לצורך מפוח, כשהוא עדיין על הקדשים.

וכן לדברי רבי יוסי בר אבין – דין הברייתא, שאין מרגילים בפסולי המוקדשים, הוא כדברי הכל, והסיבה שאסור להרגילם, שמא יגדל מהם עדרים עדרים, שאם יהא מותר להרגילם, יבוא להשהותם מלשחוט, עד שימצא בני אדם המבקשים עורות שלימים, ובין כך ובין כך יגדל עדרים מפסולי המוקדשים, ויבוא בהם לידי תקלה בגיזה ועבודה.

בכור תם שאחזו דם

בכור תם של בהמה טהורה עומד להקרבה, ואינו מותר להישחט במדינה, אלא אם כן נפל בו מום קבוע בלא כוונה, אבל כל זמן שהוא תם וכשר להקרבה, אסור להטיל בו מום בכוונה, שנאמר, "כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", וקנסו חכמים את המטיל מום בכוונה, שלא יאכל הבכור על אותו המום, [ויש אומרים שקנסו שלא יאכל הבכור כלל כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך].

ונחלקו חכמים, מה דין בכור תם שאחזו דם, [=מין ממיני החולאים הבא על ידי ריבוי דם], שרפואתו היא, שיקיזו לו דם.

<< דעת רבי יהודה [במשנה ובברייתא], ודעת חכמים במשנה, שהיא דעת רבי מאיר בברייתא.

מעיקר הדין, בכור שאחזו דם, אסור להקיז לו דם במקום שההקזה עושה בו מום קבוע, [כגון לפגום אוזנו או שפתו], אבל מותר להקיז לו דם במקום שההקזה אינה עושה בו מום קבוע, [שפצע ההקזה מתרפא].

מתחילת הסוגיה היה נראה, שהסיבה, שלדעתם, מעיקר הדין אסור להטיל בו מום קבוע, כי לדעתם בכור שאחזו דם, אף על פי שהוא מסוכן בכך, מכל מקום, מאחר שמחלה זו ניתנת לרפואה, אינה מחשיבה את הבכור כמי שיש בו מום, ולכן דינו כדין בכור תם, שאסור להטיל בו מום.

אולם למסקנת הסוגיה, בכור שאחזו דם נחשב כבכור בעל מום, מאחר שלפי מצבו, בלא שיקיזו דמו, ימות, ואין לך מום גדול ממנו, ואף על פי שהוא נחשב כבכור בעל מום, לדעת רבי מאיר ורבי יהודה, אסור לעשות בו מום נוסף, כי בכתוב המלמד שאסור לתת מום בבכור, "כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", נאמר הריבוי, "כָּל", ללמד, שאף אחר שנפל בו מום, אסור לתת בו מום אחר.

< ולדעת רבי יהודה – כל זה מעיקר הדין, אבל למעשה, תקנו חכמים, שלא יקיזו דמו כלל, אף לא במקום שההקזה אינה עושה בו מום קבוע, והסיבה לכך, כי חכמים חששו, שאם יתירו לאדם להציל את בכורו, על ידי שיקיזו לו דם, במקום שההקזה אינה עושה בו מום קבוע, מתוך שהוא בהול להצילו בהיתר, שוב לא

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לג

ידקדק היכן הוא מקיז לו דם, ויבוא להקיז דם במקום שההקזה עושה בו מום קבוע, ולכן, מאחר שהקזה היא דבר שיכול לעשות בו מום קבוע, חכמים אסרו את ההקזה מכל וכל, ואפילו ימות הבכור בלא הקזה.

< ולדעת רבי מאיר – לא אסרו חכמים את ההקזה במקום שאינה עושה בו מום קבוע, כי אם חכמים היו באים לאסור את ההקזה לגמרי, היה מקום לחוש, שבעל הבכור, מתוך שהוא בהול על ממונו ההולך לאיבוד, לא ישמע להם, וילך להקיז לו דם, להצילו, ומאחר שכשנאסר בהקזה, לא שמע על חילוק מקומות בבכור, בין מקום שההקזה עושה מום קבוע למקום שאינה עושה מום קבוע, עתה כשיבוא להקיז, לא ידקדק היכן מקיז, ויבוא להקיז אף במקום שההקזה עושה מום קבוע, ונמצא שעל ידי האיסור שאסרו אותו חכמים בכל הקזה, יעבור על איסור תורה, שלא להטיל מום בבכור, ולכן, יש להניח את הדבר כדין תורה, ולהתיר לו להקיז במקום שההקזה אינה עושה מום קבוע, ועל ידי זה יקיז במקום המותר, ולא במקום האסור. [ואם עבר ועשה בו מום בהקזה הזו, לא ישחט הבכור על אותו המום].

<< ולדעת רבי שמעון [במשנה ובברייתא] וכן לדעת חכמים [בברייתא].

מעיקר הדין בכור שאחזו דם מותר להקיז דמו אף במקום שההקזה עושה בו מום קבוע.

< לדעת רבי שמעון [כפי שפירש רש"י במשנה] – הסיבה לכך שמותר להקיז דם הבכור שאחזו דם, אף כשההקזה עושה בו מום, היא, כי לדעתו, אף על פי שאסור להטיל מום בבכור גם כשאחזו דם, מכל מקום, כל זה כשמתכוון להטיל בו מום, אבל כשהתכוון לעשות דבר אחר, [=אין מתכוון], המעשה מותר, [שבכל מקום דעת רבי שמעון, שכל מה שאסרה תורה, לא אסרה אלא כשמתכוון לעשות את האיסור, אבל כשמתכוון לעשות דבר אחר, המעשה מותר], ולכן, זה שכוונתו להקיז דם כדי להציל הבכור שלא ימות, ואין כוונתו להטיל בו מום, מותר להקיז את דם הבכור, אף במקום שההקזה עושה בו מום, כי לא התכוון להטלת המום. [ולא נתבאר במשנה, מה דין הבכור, כשהטיל בבכור מום על ידי ההקזה, האם מעתה מותר להישחט במדינה או לא].

< ולדעת חכמים ורבי שמעון בברייתא [שכמותו פסק רב יהודה אמר רב] – הסיבה לכך, שמותר להקיז את דם הבכור שאחזו דם, אף כשההקזה עושה בו מום, כי לדעתם, לא אסרה תורה להטיל מום בבכור, אלא בעודו תם, שנאמר, "תָּמִים יְהִיָּה לְרִצּוֹן כָּל מוֹם לֹא יְהִיָּה בּוֹ", אבל בבכור בעל מום, מותר לתת מום אחר, ואם כן, בכור זה שאחזו דם, מאחר שלפי מצבו, בלא שיקיזו דמו, ימות, אין לך מום גדול ממנו, ואם כן, מותר להטיל בו מום נוסף, ולכן, אף כשההקזה עושה בו מום, אין בכך כלום, וההקזה מותרת, כי מותר לתת בבכור זה מום. [ומבואר בברייתא, שלדעת רבי שמעון, מאחר שנעשה בו מום על ידי ההקזה, אף שעתה סר ממנו המום הראשון, של אחיזת הדם שבא מעצמו, ואין בו אלא את המום של ההקזה, שנעשה על ידי האדם, הוא מותר באכילה, ואינו כבכור שנתנו בו מום בכוונה, שאינו נאכל על ידי אותו מום. אבל לדעת חכמים, אף שמותר לעשות בו מום בהקזה, אינו נאכל מחמת המום הזה, אלא כשיפול בו מום אחר].

מחמץ אחר מחמץ

איסור חימוץ האמור במנחות, הוא בכל אחד ממעשי המנחה, [לישה, עריכה, אפיה, וקישוף], ואפילו אם כבר נעשה אחד המעשים הללו בחמץ, [ובכך נפסלה המנחה], אסור לעשות מעשה נוסף בחמץ.

ודין זה, שבמנחות המחמץ אחר מחמץ חייב, למד, מתוך שנאמר האיסור "לא תַעֲשֶׂה חֻמֵץ", ולאחר מכן נשנה "לא תֵאָפֶה חֻמֵץ", ללמד שגם המחמץ אחר המחמץ חייב.

מסרס אחר מסרס

נאמר בעניין פסול הקדשים מחמת מום של סירוס, "וּמַעוּז וְנִתּוּת וְנִתּוּק וְכָרוּת לֹא תִקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ", ללמד שאסור לסרס בעלי חיים.

ומתוך שנאמר בכתוב הזה, "וּמַעוּז וְנִתּוּת וְנִתּוּק [לגמרי] וְכָרוּת [שהביצים כרותות אבל עודן תלויות בכיס]", אף שלכאורה לא היה צריך לכתוב "וְנִתּוּק" [לגמרי], שכן אם על "וְכָרוּת" [שאינו מנתק לגמרי] חייבים משום סירוס, כל שכן שעל

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לד

ניתוק גמור חייבים, והטעם שבכל זאת נאמר גם "זָכוּר" וגם "זָכוּר", ללמד, שחייבים על הניתוק אף אחר הכריתה, ומכאן שהמסרס חייב על הסירוס, אף על פי שסירס דבר שכבר נסתרס.

מטיל מום בקדשים שכבר יש בהם מום

נאמר "וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לַה' לִפְלֹא נֶגֶד אוֹ לַנִּדְבָה בַּבֶּקֶר אוֹ בַצֹּאן תִּתְּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", ללמד שאסור להטיל מום בקדשים.

לדעת רבי מאיר ורבי יהודה – הריבוי "כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", בא ללמד, שלא רק כשהוא תמים אין לתת בו מום, אלא אף אחר שנעשה בעל מום אין להטיל בו מום נוסף. וכל זה בעודם קדושים, אבל אחר שנפדו [מחמת המום], מותר להטיל בהם מום, שנאמר "תִּתְּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן", ללמד, שדווקא בעודם קדושים, [ונחשבים כדבר העולה לרצון], אסר הכתוב להטיל בהם מום.

ולדעת חכמים – הכתוב "תִּתְּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן", מלמד שאין איסור הטלת מום בקדשים אלא כשהם תמימים, אבל אחר שנפל בהם מום, מותר להטיל בהם מום אחר. והריבוי "כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", בא ללמד שמכל מקום בעודם תמימים לא רק בידו אסור להטיל בהם מום, אלא אף לגרום להם למום, כגון להניח בצק או דבילה על אוזן הבהמה, כדי שיבוא כלב וישך את האוזן, אסור.

חבית של תרומה שנפל בה ספק טומאה

תרומה טהורה נאכלת לכהנים, ויש להיזהר לשמור אותה בטהרתה, להניח אותה מכוסה, ובמקום מוצנע, שלא תיטמא, שנאמר "וְאִנִּי הִנֵּה נֹתְתִי לָךְ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוֹמַתִּי", ללמד שיש לשמור את התרומה.

ותרומה טמאה, נשרפת, אלא שמותרים הכהנים ליהנות ממנה דרך כילויה, כגון להדליק נר בשמן של תרומה טמאה, ולזלף יין תרומה טמאה.

ותרומה שיש בה ספק טומאה, כגון יין של תרומה, שספק אם ניטמא, הכהנים אינם יכולים לשתותו, שמא נטמא, ותרומה טמאה אסורה באכילה, וכמו כן אינם יכולים להנות ממנו דרך כילוי, כגון לזלפו, שמא לא נטמא, ואסור לכלות תרומה טהורה, אלא לאוכלה בלבד. ונחלקו חכמים מה דינו לעניין שמירתו בטהרה.

לדעת רבי אליעזר – אף על פי שאי אפשר לשתות את היין הזה, שהוא ספק טמא, יש להיזהר לשומרו שלא יטמא בוודאי, ולכן, אם היה מונח במקום גלוי, יניחנו במקום מוצנע, ואם היה מגולה, יכסנו.

ולדעת רבי יהושע – מאחר שעתה מחמת הספק אין היין ראוי לכלום, וכשיטמא בוודאי יהיה ראוי לכל הפחות לזילוף, אין לשמור עליו שלא יטמא, ומותר להניחו במקום שיטמא מהרה, כגון אם היה מונח במקום מוצנע, יניחנו במקום גלוי, ואם היה מכוסה, יגלנו.

ולדעת רבן גמליאל – אינו מוזהר עליו לעשות בו מעשה לשומרו בטהרה, ואינו מותר להניחו במקום שיטמא מהרה, אלא יניחנו כמות שהוא, אם היה מכוסה במקום מוצנע, ישאירנו שם, ואם היה מגולה במקום גלוי, ישאירנו שם.

דף לד

- מתחילה אמרו, שהסיבה שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בדין זה, היא, כי רבי אליעזר דורש בכל מקום את הכתוב כפי שהוא נקרא, [=יש אם למקרא], ומאחר שהציווי על שמירת התרומה, נקרא בלשון רבים, "מִשְׁמֶרֶת תְּרוֹמַתִּי", יש ללמוד, שיש שתי תרומות הטעונות שמירה, האחת היא תרומה טהורה, והשניה היא תרומה ספק טהורה ספק טמאה. ורבי יהושע דורש בכל מקום את הכתוב כפי שהוא נכתב, [=יש אם למסורת], ומאחר שהכתוב הזה נכתב בלשון יחיד, "מִשְׁמֶרֶת תְּרוֹמַתִּי", יש ללמוד, שלא נצטוו לשמור אלא תרומה אחת, היא תרומה טהורה. אולם דחו ביאור זה כי מבואר במקום אחר שגם לדעת רבי אליעזר יש אם למסורת.

- ולמסקנה אמרו, שלדברי הכל, הכתוב "מִשְׁמֶרֶת תְּרוֹמַתִּי" מלמד, שיש לשמור רק תרומה הראויה לך. ולפיכך דעת רבי יהושע, שכל שאינה ראויה, אף שהסיבה לכך היא מחמת ספק טומאה, שוב אינה טעונה שמירה. אולם דעת רבי אליעזר, מאחר שיתכן שייוודע

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לד

הדבר שלא נטמא [=שמא יבוא אליהו ויטהרנה]
ותהא ראויה, **יש לשומרה**, ורק כשבוודאי לא
תהא ראויה יותר שוב אין חיוב לשומרה.

"לא ימשל למכרה בבגדו בה"

בעניין אמה עבריה נאמר **"לא ימשל למכרה
בבגדו בה"** ללמד שיש אופן שאינה נמכרת
ונחלקו חכמים מהו האופן הזה.

לדעת רבי עקיבא [ולגרסת רבינו תם זו דעת רבי
אליעזר] – **אין אדם מוכר את בתו הקטנה
לאמה, אחרי שקידש אותה פעם אחת**, [וחזרה
אליו מן האירוסין, בגט או במיתת הבעל].

ולדעת רבי אליעזר [ולגרסת רבינו תם זו דעת רבי
עקיבא] – **אין אדם מוכר את בתו הקטנה
לאמה, אחרי שמכר אותה פעם אחת**, [וחזרה
אליו כשיצאה מהאדון בשש או ביובל או
במיתת האדון].

ולדעת רבי שמעון [המובאת במסכת קידושין] –
**אין אדם מוכר את בתו הקטנה לאמה, לא
כשקידש אותה פעם אחת, ולא כשמכר אותה פעם
אחת.**

[אבל לדברי הכל, אדם מקדש את בתו, כל זמן
שהיא ברשותו, בין אם קידש אותה פעם אחת, ובין
אם מכר אותה פעם אחת].

מכר תחילה		קידש תחילה		
ובא לקדש	ובא למכור שוב	ובא לקדש שוב	ובא למכור	
רשאי	רשאי	רשאי	אינו רשאי	רבי עקיבא
רשאי	אינו רשאי	רשאי	רשאי	רבי אליעזר
רשאי	אינו רשאי	רשאי	אינו רשאי	רבי שמעון

וסיבת המחלוקת הזו הוא, שרבי עקיבא סובר,
שפסוק שנכתב באופן אחד, ונקרא באופן אחר,
העיקר הוא אופן קריאתו, [=יש אם למקרא],
ומאחר שאנו קוראים **"לא ימשל למכרה בבגדו
בה"**, משמעות הקריאה **"בבגדו"** היא לשון בגד,
כלומר אחר שפרשו עליה בגד פעם אחת, שהוא
עניין קידושין, שוב אינה נמכרת לאמה. **ורבי
אליעזר סובר**, שהעיקר הוא אופן כתיבתו, [=יש
אם למסורת], ומאחר שכתוב **"לא ימשל למכרה
בבגדו בה"**, משמעות הקריאה **"בבגדו"** היא
לשון בגידה, כלומר אחר שבגד בה האב פעם
אחת ומכרה לאמה, שוב אינה נמכרת לאמה
פעם נוספת. ורבי שמעון סובר, שאם אפשר לקיים
את שני האופנים, שניהם עיקר.

קנס צורם אוזן בכור וקנס קוצץ בהרת

כבר נתבאר, שבכור נשחט ונאכל במדינה רק
כשנפל בו מום בלא כוונה, אבל אסור להטיל בו
מום בכוונה, [כגון לצרום אוזנם], שנאמר **"כל
מום לא יהיה בו"**. ומי שעבר על כך, והטיל מום
בבכור, אף שמעיקר הדין, מאחר שנעשה הבכור
בעל מום, מותר הוא להישחט במדינה, מכל
מקום קנסו אותו חכמים, שלא ישחט הבכור,
כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

וכן מי שיש בגופו נגע צרעת, הרי זה טמא, עד
שירפא הנגע, או עד שיקצץ ממנו בלא כוונה,
אבל אסור לאדם לקצוץ מגופו בכוונה נגע צרעת
[כגון בהרת], שנאמר, **"השמר בנגע הצרעת"**,
ומי שעבר על כך, וקצץ בהרתו, אף שמעיקר
הדין, מאחר שלמעשה עתה אין בו נגע, טהור
הוא, מכל מקום קנסו אותו חכמים, שלא נטהר
בכך, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

< קנסות אלו וטעמם כדעת רבי אליעזר.

מסברא, כשאנו באים לקנוס את הצורם אוזן
בכור, ואת הקוצץ בהרתו, יש לקנוס אותם,
שלא יועיל המעשה שעשו, כלומר אף שעל ידי
הצרימה יש בבכור מום, ואף שעל ידי הקציצה
אין בגוף המצורע בהרת, לא יועיל להם הדבר,
ועליהם להמתין עד שייפול בבכור מום אחר, או
עד שתהא למצורע טהרה אחרת, [כגון שייפול
בו נגע אחר שיוכל להיטהר ממנו].

אלא שאם היינו קונסים כך, הקנס היה מועיל
רק למנוע את קציצת הבהרת, אבל לא היה
מועיל למנוע את הטלת המום.

שכן זה שהיה רוצה לקצוץ בהרתו, היה יודע,
שאם לא יקצוץ אותה, כשירפא ממנו נגע זה,
יטהר, ולעומת זאת אם יקצוץ אותה, הרי כנגד
הרווח שיוכל להשיג שיטהרוהו, כשלא יגלו
שקצץ בכוונה, יוכל להפסיד, כשיגלו שקצץ
בכוונה, ולא יטהרוהו על ידי הקציצה, ויצטרך
להמתין עד שיהא בו נגע אחר, שיוכל להיטהר
על ידי הטהרה ממנו, ויתכן שלעולם לא יהא בו
נגע אחר, ונמצא טמא לעולם, ולכן על ידי הקנס
שלא תועיל לו הקציצה לטהרו, ימנע מלקצוץ.

אבל לעניין צורם אוזן בכור, אם היה הקנס

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לד

שלא יועיל המום הזה להתיר שחיטתו, לא היה הקנס מונע את הרוצה להטיל מום בבכורו, שכן אם לא היה מטיל בו מום, היה צריך להמתין עד שייפול בו איזה מום מעצמו, ואם כן, כשיעשה בו מום בכוונה, רק יוכל להרוויח, משום שאם לא יגלו שעשה את הדבר בכוונה, יתירו לו את הבכור מיד, ואם יגלו שעשה את הדבר בכוונה, לא יפסיד, אלא יצטרך להמתין עד שייפול בו מום אחר, כמו שהיה צריך להמתין עד עכשיו, ומאחר שבקנס זה שלא יועיל לו המום שהטיל בכוונה, לא היה נמנע מלהטיל בו מום, קנסו אותו קנס גדול יותר, והוא, שאם יעשה את הדבר בכוונה, לא יותר הבכור לעולם, אף אם ייפול בו מום אחר, כדי שידע, שאם יטיל מום בכוונה, הוא יפסיד.

ואם כן, לדעת רבי אליעזר, המטיל מום בבכור, מפסיד, שלא ישחט הבכור לעולם. והקוצץ בהרתו מפסיד, שאינו נטהר בקציצה, אבל יטהר כשיהיה בו נגע אחר. [ונסתפק רב פפא, האם מיד כשייוולד בו נגע אחר נטהר מן הראשון, או רק אחר שיטהר מן האחרון נטהר מן הראשון, ונפקא מינה למי שנראה לו נגע שני בשבעת ימי חופתו או ברגל, שאז אין רואים את הנגעים, ואינו טמא מחמת הנגע השני, ויש להסתפק אם כבר נטהר מן הראשון או לא].

< קנסות אלו וטעמם כדעת חכמים.

מסברא, כשאנו באים לקנוס את הצורם אוזן בכור, ואת הקוצץ בהרתו, יש לקנוס אותם, להחשיב את המעשה שעשו באיסור, כאילו לא נעשה כלל, וכאילו הבכור עודו תם, והבהרת עודה בגופו של המצורע.

ומאחר שלעניין הבכור, הקנס הוא שיחשב כבכור תם, כשייפול בו אחר כך מום אחר, ויחשב כבעל מום יהיה מותר לשוחטו במדינה.

אבל לעניין צרעת, מאחר שאנו מחשיבים את הבהרת כאילו עודה בגופו של המצורע, הרי זה טמא לעולם, אף אם ייוולד בו נגע אחר, ויטהר ממנו, כי מהבהרת הראשונה לא נטהר בכך שנרפא מנגע אחר, שכן אנו מחשיבים את הראשונה כאילו עודה בגופו, ולא סרה ממנו. [ורק אם תפרח הצרעת בכל גופו, יטהר בכך, כדין מי פרח הצרעת בכל גופו, כי לעניין זה, אף כשנחשיב את מקום הקציצה כאילו יש בו בהרת ראשונה עם זו שפרחה בו עתה, אין הדבר מונע את הטהרה, כי הפריחה של הנגע בכל הגוף מטהרת אותו].

ואם כן, לדעת חכמים, המטיל מום בבכור, מפסיד, שלא ישחט הבכור על אותו המום עד שייפול בו מום אחר. והקוצץ בהרתו מפסיד, שאינו נטהר ממנו לעולם.

במקום שקנסו מה הדין כשמת

א. קנס על מכירת עבד לגוי.

אסור לישראל למכור עבד [כנעני] לגוי כי עבד כנעני חייב במצוות כאשה וכשיהיה תחת הגוי ימנע ממנו לקיים ונמצא המוכר גורם לכך ומי שמכר עבדו לגוי, קנסו אותו חכמים שיפדנו [אפילו עד פי עשרה מדמיו] וישחררו. ונסתפקו חכמים במסכת גיטין, האם כשמת זה שמכר את העבד לגוי, עתה מוטל הקנס על הבן, וחייב לפדותו [מממון של אביו], או מאחר שהבן לא חטא במכירת העבד, לא קנסו אותו לפדותו.

ב. קנס על כוון מלאכה למועד.

מלאכת דבר האבד מותרת בחול המועד כשלא היה יכול לעשות הדבר קודם המועד, אבל אסור לכוון לכך, להניח מלאכתו עד המועד, ומי שכיוון מלאכתו למועד, קנסו אותו חכמים, שלא יעבוד, ויפסיד את הדבר. ונסתפקו חכמים במסכת מועד קטן, האם כשמת זה שכיוון מלאכתו למועד, עתה מוטל הקנס על הבן, ויפסיד הדבר, ולא יעבוד בו במועד, או מאחר שהבן לא חטא לכוון המלאכה למועד, לא קנסו אותו.

ג. קנס על הטלת מום בבכור.

וכמו כן נתבאר לעיל, שאסור להטיל מום בבכור, ולדעת רבי אליעזר, מי שהטיל מום בבכור, קנסו אותו שלא ישחט הבכור לעולם. ויש להסתפק, האם כשמת זה שהטיל מום בבכור, עתה מוטל הקנס על הבן, ולא ישחט הבכור עולמית, גם כשייפול בו מום אחר ביד הבן, או מאחר שהבן לא חטא להטיל מום בבכור, לא קנסו אותו.

- וספק זה קיים אף אם נאמר שלעניין מכירת עבד לגוי קנסו את הבן, כי אין להביא מזה ראיה לעניין בכור, כי לעניין מכירת עבד, יש סברא גדולה יותר לחייב גם את הבן לפדותו, משום שבכל רגע יש נזק מהמכירה, שבכל רגע האדון

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לה

הגוי מונע מהעבד לקיים מצוות.

- וכמו כן ספק זה קיים, אף אם נאמר שלעניין מכון מלאכתו למועד, לא קנסו את הבן, כי אין להביא מזה ראייה לעניין בכור, כי לעניין מכון מלאכה במועד, יש סברא גדולה יותר, שלא לקנוס את הבן, משום שכשמת האב קודם המועד, לא עשה איסור בפועל, ואין זה כמי שהטיל מום בבכור, שכבר עשה איסור בפועל.

ד. קנס על זיבול שדה בשביעית.

אבל יש להביא ראייה, מהדין האמור לעניין שביעית, שאף שקנסו את המזבל את שדהו בשביעית, שלא יזרע אותה למוצאי שביעית, דעת רבי יוסי ברבי חנינא, שאם מת, לא קנסו את בנו, והבן מותר לזרוע את השדה למוצאי שביעית, והוא הדין לעניין בכור שהטיל בו מום בכוונה, שאף שקנסו אותו שלא ישחט לעולם, את בנו לא קנסו. [ומבואר בגמרא, שדווקא את המזבל או חורש בשביעית קנסו, שלא יזרע למוצאי שביעית, אבל המלקט ממנה עשבים תלושים, לא קנסוהו כלל].

דף לה

ה. קנס על היזק שאינו ניכר.

ולדעת אביי, כן הדין לעניין היזק שאינו ניכר, [כגון מטמא טהרות חברו שאין ניכר בהם נזק הטומאה, שהוא דבר שאינו נראה], לדעת האומרים שאינו נחשב כנזק, ומהתורה אין בו חיוב תשלומים, וחכמים הם שקנסו אותו לשלם, כדי שלא ילך כל אחד ויטמא טהרות חברו. דווקא את המזיק עצמו קנסו אבל כשמת בנו פטור מלשלם.

מטיל מום בבכור בלא

לדעת שהדבר מתיר אותו

א. כשנעשה הדבר על ידי ישראל גדול.

מתוך הסוגיה משמע, שכשישראל גדול מטיל מום בבכור, קנסו אותו שלא ישחט הבכור, אף על פי שלא התכוון להתיר את הבכור במעשהו, שהיה סבור, שאין הבכור נותר בכך, אלא כשייפול בו מום מעצמו, כי מכל מקום חטא בהטלת הבכור.

ב. כשנעשה הדבר על ידי גוי.

כשגוי הטיל מום בבכור, בלא לדעת שהמום מתיר את הבכור להישחט, [ואפילו יודע שמום שנפל מעצמו מתירו, אבל סבור שכשנעשה בו מום על ידי אדם אינו נותר], הבכור מותר להישחט במדינה על המום הזה, כדין בכור שנפל בו מום מעצמו, כי לא נעשה שום איסור בהטלת המום, [שכן הגוי אינו מוזהר על כך].

ולא אסרו את הדבר, אף שהיה מקום לאסור, שמא יבואו להתיר גם כשישראל עושה כן.

ומכל מקום, כל זה כשהגוי אינו יודע שעל ידי מעשהו יהא הבכור מותר, אבל אם יודע שעל ידי מעשהו יותר הבכור, ולכך מתכוון, הבכור אינו מותר.

ג. כשנעשה הדבר על ידי ישראל קטן.

כשקטן הטיל מום בבכור, בלא לדעת שהמום מתיר את הבכור להישחט, הבכור מותר להישחט במדינה על המום הזה, כדין בכור שנפל בו מום מעצמו, כי לא נעשה שום איסור בהטלת המום, [שכן הקטן אינו מוזהר על כך].

ולא אסרו את הדבר, אף שהיה מקום לאסור, שמא יטעה הקטן לומר, שהדבר מותר, ויעשה כן גם כשיגדל.

ומכל מקום כל זה כשהקטן אינו יודע שעל ידי מעשהו יותר הבכור, אבל אם יודע שעל ידי מעשהו יותר הבכור, ולכך מתכוון, הבכור אינו מותר.

בעט בבכור בשעה שהבכור רודפו והטיל בו מום

מי שרדפו בכור בהמה טהורה לנגחו, וכדי להציל עצמו מהבכור, בעט בו, ובכך עשה בו מום, מאחר שלא נתכוון לעשות בו מום, אלא להציל עצמו, נעשה המום בהיתר, ולכן לא קנסו אותו שלא ישחט הבכור על המום, אלא הבכור נשחט על המום הזה, ואפילו היה הבועט כהן.

היה בכור רודפו ובעט בו

אחר שרדפו והטיל בו מום

נחלקו חכמים מה דין הבכור שרדף אחריו לנגחו, ולאחר שנח הבכור מרדיפתו, בא הנרדף, ובעט בו מחמת כעסו, ועשה בו מום.

ללשון ראשון של רב פפא – מאחר שבעיטה זו

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לה

לא היתה להצלתו, כי כבר נח הבכור מרדיפתו, אינה בהיתר, ולכן **אין הבכור נשחט על המום הזה**.

וללשון שני של רב פפא – מאחר שבעיטה זו היתה מחמת כעסו על הבהמה, ולא כדי להטיל בה מום, לא קנסו אותו, **והבכור נשחט על המום הזה**.

הטלת מום בבכור קודם יציאתו לאויר העולם

הבכור אינו מתקדש [לשום דבר, ובכלל זה לאסור בו הטלת מום], אלא משעה שנולד, ולכן, לדעת רב יהודה, **מותר** להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם, וכשיצא יתקדש בבכור בעל מום.

בגדי עיזים, שאוזניו ארוכות, ונראות קודם שיצא כל ראשו, יוכל להטיל מום באוזניו, קודם שיצא ראשו, ויהא נידון כילוד.

ובכבש שאזניו קצרות. ללשון ראשון, יוכל להטיל מום רק בשפתיו, קודם שיצא כל ראשו, אבל באוזניו לא יוכל לתת, כי קצרות הן. וללשון שני, כשיצא ראשו על צידו, יוכל לתת מום גם באזניו, קודם שיצא ככל ראשו.

מום בפיו שאינו נראה בשעת אכילה אבל

נראה בשעת פעיה

בפרק ששי יתבאר בעזה"י, שאין הבכור נשחט, אלא אם כן היה בו מום גלוי.

ולדעת רבא, כל מום שבפיו, הנראה בשעת פעיה, כשהבכור צועק ופותח פיו הרבה, **הרי זה נחשב מום שבגלוי**, אף על פי שבשעת אכילה אין המום נראה.

וזו הסיבה שבשיניים החיצונות, די בכך שינטל מהם מעט, כדי שיחשב הדבר כמום, ובשיניים הפנימיות, אין מום אלא כשנעקרו לגמרי, כי החיצונות נראות יותר, ואף בנטילה מועטת הדבר נראה, אבל פנימיות אין נרעה בהם המום אלא כשנעקרו.

מי נאמן לומר שבא המום של הבכור מאליו

כבר נתבאר שבכור אינו נשחט ונאכל במדינה אלא אם כן נפל בו מום מאליו ולא על ידי אדם.

וכשיש בו מום שאינו יכול לבוא בידי אדם כגון בעל חמש רגלים או עינו אחת כשל עגל או עינו אחת קטנה כשל אווז אין כאן שום חשש שאדם עשה בו את המום הזה ולכן הוא נשחט ונאכל במדינה בלא שום עדות שהיה בו המום מאליו.

אבל כשיש בבכור מום, שראוי לבוא בידי אדם, כגון נסמית עינו, או נקטעה ידו, או נסדקה אוזנו, לא הכל נאמנים לומר שבא בו המום מאליו, **[ולדברי הכל, ישראל שאינו רועה של הבהמה, נאמן לומר אף יחידי, שנפל בו המום מאליו, אבל]** נחלקו חכמים, **מי מבין המנויים להלן נאמן** [להיות עד בדבר], ומי אינו נאמן :

רועה ישראלי המעיד על בכור בעלים כהן	רועה כהן המעיד על בכור בעלים כהן	רועה כהן המעיד על בכור קרובו כהן	כהן המעיד על בכור של כהן	כהן המעיד על בכור של כהן	כהן המעיד על בכור של כהן
רועה הנקרא במשנתנו רועה [ישראל] ו נאמן לומר שמאליו נפל המום שאינו חשוד לשקר כדי לקבל חתיכת בשר מהבכור תמורת עדות שקר [=ללגי מא לא חיישינן]	רועה הנקרא במשנתנו רועה [כהן] ו אינו נאמן לומר שנפל המום מאליו כי חשוד שהוא עצמו הטיל בו מום משום שסבור מאחר שהוא טורח עבור הבעלים יקבל מהם את הבכור	אינו נאמן כי חשוד שמעיד שקר שנפל המום מאליו כדי שפעם אחת כשיהיה לו בכור ויוטל בו מום הבעלים יעידו גם עבורו בשקר שהמום נפל מאליו [=חייש לגומלין]	כהן המעיד על בכור קרובו כהן	כהן המעיד על בכור של כהן קרובו	כהן המעיד על בכור של כהן
רש"ג	רבי מאיר	רש"ג	נאמן לומר שנפל בו המום מאליו, כי לעולם אין הכהן חשוד לשקר, אלא כשאומר על בכור שזכה בו לעצמו, שנפל בו מום מאליו, אבל לאחרים לא יעיד בשקר. [ומסקנת הסוגיה שכן ההלכה, והכל נאמנים להעיד על הבכור, חוץ מבעליו של הבכור, והוא הדין חוץ מאשתו, כי אשתו כגופו, אבל כל שאר בני אדם נאמנים, ואפילו קרוביו הכהנים ובני ביתו ונשים ועבדים].		
			אינו נאמן		

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לו

כהן המעיד על בכור של עצמו	כהן המעיד על בכור של כהן שאינו קרובו	כהן המעיד על בכור של קרובו כהן	רועה כהן המעיד על בכור בעלים כהן	רועה כהן המעיד על בכור בעלים ישראל	רועה ישראל המעיד על בכור בעלים כהן		
מה שמבואר לעיל נתבאר בגמרא לפי ביאור א' אולם יתכן שגם לפי ביאור זה הדינים הנ"ל נכונים ואין חילוק בין ביאור א' לביאור ב' אלא במה שנתפרש ביניהם בדברי תנא קמא.			אינו נאמן כי חשוד שמעיד שקר שנפל המום מאליו ושני טעמים לדבר (א) כדי שפעם אחת כשיהיה לו בכור ויוטל בו מום הבעלים יעידו גם עבורו בשקר שהמום נפל מאליו [=חיישינן לגומלין].	[זה הנקרא במשנתנו ורועה ישראל] ונאמן לומר שנפל בו המום מאליו ואינו חשוד לשקר להחזיק הבכור בעל מום כי סבור שלא הוא יזכה בו כי הוא עם הארץ ובודאי הבעלים יתנוהו לכהן תלמיד חכם	[זה הנקרא במשנתנו רועה כהן] ואינו נאמן לומר שמאליו נפל המום כי חשוד לשקר כדי לקבל חתיכת בשר מהבכור תמורת עדות שקר [=חיישינן נן ללגימא]	תנא קמא	האמורא
			נאמן לומר שנפל בו המום מאליו כי לעולם אין הכהן חשוד לשקר אלא כשאומר על בכור שזכה בו לעצמו שנפל בו מום מאליו אבל לאחרים לא יעיד בשקר				
			אינו נאמן			רשב"ג	
						רבי מאיר	

מי מעיד על ספק בכור שנולד בבית ישראל

כבר נתבאר בפרקים הקודמים שבהמה שהיא ספק בכור הבעלים מעכבים אותה לעצמם ואינם נותנים אותה לכהן ואחר שייפול בה מום הבעלים יאכלוה.

לדברי רב חסדא – מאחר שספק בכור ניתן לבעלים, הרי הם בזה ככהן בבכור הניתן לכהן, ולפיכך, **לדעת רבי יהושע בן קפוסיא**, האומר, שבכור שביד כהן, אין נאמנים עליו כהנים, לומר שנפל בו מום מעצמו, אלא אם כן יהיו שנים שאינם קרוביו של הכהן שהבכור שלו, כך לעניין ספק בכור הניתן לבעליו ישראל, כל ישראל הם ככהנים, ואין נאמנים עליו לומר שנפל בו מום מעצמו אפילו ישראלים, אלא אם כן יהיו שנים שאינם קרוביו של הבעלים.

ולדברי רב נחמן – ישראלים אינם דומים לכהנים, אף כשהם שווים בכך שהבכור ניתן להם, שרק הכהנים נחשדו להטיל מום בבכור, ולא ישראל, ולפיכך, **הכל מודים**, שספק בכור שביד ישראל, אפילו בעליו נאמן עליו יחידי, לומר, שנפל בו מום מעצמו.

החשד שנחשדו הכהנים להטיל מום בבכור

אף שלדעת רבי מאיר כהנים חשודים להטיל מום בקדשים, אין זה חשד גמור, כמי שראינו אותו חוטא בדבר מסוים, שכן לדעת רבי מאיר, החשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה, ואם כן, לדעתו, מאחר שהכהנים חשודים להטיל מום בקדשים, הם חשודים לכל התורה כולה, ולדעתו, החשוד על הדבר, לא דנו ולא מעיד עליו, ואם כן איך אמרה תורה, "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נִגְעַ", אלא ודאי אין הכהנים נחשבים כמי שעשו בפועל חטא זה של הטלת מום בבכור, אלא שיש לחוש שמא יעשו כן.

דף לו

עד מפי עד בעדות בכור

לדעת רב אסי ומרימר – אף על פי שעד אחד נאמן לומר שנפל מום בבכור מאליו [ונאפילו אשה נאמנת] מכל מקום רק מי שראה מעצמו נאמן אבל מי ששמע מאחר שראה [=עד מפי עד] אינו נאמן.

ולדעת רב אשי ורב יימר – אף עד מפי עד נאמן לומר שנפל בבכור מום מעצמו. [וכן ההלכה].

הפה שאסר הוא הפה שהתיר

כלל בידינו, שאף מי שאינו נאמן להתיר איסור, אם לא הוחזק האיסור אלא על ידו, הרי זה נאמן להתירו, [=הפה שאסר הוא הפה שהתיר].

כגון, אשה המוחזקת כאשת איש, ואסורה לכל העולם, אינה נאמנת לומר שנתגרשה, והותרה לכל. אבל אשה שלא הוחזקה מעולם כאשת איש, ובאה ואמרה "אשת איש הייתי וגרשני בעלי", נאמנת, כי מאחר שהיא עצמה שהחזיקה אותה לאיסור אשת איש, היא עצמה

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לו

אמרה שנתגרשה, ולכן אינה אסורה, שהפה שאסר, הוא הפה שהתיר.

מה לי לשקר במקום עדים

אחד השכיר חמור לחבירו, ואמר לו, לא תלך עמה בדרך נהר פקוד, כי יש שם מים שיכולים להזיק לה, לך בדרך של נרש, שאין בו מים.

עבר השוכר על התנאי, והלך בדרך נהר פקוד, בלא שידעו, ומת החמור.

בא השוכר ואמר, אמנם הלכתי בדרך נהר פקוד, אבל לא היה בו מים, ולא מחמת המים מת החמור, ואם כן מאחר שהקפדת המשכיר היתה, שלא אלך בדרך שיש בה מים, לא עברתי על תנאו, ואינו נחשב כפושע החייב לשלם.

רבא רצה לפוטרו משום [=מי לי לשקר], שלדעתו רבא, הוא נאמן להיפטר בטענה שלא היו באותו דרך מים, כי אם היה רוצה לשקר, היה יכול לומר שהלך בדרך של נרש.

אולם אביי חייבו, כי מאחר שהכל יודעים שיש בנהר פקוד מים, הרי זה כעדות גמורה שיש שם מים, ובשום אופן לא יהא זה נאמן, כנגד עדות גמורה, [=מי לי לשקר במקום עדים לא אמרינן].

לא היו מוחזקים בבהמה שהיא בכור ובא כהן

ואמר בכור הוא ומום שבו מאליו נפל

כבר נתבאר, שהכהן אינו נאמן לומר על בכור שבידו שנפל בו מום מאליו, ולדעת רבי אילעא, כל זה, כשידוע שהבהמה היא בכור, אבל כשלא נודע הדבר, והכהן הוא זה שאומר שהבהמה היא בכור, הוא **נאמן** לומר שמום שיש בה נפל בה מאליו.

ואין סיבת ההיתר משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, כאשה שאמרה אשת איש הייתי ונתגרשתי, כי אם זו סיבת ההיתר, יש מקום לחלק, ולומר שאין הדברים דומים, כי אשה שאמרה אשת איש הייתי, לא היתה מוכרחת לומר זאת, שכן היא מוחזקת בפנינו כפנויה, ולכן אף שהחזיקה עצמה שהיתה אשת איש, נאמנת לומר שנתגרשה, אבל כהן זה היה מוכרח לגלות שבהמה היא בכור, שהרי הוא בא להראות את המום שבה למומחה, לראות אם מום קבוע הוא או לא, ולכן אין זה נחשב שגילה את הדבר מרצונו שיהא נאמן להתירו.

ומכל מקום, הכהן נאמן, כי אם הוא חשוד שהטיל המום בעצמו, לא היה צריך לבוא לפני מומחה, אלא היה מטיל מום אחר, שהוא ידוע לכל כמום קבוע, ואוכלו, ומתוך כך שבא לשאול את המומחה, ודאי לא הטיל המום בעצמו, וכשהוא מגלה לנו שהבהמה בכור, הוא נאמן לומר שנפל בו המום מאליו.

מעשה דרבי יהושע ורבן גמליאל

רבי צדוק הכהן היה לו בכור, והטיל לו שעורים בסל נצרים כדי שיאכל את השעורים, ובתוך כדי שאכל מהשעורים, נפל בו מום מעצמו, על ידי שנחתכה שפתו של הבכור מהסל.

תחילה בא רבי צדוק לשאול את רבי יהושע, האם כשאמרו שכהן אינו נאמן על הבכור שניתן לו, לומר שנפל בו המום מאליו, הוא רק כשהכהן עם הארץ, אבל כשהוא חבר הוא נאמן, ואינו חשוד להטיל בו מום, או שגם כהן חבר אינו נאמן.

וענה לו רבי יהושע – אכן יש חילוק בין כהן חבר לכהן עם הארץ, וכהן חבר נאמן לומר על בכורו שנפל בו מום מעצמו.

ולאחר מכן הלך רבי צדוק לשאול שאלה זו את רבן גמליאל.

וענה לו רבן גמליאל – אין חילוק בין כהן חבר לכהן עם הארץ, ושניהם אינם נאמנים לומר על בכור שלהם, שנפל בו מום מעצמו.

אמר לו רבי צדוק – והלא רבי יהושע אמר לי שיש חילוק ביניהם, וכהן חבר נאמן.

אמר לו רבן גמליאל – המתן עד שיעלו בעלי תריסין [=מגינים]. כלומר תלמידי חכמים הנלחמים מלחמתה של תורה לבית המדרש.

כיון שנכנסו לבית המדרש, עמד [רבי צדוק] השואל, ושאל – כלום חילקנו בין חבר לעם הארץ.

אמר לו רבי יהושע – לאו.

אמר לו רבן גמליאל – והלא משמך אמרו לי הן, עמוד על רגליך, ויעידו בך.

עמד רבי יהושע על רגליו ואמר – היאך אעשה, אילו

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשיין דף לו

אני חי והוא היה מת, יכול הייתי להכחישו, ולומר, לא אמרתי לו כן, אבל עכשיו שאני חי, והוא חי, היאך חי יכול להכחיש את החי, [אכן, אמרתי לו שיש חילוק, אבל עכשיו חזרתי בי, ולכן אמרתי שאין חילוק, וגם כהן חבר אינו נאמן].

והיה רבן גמליאל עומד ודורש, ורבי יהושע עומד על רגליו, עד שריננו כל העם, ואמרו לרבי חוצפית המתורגמן עמוד [=שתוק] ועמד.

הראיתי בכור זה לחכם או מישראל קבלתי

אותו במומו

כבר נתבאר שהכהן שיש ברשותו בכור ונפל בו מום אינו נאמן לומר שנפל בו המום מאליו כי הכהנים חשודים להטיל מום בבכורות.

ולהלן יתבאר בעזה"י (א) מה הדין כשיש בבכור מום, שמעידים עליו עדים שנפל מאליו, אבל אין ידוע אם הוא מום קבוע, והכהן אומר הראיתי מום זה לחכם, ואמר, מום קבוע הוא, האם הכהן נאמן על כך, או שהוא חשוד לשקר גם בדבר זה. (ב) מה הדין כשיש בבכור מום קבוע, והכהן אומר שקיבל את הבכור הזה מישראל במומו כמו שהוא, האם הכהן נאמן על כך, או שהוא חשוד לשקר גם בדבר זה.

לדעת רב יהודה אמר רב [שהלכה כמותו] וכן לדעת רפרם – כלל הוא, **שכל דבר שיכול להיוודע אם שקר הוא או אמת, אין בני אדם משקרים בו**, שמא יוכחשו, **ולכן, בשני האופנים הללו**, מאחר שדברי הכהן יכולים להיות מוכחשים, באופן (א) על ידי המומחה, שיאמר לא ראיתי את המום, ובאופן (ב) על ידי הישראל, שיאמר, כשנתתי את הבכור היה תם, לכן בשני אופנים אלו, אין לחוש שהכהן משקר, ולכן הוא נאמן.

ולגרסת סורא – לא נאמר כלל זה מעולם, וגם **בדבר שיכול להיוודע אם שקר הוא, בני אדם משקרים בו, ולכן, באופן (ב), אין הכהן נאמן לומר שקיבל את הבכור במומו**, וחשוד הוא שהטיל את המום בעצמו. אבל באופן (א), הכהן נאמן לומר שהראה את המום למומחה, ולא משום שאין בני אדם משקרים בדבר שיכול להיוודע, אלא משום שאין הכהנים חשודים לאכול קדשים בחוץ, ואם כן, מאחר שבא לאכול על סמך המום הזה, ודאי הראה אותו לחכם, ואמר לו שהוא מום קבוע.

רפרם בפומבדיתא, היה לו בכור, ונתנו לכהן בלא מום, הלך הכהן והטיל בו מום. יום אחד, כשנחלש רפרם בעיניו, בא אליו אותו כהן, שהיה סבור שלא יכיר אותו רפרם מחמת מחלתו, והראה לו את מום הבכור, ואמר לו שקיבל את הבכור מישראל במומו [ולכן אין לחושדו שהוא הטיל בו את המום].

התאמץ רפרם, ופתח את עיניו בכח, והכיר את הכהן, ואמר לו, הלא נתתי לך את הבכור הזה בלא מום.

ואף על פי שארע כן, ששיקר הכהן לומר, שקיבל את הבכור מישראל במומו, לא חזר בו רפרם מהדין שהיה אומר, שהכהן נאמן לומר שקיבל את הבכור במומו, ואין ללמוד מאותו מעשה, שגם שאר כהנים רגילים לשקר בדבר זה, כי כהן זה חצוף גדול היה, שהעיז לבוא לפני רפרם עצמו, עם הבכור שקיבל ממנו, ולומר לו שקיבל אותו מישראל במומו, ומאחר שהיה חצוף כל כך, העיז לומר שקר כזה, אבל שאר כהנים, שאינם חצופים, אינם מעיזים לשקר שקיבלו בכור בעל מום, כשקבלו אותו בלא מום.

השולח עם הארץ שאינו נאמן על המעשרות

שיקנה עבורו תבואה מאדם נאמן

האומר לעם הארץ [החשוד שלא לעשר], **שילך לקנות לו תבואה מאדם נאמן**, [שיש לו רק תבואות מעושרות], והלך השליח והביא תבואה, **אין התבואה בחזקת תבואה מעושרת**, כי יתכן שלא קנה אותה מאדם נאמן.

- ומכל מקום אין להביא ראיה מהדין הזה, שאפילו בדבר שיכול להיוודע אם שקר הוא, בני אדם משקרים בו, כי הסיבה שהשליח אינו נאמן שעשה שליחותו, אינה משום שתמיד משקר בדבר שיכול להיוודע, אלא משום שהשליח יכול לומר, אני הייתי סבור שאדם זה שקנתי ממנו הוא נאמן, ואם כן, בכך שיתגלה שקנה ממי שאינו נאמן, לא יראה כמשקר.

והאומר לעם הארץ [החשוד שלא לעשר], **שילך לקנות לו תבואה מאדם מסוים שהוא נאמן**, [שיש לו רק תבואות מעושרות], והלך השליח והביא תבואה, הרי זו בחזקת שנקנית מאותו אדם נאמן, והיא בחזקת מעושרת.

מסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין דף לז

- ומכל מקום אין להביא ראיה מהדין הזה, שבדבר שיכול להיוודע אם שקר הוא, בני אדם לא משקרים בו, כי הסיבה שהשליח נאמן שעשה שליחותו, אינה משום שתמיד אינו משקר בדבר שיכול להיוודע, אלא משום שהמשלח ציווה לו לקנות ממה שהו מסוים, ומאחר שהקפיד ממי לקנות, חושש השליח יותר, שמא יברר אם קנה אצלו, אבל בשאר מקומות משקר גם כשעלול השקר להיוודע.

ישראל הבא לבדו עם בכור להראות מומו

כשישראל לבדו מביא את הבכור להראותו למומחה, אין המומחה רואה אותו, אם יש בו מום קבוע או לא, שמא יאמר לו המומחה, מום הוא, ומותר לשחוט עליו, וילך וישחטנו לעצמו, ולא יתנו לכהן, כי מאחר שיש בו מום קבוע, הוא נאכל לכל אדם, אלא שיש בכך גזל כהן, ויש לחוש שזה אינו חש לאיסור גזל, ובלבד שלא יאכל מאכל אסור.

וכל זה כשהמום הוא מום שאינו ידוע לכל כמום קבוע, אבל כשיש בבכור מום הידוע לכל כמום קבוע, כגון שהוא שרוע, [=עינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה], החכם רואה את המום, אף כשישראל מביא לבדו את הבכור, מאחר, שמעיקר הדין לא היה צריך להראות מום כזה למומחה כלל, שכן ידוע לכל שהוא מום, והסיבה שמראים גם מום כזה לחכם, היא מפני כבודו, ואם כן, זה שחש לכבוד חכם, ולא רצה לעבור עליו, כל שכן שלא יעבור על איסור גזל, שלא לתת את הבכור לכהן, ולכן מותר לחכם לראות את המום שבבכור הזה.

הכל נאמנים על מומי מעשר

מעשר בהמה שונה מבכור, וכל אחד נאמן לומר על מעשר שלו שנפל בו מום מאליו.

והסיבה לכך, שמעשר בהמה שונה מבכור, כי הבכור קדושתו מרחם, ואי אפשר למנוע אותה, אבל מעשר בהמה אפשר למנוע ממנו קדושת קרבן, על ידי שיטיל מום בכל עדרו, וכך כל עשירי שיצא יהא בעל מום מתחילתו, שדינו להישחט במדינה ולא להיקרב, ומאחר שבידו להטיל בו מום בהיתר, אינו חשוד שישקר לומר שנפל בו מום קבוע, כדי שישחטו באיסור.

מי מתיר לשחוט את הבכור

א. במקום שיש מומחה.

– לדברי הכל, אין מתירים אותו אלא על פי מומחה, שאומר שנפל בו מום קבוע.

ב. ובמקום שאין מומחה.

– לדעת תנא קמא של משנתנו, כשאין מומחה, אם המום שבו אינו מום מובהק, אין יכולים להתירו כלל, ואם המום שבו הוא מום מובהק, מתירים אותו אף שלושה בני הכנסת, שאינם מומחים. וכן הדין אף בחו"ל בזמן הבית, שהבכור שמחו"ל אינו קרב, אלא ממתינים לו עד שייפול בו מום.

– ולדעת רבי יוסי, לעולם אין מתירים את הבכור, אלא על פי מומחה. [ואף על פי שרבי יוסי נימוקו עמו אין הלכה כמותו כנגד רבים].

דף לז

מי מתיר את הנדר

לדעת תנא קמא – במקום שיש חכם כרב נחמן, הוא לבדו מתיר את הנדר, ובמקום שאין חכם, שלושה מתירים את הנדר.

ולדעת רבי יהודה – לעולם אין הנדר מותר, אלא על ידי שלושה, שאחד מהם חכם. [ושנים האחרים, שמבינים מה שאומרים להם, אף שאינם יודעים מעצמם].

מכר מאכלים ולאחר מכן

נודע שהם מאכלים אסורים

לדעת תנא קמא – המוכר לחבירו דבר מאכל, ולאחר מכן נודע שהוא אסור, כגון שמכר לו בשר בכור, ואחר כך נודע שלא התירו חכם. או שמכר בשר, ואחר כך נודע שהוא טרפה. או מכר פירות, ואחר נודע שהיו טבל. או מכר יין, ואחר כך נודע שהוא יין נסך. אף על פי שהקונה כבר אכל מקצת ממה שקנה, ואם כן, כשנודע לו שהיה הדבר אסור, והמקח בטל, אינו יכול להשיב למוכר את הכל, מכל מקום קנסו את המוכר, שיחזיר לו את כל הדמים שקיבל ממנו, אף שאינו משיב לו את המקח. וכל זה

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לו

כשהמוכר גרם לקונה לאכול את הדבר האסור, אבל אם לא אכלו הקונה, כגון שקנה בשר ומכרו לגוים, או האכילוהו לכלבים, ולאחר מכן נודע שהיה טרפה, כשהמקח בטל, המוכר אינו מחזיר לקונה את כל הדמים, אלא מנכה מהדמים את השווי האמיתי של הבשר שמכר, כלומר שווי של בשר טרפה, כי בשר כזה קיבל הקונה, ואין למוכר אלא להשיב מה שנטל מעות בשר כשר, שהם יתרות על שווי בשר טרפה.

ולדעת רבי שמעון בן אלעזר – אין הדין הנ"ל, [שעל המוכר להשיב את כל הדמים, אף כשהקונה אכל מהמאכל, ואינו יכול להשיב כולו], אלא בדבר שהנפש קצה בו, כגון נבלות וטרפות שקצים ורמשים, שבזה, כשנודע לקונה שאכל איסור, אין לו שום הנאה מאכילתו. אבל בדבר שאין הנפש קצה בו, כגון בשר בכור, ופירות טבל, ויין נסך, מאחר שנהנה הקונה באכילה, אין המוכר משיב לו את כל הדמים, אלא מעט פחות. [וכל זה באופן שעל ידי אכילת הקונה, נפסד המוכר, שאם היה המאכל קיים, היה ניתן לתקנו, כגון בכור, אם היה שלם, היה ניתן להראות את מומו גם אחר השחיטה, כדעת רבי יהודה, ושמא היה המומחה מתיירו, ופירות טבל, אם היו קיימים, היה ניתן לתקנם, ויין נסך, כגון שהיה מעורב ביין כשר, שלדעת רבן גמליאל, אם היה קיים, היה יכול למכור התערובת לגוי בשווי היין הכשר].

סליק פרק כל פסולי המוקדשין

פרק ששי על אלו מומין

דף לו

[ויקרא כ"ב כ"ד] כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם. ואיש כי יקריב זבח שלמים לה' לפלא נדר או לנדבה בבקר או בצאן תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו. עורת או שבור או חרוץ או יפלת או גרב או ילקת לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה'. ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אתו ולנדר לא ירצה. ומעוץ וכתות ונתוק וקרות לא תקריבו לה' ובארצכם לא תעשו.

[דברים ט"ו ט"ז-כ"ג] כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך תזכר תקדיש לה' אלקיך לא תעבד בבקר שורף ולא תגזז בכור צאנך. לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר ה' אתה ובינתך. וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך. בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל. רק את דמו לא תאכל על הארץ תשפכו פמים.

[דברים י"ז א'] לא תזבח לה' אלקיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת ה' אלקיך הוא.

על אלו מומים שוחטים את הבכור

כבר נתבאר בפרקים הקודמים, שבכור תם קרב למזבח, [כמו שנאמר, "כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך תזכר תקדיש לה' אלקיך לא תעבד בבקר שורף ולא תגזז בכור צאנך. לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר ה' אתה ובינתך"], ובכור שנפל בו מום, אינו קרב למזבח, אלא נאכל במדינה, [כמו שנאמר, "וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך. בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל"].

והכלל הוא, שכל מום שנתקיימו בו שני דברים אלו. (א) שהוא מום קבוע. (ב) שהוא מום גלוי. הרי זה מום שהבכור נפסל על ידו מהקרבה, ומעתה הוא נאכל במדינה, אבל מום שאינו בגלוי, או מום שאינו קבוע, אינו פוסל את הבכור מהקרבה, ואינו מתיירו להיאכל במדינה. ולהלן יתבאר בעזה"י, מניין כלל זה למד. [ובהמשך הפרק יתבארו בעזה"י פרטי הכלל הזה].

א. מכלל ופרט וכלל.

מתחילה רצו לומר, שדין זה שהבכור נשחט על מום שבגלוי ואינו חוזר, למד בכלל ופרט וכלל, שנאמר, "וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע".

"וכי יהיה בו מום" – כלל.

"פסח או עור" – פרט.

"כל מום רע" – כלל.

וכל מקום שנאמר כלל ופרט וכלל, כל שהוא כעין הפרט בכלל אותו דין, ואם כן, כל שהוא כעין הפרטים האמורים בכתוב, "פסח או עור", שהם מומים שבגלוי ואינם חוזרים, דינו

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לו

כמותם, ואם ישנו בבכור, הבכור נפסל להקרבה, ונאכל במדינה.

< **אולם דחו זאת**, כי אם דין זה למד בכלל ופרט, יש לך ללמוד, שרק מה שהוא כעין הפרט בכל תכונותיו, יהיה כמותו, והפרטים האמורים בכתוב, יש להם שלוש תכונות, (א) מומים שבגלוי [רגל ועין נראים לכל]. (ב) מומים קבועים שאין להם רפואה [רגל חתוכה ועין עיוורת אינם חוזרים לקדמותם]. (ג) מומים שמבטלים אבר ממלאכתו [פיסח בטל מהילוך ועיוור בטל מלראות]. ואם כן, רק מומים שמתקיימים בהם כל הדברים הללו, יפסלו את הבכור מהקרבה, ויתירו לשוחטו במדינה, ואולם במשנה מבואר, שחסרון באוזן, הוא מהמומים שהבכור נשחט עליהם, אף על פי שלא מתקיים במום זה אלא שהוא מום שבגלוי ואינו חוזר, אבל אין המום הזה מבטל את האוזן ממלאכת השמיעה.

ב. מריבוי ומיעוט.

ומסקנת הגמרא, שדין זה, שהבכור נשחט על כל מום שבגלוי ואינו חוזר, למד מהריבוי, "**כל מום רע**", המלמד, שעל כל מום שיהיה בבכור, הוא נשחט במדינה, ואפילו אין המום מבטל את האבר ממלאכתו.

אלא שכנגד הריבוי הזה, הבא ללמד שעל כל המומים הבכור נשחט, יש שני לימודים, הממעטים. (א) מום שבנסתר. (ב) מום החוזר.

- דין זה, שאין הבכור נשחט על מום נסתר, למד מהכתוב, "**כל מום רע**", הבא ללמד, שאין הבכור נשחט אלא על מום רע, כלומר על מום שבגלוי, שניכר לכל, ומנוולו, ומחשיבו כרע.

- וללשון ראשון, דין זה, שאין הבכור נשחט על מום עובר, למד הוא מסברא, שכן הדין בכל הקדשים, דווקא שכשיש בהם מום קבוע, הם נפסלים להקרבה, ונפדים, אבל כשיש בהם מום עובר, אינם נפסלים מהקרבה, ואינם נפדים, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן, הוא הדין לבכור, לא יפסל מהקרבה, אלא על ידי מום קבוע. וללשון שני, דין זה, שאין הבכור נשחט על מום עובר, למד מהכתוב "**פִּסַּח אוֹ עֹר**", הבא למעט מום שאינו קבוע כפיסח ועיוור.

מניין שכל פסולי המוקדשים נפדים ואין

נפדים אלא על מום קבוע

נאמר, "**וְאִם כָּל בְּהֶמְה טִמְאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קִרְבָּן לַיהוָה**" וְהַעֲמִיד אֶת הַבְּהֶמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיד הַכֹּהֵן אֶתָּה בֵּין טוֹב וּבֵין רָע פְּעֻרָּפָד הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה. וְאִם גָּאֵל יִגְאֲלָהּ וְיָסַף חֲמִישְׁתּוֹ עַל עֹרָפָד", ללמד שיש בהמה הקרויה טמאה, שאינה ראויה להקרבה, ודינה לפדיון.

ואין הכוונה לבהמה ממין הבהמות הטמאות כסוס או חמור, שכן דין בהמות אלו מבואר בכתוב אחר, "**וְאִם בְּבֶהֱמָה הַטִּמְאָה וּפְדָה בְּעֹרָפָד וְיָסַף חֲמִשְׁתּוֹ עָלָיו וְאִם לֹא יִגְאֵל וְנִמְכַּר בְּעֹרָפָד**", המלמד, שהמקדיש בהמה טמאה אינה קדושה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, ונפדית.

ואם כן, הכתוב הראשון אינו מדבר בבהמה טמאה ממש, אלא בבהמה שהיתה ראויה לקרבן, ונפל בה מום, ומחמת המום הכתוב קורא אותה טמאה, כי המום פוסל אותה להקרבה כבהמה טמאה, ולימד הכתוב, שבהמה שהיתה ראויה לקרבן, ונפל בה מום, נפדית, אף על פי שכבר היתה קדושה קדושת הגוף להיקרב למזבח.

ודווקא כשנפל בה מום קבוע, שלעולם לא תהיה ראויה עוד לקרבן, שנאמר "**אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה**", אבל נפל בה מום עובר, אינה נפדית, אלא ימתין עד שיעבור המום, ויקריבנה.

מומי אוזן שהבכור נשחט עליהם

א. נפגמה [=חסרה].

בכור שנפגמה [=חסרה] אוזנו מן החסחוס, הוא גדר אמצעי שבאוזן, שהוא קשה, וכשנפגם אינו חוזר, הרי זה מום שבגלוי ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו, ובלבד שתהא שיעור הפגימה כדי שתחגור ציפורן, כלומר שכשיעבירו על החסחוס צפורן, היא תיכנס לתוך הפגימה ותתעכב בה.

ואין חילוק בדבר, בין אם נעשה מום זה בידי אדם, או שכך היתה תחילת יצירתו בידי שמים, שנולד הבכור עם המום הזה, בכל אופן הבכור נשחט על המום הזה.

אבל בכור שנפגמה אוזנו מן העור, הוא האליה הרכה של האוזן, מאחר שכשהיא נפגמת, היא חוזרת לקדמותה, הרי זה מום החוזר, ואין הבכור נשחט עליו.

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לו

ב. נסדקה.

בכור שנסדקה אוזנו **סדק כלשהו**, **אף על פי שלא חסרה כלום**, הרי זה מום שבגלוי ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו.

ואין חילוק בדבר, **בין אם נעשה מום זה בידי אדם, או שכך היתה תחילת יצירתו בידי שמים**, שנולד הבכור עם המום הזה, בכל אופן הבכור נשחט על המום הזה.

ג. ניקבה.

לדעת התנא של משנתנו ולדעת תנא קמא בברייתא – בכור שנקבה אוזנו **נקב בשיעורה כזה**, **שמלא גרגיר כרשינה יכול לעבור בו**, הרי זה מום שבגלוי ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו. [וכרשינא הוא צמח הנקרא בלשון הגמרא הינדא].

ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה בברייתא – שיעור הנקב שהבכור נשחט עליו, הוא **אף נקב כשיעור עדשה**, [וקרובים דבריהם להיות שווים, כי כרשינא אינה גדולה מעדשה אלא מעט].

ובנקב בשיעור זה הבכור מותר להישחט במדינה, אבל להיפסל למזבח הוא **נפסל גם בנקב קטן יותר**, שכן מבואר לעניין רציעת עבדים, ששיעורה בחור קטן יותר מנקב כעדשה, ובכל זאת עבד עברי כהן אינו נרצע, משום שנקב הרציעה פוסל אותו מעבודה, הרי שלפסול מעבודה ומהקרבה, די בנקב קטן, אבל להכשיר את הבכור להישחט במדינה, צריך נקב גדול יותר.

ד. יבשה.

לדעת התנא של משנתנו ולדעת תנא קמא בברייתא – בכור שיבשה אוזנו בשיעור כזה, **שאם תנקב, לא תצא ממנה טיפת דם**, הרי זה מום שבגלוי ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו.

ולדעת רבי יוסי בן המשולם – אוזן יבשה אינה מום, אלא אם כן יבשה כל כך, עד **שהיא נפרכת במשמוש הידים**.

רציעת העבד

עבד עברי שלא רצה לצאת לחירות בסוף שש שנות עבדותו, נקנה לאדון לעבד עד היובל, ברציעה, שנאמר, "וְאִם אָמַר יֹאמֶר הָעֶבֶד אֶהְיֶה אֶת אֲדֹנָי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי לֹא אֵצֵא חֲפָזִי. וְהָגִישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהָגִישׁוּ אֶל הַדָּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוּ לְעֹלָם", וכן נאמר, "וְהָיָה כִּי יֹאמֶר אֱלִיף לֹא אֵצֵא מֵעַמֶּךָ כִּי אֶהְיֶה וְאֶת בִּיתְךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. וְלִקְחָתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ וְנִתְּתָה בְּאָזְנוֹ וּבַדָּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם", והרציעה היא, שינקוב האדון חור באוזנו של העבד, ונחלקו החכמים במה רוצעים, ומה רוצעים.

א. במה רוצעים.

לדעת רבי יוסי ברבי יהודה – אף על פי שנאמר בכתוב "הַמַּרְצֵעַ", מאחר שנאמר גם "וְלִקְחָתָּ", הרי זה מלמד, שלא רק במרצע רוצעים, אלא אף **בכל דבר שיכול האדון לקחתו בידו**, ולעשות בו חור בכוחו, כגון סול [=קנה של עץ מחודד הנקרא שפוד], וסירה [=קוץ], ומחט, ומקדח, ומכתב [=עט ברזל], ואינו פוסל לרציעה אלא את הסם, שעושה את החור בעצמו, ולא מכח הרוצע].

ודעת רבי – מאחר שנאמר בכתוב "הַמַּרְצֵעַ", הרי זה מלמד שאין רוצעים אלא בכלי הדומה למרצע כלומר **בכלי מתכת**.

ב. את מה רוצעים.

לדעת יודן בריבי – רוצעים את האליה, שהיא **הבשר הרך שבאוזן**.

ולדעת חכמים – רוצעים את תנוך האוזן, הוא **הגדר האמצעית שבתוך האוזן**, [ומאחר שלפי דברי חכמים הרציעה היא במקום שאינו מתרפא, הרי זה נחשב למום בכהנים, ולכן, כהן שהוא עבד עברי, אינו נרצע, כי אסור לעשות בכהנים מום].

טומאת שדרה וגולגולת של מת

כל עצמות המת [חוץ מהשדרה והגולגולת], אינם מטמאים באוהל בפני עצמן, [אלא רק במגע ובמשא], ורק כשיהיו יחד רוב בנין עצמות המת [=], או רוב מניין עצמות המת [=], או שיעור רובע הקב של עצמות המת, הן מטמאות באוהל.

ושדרה וגולגולת של מת, מטמאות כל אחת בפני עצמה, אף באוהל, ובלבד שיהיו שלמות, אבל אם חסרו השדרה והגולגולת, כפי השיעור שיתבאר בעזה"י להלן, אינן מטמאות באוהל.

א. שיעור חסרון השדרה שלא תטמא באוהל.

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לז

לדעת בית שמאי – רק כשחסרה השדרה שתי חוליות, אינה מטמאה באוהל.

ולדעת בית הלל – אף כשחסרה השדרה חוליה אחת, אינה מטמאה באוהל.

ב. שיעור חסרון הגולגולת שלא תטמא באוהל.

לדעת בית שמאי – רק כשחסרה הגולגולת [שיעור גדול של] **כמלא מקדח**, [כלומר, שיש בה חור כגודל מקדח], אינה מטמאה באוהל.

ולדעת בית הלל – אף כשחסרה הגולגולת כשיעור [קטן יותר, והוא], שאם היה חסרון כזה באדם חי, היה מת, הרי זו אינה מטמאה באוהל. ורב תחליפא בר אבודימי אמר לרב חסדא משמו של שמואל מה הוא השיעור הזה, [לדברי רב ספרא שמואל אמר זאת מעצמו, ולדברי רב שמואל בר יהודה שמואל שנה כן בברייתא], ששיעור זה הוא **כשיעור סלע**, [כלומר כשתחסר הגולגולת כשיעור סלע, לא תטמא באוהל].

ויש כמה אופנים לבאר דברי בית שמאי ובית הלל.

< **לדברי רב חסדא, שיעור כמלא מקדח, שווה לשיעור סלע**, [שכן יש ללמוד מדין חלון שנעשה בין שני בתים, שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן, על כרחך, **כשאמרו בית שמאי מלא מקדח**, לא התכוונו לשיעור מלא מקדח בצמצום, שכן שיעור זה שווה לשיעור סלע שאמרו בית הלל, ואין כאן מחלוקת, אלא **כוונת בית שמאי לשיעור מלא מקדח וחיסומו**, כלומר לשיעור של נקב שנעשה על ידי המקדח, כשאחר שנעשה בו החור, מצדדים אותו ומרחיבים את הנקב, כדי שיכנס מקדח ויוצא בריווח, **ושיעור זה גדול משיעור מלא מקדח מצומצם**, וכמו כן גדול הוא **משיעור סלע שאמרו בית הלל**. [דברים אלו אמר רב חסדא בלשון ספק, כלומר יתכן שניתן ליישב כך את דברי בית שמאי ובית הלל. ולפירוש רש"י, רב תחליפא הסכים עמו, ואמר לו, שלא יאמר זאת בלשון ספק, אלא ודאי כן הוא. אולם לפירוש התוס', רב תחליפא אמר לרב חסדא, שאין לו ליישב יישוב שאינו ודאי, ועליו לטרוח ליישב הדבר באופן ודאי].

< **לדברי רב פפא** [בדף ל"ח], רק **שיעור של מקדח גדול שווה לשיעור סלע**, אבל **בית שמאי לא דיברו במקדח גדול**, אלא **במקדח סתם**, ושיעורו קטן משיעור סלע שאמרו בית הלל. [ודבריו נדחו, כי בפירוש אמרו חכמים בברייתא, ששיעור מלא מקדח של בית שמאי, הוא מלא מקדח גדול. ואמנם לדעת רבי מאיר בברייתא, שיעור מלא מקדח שאמרו בית שמאי, הוא מלא מקדח קטן של רופאים, ואם כן ניתן ליישב דברי רב פפא כדעת רבי מאיר. אלא שמכל מקום יש להקשות על דברי רב פפא, כי לפי דבריו נמצא, שבית שמאי מקלים, ובית הלל מחמירים, ובאמת לא נמנה דין זה בין הדברים שבית שמאי מקלים ובית הלל מחמירים].

< **ולדברי רב נחמן** [בדף ל"ח] [מה שנתבאר בדין חלון שבין שתי בתים, ששיעור מקדח שווה לשיעור סלע, אינו מדבר לא במקדח סתם, ולא בסלע סתם, אלא במקדח גדול וסלע נירונית, ששיעורם גדול גם משיעור מקדח סתם, וגם משיעור סלע סתם, אבל שיעור סלע סתם אינו כשיעור מקדח סתם, אלא שיעור מקדח סתם גדול יותר, כלומר] **שלושה שיעורים יש כאן**, ואלו הם מהגדול לקטן, (א) **מלא מקדח גדול שהוא כסלע נירונית**. (ב) **מלא מקדח סתם**. (ג) **סלע סתם**. **ודעת בית הלל, ששיעור חסרון הגולגולת הוא השיעור הקטן של סלע**, [ומיד כשתחסר הגולגולת שיעור קטן כזה לא תטמא]. **ודעת בית שמאי, ששיעור חסרון הגולגולת גדול יותר, לדברי חכמים השיעור של בית שמאי הוא כמלא מקדח גדול, ולדברי רבי מאיר, השיעור של בית שמאי הוא כמלא מקדח סתם** הוא מקדח של רופאים.

שיעור מאור [=חלון] להביא טומאה מבית לבית

שני בתים שיש ביניהם קיר משותף ובו חלון מזה לזה ומת באחד מהבתים פעמים שהטומאה עוברת דרך החלון גם לבית השני ופעמים שאין הטומאה עוברת דרך החלון לבית השני ודבר זה תלוי בגודלו של החלון ובאופן שבו נעשה החלון ובאופן תשמיש החלון.

א. **חלון שנעשה מאליו – כשגודלו כשיעור מלא אגרוף גדול**, כאגרוף בן אבטיח, שלדברי רבי יוסי הוא כראש גדול של אדם, **הטומאה עוברת דרכו**. ואם אינו גדול כל כך, נחשב הוא כסתום, ואין הטומאה עוברת דרכו.

ב. **חלון שנעשה בידי אדם** [כדי שיכנס בו האור] – **כשגודלו כמלא מקדח גדול של לשכה**, שהוא כפונדיון האיטלקי, או כסלע נירונית, שהוא כשיעור מלא נקב של עול [שעושים בו נקב, ותוקעים בו יתד, לקשור רצועות העול], **הטומאה**

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לח

עוברת דרכו. ואם אינו גדול כשיעור הזה, נחשב הוא כסתום, ואין הטומאה עוברת דרכו.

דף לח

מדיני טומאת כלי חרס

בעניין טומאת כלי חרס נאמר, "וְכָל כֵּלִי חָרָשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטָּמָא וְאֵתוֹ תִּשְׁבְּרוּ", ללמד, שכלי חרס אינו מקבל טומאה אלא מתוכו, [כלומר מבית קיבולו].

ולפיכך, **כלי חרס שאין לו תוך** [=בית קיבול], **אינו מקבל טומאה כלל**, כי אין לו מהיכן להיטמא. [ואף שכעין זה מצינו בכלי שטף, שבדרך כלל אינם מקבלים טומאה אלא כשיש להם בית קיבול, ובכל זאת, אם ראויים הם לקבל טומאת מדרס, מחמת שהם משמשים לישיבה או שכיבה, מקבלים הם כל טומאה אף על פי שאין להם בית קיבול, כלי חרס אינם כן, כי כלי חרס אינם ראויים לטומאת מדרס, מאחר שאין עושים מהם כלי ישיבה ושכיבה, כי ישברו אם ישבו או ישכבו עליהם].

וכלי חרס שיש לו תוך [=בית קיבול], **מטמא מתוכו בלבד, כלומר, אם נגעה טומאה בתוכו, כולו טמא**, [בין מתוכו ובין מגבו], **אבל אם נגעה טומאה מגבו, אינו נטמא כלל**, [לא מתוכו, ולא מגבו, ואף לא במקום נגיעת הטומאה].

מדיני טומאת כלי שטף

כלי עץ נקראים כלי שטף, משום שטהרתם במים, כמו שכתוב, "וְכָל כֵּלִי עֵץ יִשְׁטָף בַּמַּיִם".

א. כלי שטף שיש לו בית קיבול.

מדין תורה, כלי שטף שיש לו בית קיבול, מקבל טומאה מאב הטומאה, כגון משרץ, וטמא מת, ורוק ומי רגלים של זב וזבה, וכשאחד מהדברים הללו נוגע בו, בין מתוכו ובין מגבו נטמא כולו.

אבל מוולד הטומאה, כמשקים טמאים, מדין תורה כלי שטף אינו מקבל טומאה, וחכמים הם שגזרו על כלי שטף שיקבלו טומאה גם ממשקים טמאים, [והסיבה לכך, כי אם היו נוהגים בכלים שנגעו במשקים טמאים ככלים טהורים, היו טועים לומר, שכמו כן דין כלים שנגעו ברוק ומי רגלים של זב וזבה, ועל ידי זה היו באים לידי טומאת טהרות, כי באמת כלים שנגעו ברוק ומי רגלים של זב וזבה טמאים מהתורה], ומכל מקום, מאחר שטומאת כלים שנגעו במשקים טמאים אינה מהתורה, כשהם חוזרים ומטמאים תרומה וקדשים, אין לשרוף את התרומה והקדשים, שאינם כתרומה וקדשים הטמאים טומאה מהתורה, שדינם לשרפה, **וכדי שיהא היכר לדבר, שטומאת כלים מחמת משקים טמאים אינה מהתורה**, [ולא ישרפו תרומה וקדשים הנוגעים בהם], **עשו היכר לטומאה זו, שאינה כשאר דברים המטמאים כלי שטף, ואמרו, שמשקים טמאים אינם מטמאים את כלי שטף לגמרי**, [בין מתוכם ובין מגבם], **אלא כשנגעו בהם מתוכם, אבל כשנגעו משקים טמאים מאחורי כלי שטף, לא נטמא תוכו של כלי שטף, אלא מקום הנגיעה שמאחור בלבד.**

ב. כלי שטף שאין לו בית קיבול.

מדין תורה, רוב כלי עץ שאין להם בית קיבול, אינם מקבלים טומאה כלל, שנאמר, "מִכָּל כֵּלִי עֵץ אֹז בָּגָד אֹז עוֹר אֹז שֶׁק", להקיש כלי עץ לשק וללמד, שכשם שהשק הוא דבר שיש לו בית קיבול, כך כלי עץ המוזכרים בכתוב, הם כלי עץ שיש להם בית קיבול, אבל כלי עץ שאין לו בית קיבול, אינו מקבל טומאה כלל.

וכל זה ברוב כלי עץ, שאינם ראויים לקבל טומאת מדרס, אבל כלי עץ שראויים לקבל טומאת מדרס, שהם מיועדים לישיבה או שכיבה, מאחר שמקבלים טומאת מדרס, מקבלים גם שאר טומאות.

וכלים אלו, שראויים לקבל טומאה אף שאין להם בית קיבול, מדין תורה מקבלים טומאה רק מאב הטומאה, כגון משרץ, וטמא מת, ורוק ומי רגלים של זב וזבה, וכשאחד מהדברים הללו נוגע בכלי שטף כזה, הראוי לקבל טומאה, בין מתוכו, [כלומר מהצד שמניחים עליו ומשתמשים בו], ובין מגבו, נטמא כולו מהתורה.

אבל ממשקים טמאים, כלים אלו מקבלים טומאה רק מדברי חכמים, כפי שנתבאר לעיל, לעניין כלים שיש להם בית קיבול, אלא שבדבר זה, חמורים כלים אלו שאין להם בית קיבול, מכלים שיש להם בית קיבול, שבכלים שיש להם בית קיבול, נתבאר לעיל, שעשו היכר לדבר שהטומאה מדברי חכמים, שאם נטמאו ממשקים מגבם, לא נטמא תוכם, וכל

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לה

זה בכלים שיש להם בית קיבול, אבל כלים שאין להם בית קיבול, אף כשנטמאו ממשקים, שטומאתם מדברי חכמים, אף על פי כן, מכל צד שיגעו בהם המשקים, בין מתוכם, [כלומר מהצד שמניחים עליהם ומשתמשים בהם], ובין מגבם, נטמא כל הכלי. והסיבה שלא הוצרכו לעשות היכר שטומאה זו מדברי חכמים, כי סמכו על ההיכר שעשו בכלי עץ שיש להם בית קיבול. [וזהו הדין שהעיד עליו חזקיה בן עקש, משמו של רבן גמליאל הזקן, לפני רבן ביבנה].

מומי עין שהבכור נשחט עליהם

א-ב-ג. מומים בריס העין.

ריס של עין, הוא בבת העין, כלומר העור המכסה את העין, והוא הנקרא עפעף.

וכשארע בריס של בכור אחד מהדברים הבאים. (א) נקב. (ב) פגם [=חסרון]. (ג) סדק. הרי זה מום, והבכור נשחט עליו במדינה.

ד. דק.

בכור שיש בעינו מום הנקרא דוקין שבעין, הרי זה מום קבוע, שהבכור נשחט עליו במדינה, ודוקין שבעין זה, הוא קרום דק המכסה את העין. ויש חילוק בין קרום שחור לקרום לבן.

דק שחור נחשב מום, רק כשהוא שקוע בעין, אבל כשהוא צף על העין אינו מום.

ודק לבן נחשב מום, רק כשהוא צף על העין, אבל כשהוא משוקע בעין אינו מום. [וסימן לדבר, שבלבן, הצף נחשב למום, הוא חולי הנקרא ברקא, שהוא לבן וצף, וגם כן נחשב מום].

וראה הערה.

ה. תבלול.

העין יש בה שחור, הוא הנקרא אישון, שדרכו נכנס האור לעין, וסביב השחור יש עיגול המקיפו, [והוא נקרא במשנה סירא], וסביב הסירא יש לבן.

ותבלול הוא מום המבלבל את גבולות העין, שהסירא נפסקת על ידי השחור הנכנס לתוך הלבן, או שהסירא נפסקת על ידי הלבן הנכנס לתוך השחור.

לדעת רבי מאיר – בשני האופנים הללו, הבכור נשחט על המום הזה.

ולדעת רבי יוסי [ומשנתנו] – אין הבכור נשחט על כך, אלא רק כשהלבן נכנס לשחור, שנחשב הדבר כמום בשחור, שהוא מום בעין עצמה, אבל כשהשחור נכנס ללבן, שהדבר נחשב כמום בלבן, אין הבכור נשחט על כך, כי הלבן אינו נחשב כעין ממש, אלא כשומן העין, [שנאמר, "יָצָא מִחֶלֶב עֵינָמוֹ"], ואם כן, אין כאן מום בעין, אלא בשומן העין, ולכן אין הבכור נשחט עליו.

ו. חלזון או נחש.

בכור שיש לו בעינו חולי הנקרא חלזון או נחש, [ובלע"ז לימו"ן], הרי זה מום קבוע, שהבכור נשחט עליו במדינה.

ואמר רבה בר בר חנה, סח לי רבי יוחנן בן אלעזר, זקן [כהן] אחד היה בשכונתינו, ורבי שמעון בן יוסי לקוניה שמו, ומימי לא עברתי לפניו, פעם אחת עברתי לפניו, אמר לי, שב בני שב, והראה לי עין בבכור שניתן לו, ואמר לי, הנה יש בה חלזון, מום קבוע לשחוט עליו, וזהו נחש שאמרו חכמים.

ואף על פי שאמרו, אין אדם רואה מומים לעצמו, אבל מורה הלכה לתלמידים, ותלמידים מורים לו.

וכל זה כשהיה מורה ההלכה הזו גם קודם שבא מעשה לידו, אבל אם רק כשבא מעשה לידו הורה כן, והוא צריך לאותה הוראה, אין שומעים לו.

ז. (עצב) [עינב].

מום קבוע נוסף ממומי העין שהבכור נשחט עליו, הוא עצב או עינב, ולא נתפרש בסוגיה מהו.

ח. חורור הקבוע.

חורור הוא חולי שיש בעין טיפות לבנות, ואם היה בבכור חולי זה בקביעות, הרי זה מום קבוע, ששוחטים עליו את הבכור. ונחלקו חכמים כמה זמן יהא החורור בבהמה ונדע שהוא מום קבוע בה.

לדעת רבי מאיר בברייתא – כל בהמה שיש בעיניה חורור ארבעים יום הרי זה מום קבוע, והבכור נשחט עליו.

ולדעת משנתנו וכן לדעת רבי יהודה – כל בהמה שיש בעיניה חורור שמונים יום, הרי זה מום

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לט

קבוע, והבכור נשחט עליו. **וכן דעת רבי חנינא בן אנטיגנוס, ולדעתו, לא די בבדיקה אחת בתחילת שמונים יום ובדיקה שניה בסוף שמונים יום**, כי כשתיבדק רק באופן הזה, לא נוכל לדעת שבאמת החורור קבוע, כי יתכן שבינתיים הלך וחזר, ואין חורור קבוע אלא אם כן היה שמונים יום רצופים, **ולכן יש לעשות שלוש בדיקות בתוך שמונים יום**. [רש"י מפרש שיש לבדוק שלוש פעמים חוץ מהבדיקה של היום הראשון, סך הכל ארבע בדיקות. ורבינו תם מפרש, שיש לבדוק שלוש פעמים עם הבדיקה של היום הראשון]. ואמר רב נחמן בר יצחק, שבדיקות אלו יהיו משולשות. [ואם כן, לפירוש רש"י, הבדיקות הללו שמלבד היום הראשון, הן, אחת לאחר 26 יום ומחצה, שזה בסוף 27 ימים ומחצה, ושניה לאחר עוד 26 ימים ומחצה, שזה סוף יום 53, ושלישית לאחר עוד 27 יום, שזה סוף 80 יום. ולפירוש רבינו תם, בדיקה ראשונה בתחילת שמונים יום, ובדיקה שניה באמצע שמונים יום, ובדיקה שלישית בסוף שמונים יום].

ט. מים קבועים.

בהמה שעיניה נוטפות מים בקביעות, הרי זה מום קבוע, ואם ארע כן בבכור, הרי זה נשחט על המום הזה. ונחלקו חכמים כמה זמן יהא החורור בבהמה ונדע שהוא מום קבוע בה.

לדעת רבי מאיר – כשיהיו המים הללו בבהמה **שמונים יום** הרי זה מום קבוע והבכור נשחט עליו.

ולדעת רבי יהודה – אין המים מום קבוע, אלא **אם כן עשו לבהמה במשך שלושה חדשים רפואה המועילה להם ולא הועילה**.

והרפואה המועילה להם היא, **שתחילה יאכילו את הבהמה במשך חודש וחצי תבן ומספוא** [=חציר] לח, [כלומר שגדל באדר וניסן, בסוף החורף, שהקרקע לחה], **ולאחר מכן יאכילוה חודש וחצי תבן ומספוא** [=חציר] יבש, [כלומר שגדל באלול ותשרי, בסוף הקיץ, שהקרקע יבשה], ואם לא נרפאה מהמים הנוטפים מעיניה הרי זה מום קבוע.

ונאמרו בגמרא כמה פרטים בעניין הרפואה הזו. החציר המועיל לרפואה זו, הוא חציר שגדל בשדה בית הבעל, [שגדלה על מי גשמים], אבל אם האכילוה בחציר שגדל בשדה שלחין, [שצריך להשקותה], אין הדבר מועיל לה, ולכן, גם אם לא נרפאת, אין בכך ראיה שהמים שנוטפות עיניה מום קבוע הוא.

והסדר המועיל לרפואה, הוא דווקא כשתחילה מאכילים אותה לח, ואחר כך יבש, אבל אם שינו את הסדר, או האכילוה יחד לח ויבש, אין הדבר מועיל לה, ולכן גם אם לא נרפאת, אין בכך ראיה שהמים שנוטפות עיניה מום קבוע הוא.

אכן בדבר זה נסתפקו, האם מאכילים אותה לח בזמן הלח, ויבש בזמן היבש, כלומר באדר וניסן יאכילוה חודש וחצי מהלח, וימתינו עד אלול, ואז יאכילוה חודש וחצי מהיבש, [ואם כן הבדיקה היא למעלה מחצי שנה]. או שניתן להאכילה את היבש מיד בגמר אכילת הלח, שבחצי שני של חודש ניסן, יאכילו אותה תבן ומספוא מתבואה יבשה של אלול ותשרי שעברו, [ואם כן הבדיקה היא שלושה חדשים ממש].

ולדברי רבי יוחנן משום רבי פנחס בן ערובא, השיעור של החציר הזה, שיש להאכיל אותה בכל יום, הוא כגרוגרת.

דף לט

ונסתפקו במערבא [=ארץ ישראל], האם בכל סעודה מאכילים אותה מהחציר הזה, או די להאכילה בכל יום בסעודה ראשונה בלבד.

ואם מאכילים אותה בכל סעודה, פשוט הוא שניתן להאכילה בין קודם הסעודה ובין לאחריה, אבל אם מאכילים אותה רק בסעודה ראשונה, יש להסתפק, האם דווקא קודם הסעודה יאכילוה, כי רק אז הדבר מועיל לה, [ככל סם שנאכל כל הסעודה], או שניתן להאכילה גם אחר הסעודה.

וכמו כן קודם שתיה ודאי הדבר מועיל לה כשעורים שהיא אוכלת קודם השתיה והן מועילות לה אבל יש להסתפק אם גם אחר השתיה הדבר מועיל לה.

וכמו כן, כשהחציר אינו קשור, ודאי הוא מועיל לה, [שנוח לה לאוכלו], אבל כשהוא קשור, יש להסתפק אם הוא מועיל לה.

וכמו כן, כשהוא נאכל עם דבר אחר, ודאי הוא מועיל לה, [שנוח לה לאוכלו עם דבר אחר], אבל

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לט

כשהוא לבדו, יש להסתפק אם הוא מועיל לה.

וכמו כן כשהוא נאכל בשדה ודאי הוא מועיל לה [כי נוח לה לאכול באויר הפתוח], אבל בעיר וכן בגינה הסמוכה לעיר יש להסתפק אם הוא מועיל לה.

< ואם כן, כדי שיועיל לה בוודאי, יש לאוכלו קודם סעודה ראשונה, וקודם שתיה ראשונה, כשאנו קשור, ולהאכילו עם דבר אחר, ובשדה. ולאחר מכן להאכילו גם בין סעודה לסעודה.

אכל ולא נרפא ממים קבועים ממתי נידון

כבעל מום

נתבאר, שבהמה שיש לה מים קבועים, נבדקת על ידי רפואה שלושה חודשים, ואם לא נרפאת, בידוע שיש בה מום קבוע.

ונסתפק פנחס אחיו של שמואל, האם מאחר שנבדקה ולא נרפאת, נודע שמתחילה היה בה מום קבוע, או שרק מסוף הבדיקה היא נידונית כבהמה שיש בה מום קבוע.

ונפקא מינה, לבהמה שהקדישה לקרבן, שאם נפל בה מום קבוע, היא נפדית, וארע שהיו מים נוטפים מעיניה, והחל לבדקה ברפואה הנ"ל, וקודם שסיים הבדיקה, פדה אותה, ומעל בדמים, ולאחר מכן סיים הבדיקה, ולא נרפאת בבדיקה, ומעתה, אם נחשבת כבעלת מום מתחילה, נמצא שמעות הפדיון קדשו לפדות בהמה בעלת מום, וכשמעל בהם, חטא, אבל אם רק מעכשיו היא נידונית כבעלת מום, מעות שנפדית בהם בעודה תמה, לא פדו אותה, ולא קדשו, [שאין פודים קדשים תמימים], ולא מעל בקדשים.

וכששמואל נתבקש להשיב על השאלה הזו, ענה לאחיו, "פְּסָחִים בְּזָזוּ בְּזָזוּ", כלומר, כשם שדבר זה, שפסחים יבזזו בז, הוא דבר שאין הדעת סובלתו, האיך יתכן שיהיו חגרים בוזזים ביזה, כך שאלתך היא שאלה מחודדת, שאיני יודע תשובה עליה.

מומי חוטם שהבכור נשחט עליהם

א. ניקב.

בכור שניקב חוטמו כלפי חוץ, כלומר שניקבה מחיצה חיצונית שלו, והנקב נראה לחוץ, הרי זה מום שבגלוי ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו.

אבל אם נקבה מחיצה החולקת את החוטם, ואין הנקב נראה בחוץ, אין זה מום שבגלוי, ואין הבכור נשחט עליו.

ב. נפגם [=חסר].

בכור שנפגם [=חסר] חוטמו, [מבחוץ], הרי זה מום שבגלוי ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו.

ג. נסדק.

בכור שנסדק חוטמו, [מבחוץ], הרי זה מום שבגלוי ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו.

מומי פה שהבכור נשחט עליהם

א-ב-ג. מומי השפה.

בכור שארע בשורה החיצונית של שפתו, אחד מהדברים הבאים. (א) נקב. (ב) פגם [=חסרון].

(ג) סדק. הרי זה מום שבגלוי ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו במדינה.

אבל כשארע אחד מהדברים הללו בחלק הפנימי של השפה, מאחר שאין הדבר נראה בחוץ, אין זה מום שבגלוי, ואין הבכור נשחט עליו.

ד-ה. מומי החניכיים החיצונות.

החניכיים החיצונות, הן חלק החניכיים שבאמצע הפה, שבו הבהמה חותכת את העשב, והם נראות בנקל כלפי חוץ, ולכן אם ארע בהן אחד משני הדברים הללו. (א) פגם [=חסרון]

כלשהו. (ב) גמימה, כלומר שנעשה בהן חתך כעין סדק, אף בלא חסרון. הרי זה מום שבגלוי ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו במדינה.

ו. מום החניכיים הפנימיות.

החניכיים הפנימיות הן כל חלק החניכיים, שבו קבועות השיניים הטוחנות, [הקרויות בגמרא תיומות, או מתאימות, על שם שכל שן נראית כשתים]. ולדברי הכל, כשארע בהן פגם או גמימה, אין הדבר נראה לחוץ, ואין זה מום שבגלוי, לפסול את הבכור מהקרבה.

אבל נחלקו חכמים, מה הדין כשנעקרו החניכיים הללו לגמרי.

לדעת משנתנו ותנא קמא בברייתא – כשנעקרו החניכיים הפנימיות לגמרי, הרי זה מום שבגלוי

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לט

ואינו חוזר, והבכור נשחט עליו במדינה.

ולדעת רבי יהושע בן קפוסאי – כשנעקרו החניכיים הפנימיות לגמרי, **אין זה מום לעניין זה שהבכור נשחט עליו במדינה, אבל מהקרבה הוא נפסל**, וימתין שייפול בו מום אחר וישחטנו.

ולדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס – אף כשנעקרו החניכיים הפנימיות לגמרי, **אין זה מום כלל, לא לעניין זה שהבכור נשחט עליו במדינה, ואף לא להיפסל מהקרבה**, אלא עדיין הבכור כשר להקרבה.

מחוסר אבר שאינו גלוי

בכור שחסר בו אבר מבפנים, אינו נידון כבעל מום להתירו להישחט במדינה, שכן אין שוחטים את הבכור אלא על מומים שבגלוי, כפי שנתבאר בתחילת הפרק.

וכמו כן, קדשי מזבח שחסר בהם אבר מבפנים, אינם נידונים כבעלי מום, לעניין זה שיהיה ניתן לפדותם, להוציאם לחולין, כי בעניין המומים שמביאים את הקדשים לידי פדיון נאמר, "עֲוֶרְתָּ אוֹ שָׁבוֹר אוֹ חָרוּץ אוֹ יָפֹלֶת אוֹ גָּרֵב אוֹ יִלְפָּת" ללמד שאין נפדים אלא על מומים שבגלוי.

ונסתפק רב אחדבוי בר אמי, האם חסרון אבר שבפנים אינו נחשב כלל כמום, וניתן אף להקריב בכור ושאר קרבנות שחסר בהם אבר מבפנים, או שלהקרבה הם נפסלים על ידי חסרון אבר מבפנים.

וצדדי הספק הם, שמצד אחד נאמר, "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן", כלומר רק מי שהוא שלם יקרב, אבל מי שהוא חסר לא יקרב, ובכלל זה מחוסר אבר מבפנים. ומצד שני נאמר, "לְרִצּוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", כלומר יקרב כל מי שאין בו מום, ובכלל זה מי שחסר בו אבר מבפנים, כי אינו נחשב כמי שיש בו מום.

ולהלן יתבאר בעזה"י האם נפשט ספקו של רב אחדבוי בר אמי.

הקרבת בהמה שיש בה כליה אחת

- **לדעת ברייתא אחת**, מהכתוב, "וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֵת הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֶיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכֶּסֶּלִים וְאֵת הַיִּתְּרֹת עַל הַכֶּבֶד עַל הַכְּלִיֹּת וְסִירְנָה", שמשמע ממנו, שמקטירים את שתי הכליות, יש ללמוד, שאין **להקריב אלא בהמה שיש לה שתי כליות**, אבל בהמה שיש לה כליה אחת או שלוש אינה קרבה.

- **ולדעת ברייתא שניה**, מהכתוב "וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֵת הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֶיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכֶּסֶּלִים וְאֵת הַיִּתְּרֹת עַל הַכֶּבֶד עַל הַכְּלִיֹּת וְסִירְנָה", שמשמע ממנו שמסיר כליה אחת להקטרה, יש ללמוד, שמקריבים **אפילו בהמה שיש לה כליה אחת**.

ונאמרו בגמרא ארבע ביאורים למחלוקת זו.

א. נחלקו אם חסרון שבפנים פוסל.

מתחילה אמרו, שלדברי הכל אין בהמה נבראת עם כליה אחת, וכשנמצאת בבהמה כליה אחת, ודאי חסרה כליה נוספת, והרי זו בהמה שחסר בה אבר מבפנים.

לדעת הברייתא הראשונה – כשחסר בבהמה אבר מבפנים, היא נפסלת להקרבה.

ולדעת הברייתא השניה – כשחסר בבהמה אבר מבפנים, אינה נפסלת מהקרבה.

ב. אין כאן מחלוקת וכל ברייתא מדברת באופן אחר.

לדברי רב חייא בר יוסף, הכל מודים שיש בהמה הנבראת עם כליה אחת, אבל כשבהמה נבראת בשתי כליות, וחסרה כליה אחת, היא נפסלת מהקרבה, כי חסרון אבר מבפנים פוסל.

הברייתא הראשונה מדברת, בבהמה שנבראת בשתי כליות, ולאחר מכן חסרה אחת, ולכן היא פסולה, כי חסרון אבר מבפנים פוסל.

והברייתא השניה מדברת, בבהמה שנבראת עם כליה אחת, ולא חסרה ממנה כלום, ולכן היא כשרה להקרבה.

[אולם דחו זאת, כי מתוך לשון הברייתא הראשונה, המשווה דין בהמה שיש בה כליה אחת לבהמה שיש לה שלוש כליות, משמע, שבשני האופנים מדובר בבהמה שכך תחילת ברייתא, ולא שחסרה כליה].

ג. נחלקו אם יש בהמה הנבראת עם כליה אחת.

שוב אמרו, שלדברי הכל, חסרון אבר מבפנים פוסל, ולכן כשבהמה נבראת בשתי כליות, וחסרה כליה אחת, היא נפסלת מהקרבה. ונחלקו מה הדין כשנמצאת בבהמה כליה אחת, ולא ניכר שהיה בה כליה נוספת.

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לט

לדעת הברייתא הראשונה – אין בהמה נבראת עם כליה אחת, ולכן אף על פי שלא ניכר שהיתה בה עוד כליה, ודאי היתה בה כליה נוספת, וחסרה, ואם כן היא פסולה מהקרבה, כבהמה שחסר ממנה אבר מבפנים.

ולדעת הברייתא השניה – יש בהמות הנבראות עם כליה אחת, ומאחר שנמצא בה כליה אחת, ואין ניכר בה חסרון כליה אחרת, ודאי בכליה אחת נבראת, ולא חסר בה שום אבר מבפנים, ולכן היא כשרה להקרבה.

ד. אין כאן מחלוקת וכל ברייתא מדברת באופן

אחר.

לדברי רבי יוחנן, הכל מודים שאין בהמה נבראת עם כליה אחת, וכמו כן הכל מודים שחסרון אבר מבפנים פוסל, ואם כן, כשנמצאת כליה אחת בבהמה, ודאי היתה בה כליה נוספת, וחסרה, והבהמה פסולה, ואין כאן שום מחלוקת.

הברייתא הראשונה מדברת בבהמה שחסרה כליה אחת קודם שנתקבל דמה בכלי, ולכן היא פסולה, כי עד שיתקבל דם הקרבן בכלי, המום פוסל את הקרבן [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

והברייתא השניה מדברת בבהמה שחסרה כליה אחר שנתקבל דמה בכלי, ששוב המום אינו פוסל אותה מהקרבה, ולכן היא כשרה, ומקטיר כליה אחת שנשתיירה בה.

מום בין שחיטה לקבלה או בין קבלה לזריקה

כבר מבואר בכמה מקומות, שבהמה שיש בה מום, פסולה לקרבן, ולדעת רבי זירא אמר רב, **המום פוסל את הקרבן אף אם ארע אחר השחיטה, בין השחיטה לקבלה**, [כגון שעשה חריץ באוזן הבהמה בין השחיטה לקבלה], שנאמר בעניין פר חטאת של כהן משית, "וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמִּשִּׁים מִדָּם הַפֶּרֶר", ללמד, שתהא קבלת הדם מהפר שהיה קודם לכן, כלומר שיהא תמים כבשעת השחיטה.

והואיל וגלתה תורה שהמום פוסל עד קבלת הדם בקרבן זה, הוא הדין לעניין שאר קרבנות, שהמום פוסל בהם עד קבלת הדם, **בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים**.

אבל אחר קבלת הדם, אף קודם זריקת הדם, אין המום פוסל, שכן מבואר, שלדעת רבי יהושע, כל הזבחים שבתורה, [אם נטמא או חסר כל הבשר והחלב קודם זריקה, אין זורקים את הדם, כי נאמר, "וַעֲשִׂיתָ עֲלֵתֶיךָ הַבֶּשֶׂר וְהַדָּם", ללמד שאם אין בשר אין דם, אבל] אם נשתייר מהם בשעת זריקה, אפילו רק כזית בשר טהור, או כזית חלב טהור, וכל שאר הבשר והחלב טמא או חסר, זורק את הדם, ואף על פי שהבשר והחלב חסרים, מכל מקום אין זו סיבה שלא לזרוק את הדם.

שעות פוסלות בקדשים

נאמר בעניין קרבן פסח, "שֶׁה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם", ללמד, שבכל הוויותיו, כלומר בכל עבודות הקרבן, [שחיטה קבלה הולכה וזריקה], יהיה בן שנה. [אבל אין ללמוד מכאן שבכל הוויותיו יהיה תמים, כי כבר נתבאר, שאחר קבלת הדם, שוב אין המום פוסל את הקרבן].

ומתוך כך שהזהירה תורה על קרבן פסח שבכל עבודותיו יהיה בן שנה, משמע, שיש אופן שיתכן שבשחיטה יהיה השה בן שנה, ובעבודות אחרות יהיה יותר מבן שנה, וזה יתכן אם שנה האמורה בקרבנות, היא ממש מעת לעת משעה שהבהמה נולדה, כגון, אם נולד השה בשעה שמינית של י"ד בניסן אשתקד, אינו נחשב כבן שנה אלא עד שעה שמינית של י"ד בניסן בשנה זו, ועל כך הזהירה תורה, שאם מביאים אותו לקרבן פסח, יגמרו את כל ההקרבה קודם שתעבור שנתו.

ומכאן, ששעות פוסלות בקדשים, **כלומר כל מקום שאמרה תורה בן שנה, הוא שנה שלמה מעת לעת מהשעה שבה נולד**. [והוא הדין לבן שתים או בן שלוש].

"וּמַעֲוֹךְ וְנִתְּנוֹת וְנִתּוּק וְכָרוֹת לֹא תִקְרִיבוּ לַה'

וּבְאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ"

בעניין המומים הפוסלים את הבהמות מהקרבה, נמנו המומים הללו, "וּמַעֲוֹךְ" [=שמעכו ביד עד שנימוח] וְנִתְּנוֹת [=שכתתו באבנים עד שנימוח] וְנִתּוּק [=שנתקו ביד ומחובר מעט] וְכָרוֹת [=שנתקו בסכין ומחובר מעט חיבור שהוא פחות מחיבור נתוק], ונחלקו חכמים באיזה אבר המומים הללו פוסלים.

לדעת רבי יהודה – כל הדברים הללו פוסלים את הבהמה בין אם היו בגיד ובין אם היו

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף לט

בביצים.

ולדעת רבי אליעזר בן יעקב – כל הדברים הללו פוסלים את הבהמה רק כשהיו בגיד אבל לא כשהיו בביצים.

ולדעת רבי יוסי – מעוך וכתות פוסלים את הבהמה בין בגיד ובין בביצים אבל נתוק וכרות פוסלים את הבהמה רק כשהיו בגיד ולא כשהיו בביצים.

ונאמרו בגמרא שני אופנים לבאר מחלוקת זו

א. נחלקו אם חסרון אבר מבפנים פוסל.

מתחילה רצו לומר, שלדברי הכל, כל הדברים הללו נחשבים כאבר חסר, אלא שאין החסרון ניכר בחוץ אלא בגיד, אבל בביצים החסרון אינו ניכר, ונחשב הוא כאבר חסר מבפנים. ובזה נחלקו.

לדעת רבי יהודה – חסרון אבר מבפנים, פוסל כמו חסרון אבר מבחוץ, ולכן, גם בביצים, כל הדברים הללו פוסלים.

ולדעת רבי אליעזר בן יעקב – חסרון אבר מבפנים, אינו פוסל, ולכן, רק בגיד, שהחסרון ניכר בחוץ, הדברים הללו פוסלים, אבל בביצים, שהחסרון נחשב כחסרון מבפנים, אין הדברים הללו פוסלים.

[אולם דחו ביאור זה, כי לפי זה אין להבין, מדוע רבי יוסי מחלק בין מעוך וכתות, שפוסל גם בביצים, לבין נתוק וכרות, שאינו פוסל אלא בגיד].

ב. נחלקו אם דברים אלו בביצים גלויים הם.

לדברי הכל, כשארע אחד מהדברים הללו בגיד, הרי זה נחשב כמום גלוי, ולכן הבהמה נפסלת לקרבן, אבל כשארע הדבר בביצים, נחלקו אם הדבר נחשב כמום גלוי.

לדעת רבי יהודה – דברים אלו בביצים, נחשבים כמומים גלויים, כי ניכרים הם, שכן כשהביצים ממועכות או כתותות, הן מתכווצות, ואינן כבתחילה, והרי זה ניכר, וכשהן כרותות או נתוקות, הן תלויות, ואינן כבתחילה, והרי זה ניכר, ולכן כל הדברים הללו נחשבים כמום גלוי אף בביצים.

ולדעת רבי אליעזר בן יעקב – דברים אלו בביצים, אינם נחשבים כמומים גלויים, כי פעמים גם כשהביצים שלמות הן מתכווצות או נתלות ואם כן דברים אלו אינם סימן היכר למום ולכן המומים הללו נחשבים כמומים שאינם גלויים, ואינם פוסלים את הבהמה.

ודעת רבי יוסי – שמעוך וכתות נחשבים כמום, כי כשהביצים מעוכות וכתותות, הרי יש בהן חסרון, וחסרון פוסל, אבל כשהם כרותות ונתוקות, אין בהן חסרון, ואין בדבר מום.

מומים המיוחדים בזכר או בנקבה

א. פגימה בזובן של זכר.

הזובן הוא כיס שהגיד חבוי בתוכו, ואם הוא נפגם, הפגם אינו חוזר ומתרפא, והרי זה מום קבוע, והבכור נשחט עליו.

ודווקא כשנפגם הזובן, הרי זה מום קבוע, אבל כשניטל כל הזובן, הוא חוזר וגדל כבתחילה, ולכן כשניטל הזובן כולו, אין זה מום קבוע, ואין הבכור נשחט עליו.

ודווקא בזובן הפגימה היא מום קבוע, אבל בגיד עצמו הפגימה אינה מום קבוע, כי כשנפגם הגיד, פגימתו חוזרת.

ב. פגימה בעריה של נקבה.

העריה הוא בית הרחם של נקבה, ומבואר במשנה, שאם נפגמה, הרי זה מום קבוע, [וכשארע הדבר בבהמת קדשים, היא נפסלת להקרבה, ויוצאת לחולין בפדיון], ומסתבר שהכוונה לפגימה בפתח בית הרחם, שהוא גלוי, שהרי אין המומים פוסלים אלא כשהם בגלוי.

מומי זנב שהבכור נשחט עליהם

א. פגימה בעצם מעצמות הזנב.

הזנב מורכב מחוליות של עצמות, ואם נפגם [=חסר] הזנב עד העצם כלומר שנפגם גם מעט מהעצם אין המכה מעלה ארוכה והרי זה מום קבוע והבכור נשחט עליו.

אבל אם נפגם הזנב בין החוליות בלא שתיפגם העצם המכה מעלה ארוכה ואין זהב מום קבוע ולכן אין הבכור נשחט עליו.

ב. נפצל ראש הזנב.

מה שנתבאר, שכשנחסר רק בשר מהזנב אינו מום, הוא רק כשנחסר בשר בין החוליות, אבל

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מ

אם נקלף העור והבשר בסוף הזנב, אחר החוליה האחרונה, והעצם האחרונה נראית, אף על פי שהעצם עצמה לא נפגמה, הרי זה מום קבוע, והבכור נשחט עליו.

ג. חוליות זנב רחוקות זו מזו.

כשחוליות זנב רחוקות זו מזו, עד שיש בין אחת לחברתה מלא אצבע [של רוחב אגודל] בשר, הרי זה מום קבוע, שהבכור נשחט עליו.

מדיני ציצית

א. כמה חוטים הוא נותן.

לדעת בית שמאי – נותנים ארבעה חוטים.

ולדעת בית הלל – נותנים שלושה חוטים.

ב. כמה תהא הציצית משולשלת.

לדעת בית שמאי – ארבע אצבעות [שכל אצבע היא אגודל, ויחד הם רוחב טפח].

ולדעת בית הלל – שלוש אצבעות [שכל אצבע היא אגודל, ויחד הם רוחב שלושת רבעי טפח].

- לפי הפירוש הראשון של רש"י, שלשול הציצית הוא, מה שהטלית תלויה תחת הבגד, מלבד האורך שלה ממקום הטלתה בבגד עד סופו.

- ולפי הפירוש השני של רש"י שלו הסכימו התוס', שלשול הציצית הוא אורך הגדיל [=החלק הקשור שבציצית].

- ולפי הפירוש של רש"י במסכת מנחות, שלשול הציצית הוא אורך הענף [=החלק שאינו קשור שבציצית].

דף מ

שתי אמות שהיו בשושן הבירה

על שער המזרח של העזרה, היה יציע, שהיה נקרא שושן הבירה, על שהיה מצויר בתבנית שושן הבירה, ובו היו שני מקלות, שאורכם יתר על אורך אמה של משה, [שהוא ששה טפחים בצמצום], **האחד היה יתר על אמה של משה אצבע אחת** [של גודל, כלומר רבע טפח], **והשני היה יתר על אמה של משה שתי אצבעות** [של אגודל, כלומר חצי טפח], הקטנה יותר בקרן מזרחית צפונית, והגדולה יותר בקרן דרומית מזרחית.

והסיבה שנעשו אמות אלו, היא, כדי שלא יבואו האומנים לידי מעילה, שכשהקדש היה מתנה עם האומנים לעשות מלאכה, והיו מקבלים עליהם לעשות אמה, היו צריכים לעשות מעט יותר, [תמורת תשלום הראוי לעבודת אמה מצומצמת], כי אם היו עושים בדקדוק, שמא היו מחסרים מעט, ונמצא נהנים מהקדש שלא כדין.

וכשהיו עושים אומנות של בניין, היו צריכים להוסיף לכל אמה אצבע שלמה, אבל כשהיו עושים אומנות של כסף וזהב, שהיא יקרה יותר, לא היו צריכים להוסיף כל כך, ודי היה בתוספת של חצי אצבע לכל אמה.

מומי ביצים שהבכור נשחט עליהם

א. שתי ביצים בכיס אחד.

לדברי הכל, בכור שיש לו שתי ביצים בכיס אחד, נידון כבכור שיש לו ביצה אחת בלבד, והרי זה מום קבוע שהבכור נשחט עליו.

ב. ביצה אחת ושני כיסים.

נחלקו חכמים, מה הדין, כשיש בבהמה שני כיסים, ויש בהם ביצה אחת בלבד.

לדעת תנא קמא – מאחר שאין בבכור אלא ביצה אחת, הרי זה מום קבוע, [כמי שנתמעכה ביצה אחת ונותרה בו ביצה אחת], והבכור נשחט עליו.

ולדעת רבי ישמעאל – מאחר שיש בבכור שני כיסים, בידוע שיש לו שני ביצים, שאין כיס בלא ביצה, ואם כן אין בבכור מום, ואינו נשחט.

ולדעת רבי עקיבא – כשיש בבכור שני כיסים, ויש בהם ביצה אחת, אף על פי שיש בו ביצה שניה בלועה בגוף, פעמים הוא נידון כבעל מום, ופעמים אינו נידון כבעל מום, והדבר תלוי באופן שבו בלועה הביצה השניה בגוף, וניתן לבדוק זאת על ידי העמדת הבהמה על עכוזה [=עגבותיה] **ומיעוץ ומשמוש בכיס ובכסלים, שאם על ידי מיעוץ זה הביצה הנוספת יוצאת מן הגוף, הרי זה נידון כבכור שיש לו שני ביצים, ואין בו מום, ואינו נשחט. ואם גם על ידי מיעוץ זה, לא יוצאת הביצה הנוספת מן הגוף, אף על פי שהיא בתוכו, ודבוקה בכסלים, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.**

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מ

ומעשה בפירן [=שם של כפר. וי"ג בפרה] של בית מנחם, שמיעכו בה, ולא יצאה ביצה שניה, ונשחטה הבהמה, ונמצאת ביצה שניה דבוקה בכסלים. והתיר רבי עקיבא, כי לדעתו, כל שאינה יוצאת על ידי מיעוד, נידונית כחסרה. אבל רבי יוחנן בן נורי אסר, [ויתכן שדעתו כדעת רבי ישמעאל, שבכל אופן שיש בבהמה שני כיסים, היא נידונית כמי שיש בה שני ביצים, אף שאין הביצה השניה יוצאת על ידי מיעוד]. אמר לו רבי עקיבא לרבי יוחנן בן נורי, עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל. אמר לו רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ, [שאין בו מום, ובקדושתו הוא].

מומי רגליים שהבכור נשחט עליהם

א-ב. בעלת חמש רגלים או בעלת שלוש רגלים.

בכור שהיו לו שלוש רגלים קדמיות, [שעם שתי האחוריות יש לו חמש רגלים], או שהיתה לו רגל קדמית אחת, [שעם שתי האחוריות יש לו שלוש רגלים], הרי זה מום קבוע, שהבכור נשחט עליו ונאכל במדינה.

וכל זה **כשהיה המום ברגליו הקדמיות**, אבל כשהיה הדבר ברגליו האחוריות, שהיתה לו רגל אחת בלבד, וחסרה אחת, הרי זה טרפה, והוא הדין כשהיתה לו רגל אחורית יתרה, כי כל יתר כנטול דמי.

ג. רגליו קלוטות.

בהמה טהורה מפריסה פרסה ושוסעת שסע כלומר פרסותיה חלוקות לשתיים ואינן עגולות אלא ארוכות. וחמור וסוס פרסותיהם עגולות ואינן סדוקות אלא הכל חלק אחד.

ובכור בהמה טהורה שהיו פרסותיו דומות לפרסות החמור, אף בדבר זה בלבד, שהיו הפרסות **עגולות, כפרסות החמור**, [אף על פי שהיו **סדוקות כפרסות בהמה טהורה**], הרי זה מום שהבכור נשחט עליו.

ד. שחול.

בכור **שנשמטה ירכו**, אף שהגיד שהיא מחוברת בו עדיין קיים, הרי זה מום שהבכור נשחט עליו, ונאכל במדינה. [אבל כשנתאכל גם גיד הירך, הרי זה טרפה].

ה. כסול.

בכור **שאחת מירכיו גבוהה מחברתה**, כגון שמקום חיבור ירך אחת הוא בגובה הכסלים, ומקום חיבור ירך שניה הוא למעלה מן הכסלים, הרי זה מום שהבכור נשחט עליו.

ו. שרוע.

בכור שנשתרבה לו **ירך אחת**, כלומר **שנעשית גדולה מחברתה**, הרי זה מום שהבכור נשחט עליו.

ז. שבר.

בכור שנשברה ידו או רגלו, אף על פי שאין השבר נראה מבחוץ, אם השבר ניכר על ידי הילוך הבהמה, שהיא צולעת, הרי זה מום ניכר, והבכור נשחט עליו.

שלושה מומים שהוסיף אילא ביבנה

כל המומים שנזכרו בפרקנו עד עתה שהבכור נשחט עליהם, מנאם רבי אילא ביבנה, והודו לו חכמי דורו.

ועוד שלושה מומים אחרים מנה, ולא הודו לו בהם חכמי דורו, ורק כשבאו בית דין של אחריהם, הודו שנחשבים הם מומים. ואלו הם:

א. גלגל עינו עגול כשל אדם.

גלגל העין יש בו שחור [=אישון]. וסירא [=ההיקף של השחור], ולבן [=שומן העין]

- וי"ג שהשחור של גלגל העין של בהמה עגול כשחור של גלגל העין של אדם, אבל הסירא והלבן של גלגל העין של בהמה, אינם עגולים כסירא ולבן של גלגל העין של אדם. ואם **ארע בבכור שהיה הסירא והלבן של גלגל עינו עגול, כסירא ולבן של גלגל עינו של אדם, הרי זה מום** והבכור נשחט עליו.

- וי"ג שהסירא והלבן של גלגל העין של בהמה, עגולים כסירא ולבן של גלגל העין של אדם, אבל השחור של גלגל העין של בהמה, אינו עגול כשחור של גלגל העין של אדם. ואם **ארע בבכור, שהיה השחור של גלגל עינו, עגול, כשחור של גלגל עינו של אדם, הרי זה מום** והבכור נשחט עליו.

ב. פיו דומה כשל חזיר.

פיו של חזיר שפיד [=עגול כשפוד], ופריס [=שפה עליונה ולחיים עליונים עודפים על התחתונים].

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מ

ואם היה פה בכור בהמה טהורה דומה לחזיר, בכך שהוא פריס כמותו, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

ג. ניטל רוב המדבר בלשוננו.

לדעת תנא קמא בברייתא – רק אם ניטל רוב של כל לשון הבכור, הרי זה מום שהבכור נשחט עליו.

אולם לדעת משנתנו ורבי יהודה – אף כשלא ניטל רוב של כל הלשון, אלא רק רוב של חלק הלשון המתנועע, שאינו מחובר לחיך, שעל ידו נעשה הדיבור, הרי זה מום שהבכור נשחט עליו.

אשה המפלת דמות בהמה וחיה ועוף

לדעת רבי מאיר, אשה המפלת כדמות בהמה חיה ועוף, בין טמאים בין טהורים, **דינה כמפלת וולד אדם**, שכשהפילה זכר, יש לה שבעה ימי טומאה, ושלושים ושלושה ימי טוהר, [עד יום ארבעים ללילה]. וכשהפילה נקבה, יש לה ארבעה עשר ימי טומאה, וששים ששה ימי טוהר, [עד יום שמונים ללילה]. וכשהפילה ספק זכר ספק נקיבה, מספק יש לה ארבעה עשר ימי טומאה, [שמא היתה נקבה], ואחריהם ימי טוהר רק עד יום ארבעים, [שמא היה זכר].

והסיבה לכך, שדמות בהמה חיה ועוף נידונים כוולד אדם, כי דומים הם לאדם בגלגל העין, [והכוונה לכך, שדומים לו בחלק מגלגל העין, כפי שנתבאר לעיל].

מומים נוספים שהבכור נשחט עליהם

לחי תחתון עודף על העליון.

לעיל נתבאר, שנחלקו חכמים ואילא, האם בכור נידון כבעל מום, כשפיו דומה לחזיר, בכך ששפתו ולחי העליון עודפים על התחתון.

אכן כל זה כשהלחי העליון עודף על התחתון, אבל כשעצם הלחי התחתון עודף על העליון, **הכל מודים שהבכור בעל מום ונשחט על כך**. [ודווקא כשעצם הלחי התחתון עודף על העליון, אבל כשרק השפה התחתונה עודפת על העליונה, אין זה מום בבהמה, אלא באדם בלבד, כפי שיתבאר בעזה"י בדף מ"ד].

אוזן כפולה.

גדי שהיתה אוזנו כפולה, **כלומר שבמקום שראויה להיות אוזן אחת, יש לו אוזן בתוך אוזן, אם לשתי אוזניים אלו יש סחוס אחד**, שנכפל סחוס העליון לתוכו, ונתחבר למטה, **הרי זה מום**, והבכור נשחט עליו. ואם לכל אוזן יש סחוס בפני עצמו, אין זה מום.

פיו בלום.

- **י"מ שפה בלום הוא פה קצר וקטן**. ואם הפה קצר משום שכל חלקי הפה קטנים, ומתאימים זה לזה, אין כאן מום. אבל אם הפה קצר רק מחמת העצם, שהשפתיים פתוחות יפה, אבל הלחיים אדוקות זו בזו, ואינו יכול לפותחן, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

- **וי"מ שפה בלום הוא פה נפוח**. ואם הפה נפוח מחמת הרוח שנכנסה בו, אין זה מום קבוע, כי חוזר לקדמותו. אבל אם הפה נפוח מחמת העצם, שהיא עבה ביותר, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

רגליו מבולמות.

- **י"מ שרגלים מבולמות הן רגלים קצרות**. ואם הרגליים קצרות משום שכל חלקיהן קטנות, ומתאימות זו לזו, אין כאן מום. אבל אם הן קצרות רק מחמת העצם, שהעצמות קצרות, והבשר מרחיב מלמטה ויוצא, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

- ומסתבר שי"מ שרגלים מבולמות הן רגלים נפוחות. ואם הן נפוחות מחמת הרוח שנכנסה בהן, אין זה מום קבוע, כי חוזר לקדמותו. אבל אם הן נפוחות מחמת העצם, שהיא עבה ביותר, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר.

זנב החזיר הוא דק ועגול, וזנב הגדי עבה ואינו עגול. ולדעת רבי חנינא בן גמליאל, אם היה זנב הגדי עגול כשל חזיר, אף על פי שאינו דק כשל חזיר, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

זנב שאין בו חוליות כראוי.

זנב הגדי, יש בו שתי חוליות. ואם היתה בו רק חוליה אחת, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

וזנב הטלה, יש בו שלוש חוליות. ואם היו בו רק שתי חוליות, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

יבלת.

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מ

(א) **יבלת שיש בה עצם.**

– **בכל מום בגוף נחשבת כמום גמור**, והבכור נשחט עליה, וזהו שנאמר בכתוב "עֲוֹרֹת אֹז שָׁבוֹר אוֹ חֲרוּץ אוֹ יִבְלֹת אוֹ גָּרֵב אוֹ יִלְפֹת לֹא תִקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה".

(ב) **יבלת שאין בה עצם.**

– **בגוף הבהמה אינה נחשבת כמום כלל**, והבהמה כשרה להקרבה, [ורק באדם היא נחשבת כמום, וזהו ששנינו, בעלי התלתולין פסולים באדם וכשרים בבהמה].

– **בשחור שבעין נחשבת כמום גמור**, והבכור נשחט עליה להיאכל במדינה.

– **ובלבן שבעין יש חילוק. אם אין בה שיעור**, הרי היא כיבלת שבגוף, שאינה נחשבת כמום כלל, והבהמה כשרה להקרבה. אבל אם יש בה שיעור, מגונה היא בכך, ולכן אף שאינה נחשבת כמום, **שהבכור ישחט עליו**, מכל מקום **פוסלת היא את הבהמה מהקרבה**, [וזהו היא יבלת ששנינו שאין שוחטים עליה את הבכור לא במקדש ולא במדינה].

נפגמה עצם יד או רגל.

בכור שנפגמה [=חסרה] עצם ידו או רגלו והמום נראה הרי זה מום שהבכור נשחט עליו.

נפרקה עצם פיו.

בכור שנפרקה בו עצם הפה שבה השניים קבועות, והיה הדבר למעלה מן החניכיים, הרי זה מום שהבכור נשחט עליו.

עינו אחת גדולה ואינו אחת קטנה.

במשנה מבואר שאם היתה עין אחת גדולה ועין אחת קטנה הרי זה מום, [ולא נתבאר, האם הכוונה שאחת גדולה ושניה קטנה, או די בכך שאחת גדולה ושניה כתקנה, או אחת קטנה ושניה כתקנה], ומשמע קצת מתוך המשנה, שכל שהדבר ניכר לעין הרואה בלא מדידה, הרי זה מום [שכך מבואר במשנה במראה ולא במידה ולכאורה הכוונה בין לעניין עין גדולה וקטנה ובין לעניין אוזן גדולה וקטנה אלא שיתכן שאין הכוונה אלא לעניין אוזן גדולה וקטנה].

ובברייתא אמרו, שגדולה היינו כשל עגל, וקטנה היינו כשל אווז, ולא נתבאר אם הברייתא באה לפרש את המשנה, [ואם כן לא די בכך שהגודל והקוטן נראה בעיניים, אלא יש לו שיעור], או שהברייתא באה ללמד דין חדש.

ומאחר שלא נתבאר הדבר בסוגיה, לכאורה יתכן להבין זאת בכמה אופנים, [ונסדרו מהחמור אל הקל].

א. המשנה והברייתא מלמדות דינים שונים. המשנה מלמדת, שכל שתהא עין אחת שונה מחברתה, באופן שהדבר ניכר לעין הרואה, הרי זה מום, בין שאחת גדולה ואחת כתקנה, ובין שאחת קטנה ואחת כתקנה. והברייתא מלמדת, שכל שתהא עין גדולה ביותר, כשל עגל, או קטנה ביותר, כשל אווז, אף שאינה שונה מחברתה, [כגון ששתיהן גדולות או ששתיהן קטנות], הרי זה מום.

ב. המשנה והברייתא מלמדות דין אחד, והוא, שכשתהא עין שונה מחברתה בשיעור גדול, כגון שאחת גדולה כשל עגל ושניה כתקנה, או אחת קטנה כשל אווז ושניה כתקנה, מאחר ששונות כל כך הרי זה מום.

ג. המשנה והברייתא מלמדות דין אחד, והוא, שכשיהיו העיניים שונות כל כך זו מזו, שהאחת גדולה כשל עגל, והשניה קטנה כשל אווז, הרי זה מום.

אוזנו אחת גדולה ואוזנו אחת קטנה.

בכור שניכר לכל אף בלא מדידה, שאוזנו אחת גדולה ואוזנו אחת קטנה, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

ביצה אחת גדולה וביצה אחת קטנה.

לדעת רבי יהודה – אם היתה ביצה אחת גדולה ואחת קטנה, והגדולה היא פי שתיים מהקטנה, הרי זה מום, והבכור נשחט עליו.

ולדעת חכמים – אין זה מום, ואפילו היתה הקטנה קטנה כל כך, כגודל של פול, הרי זה כשר.

זנב העגל שאינה מגיעה לארכוב.

כל העגלים, זנבם מגיע לכל הפחות לארכוב [=ברך], הוא מקום חיבור השוק והירך, [ובגמל מקום זה ניכר, שיש שם עצם בולטת, אי"נ זנבו מגיע לאותו מקום], וכשהעגלים גדלים, זנבם גדל ומאריך עד למטה.

ומאחר שאין רגילות שלא יגיע הזנב לארכוב, עגל שזנבו קצר, ואינו מגיע לארכוב, הרי זה

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מא

מום, והבכור נשחט עליו.

דף מא

כל המומים שהבכור נשחט עליהם במדינה, גם כשארעו בשאר קדשים, הקדשים הללו נפסלים להקרבה, ויוצאים לחולין על ידי פדיון.

ואלו שאין שוחטים עליהם

לא במקדש ולא במדינה

עד עתה נתבארו מומים גמורים, הפוסלים את

הבכור מהקרבה, ומתירים לשוחטו במדינה.

ויש מומים אחרים, שאינם מומים גמורים, להתיר את הבכור לשוחטו במדינה, אלא רק פוסלים אותו מהקרבה, [וירעה עד שייפול בו מום גמור, ואז ישחט במדינה].

ולהלן יתבארו מה הם המומים הללו, שאינם מומים גמורים להתיר את שחיטת הבכור, אלא רק פוסלים אותו מהקרבה.

א. חורוור שאינו קבוע.

לעיל בדף ל"ח באות ח' נתבאר מהו חורוור

קבוע, ומשם תבין מהו חורוור שאינו קבוע.

ב. מים שאינם קבועים.

לעיל בדף ל"ח באות ט' נתבאר מהם מים

קבועים, ומשם תבין מהם מים שאינם קבועים.

ג. חוטים פנימיות שנפגמו.

החניכיים הפנימיות, הן כל חלק החניכיים, שבו קבועות השיניים הטוחנות, ובכור שנפגמו [=חסרו] חניכיים הפנימיות שלו, נפסל מהקרבה, אבל אינו נשחט במדינה עד שייפול בו מום גמור.

ודווקא כשנפגמו החניכיים הללו, אבל אם נעקרו לגמרי, מום קבוע הוא לשחוט עליו את הבכור במדינה כפי שנתבאר בדף ל"ט.

ד. יבלת.

בכור שיש לו יבלת בלבן שבעינו, ויש ביבלת שער, מגונה היא בכך, ולכן אף שאינה נחשבת כמום שהבכור ישחט עליו, מכל מקום פוסלת היא את הבהמה מהקרבה, כפי שנתבאר לעיל בדף מ'.

ה. גרב.

גרב הוא ממיני השחין ושלושה מיני גרב יש.

האחד הוא יבש מבפנים ומבחוץ, ואין לו רפואה, הוא הנמנה בין המומים בכתוב, "עֲנֵת או שְׁבוֹר או חֲרוּץ או יִבְלֵת או גֶּרֶב או יִלְפֵת לא תִקְרִיבוּ אֵלָהּ לַה' וְאִשָּׁה לֹא תִתֶּנּוּ מִקֶּהם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'", ופעמים הוא נקרא חרס, על שם שהוא יבש כחרס, כמו בכתוב, "יִכְכָּה ה' בְּשָׁחִין מִצָּרִים וּבִטְחָרִים וּבְגֶרֶב וּבְחָרָס אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפָּא".

השני הוא יבש מפנים ולח מבחוץ, וגם הוא אין לו רפואה.

ושני אלו מומים גמורים הם והבכור נשחט עליהם.

ויש גרב שלישי, הוא לח מבפנים ומבחוץ, ולו יש רפואה, ולכן אין הבכור נשחט עליו, אלא שנפסל מהקרבה בלבד.

ו. חזזית.

גם חזזית היא ממיני השחין. ושני מיני חזזית יש.

האחת היא חזזית המצרית, שהובאה על מצרים במכת שחין, והיא מום גמור, שהבכור נשחט עליו, והוא הנקרא בתורה ילפת, "עֲנֵת או שְׁבוֹר או חֲרוּץ או יִבְלֵת או גֶּרֶב או יִלְפֵת לא תִקְרִיבוּ אֵלָהּ לַה' וְאִשָּׁה לֹא תִתֶּנּוּ מִקֶּהם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'" [ונקרא כן, על שם שאין לו רפואה, ולופת את האדם עד יום מותו].

והשניה היא חזזית **סתם**, ויש לה רפואה, ואינה מום גמור, ולכן אין הבכור נשחט עליו, אלא שנפסל מהקרבה בלבד.

ז-ח-ט. זקן חולה ומזוהם [=מסרית].

נאמרו בתורה שלושה מיעוטים "וְאִם (א) מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ (ב) מִן הַכְּשָׁבִים או (ג) מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ", ללמד, שלא כל צאן וכל הכשבים וכל העיזים קרבים, אלא חלק מהם בלבד, ובאו שלושה מיעוטים אלו ללמד, שאין מקריבים (א) לא בהמה זקנה, (ב) ולא בהמה חולה, (ג) ולא בהמה מזוהמת.

ומכאן שבכור זקן, או חולה, או מזוהם, אינו קרב. אבל אין הדברים הללו נחשבים כמום, שיהיה מותר לשוחטו במדינה, ויש להמתין עד

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מא

שייפול בו מום כדי שישחטוהו במדינה.

והוצרכה תורה ללמד בפירוש שכל השלושה הנ"ל פסולים, ולא די היה לכתוב חלק מהם, וללמוד בבניין אב שגם האחרים פסולים.

- כי אם היה מיעוט לזקן בלבד, היה מקום לומר, שדווקא זקן פסול, כי אינו יכול לחזור לקדמותו, אבל חולה שיכול לחזור לקדמותו יהיה כשר.

- ואם היה מיעוט לחולה בלבד, היה מקום לומר, שדווקא חולה פסול, כי נשתנה משאר בהמות, אבל זקן שאינו שונה משאר בהמות, שכולם עומדות לזקנה, יהיה כשר.

- ואם היו שני מיעוטים, לזקן ולחולה, היה מקום לומר, שדווקא זקן וחולה פסולים, כי כחושים הם מחמת החולי והזקנה, אבל מזוהם שאינו כחוש יהיה כשר.

י-יא-יב-יג-יד. רובע ונרבע נעבד מוקצה ונוגח.

נאמרו בתורה ארבעה מיעוטים, "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרֶבֶן לַה' (א) מִן הַבְּהֵמָה (ב) מִן הַבֶּקֶר (ג-ד) וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבָּנְכֶם", ללמד, שלא כל הבהמה וכל הבקר וכל הצאן קרבים, אלא חלק מהם בלבד, ובאו ארבעה מיעוטים אלו ללמד, שאין מקריבים (א) לא בהמה שרבעה אדם או נרבעה לו, (ב) ולא בהמה שעבדו אותה עבודה זרה, (ג) ולא בהמה שהקצו אותה לעבודה זרה. (ד) ולא בהמה שהרגה את האדם.

ולעניין רובע ונרבע ונוגח, כשיש עדים בדבר, דין פשוט הוא שאינם קרבים, כי דינם למיתה, ואסורים בהנאה. והכתוב הזה בא ללמד עליהם, שגם כשאין שני עדים בדבר, ואינם חייבים מיתה, מכל מקום אם יש עד אחד על כך, או הבעלים עצמם מעידים על כך, הרי אלו נפסלים מהקרבה.

ומכל מקום למדנו, שבכור רובע, או נרבע, או נעבד, או מוקצה, או נוגח, אינו קרב. אבל אין הדברים הללו נחשבים כמום, שיהיה מותר לשוחטו במדינה, ויש להמתין עד שייפול בו מום כדי שישחטוהו במדינה.

טו. טומטום.

דין בכור טומטום, יתבאר בעזה"י להלן בסוף דף זה, ובתחילת דף מ"ב.

טז. אנדרוגינוס.

לדעת תנא קמא – אנדרוגינוס הוא ספק זכר ספק נקיבה, ולכן, כשהוא **בכור**, [עד שייפול בו מום], **אינו נשחט לא במקדש ולא במדינה**. במקדש אינו נשחט, שמא נקבה הוא, ולא בכור זכר, ואם כן אינו קדוש בבכורה כלל. ובמדינה אינו נשחט, שמא בכור זכר הוא, ומאחר שאין בו מום, אסור לשוחטו במדינה, [וכמו כן, מחמת הספק אסור הוא בגיזה ועבודה]. ואין לומר שנקבות שבו תיחשב כחריץ, שהוא מום, [כמו שנאמר "עֲנֶרֶת אוֹ שְׁבוּר אוֹ חֲרוּץ אוֹ יִפְלֹת אוֹ גָּרֵב אוֹ יִלְפֹת לא תִּקְרִיבוּ אֵלָה לַה'"], ואם כן, ממה נפשך ישחט במדינה, שכן אפילו אם הוא זכר וקדוש בבכורה, מכל מקום יש בו מום, ויהיה מותר לשוחטו במדינה. והסיבה שאין לומר שהנקבות תיחשב כחריץ, כי לא נאמר מום זה של "חֲרוּץ", אלא כשהחריץ בעצם, אבל לא כשהחריץ בבשר. [אביי לומד זאת בהיקש שנאמר "אוֹ שְׁבוּר אוֹ חֲרוּץ", להקיש חרוץ לשבור, ללמד, שכשם ששבור הוא בעצם, כך חרוץ הוא בעצם. ורבא לומד זאת מסברא, שכן "גָּרֵב" האמור במומים, הוא שחין יבש כחרס, וזהו נגע בבשר שהוא יבש כחרס ומשוקע וחרוץ בבשר, ואם "חֲרוּץ" האמור במומים, הוא חרוץ בבשר, כל שכן ש"גָּרֵב" הוא מום, שהרי הוא חרוץ עם נגע, ולא היה צורך לכותבו, ומתוך שנכתב "גָּרֵב", יש ללמוד, ש"חֲרוּץ", כלומר חריץ בלא נגע, אינו מום בבשר, אלא בעצם].

ולדעת רבי ישמעאל – בכור אנדרוגינוס נשחט במדינה, כי אפילו אם הוא נחשב כזכר, ומתקדש בבכורה, נקבות שבו נחשבת כמום של "חֲרוּץ", [כי לדעתו מום של "חֲרוּץ" אמור אף בבשר, כי (א) אין ללמוד בהיקש, מהכתוב "אוֹ שְׁבוּר אוֹ חֲרוּץ", שכשם ש"שְׁבוּר" הוא בעצם, כך גם "חֲרוּץ" הוא בעצם, שהרי יש בכתוב מומים שודאי אינם בעצם, כגרב וילפת, ואם כן, יש לומר שגם מום של "חֲרוּץ" אינו בעצם. ואף שנאמר בכתוב "חֲרוּץ" שהוא חריץ בלא נגע, הוצרכה תורה לכתוב גם "גָּרֵב", שהוא חרוץ עם נגע, ולא היינו יודעים שהוא מום מחמת הכתוב "חֲרוּץ", כי לא כל חריץ בבשר הוא בכלל "חֲרוּץ", אלא רק חריץ גלוי, כנקבות וכדומה, ומזה לא היינו יודעים שגם "גָּרֵב" הוא מום, כי בו אין החריץ גלוי, שהרי הוא מכוסה בשחין], **ואם כן**, מאחר שנקבות נחשבת כמום בזכר, בכור אנדרוגינוס **נידון כבכור בעל מום הנשחט במדינה**. [ורבא נסתפק האם לדעת רבי

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מב

ישמעאל אנדרוגינוס הוא זכר ודאי, אלא שיש בו מום, ואם כן הוא נידון כבכור ודאי שיש בו מום, והעובד בו או גוזזו לוקה, וחייבים ליתנו לכהן. או שמודה רבי ישמעאל, שאנדרוגינוס הוא ספק זכר ספק נקבה, ולכן אינו בכור ודאי, והעובד בו או גוזזו אינו לוקה, ואין חייבים ליתנו לכהן, ומכל מקום מאחר שהוא ספק זכר, אסור לגוזזו ולעבוד.

ולדעת חכמים – אנדרוגינוס אינו לא זכר ולא נקבה, אלא בריה בפני עצמה, ואם כן, מאחר שבוודאי אינו זכר, בוודאי אינו מתקדש בבכורה, ודינו כחולין גמורים, המותרים בגיזה ועבודה ונשחטים במדינה. [מתחילה אמרו שדין זה שבכור שאינו זכר אינו מתקדש למד מהכתוב, "כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ וּבְצֹאנֶךָ הַזֶּכֶר תִּקְדִּישׁ לַה' אֶלְקֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבֹכֶר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגֹּז בְּכוֹר צֹאנֶךָ", לבדו, שמשמע ממנו, שרק זכר מתקדש, אבל כל שאינו זכר, כגון נקבה ואנדרוגינוס, אינו מתקדש. אולם למסקנת הגמרא, לא די בכתוב אחד, כי אם היה כתוב אחד בלבד, לא היה מוציא אלא נקבה, שאינה זכר, שלא תתקדש, ולכך נאמר כתוב נוסף, "וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֵּר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזֶּכֶר יִשְׁחַט לַה'", ללמד שגם אנדרוגינוס שאינו זכר, אינו מתקדש].

עולת בהמה באה מן הזכרים

ולא מנקבות ולא מאנדרוגינוס

שנינו בתורת כהנים, **שלכך נאמר בעניין עולת בהמה שתי פעמים זכר**, [(א) בעניין עולת בקר "אם עלה קרְבָנו מן הבקר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֶנּוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרֹצְנוֹ לִפְנֵי ה'". (ב) בעניין עולת צאן "וְאִם מִן הַצֹּאן קִרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֶנּוּ"], **ללמד, שעולה באה רק מן הזכרים, (א) ולא מנקבות, (ב) ולא מאנדרוגינוס.** [ובדף מ"מ מבואר, שיש אומרים שהוא הדין לטומטום, כי לדעתם טומטום נחשב בריה בפני עצמה כמו אנדרוגינוס. ומכל מקום גם לדעת האומרים שטומטום אינו בריה בפני עצמה אלא ספק זכר ספק נקבה הוא פסול לעולה שמא נקבה היא ועולה אינה באה מנקבות].

- וכדעת תנא קמא של משנתנו אין להעמיד את הברייתא הנ"ל בתורת כהנים, שכן לדעת תנא קמא של משנתנו, אנדרוגינוס הוא ספק זכר ספק נקיבה, וספק זה הוא רק לבני אדם, אבל כלפי שמים ידוע אם הוא זכר או נקבה, ואם כן אחר שכבר למדנו מהכתוב "זָכָר" הראשון, שזכר קרב לעולה, ונקבה אינה קרבה, כבר לימדה תורה גם דינו של אנדרוגינוס, [שכן, אם באמת הוא זכר, הרי זה קרב, ואם באמת הוא נקבה, אינו קרב], ובוודאי לא בא הכתוב "זָכָר" השני ללמד דינו של אנדרוגינוס, [=דלא אתי קרא למיעוטי ספיקא].

- וכדעת רבי ישמעאל ניתן להעמיד את הברייתא הנ"ל בתורת כהנים, רק אם נאמר, שלדעת רבי ישמעאל, אנדרוגינוס הוא זכר גמור לשאר דברים, ולכן הוצרכה תורה למעטו מהקרבת עולה בפירוש, בכתוב "זָכָר" השני, ללמד, שלעניין עולה אין להקריב אלא זכר כשאר זכרים, שאין לו נקבות, ולא אנדרוגינוס. [אלא שבדבר זה נסתפק רבא, האם דעת רבי ישמעאל שאנדרוגינוס הוא זכר גמור, או שהוא ספק זכר ספק נקבה. ולא נפשט הספק הזה בגמרא].

- אבל כדעת חכמים, ודאי ניתן להעמיד את הברייתא הנ"ל בתורת כהנים, כי לדעתם אנדרוגינוס הוא בריה שלישית, ואינו לא זכר ולא נקבה, ולכן הוצרכה תורה לכתוב שני מיעוטים, אחד לנקבה, ואחד לאנדרוגינוס.

בכור טומטום

א. סלקא דעתך.

מתוך פירוש רש"י למשנתנו, וכן מדברי הגמרא בתחילת הסוגיה, משמע, שלדברי הכל, טומטום הוא ספק זכר ספק נקיבה, ולכן, כשהוא בכור, אינו נשחט לא במקדש ולא במדינה, [עד שייפול בו מום]. במקדש אינו נשחט, שמא נקבה הוא, ולא בכור זכר, ואם כן אינו קדוש בבכורה כלל. ובמדינה אינו נשחט, שמא בכור זכר הוא, ומאחר שאין בו מום, אסור לשוחטו במדינה. [ואף אחר שייפול בו מום, מאחר שהוא ספק בכור, הרי הוא אסור בגיזה ועבודה, ואינו מותר אלא להישחט].

דף מב

ב. דעת רב חסדא וריש לקיש.

ואכן, לדעת רב חסדא ולדעת ריש לקיש, אין מי שאומר שטומטום הוא בריה בפני עצמה,

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מב

שאינה לא זכר ולא נקבה, [ואינו כאנדרוגינוס שבו חכמים אומרים שהוא בריה בפני עצמה], **אלא לדברי הכל הוא ודאי זכר או ודאי נקבה**, **אלא שפעמים מחמת אטימותו אין הדבר ידוע**, **ולכן אז הוא ספק זכר ספק נקבה**, [אבל ודאי הוא זכר או נקבה ולא בריה אחרת].

וכשהוא מטיל מים במקום זכרות, אף על פי שאין זכרותו ניכרת, אין להסתפק בו כלל, **ובודאי זכר הוא לדברי הכל**, ולכן כשהוא בכור, קדוש הוא בבכורה, אלא מאחר שאין זכרותו ניכרת, הרי זה כמום שפוסלו מהקרבה שעל זה אמרה תורה בכמה מקומות שטומטום פסול מהקרבה אבל אין זה מום גמור שישחט במדינה.

וכשהוא מטיל מים במקום נקבות נחלקו תנאים. לדעת חכמים בברייתא, מאחר שהוא משונה משאר בהמות, שאין זכרות ונקבות שלו ניכרים, אף על פי שמטיל מים במקום נקבות, אין הוא ודאי נקבה, כי יש לחוש שמא הוא באמת זכר, וכשנשתנה להיות אטום, נשתנה גם בזה, שנהפכה זכרותו לנקבותו, כלומר נכפל גידו מבפנים, להוציא מימו במקום נקבות, ואם כן כל שמוציא מים במקום נקבות, **הרי זה ספק זכר ספק נקבה**, **ולכן כשהוא בכור אינו נשחט לא במקדש ולא במדינה**, במקדש אינו נשחט, שמא נקבה הוא ולא בכור, ובמדינה אינו נשחט, שמא זכר הוא וקדוש בבכורה. **ולדעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון**, אין לחוש לכך שנהפכה זכרותו למקום נקבותו, ומאחר שמטיל מים במקום נקבות, **ודאי נקבה הוא ולא זכר**, **וכשהוא בכור**, **חולין גמור הוא ולא בכור**. **וכן הורה רבי אילעאי**, שטומטום בכור המטיל מימיו במקום נקבות חולין גמור הוא. **וכן דעת ריש לקיש**, שלעולם בבהמה אין הטומטום ספק, אלא אם מטיל מים במקום זכרות, ודאי זכר, ואם מטיל מים במקום נקבות, ודאי נקבה, ולא אמרו בכל מקום שטומטום הוא ספק זכר ספק נקבה, אלא באדם, הואיל וזכרותו ונקבותו במקום אחד, [כלומר קרובים זה לזה, ואין להכיר מהטלת מימיו אם זכר הוא או נקבה, מה שאין כן בבהמה, שמקום זכרות רחוק ממקום נקבות, שמקום זכרות באמצע בטנו, ומקום נקבות מאחור].

ג. דעת רבי יוחנן.

ורבי יוחנן אינו מסכים עם האמור לעיל, ולדעתו, חכמי משנתנו חולקים על כל האמור לעיל, ולדעתם, כשם שאנדרוגינוס נחשב כבריה, שאינה זכר ואינה נקבה, כך **טומטום נחשב כבריה שאינה זכר ואינה נקבה**, **ואם כן, כשהוא בכור**, [בין מטיל מים כזכר, ובין מטיל מים כנקבה], **דינו כחולין גמורים**.

ומכל מקום לדעת רבי יוחנן אין הלכה כחכמי משנתנו, כי דעתם דעת מיעוט, שכן תנא קמא ורבי ישמעאל חולקים עליהם, ואומרים שטומטום הוא ספק זכר ספק נקבה.

ולכאורה, לדברי רבי יוחנן, כשטומטום מטיל מים במקום זכרות, מודים תנא קמא ורבי ישמעאל שהטומטום נחשב כזכר, ומכל מקום אינו נשחט לא במקדש ולא במדינה מחמת אטימות זכרותו כנ"ל.

ורק כשהטומטום מטיל מים כנקבה, דעתם שיש להסתפק בו אם זכר הוא או נקבה, כדעת חכמי הברייתא, ולא כדעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון.

ומאחר שלדברי רבי יוחנן, תנא קמא של משנתנו, ורבי ישמעאל, כולם מסכימים עם חכמי הברייתא, שטומטום המטיל מים במקום נקבות הוא ספק זכר ספק נקבה, רבי יוחנן לא הסכים עם רבי אילעאי, שאמר, שבכור טומטום המטיל מים כנקבה, חולין גמור הוא, אלא ספק זכר ספק נקבה, **ואינו נשחט לא במקדש ולא במדינה**.

טומטום ואנדרוגינוס בערכין

בברייתא משמע, שהכתוב בעניין ערכין, "וְהָיָה עֶרְכָּךְ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכָּךְ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וְאִם נִקְבָּה הוּא וְהָיָה עֶרְכָּךְ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל", כך הוא נדרש, "הַזָּכָר" ולא טומטום ואנדרוגינוס, ["זָכָר" ממעט אנדרוגינוס, ו"הַזָּכָר" ממעט אף טומטום]. "וְאִם נִקְבָּה" ולא טומטום ואנדרוגינוס, ["נִקְבָּה" ממעט אנדרוגינוס, ו"וְאִם נִקְבָּה", ממעט אף טומטום]. ומכאן שטומטום ואנדרוגינוס אין להם ערכין, והאומר ערכם עליו, אינו חייב כלום.

לדברי רבי יוחנן באמת כן תתבאר הברייתא, וזה כדעת האומרים שטומטום ואנדרוגינוס,

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מב

שניהם בריה בפני עצמה הם, ואינם ספק זכר או נקבה, ולכן **הכתוב זכר ונקבה ממעט את שניהם**, שגם **טומטום וגם אנדרוגינוס**, אינם לא זכר ולא נקבה.

אבל לדעת רב חסדא, מאחר שאין מי שיאמר שטומטום הוא בריה בפני עצמה, אלא הוא ספק זכר ספק נקבה, אם כן אין למעט טומטום מזכר ונקבה, כי אם באמת הוא זכר, הרי זה זכר, ואם באמת הוא נקבה, הרי זה נקבה, ועל כרחך, **האומר ערכו של טומטום עלי**, ספק נתחייב ערך זכר, ספק נתחייב ערך נקבה, ולכן מספק, אם רוצה לצאת ידי חובתו, **משלם ערך זכר** [שהוא הגדול יותר], ובברייתא לא דרשו מהכתוב הנ"ל אלא למעט אנדרוגינוס.

טומטום ואנדרוגינוס בשלמים

קרבן שלמים קרב מזכרים ומנקבות שנאמר "וְאִם זָבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן הַבָּקָר הוּא מִקְרִיב אִם זָכָר אִם נִקְבָּה תִּתֵּמִים יִקְרִיבֵנוּ לִפְנֵי ה'".

ולדעת האומרים שגם טומטום וגם אנדרוגינוס אינם לא זכר ולא נקבה, מהכתוב "אם זָכָר אִם נִקְבָּה", יש למעט גם טומטום, וגם אנדרוגינוס, ולכן **שניהם אינם קרבים שלמים**.

אבל לדעת רב חסדא, שהכל מודים, שטומטום הוא ספק זכר ספק נקבה, ממה נפשך הוא קרב, או כזכר או כנקבה, ולא מיעטה תורה מהכתוב "אם זָכָר אִם נִקְבָּה", אלא אנדרוגינוס. [כן משמע מתחילת הסוגיה, אולם מסוף הסוגיה מבואר, שבבהמה הטומטום אינו ספק. אלא, כשמטיל מים במקום נקבה, ודאי נקבה, ואם כן, לכאורה כשר כנקבה. וכשמטיל מים במקום זכר, ודאי זכר, אלא שיתכן שפסול מטעם שהוא אטום כמבואר לעיל. ומיהו, יש אומרים שכשמטיל מים במקום נקבה, הוא ספק זכר ספק נקבה, ואם כן יש לפסול כטומטום זכר. ויל"ע בכל זה].

מלק עופות הפסולים להקרבה

עוף חולין שלא נשחט, כגון שנמלק, הרי הוא נבלה, [ומטמא טומאת נבלות את מי שאוכלו].

אבל קרבנות העוף, דינם במליקה, ואינם נעשים נבילה במליקה, כי כך דינם. וכל זה כשקרבו עופות הכשרים להקרבה, אבל העופות המנויים להלן, שנפסלו להקרבה, אם קרבו ונמלקו, **מאחר שפסולים לקרבן, הרי הם כעופות חולין שנמלקו, שנעשו נבלה. ואלו הם**:

ארבעה כדברי הכל – (א) נעבד. (ב) מוקצה. (ג) אתנן. (ד) מחיר.

ובזה נחלקו תנאים – (ו) לדעת תנא קמא, גם אנדרוגינוס פסול, כי אינו זכר ואינו נקבה, ולכן כשנמלק נעשה נבלה. ולדעת רבי אלעזר, אנדרוגינוס כשר, כי בעופות לא נאמר זכר ונקבה לפסול מי שאינו לא זכר ולא נקבה.

ובזה נחלקו אמוראים – (ה) רב חסדא אומר, שטומטום כשר לדברי הכל, כי ספק זכר הוא ספק נקבה. ויש אומרים שטומטום בריה בפני עצמה, ואם כן לדעת תנא קמא הוא פסול כמו אנדרוגינוס, אבל לדעת רבי אלעזר ודאי שטומטום כשר.

חמישה לא נעשים תמורה ולא עושים תמורה

קדושת תמורה, [שאומר על בהמת חולין, שתהא תמורת בהמת קדשים, ששתיהן קדושות, כמו שנאמר "וְאִם הָיָה זָמִיר בְּהֶמְהָ בְּבִהְמָה וְהָיָה הוּא וְתִמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ"], חלה אף על דברים שקדושה ראשונה לא חלה עליהם, שהאומר על בהמת חולין בעלת מום, שתהא קדושה קדושת קרבן, לא אמר כלום, אבל אם אמר עליה שתהא תמורת בהמת קדשים אחרת, הרי זו מתקדשת.

ויש בהמות שיש בהם פגם גדול יותר ממום, שהוא מונע מהן אף קדושת תמורה.

ואלו הן: **(א) טרפה. (ב) כלאים. (ג) יוצא דופן. (ד) טומטום** [כדעת האומרים בריה הוא] **ויש אומרים יתום** [כדעת האומרים טומטום ספק הוא]. **(ה) אנדרוגינוס.**

ובהמות אלו, כשם שאינן נעשות תמורה לקדשים אחרים, כך כשהן עצמם קדושות, [כגון שנולדו מבהמה כשרה שהוקדשה לקרבן, שהן מתקדשות מחמת האם, מכל מקום] אם אמרו על בהמות אחרות שיהיו תמורת אלו, לא נתקדשו הבהמות האחרות מחמת אלו, [אף כשהבהמות האחרות ראויות להתקדש].

מדיני טומטום אדם

משתי ברייתות בגמרא משמע, שטומטום אדם

מסכת בכורות

פרק ששי על אלו מומין דף מב

הוא ספק זכר ספק נקבה, ויש להחמיר עליו לדונו כזכר או כנקבה לחומרא. ולכן:

א. כשקידש אשה – יש לחוש שמא זכר הוא, וראוי לקדש אשה, ולכן אין האשה מותרת לשום אדם, עד שייתן לה הטומטום גט.

ב. וכשנתקדש לאיש – יש לחוש שמא נקבה הוא, וראוי להתקדש לאיש, ומאחר שיש לחוש שחלו הקידושין הללו, האיש המקדש אסור בקרובות הטומטום [כאמו ואחותו], כדין מקדש אשה שאסור בקרובותיה.

ג. מת אחיו בלא בנים – יש לחוש שמא זכר הוא, ואשת המת זקוקה לו, ולכן חולצת לו, כדי שתהא מותרת להינשא לכל אדם, [אבל אינה מתייבמת לו, כי אפילו אם הוא זכר, אינו ראוי לייבם, מאחר שאינו ראוי להוליד, ומי שאינו ראוי להוליד, אינו ראוי לייבם, שנאמר, "לְהִקִּים לְאָחִיו שֵׁם"]. [וכל זה כשאין אחים נוספים, אבל כשיש אחים נוספים, לא תחלוץ לזה, שמא נקבה הוא, ואין חליצתו מועילה אלא תחלוץ לאח אחר]. [וכל זה כדעת האומרים שכל טומטום הוא ספק סריס, ולא סריס ודאי, ולכן יש לחוש לכך שהוא זכר, ואינו סריס וראוי חליצה, והוא הדין כשיש אחים נוספים וקדם הוא וחלץ יש לחוש לחליצתו, ושוב לא יוכל אח אחר לייבם. אבל לדעת האומרים שכל טומטום הוא סריס בוודאי, הרי זה אינו חולץ, וכשהוא לבדו, אשת אחיו פטורה ממנו בלא כלום, והוא הדין כשיש אחים נוספים, וקדם הוא וחלץ, אין חליצתו כלום, ועדיין ראוי לייבם לאחים האחרים].

ד. קידש אשה ומת [בלא בנים] – יש לחוש שמא זכר הוא, ותפסו קידושיו, ואשתו זקוקה לייבום או חליצה, ולכן תחלוץ לאחיו, כדי להיות מותרת להינשא לכל אדם.

ולדעת תנא אחד אשתו יכולה גם להתייבם לאחיו. ולדעת תנא שני אשתו אינו יכולה להתייבם לאחיו.

- מתחילה רצו לומר, שלדברי שני התנאים הללו, סריס חמה שלא היה ראוי להוליד מעולם, אינו ראוי לייבם, [כדעת רבי עקיבא], וכמו כן, אשתו אינה ראוייה להתייבם. ובזה נחלקו,

לדעת התנא השני, אף אם טומטום זה זכר היה, מאחר שנשתנה טומטום זה משאר זכרים, שזכרותו אטומה, יש לחוש שנשתנה גם בדבר זה שהוא סריס חמה, ולכן אשתו אינה מתייבמת.

ולדעת התנא הראשון, אין לחוש למה שלא ראינו, ומאחר שלא ראינו שהוא סריס חמה, אין לחוש לכך, ואם כן, אין סיבה לאסור אותה לייבום, כי אם הטומטום היה זכר, מן הסתם לא היה סריס, ולא פסל את אשתו מייבום.

- אולם ניתן לבאר את מחלוקתם גם באופן אחר, והוא, שלדברי שני התנאים הללו, אף אם טומטום זה זכר היה, מאחר שנשתנה טומטום זה משאר זכרים, שזכרותו אטומה, יש לחוש שנשתנה גם בדבר זה שהוא סריס חמה. אלא שבזה נחלקו,

דעת התנא הראשון, כדעת רבי אליעזר, שסריס חמה ראוי לייבם, [כי יש לו רפואה], וכמו כן אשתו ראוייה להתייבם.

ודעת התנא השני כדעת רבי עקיבא, שסריס חמה אינו ראוי לייבם, וכמו כן אשתו ראוייה להתייבם. [וזה כדעת רבי יוסי ברבי יהודה האומר שלדעת רבי עקיבא טומטום הוא ספק סריס ולכן מחמת הספק, יחלוץ ולא ייבם. אבל לדעת רבי יהודה, דעת רבי עקיבא, שכל טומטום הוא סריס בוודאי, ואם כן, אשתו פטורה מייבום ומחליצה, ומותרת לכל אדם בלא כלום, אפילו אם נקרע ונמצא זכר].

סליק פרק על אלו מומין

פרק שביעי מומין אלו

דף מג

[אדם] – [ויקרא כ"א ט"ז-כ"ד] וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דִּבֹּר אֶל אֶהְרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ לְדֹרְתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב לְהִקְרִיב לַחֵם אֱלֹהֵיו. כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב אִישׁ עֹזֵר אוֹ פֹסֵחַ אוֹ חָרֵם אוֹ שָׂרוּעַ. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שָׁבִי רֶגֶל אוֹ שָׁבִי יָד. אוֹ גִבֵּן אוֹ דָק אוֹ תִבְלָל בְּעֵינָיו אוֹ גֶרֶב אוֹ יִלְפֶת אוֹ מְרוֹחַ אֲשָׁף. כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם מִזֶּרַע אֶהְרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהִקְרִיב אֶת אֲשֵׁי ה' מוֹם בּוֹ אֶת לַחֵם אֱלֹהֵיו לֹא יִגַּשׁ לְהִקְרִיב. לַחֵם אֱלֹהֵיו מִקְדָּשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים וּמִן הַקֹּדֶשִׁים יֹאכֵל. אֵד אֶל הַפֶּרֶכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי מוֹם בּוֹ וְלֹא יַחַל אֶת מִקְדָּשֵׁי כִּי אֲנִי ה' מִקְדָּשִׁים. וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

[קדשים] – [ויקרא כ"ב כ"ד] כָּל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לָרְצוֹן יִהְיֶה לָכֶם. וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לַה' לִפְלֹא נֶדֶר אוֹ לְנִדְבָה בִּבְקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִיד יִהְיֶה לָרְצוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ. עֹנֶת אוֹ שָׁבוֹר אוֹ חָרוּץ אוֹ יִבְלֶת אוֹ גֶרֶב אוֹ יִלְפֶת לֹא תִקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה' וְאִשָּׁה לֹא תִתֵּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'. וְשׂוֹר וְשָׂה שָׂרוּעַ וְקִלּוֹט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יִרְצָה. וּמַעֲוֶה וְכַתּוּת וְנִתּוּק וְכָרוֹת לֹא תִקְרִיבוּ לַה' וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ.

[בכור] – [דברים ט"ו כ"ג] כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ וּבַצֹּאנֶךָ הַזֶּכֶר תִּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבִכּוֹר שׂוֹרֶךְ וְלֹא תִגֹּז בְּכוֹר צֹאנֶךָ. לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שְׁנָה בְּשָׁנָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֶתְּהָ וּבִיתְּךָ. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֹּסֵחַ אוֹ עֹזֵר כָּל מוֹם רָע לֹא תִזְבְּחֶנּוּ לַה' אֱלֹקֶיךָ. בְּשַׁעֲרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמֶא וְהַטְּהוֹר יַחְדָּו כָּצְבִי וְכֹאֲיִל. רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם.

למה נכתבו בתורה שלוש

פרשיות בעניין פסול מומים

בשלוש מקומות נאמר שהמום פוסל. (א) **בעניין כהנים** נאמר, שכשיש בהם מום, הם פסולים לעבודה. (ב) **בעניין הקרבנות** נאמר, שכשיש בהם מום הם פסולים להקרבה. (ג) **בעניין הבכור** נאמר, שכשיש בו מום הוא פסול מהקרבה ונשחט במדינה.

וביאר רבא שהסיבה שנכתב דבר זה בכל אחת מהפרשיות הללו בפני עצמה ולא די היה לכתוב רק באחת מהן או בשתיים מהן שהמום פוסל וללמוד בבניין אב שגם בשאר מקומות הוא פוסל.

כי אם לא היה כתוב בפירוש, שהמום פוסל את הכהנים, לא היה דבר זה למד בבניין אב, ממה שהמום פוסל קדשים ובכור, כי היה מקום לומר, שדווקא בכור וקדשים המום פוסל, כי הם עצמם קרבים למזבח, ואין ראוי שיקרבו בעלי מומים, אבל כהנים בעלי מום יהיה כשרים להקריב.

ואם לא היה כתוב בפירוש, שהמום פוסל את הקדשים, לא היה דבר זה למד בבניין אב, ממה שהמום פוסל כהנים ובכור, כי היה מקום לומר שדווקא את הכהנים ואת הבכור המום פוסל, כי הם קדושים מאליהם, אבל קדשים, הקדושים על ידי דיבור, יהיו כשרים להקרבה, אף כשיש בהם מום.

ואם לא היה כתוב בפירוש, שהמום פוסל את הבכור, לא היה דבר זה למד בבניין אב, ממה שהמום פוסל כהנים וקדשים, כי היה מקום לומר, שדווקא את הכהנים ואת הקדשים המום פוסל, כי קדושתם מרובה, [שהאדם נתרבה במצוות, וקדשים קרבים לדברים הרבה, כחטאת ואשם ועולה ושלמים], ועוד שכהן וקדשים כשרים גם כשאינם בכורים, אבל בכור, שקדושתו אינה אלא לדבר אחד, יהיה כשר להקרבה אף כשיש בו מום.

כל המומים הפוסלים בזה פוסלים בזה

כבר נתבאר, שבבניין אב אין ללמוד, שמומים הפוסלים את אחד מהדברים הללו, [(א) כהנים. (ב) קדשים. (ג) ובכור], יפסלו גם את האחרים. ומכל מקום, אף שיש מומים שנאמרו רק באחד מהם, [כגון "גִבֵּן אוֹ דָק אוֹ תִבְלָל בְּעֵינָיו" האמורים רק בכהנים ו"יִלְפֶת" האמור רק בקדשים], הדין הוא, שכל הדברים הללו שווים, וכל מום הפוסל את אחד מהם, פוסל גם את זולתו, [אלא אם כן לא יתכן שיהיה בו].

ודבר זה למד בגזרה שווה, שכן בעניין מומי אדם נאמר, "**או גֶרֶב אוֹ יִלְפֶת**", וכמו כן נאמר בעניין מומי קדשים, "**או גֶרֶב אוֹ יִלְפֶת**", ללמוד בגזרה שווה, שכל האמור בזה אמור גם בזה, וכל האמור בזה אמור גם בזה.

וגזרה שווה זו מופנית היא, [ולכן אין להקשות עליה שום קושיה], כי כדי ללמד ששני דברים אלו הם מומים, די היה לכתוב "יִלְפֶת", ולא היה צריך לכתוב גם "גֶרֶב", שכן אם ילפת

מסכת בכורות

פרק שביעי מומין אלו דף מג

שאינו מאוס כגרב, פוסל, כל שכן שגרב המאוס יותר, פוסל, ומעתה כשנכתב גם "גָּרַב", לא נכתב ללמד שגרב פוסל, אלא לצורך גזרה שווה בלבד.

ואמנם, מאחר שנאמרה גזרה שווה, **די היה לכתוב את כל המומים השייכים לשניהם במקום אחד בלבד**, [כלומר את המומים הללו, עור. פסח. שרוע. שבור. דק. תבלול. מעוך. וכתות. נתוק. וכרות. חרוץ. ויבלת], **ובמקום השני, לא לכתוב אלא "או גָּרַב או יִלְפֹּת" לגזרה שווה, וכן דברים ששייכים רק בו**, [כגון, חרום. וגבן. השייכים רק בכהנים, וקלוט, השייך רק בבהמות], ולא היה צריך לחזור בשתי הפרשיות על כל דברים השייכים בשתיהן, **והסיבה שבכל זאת חזרה תורה גם על דברים שניתן ללמוד בגזרה שווה, כי כן דרך התורה**, כשבאה לכתוב פרשה, ללמד אפילו דבר אחד חדש, פעמים חוזרת גם על דברים שכבר נכתבו במקום אחר, [=דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה], [ונמצא, שגזרה שווה באה ללמד על חרוץ ויבלת שפוסל באדם, ועל דק ותבלול שפוסל בבהמות].

[וכל זה לעניין מומי אדם וקדשים, אבל מומי בכור, כולם למדים מהריבוי האמור בו "כל מום רָע", כפי שנתבאר בתחילת פרק ששי].

בבכור	בקדשים	באדם
עֹר	עֹרֹת	עֹר
פֶּסֶחַ	גזרה שווה	פֶּסֶחַ
-	-	חָרָם
כָּל מוֹם רָע	שְׂרֹעַ	שְׂרֹעַ
כָּל מוֹם רָע	שָׁבוֹר	שָׁבֵר רֶגֶל
כָּל מוֹם רָע		שָׁבֵר יָד
-	-	גִּבּוֹן
כָּל מוֹם רָע	גזרה שווה	דֶּק
כָּל מוֹם רָע	גזרה שווה	תְּבַלֵּל בְּעֵינָיו
כָּל מוֹם רָע	גָּרַב או יִלְפֹּת	גָּרַב או יִלְפֹּת
כָּל מוֹם רָע	גזרה שווה	מְרוּחַ אֶשֶׁךְ
כָּל מוֹם רָע	וּמְעוֹךְ	גזרה שווה
כָּל מוֹם רָע	וְכַתּוֹת	גזרה שווה
כָּל מוֹם רָע	וְנָתוּק	גזרה שווה
כָּל מוֹם רָע	וְכָרוֹת	גזרה שווה
כָּל מוֹם רָע	חָרוֹץ	גזרה שווה
כָּל מוֹם רָע	יִבְלֹת	גזרה שווה
כָּל מוֹם רָע	וְקָלוֹט	-

שלושה מיני דברים הפוסלים בכהנים

לעיל נתבאר, שכהן שווה לבהמה, לעניין זה שנפסל בכל המומים המבוארים מהכתובים בפרשות המומים.

אכן הכהן נפסל לעבודה גם מחמת דברים נוספים, והסיבות הפוסלות אותו חלוקות לשלושה.

א. פסול מחמת מום.

- כהן שיש בו אחד מהמומים המבוארים לעיל, פסול לעבודה, **ואם עבד עבודתו מחוללת**, שנאמר, "אִךְ אֶל הַפְּרִכָּת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יֵגֵשׁ כִּי מוֹם בּוֹ וְלֹא יַחֲלִיל אֶת מִקְדָּשִׁי כִּי אֲנִי ה' מִקְדָּשָׁם".

ב. פסול משום שאינו שווה בזרעו של אהרן.

- נאמר בעניין המומים, "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם מִזֶּרַע אֶהְרֹן הַכֹּהֵן לֹא יֵגֵשׁ לְהַקְרִיב אֶת אֲשֵׁי ה'", כלומר איש מזרע אהרן, ששווה לכל זרע אהרן, נפסל על ידי המום, אבל זה שאינו דומה לזרע אהרן, שיש בו שינוי משאר בני אדם, אף בלא מום לא יגש להקריב, [ולהלן יתבאר בעזה"י מי הם הנפסלים מחמת כן]. **ואם עבד**, אין עבודתו מחוללת, אלא **שעבר על מצוות עשה**, שכך משמע, השווה בזרע אהרן הוא כהן, ויעבוד, אולם מי שאינו שווה בזרעו של אהרן, לא יעבוד, ולאו הבא מכלל עשה, הרי הוא כמצוות עשה.

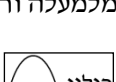
ג. פסול משום מראית העין.

- כל כהן שנראה כמאוס לעבוד לגבוה, כגון מי שנשרו ריסי עיניו, הרי זה פסול, משום מראית העין, [ולהלן יתבאר בעזה"י מי הם הנפסלים מחמת כן]. ואין בדבר אלא פסול בעלמא, אולם **אם עבר ועבד עבודתו כשרה, ואין בדבר איסור עשה**.

פסולים מחמת שאין שווים בזרעו של אהרן

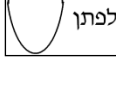
א. כילון.

זהו שראשו דומה לכיסוי של חבית, שהוא חד מלמעלה ורחב מלמטה.

ב. לפתו.

זהו שראשו דומה לראש הלפת, שראשה רחב, והולכת וכלה למטה. וצוארו עומד באמצע ראשו, [שראשו בולט לאחוריו כלפניו].

ג. מקבן.

זהו שראשו דומה לקרדום, שערפו עגול וקצר ברוחב.

ד. שראשו שקוט.

זהו שראשו משופע מלפניו באלכסון.

ה. סקיפת.

זהו שנראה כמי שניטלה ממנו חתיכה מראשו מאחוריו.

ו. שצוארו שקוט.

זהו מי שצוארו קצר מאוד, עד שראשו סמוך לכתפיו, ונראה כמי שאין לו צואר.

ז. שצוארו שמוט.

זהו מי שצוארו ארוך יותר מדאי, עד שנראה כאילו ראשו נשמט מגופו.

ח. בעלי חטרות.

זהו מי שיש לו דבשות [כלומר בליטות] על גופו.

וכשיש בחטרות הללו עצם – הכל מודים שהוא פסול.

אבל כשאין בהן עצם נחלקו תנאים – רבי יהודה מכשיר, וחכמים פוסלים.

ט. קרח.

מי שאין לו שום שורה של שער בכל ראשו – פסול לדברי הכל, כי מגונה הוא.

וכמו כן, מי שיש לו שורה אחת של שער מלפניו בלבד – הרי זה פסול לדברי הכל, ששורת שער מלפנים בלבד, אינה נוי, ומגונה הוא.

וכשיש לו שתי שורות שער אחת מלפנים ואחת מאחור – ללשון ראשון, זה כשר, כי מאחר שיש לו שורת שער מאחור, אינו מגונה כל כך. וללשון שני, גם זה פסול, כי כשראשו מוקף שער, ובאמצע קרח, מגונה הוא.

אבל כשיש לו שורת שער אחת מאחוריו בלבד – לדברי הכל כשר, כי באופן הזה אינו מגונה כל כך.

- ולדעת משנתנו, פסול קרח, [וכן אלו המנויים להלן כולם], כשאר פסולים המנויים כאן, שהם משום שאינו שווה בזרעו של אהרן, ולכן אם עבד, [באופן שהוא פסול], העבודה מחוללת. [וכן פסק רבי יוחנן].

אולם לדעת רבי יהודה בברייתא, הקרח [וכן הננס והזבלגן], אינם פסולים אלא משום מראית העין, אבל מהתורה הם כשרים, שנאמר, "וְעָרְכוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים", לרבות את הקרח.

ויש דברים נוספים הפוסלים משום שאינו שווה בזרע אהרן, והם מנויים במשניות הבאות.

ורבי יוחנן מוסיף עליהם את הזבלגנים, הם אלו שעניניהם זבות וזולגות מים.

מהו "אז גִּבֵּן" האמור בתורה במומי הכהנים

< לדעת תנא קמא של משנתנו, וכן לדעת התנא של הברייתא, וכן לדעת רבי דוסא – "גִּבֵּן" האמור בתורה, הוא מום של גבות העיניים.

מתוך הברייתא [ע"פ פירוש רש"י] משמע, שמום זה הוא, ששתי גבות העיניים מצטרפות להיות אחד, ואין הפרש חלק ביניהם.

ומתוך לשון רבי דוסא מבואר, שמום זה הוא ששערות גבות העיניים גדולות, ושוכבות על הפנים.

ומכל מקום, לדעת תנא קמא של המשנה, וכן לדעת התנא של הברייתא, יש מום נוסף בגבות העיניים, הלמד מהריבוי "אז גִּבֵּן", והוא, מי שאין לו גבות כלל, או מי שיש לו גבה אחת בלבד. [ורבי דוסא חולק על כך כי אינו דורש "אז גִּבֵּן"].

< ולדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס – "גִּבֵּן" האמור בתורה, הוא מום של הגב. כלומר מי שגבו ושדרתו עקומה, ונראית כשני גבים ושתי שדראות. [אבל מי שיש לו שני גבים ושתי שדראות נפרדים ממש, אינו יכול לחיות כלל, ולכן אשה שילדה וולד שיש לו שני גבים, אינו וולד, ואינה טמאה לידה, ובהמה שילדה וולד שיש לו שני גבים, הרי זה אסור באכילה כנבלה].

מהו "אז חָרַם" האמור בתורה במומי הכהנים

לדעת רבי יוסי – אין "חָרַם" אלא זה שאין לו חוטם כלל בין שתי עיניו, וכשהוא כוחל עיניו במכחול, יכול למשוך המכחול מעין לעיל, ואין

מסכת בכורות

פרק שביעי מומין אלו דף מד

החוטם מעכבו. [ולכאורה כן דעת התנא של משנתנו].

ולדעת התנא של הברייתא – (א) "חָרָם" האמור בתורה, הוא מי שחוטמו משוקע בין עיניו, ואפילו אינו משוקע כל כך, ומעכב קצת בין העינים. וזה המום הלמד מהכתוב "חָרָם", אולם מהריבוי "או חָרָם", יש ללמוד, שגם המומים הבאים שבחוטם פוסלים. (ב) חוטמו סולד [=מכווץ וקצר באורכו]. (ג) חוטמו בולם [=שנסתמו נקביו]. (ד) חוטמו נוטף [=ארוך ותלוי מלמטה משפתו].

דף מד

מהו "או תִּבְלֵל בְּעֵינוֹ" האמור במומי הכהנים

בדף ל"ח כבר נתבאר מהו "תִּבְלֵל", ומתוך שנאמר גם "בְּעֵינוֹ", למדו, לרבות כל מום שבעין.

כגון ששתי העינים עומדות למעלה, בגובה המצח, שלא כשאר בני אדם.

או ששתי העינים עומדות למטה, נמוך מעיני שאר בני אדם.

או שעין אחת עומדת למעלה, ועין אחת עומדת למטה.

או ששתי העינים עומדות במקומן, אבל אחת רואה למעלה [=רואה את העליה], ואחת רואה למטה [=רואה את החדר]. או שרואות לצד [=שמדבר עם חברו, ואחר אומר לו, בי אתה רואה].

חמישה כתובים נאמרו בעניין מומי העין

חמישה כתובים נאמרו בעניין מומי העין, (א-ב) **"אִישׁ עֵוֶר"**. (ג) **"דֶּק"**. (ד-ה) **"תִּבְלֵל בְּעֵינוֹ"**. והסיבה שנאמרו כל הכתובים הללו היא.

כי מהכתוב "עֵוֶר" – יש ללמוד רק זאת, שמי שניטלו עיניו לגמרי, [בין נטלה עין אחת, בין נטלו שתיהן], נחשב כבעל מום, אבל מי שלא נטלו עיניו, אלא שבטלו מלראות, אינו נחשב כמו.

ולכך נכתב הריבוי "אִישׁ עֵוֶר" – ללמד, שגם מי שעניו בראשו, אלא שבטלו מלראות, [כגון מי שיש לו מים קבועים וחוררו קבוע], נחשב בעל מום. אבל עדיין לא למדנו אלא שמי שאינו רואה כלל נחשבה כבעל מום.

ולכך נכתב "דֶּק" – שהוא קרום שעל גבי העין הממעט את הראיה, ללמד, שכל שאינו רואה כראוי, אף על פי שרואה קצת, הרי זה בעל מום. אבל עדיין לא למדנו שהרואה כהוגן אלא שיש בעינו דבר המבלבל את העין נחשב כבעל מום.

ולכך נאמר "תִּבְלֵל" – ללמד, שכל שיש בעינו דבר המבלבל את העין, נחשב כבעל מום. אבל עדיין לא למדנו שמי שעניו משונות משאר בני אדם במעמדם נחשב כבעל מום.

ולכך נאמר "בְּעֵינוֹ" – ללמד, שכל שעניו שונות במעמדם משאר בני אדם, בין במקומם, ובין בראייתם, הרי זה בעל מום.

דברים נוספים שבעין הפוסלים כהן מלעבוד

סכי שימשא.

מי שאינו יכול להסתכל על המקום שהחמה זורחת, נקרא סכי שימשא, או סני [=שונא] שימשא, ופסול מלעבוד.

זגדן.

כל מי שאין שני עיניו שוות, נקרא זגדן, ופסול מלעבוד, כגון מי שעינו אחת כשל רב הונא ועינו השניה כשל רב יהודה, או שגבה אחת שלו שחורה ואחת לבנה.

צירן.

כל מי שצורת עינו משונה, כגון שעינו תרוטות [=עגולות], או צירניות [=עגולות יותר מתרוטות], נקרא צירן, ופסול מלעבוד.

דומעות דולפות טורדות.

כל מי שעינו דומעות מעט או דולפות הרבה או טרודות בדמעות ביותר פסול מלעבוד.

זדיר [או זויר].

מי שעינו משוטטות הנה והנה על כרחו ואינו יכול לישרן למקום אחד [א"נ מי שמצמץ כל שעה] נקרא זדיר ופסול מלעבוד.

לופין.

מי ששערות ריסי עינו ארוכים נקרא לופין ופסול מלעבוד.

תמיר [או תמין].

מי שתמו שערות ריסי עיניו לגמרי, ולא נשתיירו שרשיהם כלל, נקרא תמיר, והוא פסול לעבוד.

אולם מי שנתלשו ריסיו, ונשתיירו שורשיהם, אינו פסול אלא מפני מראית העין.

[בכל אלו לא נתבאר בגמרא, האם פסולים הם משום שנחשבים כמום, או משום שאין שווים בזרעו של אהרן. ובחלק מהם מבואר בתוס' שפסולם משום שאינם שווים בזרעו של אהרן, והיה נראה שכל הוא בכולם, אולם מלשון הגמרא לעניין זדיר לופין ותמיר משמע, שהם מומים. ויל"ע בכל זה]

דברים הפוסלים את הכהן משום אבר שאינו מתאים עם שאר הגוף

- עיניו גדולות כשל עגל. או עיניו קטנות כשל אווז.

- גופו גדול מאבריו. או גופו קטן מאבריו.

- חוטמו גדול מאבריו. או חוטמו קטן מאבריו. [והשיעור של החוטם הגדול להיחשב כמום, הוא, אם היה חוטמו גדול ברוחב אצבע יותר מחוטם שאר בני אדם הארוכים בגופם כמוהו].

- הצומם – כל שאזניו דומות לספוג [=שכווצות וסתומות].

- הצומע – שאזניו קטנות.

- הצימח – שאוזניו ארוכות מאד עד שתכופות למטה.

- שפתו העליונה עודפת על התחתונה. או שפתו התחתונה עודפת על העליונה.

[במשנה מבואר, שכל אלו פסולים משום שנחשבים כמום. וכן מבואר בתוס', שמי שעינו גדולה כשל עגל, או קטנה כשל אווז, אם עבד עבודתו מחוללת, כדין בעל מום שעבד. אולם רש"י פירש לעניין צומם וצומע, שפסולם הוא משום שאינם שווים בזרעו של אהרן, ולכאורה לפירוש, זה טעם כל המנויים כאן. ויל"ע בדבר].

-

כהן שנשרו שיניו, פסול לעבודה מפני מראית העין, שמאוס הוא לעבוד.

דברים שנראים כמום וכשרים לקרבן

כבר נתבאר, שדברים הפוסלים כהנים משום שאינם שווים בזרעו של אהרן, אינם פוסלים בהמות לקרבן, ולכן בהמה, צומם, וצומע, וצימח, כשרה להקרבה, ואינה נחשבת כבעלת מום.

וכמו כן, עז שאין לה קרניים, ורחל שיש לה קרניים, אף שאינם שווים לשאר עזים ורחלים, אינם נחשבים כבעלי מום, וקרבים למזבח.

בהמה שנטלו קרניה

לעיל נתבאר, שבהמה שאין לה קרניים כשרה, אף על פי שרגילות להיות לבהמות כאלו קרניים. ומיהו, כל זה כשכך נוצרה בלא קרניים, אבל אם היו לה קרניים, וניטלו ממנה, לא בכל אופן כשר.

ויש שלושה חלוקות בדבר. [ונקדים שהקרניים יש בתוכם חלק פנימי שיש לו שורש הנכנס מהקרן לתוך הראש, והוא נקרא זכרות, ויש להם חלק חיצון הנראה לכל], וכך הדין כשנטלו הקרניים.

(א) כשנעקרו הקרניים עם שרשי הזכרות, עד שנעשה נקב בראש, הרי זה פסול להקרבה לגמרי, כמום גמור, [והבכור נשחט עליו במדינה], ושאר קדשים יוצאים לחולין בפדיון. [וכן הדין כשנטלו הטלפיים עם העצם של כף הרגל].

(ב) כשנחתכו הקרניים עם הזכרות, אבל נשאר שרשי הזכרות בראש, הרי זה פוסל את הבהמות מהקרבה, אבל אין הדבר נחשב כמום גמור, ולכן [הבכור אינו נשחט עליו במדינה], ושאר קדשים אינם יוצאים על ידו לחולין בפדיון.

(ג) כשנחתכו הקרניים בקצותיהם במקום שכבר כלה הזכרות, ואין שם אלא את החלק החיצון, הנראה לכל, אין זה מום כלל וכלל, והבהמה כשרה להקרבה, [וזהו האופן שאמרו, שאם קצה הקרניים של פרה אדומה הוא שחור, ניתן לחותכו, ועל ידי זה להכשיר את הפרה, שתהא כולה אדומה].

גובהו של משה רבינו

לדברי רב, משה רבינו היה גבוה **עשר אמות**, שנאמר, "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֵהָל עַל הַמִּשְׁכָּן", ומשה

מסכת בכורות

פרק שביעי מומין אלו דף מד

הוא שפרס את היריעות על המשכן, וגובה המשכן היה עשר אמות, שנאמר, "עֶשֶׂר אַמּוֹת אָרְךְ הַקֶּרֶשׁ", ואם כן, משה שהיה יכול לפרוס את האוהל על המשכן, גם כן היה גבוה עשר אמות.

ואמות אלו האמורות כאן, הן אמות שבהן מדדו את המשכן והכלים, שהן כאורך אמה של רוב בני אדם, אבל אמתו של משה עצמו היתה גדולה יותר, ולא היתה מידתו כעשר אמותיו שלו, כי אם היה משה ארוך פי עשר מאמתו, היה בעל מוס, שגופו גדול מאיבריו, [שכן הרגילות היא, שהגוף ארוך כשלוש אמות האדם, ולא כעשר אמות האדם].

דברים נוספים הפוסלים את הכהן מעבודה

- מי שזדים שלו גדולים, ושוכבים כדדי אשה.

- מי שכרסו צבה [=נפוחה].

- מי שטבורו יוצא.

- מי שהוא נכפה [=נופל מחמת חולין] אפילו אינו נכפה תדיר אלא פעם אחת לכמה ימים.

- מי שבאה עליו רוח קצרה, היא רוח הבאה על ידי שד הנקרא בן נפילים [=שדון].

- מי שביציו גדולים וזהו הנקרא מאושבן או קיין.

- מי שגידו גדול, וזהו הנקרא בעל גבר, [או גברתן], או בעל קיק. ומבואר בגמרא, שאם הגיד גדול, ומגיע למטה מן הברך, ודאי פסול.

ואם הגיד אינו מגיע עד הברך, ודאי כשר.

וכשהוא מגיע בדיוק עד הברך, ללשון ראשון, פסול, וללשון שני, כשר.

להטיל מים בפני רבים

לדברי רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא וכן מבואר בברייתא – משתינים מים בפני רבים, ואין שותים מים בפני רבים, [שדרך תלמיד חכם להיות צנוע באכילה ובשתיה, אבל להטיל מים לא יהא צנוע, שמא ימתין ויסתכן].

ומעשה באחד שביקש [=שהיה צריך] להשתין מים, ולא השתין, ונמצאת כרסו צבה. [ואין לומר שנצבית כרסו מחמת עלוקות ששתה, שגם הן צובות את הבטן, כי לאחר אותו מעשה לא היה יכול להטיל מים יפה, אלא שותת טיפין טיפין, ואם כן ודאי מחמת עיכוב ארע לו].

ופעם אחת נצרך שמואל להטיל מים באמצע דרשתו בשבתא שריגלא, [היא שבת בשלושים יום שקודם הרגל, שרגילים לדרוש בה הלכות הרגל] ופרסו גלימה לפניו כדי שיטיל מים בצניעות, וכשבא לפני אביו, אמר לו, אתן לך ארבע מאות זוז, שתלך ותדרוש, שאין לעשות כן, להמתין מלהשתין עד שתהא לאדם צניעות, שכן לא כל אחד חשוב כמוד, שיפרסו לפניו סדין כדי שיטיל מים, ואם יראו שאתה אינך מטיל מים אלא בצניעות, גם הם לא יטילו, ומאחר שלא יפרסו להם סדין, ישההו עצמם, ויסתכנו.

ופעם אחת היה רב אשי עובר על גשר, ונצרך להטיל מים, והטיל, אמרו לו, חמותך באה, אמר להם, באוונה. [=אפילו בתוך אוונה הייתי מטיל מים, אם לא היה לי מקום אחר, קודם שאמתין, וכל שכן בפניה].

-

תנו רבנן: שני נקבים יש בו באדם, אחד מוציא שתן, ואחד מוציא שכבת זרע, ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום, בשעה שאדם נצרך, אם נקבו זה לתוך זה, נמצא עקר.

"בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים

לֹא יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבִבְהֶמְתָּךְ"

ריש לקיש דורש את הכתוב כך – מתי לא יהיה בך עקר ועקרה, כשתהא נוהג כמו בהמתך, ולא תהא צנוע בהטלת מים.

ורבי יהושע בן לוי דורש את הכתוב כך – "לא יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר" מן התלמידים, "וְעֶקְרָה", כלומר ולא תהא תפילתך עקורה לפני המקום, [וכשתתפלל על בנים תהא תפילתך נשמעת], וכל זה מתי יהא, "וּבִבְהֶמְתָּךְ", כלומר, בזמן שאתה משים עצמך כבהמה, ואינך ממתין מלהטיל מים.

הטלת מים בבבל

לדעת רב פפא, המטיל מים בבבל, לא יטיל אותם, לא לתוך כלי חרס, ולא על גבי קרקע קשה שאין המים נבלעים בה, כי מים שמטיל לכלי חרס, סופם שישפכו לנהר, וכן מים שמטיל

- קלד -

מסכת בכורות

פרק שביעי מומין אלו דף מה

על גבי קרקע קשה, מאחר שאינם נבלעים בה, סופם שנשטפים לנהר, ומי נהרות בבל מגיעים לעין עיטם, שבו כהן גדול טובל ביום הכיפורים, וכדי שלא יגיעו מי רגלים לשם, אין להטילם בבבל **אלא על גבי קרקע רכה**, שנבלעים בה במקומם, ואינם מגיעים לנהרות.

אשה המטלת מים

לדברי אביי – כשאשה מטילה מים, **לא תעמוד ממש כנגד התינוקות**, דחוצפתא היא, אבל להטיל מים לצד יכולה.

חולאים הבא משיהויי נקבים והקזה

רבן שמעון בן גמליאל אומר – (א) עמוד [=גדולים] החוזר, [שמעמיד עצמו מלעשות כשנצרך], מביא אדם לידי הדרוקן [=חולי מעיים]. (ב) סילון [=קטנים] החוזר, [שמעמיד עצמו מלעשות כשנצרך], מביא אדם לידי ירקון [=צהבת].

ואמר רבה בר רב הונא אמר רב קטינא אמר ריש לקיש – (א) **ריבוי דם** [שאינו מקיז דם] **מרבה שחין**. (ב) **ריבוי שכבת זרע** [שיש לו אשה ואינו משמש] **מרבה צרעת**. (ג) **ריבוי צואה** [שמתאפק כשנצרך ואינו מוציא] **מרבה הדרוקן**. (ד) **ריבוי מי רגלים** [שמתאפק כשנצרך ואינו מטיל] **מרבה ירקון**.

מהו "מְרוּחַ אֶשֶׁךְ" האמור במומי הכהנים

לדעת תנא קמא – "מְרוּחַ אֶשֶׁךְ" האמור בתורה, הוא מי שאין לו ביצים כלל או שאין לו אלא ביצה אחת. [אולם רבי ישמעאל הקשה על כך, אם כן היה צריך להיות כתוב "'חסר אשך'"].

ולדעת רבי ישמעאל – "מְרוּחַ אֶשֶׁךְ" האמור בתורה, הוא מי שנימוחו [=נמסו] **אשכיו** [=ביציו]. [אולם רבי עקיבא הקשה על כך אם כן היה צריך להיות כתוב "ממרוח אשך", כי לדעתו מ"ם של מרוח אינה מהמילה עצמה, אלא משמשת, וכמו שכתוב, "מן רוח אשך"].

ולדעת רבי עקיבא – "מְרוּחַ אֶשֶׁךְ" האמור בתורה, הוא מי שהרוח באשכיו, כלומר שביציו נפוחים. [אולם רבי חנינא בן אטיגנוס הקשה על כך, אם כן היה צריך להיות כתוב "רוח אשך", ולמה נכתבה מ"ם כלל].

ולדעת רבי חנינא בן אטיגנוס – "מְרוּחַ אֶשֶׁךְ" האמור בתורה, הוא מי שמראהו חשוד, כלומר שהוא שחור ככוש, [ולא מדובר כלל במום בביצים].

שלדעת רבי חנינא בן אטיגנוס, גורעין ומוסיפים ודורשים, כלומר גורעים את האות "ח" מהמילה "מרוח" ונותנים אותה במילה "אשך", וגורעים את האות "א" מהמילה "אשך" ונותנים אותה במילה "מרוח", ומקבלים "מראו חשך", כלומר תחת "מרוח" אשך" מקבלים "מראו חשך".

מ	ר	ו	ח	א	ש	ך
מ	ר	א	ו	ח	ש	ך

דף מה

מומים הלמדים מהריבוי

"או איש אֶשֶׁךְ יִהְיֶה בוֹ שָׁבֵר רֶגֶל"

כהן שרגלו שבורה הרי זה נחשב כבעל מום שנאמר בעניין המומים "או איש אֶשֶׁךְ יִהְיֶה בוֹ שָׁבֵר רֶגֶל" ומהריבוי "או איש אֶשֶׁךְ יִהְיֶה בוֹ", האמור בכתוב הזה, למדו על מומים נוספים שברגל.

הקישן

זהו המקיש בקסוליו, שרגליו עקומות, כך שהברכיים יוצאות כלפי חוץ, והקסוליים כלפי פנים, ונוקשים זה בזה כשהוא מהלך.

והוא הדין למקיש בברכיו, שרגליו עקומות, כך שהקסוליים יוצאים כלפי חוץ, והברכיים כלפי פנים, ונוקשות זו בזו כשהוא מהלך.

העיקל

זהו שרגליו עקומות, וכשהוא יושב, ומחבר פרסותיו זו לזו, אין הברכיים נוגעות זו בזו, אלא עקומות כלפי חוץ.

בעל הפיקים

הוא זה שיש לו קרסול גדול מאוד.

השופנר

הוא זה שאין לו קרסול כלל.

פיקה יוצאה מגודלו

כלומר חתיכת בשר יוצאה מאגודלו. והוא נקרא גם קילבן.

עקיבו יוצא לאחוריו.

זה ששוקו עומד באמצע כף רגלו, [ולא בסופה], ועקיבו בולט לאחור כמו שאצבעותיו בולטים לפניו.

פרסותיו רחבות כשל אווז.

זה שרגליו דקות כשל אווז, ואין אורכן יתר על רחבן.

מומים הלמדים מהריבוי "או שָׁבֵר יָד"

כהן שידו שבורה, הרי זה נחשב כבעל מום, שנאמר בעניין המומים, "או שָׁבֵר יָד" ומהריבוי

"או שָׁבֵר יָד", האמור בכתוב הזה, למדו על מומים נוספים שביד.

אצבעותיו מורכבות זו על גב זו.

לא נתבאר בסוגיה מה הכוונה.

אצבעותיו קלוטות.

זה מי שאצבעותיו מחוברות עד הפרק האחרון הסמוך לציפורן, ונראה שאינן חלוקות זו מזו.

אבל אם היו קלוטות רק עד הפרק האמצעי, וחלוקות בפרק האחרון, כשר. והוא הדין כשמתחילה היו קלוטות עד הפרק האחרון, וחתך והפרידן זו מזו, הרי זה כשר.

אצבע יתרה

אצבע יתירה נחשבת כאבר, כשיתקיימו בה שני דברים. (א) שיש בה עצם. (ב) שנספרת על גב היד, כלומר שעומדת בשורה אחת עם שאר האצבעות.

וכהן שיש לו אצבע יתרה כזו, ונחתכה, הרי זה נחשב כבעל מום, כי הוא מחוסר אבר שהיה בו.

אבל היתה לו אצבע יתרה בלא עצם, ונחתכה, אינו נחשב כמחוסר אבר, כי אותה אצבע אינה נחשבת כאבר.

מדיני טומאת מת

א. טומאת בשר.

כזית בשר מן המת, מטמא במגע ובמשא ובאוהל, ואפילו אין בו שום עצם.

ב. טומאת עצמות.

כשעורה מעצמות המת, [שאין עליהן בשר], מטמא במגע ובמשא, אבל אינו מטמא באוהל,

אלא כשיהיו יחד רוב מניין עצמות המת, [125 שהם רוב של 248], או רוב בניין עצמות המת, [שני שוקים וירך אחד, שהם רוב גובה גוף המת בלא הראש], או שיעור רובע קב עצמות המת.

ג. טומאת אבר.

אבר שלם מן המת, שיש בשר ועצמות, אף על פי שאין בו כזית בשר ואין בו עצם כשעורה הרי זה מטמא במגע ובמשא ובאוהל.

טומאה של אצבע יתרת מן המת

א. אצבע יתרת שיש בה עצם, [אפילו אין בה צפורן], והיא נספרת על גב היד.

הרי זו נידונית כאבר גמור, ומטמאה במגע ובמשא ובאוהל, [אף על פי שאין בה כזית בשר, ולא עצם כשעורה].

ואף כשאין בה בשר כלל, שאז אינה נידונית כאבר, כי אין האבר שלם, מכל מקום, העצם שבה נידונית כעצם גמורה, ומצטרפת למניין רוב עצמות המת, לטמא במגע ובמשא ובאוהל.

ב. אצבע יתרת שיש בה עצם, ואינה נספרת על גב היד.

לדברי רב חסדא משום רבינו הגדול, הרי זו מטמאה במגע ובמשא, ואינה מטמאה באוהל.

ורבי חנינא אמר על הדברים הללו, שהם כדברי נביאות, [שאין צריכים לתת טעם לנבואתם, לפי שבלא טעם שומעים להם, וכך דברים אלו לא נתנו בהם טעם], שכן אם יש להחשיב אצבע זאת כאבר, תטמא גם באוהל, ואם אין להחשיבה כאבר, לא תטמא כלל.

ומסקנת הגמרא, שבאמת אצבע זו אינה נחשבת כאבר, ונאמרו שני טעמים מדוע מטמאה במגע ובמשא.

לדברי רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא – לא אמרו שאצבע זו מטמאה במגע ובמשא, אלא כשיש בה עצם כשעורה, ומשום טומאת העצם, אבל כשאין בה עצם כשעורה, באמת אינה מטמאה כלל.

ולדברי רב פפא – אצבע זו מטמאה במגע

מסכת בכורות

פרק שביעי מומין אלו דף מה

ובמשא אף כשיש בה עצם פחות מכשעורה, ולא משום טומאת עצם, אלא שחכמים גזרו עליה **טומאה**, והסיבה לכך, כי אם היתה טהורה היו באים לטהר בטעות גם אצבע יתרת שיש בה עצם ונספרת על גב היד, ולכן **כדי שלא יבואו לטהר בטעות את הטמאה** גזרו טומאה גם על הטהורה, ומכל מקום כשגזרו טומאה על זו שאינה נספרת על גב היד, עשו היכר לדבר שטומאתה אינה מהתורה אלא מדברי חכמים, [ואין שורפים עליה תרומה וקדשים], ולכן אמרו, שתטמא רק במגע ובמשא ולא באוהל.

כמה עצמות יש באדם

רוב בני אדם יש בהם 248 עצמות, ולפיכך מניין רוב עצמות המת, שהוא שיעורם לטמא באוהל, הוא 125.

ושיעור זה של טומאת עצמות שווה בכל בני אדם, גם אלו שיש להם עצמות יתרות, או חסרות. [כגון שחסר בכל יד ורגל שתי אצבעות, סך הכל שמונה אצבעות, ובכל אצבע שש עצמות, סך הכל ארבעים ושמונה עצמות, ואם כן אין לו אלא מאתיים עצמות. או אשה שיש בה אצבע יתרה בכל יד ורגל, סך הכל ארבע אצבעות, ובכל אצבע שש עצמות, סך הכל עשרים וארבעה עצמות, ועוד חמש עצמות יתרות שיש באשה, סך הכל עשרים ותשע יתרות, ואם כן יש לה מאתיים שבעים ושבע עצמות, ועוד ארבע, הרי מאתיים שמונים ואחת עצמות].

כמה עצמות יש באשה

לדעת רבי ישמעאל – יש באשה 252 עצמות. ואמר רב יהודה אמר שמואל, מעשה בתלמידיו של רבי ישמעאל, ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך, בדקו ומצאו בה 252 עצמות, [ואם כן אין המניין מכוון עם המבואר לעיל, שמניין עצמות האדם הוא 248]. אמר להם רבי ישמעאל, שמא באשה בדקתם, **שהוסיף לה הכתוב ארבע עצמות, שני צירים, ושתי דלתות.** וכן שנינו, רבי אלעזר אומר, כשם שצירים לבית, כך צירים לאשה, שנאמר "וּכְלָתוּ אִשְׁת פִּינְחָס הָרֹאֵה לָלֶת וַתִּשָּׁמַע אֶת הַשְּׁמָעָה אֶל הַלֵּקֶחַ אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיָּמָת חֲמִיָּה וְאִישָׁהּ וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי נִהְפְּכוּ עָלֶיהָ צָרִיָּה". ורבי יהושע אומר, כשם שדלתות לבית, כך דלתות לאשה, שנאמר, "כִּי לֹא סָגַר דִּלְתֵּי בִטְנִי".

ולדעת רבי עקיבא – יש באשה 253 עצמות, שכשם שמפתח לבית, כך **מפתח** לאשה, שנאמר "וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֲלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת רַחֲמָהּ", ואם כן מלבד אלו המנויות לעיל, יש בה עצם נוספת. [והסיבה שתלמידי רבי ישמעאל לא מצאו אותה כשמיחו את הזונה כי מתוך שהיא עצם קטנה היא נמחית עם הבשר].

< וכל העצמות הללו שיש באשה יתר על האיש, אינן נידונות כאבר, לטמא במגע ובמשא ובאוהל כשאר אברים, [שכשהם שלמים, הם מטמאים במגע ובמשא ובאוהל, אף כשאין עליהם כזית בשר], כי נאמר, "זאת התורה אדם כי ימות בְּאֵהָל", ללמד, שאין טומאת אוהל אלא באברים השווים בכל אדם.

צירי האיש

לעיל נתבאר, שמהכתובים המלמדים שיש באשה צירים ודלתות, יש ללמוד שיש בה עצמות נוספות.

וכל זה באשה, אבל באיש, אף שגם בו נאמרו כתובים המלמדים שיש בו צירים, [י"על כן מלאו מתני חלקה צירים אֶחָזוֹנִי כְּצִירֵי יוֹלְדָה נְעוּיָתִי מִשְׁמַע נִבְהַלְתִּי מִרְאוֹת", "וְהִנֵּה כַּדְמוּת בְּנֵי אָדָם נִגַּע עַל שְׁפָתַי וְאֶפְתַּח פִּי וְאֶדְבַּרָה וְאִמְרָה אֶל הָעַמִּיד לְנִגְדִי אֲדֹנִי בַּמֶּרְאֶה נִהְפְּכוּ צִירֵי עָלִי וְלֹא עֲצַרְתִּי כַח"], אין הצירים שבו עצמות, אלא **בשר בלבד.**

יתר אצבע בידי וברגליו

בעניין מלחמות דוד בבני הרפה נאמר, "וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה בֵּגֶת וַיְהִי אִישׁ מְדוֹן וְאֶצְבָּעַת יָדָיו וְאֶצְבָּעַת רַגְלָיו שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר וְגַם הוּא יָלַד לְהֶרְפָּה", ומתוך שנאמר "וְאֶצְבָּעַת יָדָיו וְאֶצְבָּעַת רַגְלָיו שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ", וגם "עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע", יש ללמוד, שהיו לו שש אצבעות בכל אחת מידי ובכל אחת מרגליו, [שאם היה כתוב רק "וְאֶצְבָּעַת יָדָיו וְאֶצְבָּעַת רַגְלָיו שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ" היה מקום לומר שרק ביד אחת וברגל אחת היתה לו אצבע יתרה ואם היה כתוב רק " וְאֶצְבָּעַת יָדָיו וְאֶצְבָּעַת רַגְלָיו ... עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע" היה מקום לומר שביד אחת ורגל אחת היו לו חמש אצבעות כשאר בני אדם וביד ורגל שנית היו לו שבע אצבעות], ומתוך

מסכת בכורות

פרק שביעי מומין אלו דף מה

שנאמר "מספר", יש ללמוד, שכל האצבעות הללו היו נספרות על גב היד בשורה אחת עם שאר האצבעות.

לדעת רבי יהודה – הכתוב הזה בא לספר בשבחו של אותו איש, ואם כן, כהן שיש לו אצבע יתרה בכל יד ורגל, נאה הוא, ואינו נפסל לעבודה.

ולדעת חכמים – הכתוב הזה בא לספר בגנותו של אותו איש, ואם כן, כהן שיש לו אצבע יתרה בכל יד ורגל, מגונה הוא, ופסול לעבודה.

ואמר רבי יהודה, מעשה באדם אחד, שבא לפני רבי טרפון, יתר בידיו וברגליו שש שש עשרים וארבע, ואמר לו, כמותך ירבו בישראל, ואם כן דבר נאה הוא.

אמר לו רבי יוסי, וכי משם ראייה, והלא כך אמר לו, כמותך יהיו כל ממזרים שבישראל, שיהיה ניכר עליהם שבאו מטיפה פסולה.

איטר

איטר הוא השולט בשמאלו, ואינו כרוב בני אדם השולטים בימין, ופסול הוא לעבודה, בין שהוא איטר יד, ובין שהוא איטר רגל [=שכשמהלך עוקר רגל שמאל תחילה מה שאין דרך בני אדם כן].

איטר יד פסול, משום שנאמר, "וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ", וכל מקום שנאמר אצבע וכהן, אינו אלא ימין.

ואיטר רגל פסול, משום שנאמר, "לְעֹמֵד לְשֶׁרֶת" כלומר כדרך העומדים שעיקר עמידתם בימין.

השולט בשתי ידיו

לדעת חכמים – כהן השולט בשתי ידיו בשווה, כשר לעבודה, כשולט בימינו, כי לדעתם, זה ששולט בשתי ידיו, ימינו חזקה כשאר בני אדם, ושמאלו יתרה בחוזקה על שאר בני אדם, ומאחר שאין פגם בימינו הוא כשר.

ולדעת רבי – השולט בשתי ידיו, פסול לעבודה, כשולט בשמאלו, כי לדעתו זה ששולט בשתי ידיו, שמאלו היא כשמאל שאר בני אדם, וימינו חלשה משאר בני אדם, ומאחר שיש פגם בימינו הוא פסול.

דברים נוספים הפוסלים את הכהנים משום

שאינם שווים לשאר זרע אהרן

הכוש.

הוא זה שעורו שחור.

הגיחור.

הוא זה שעורו אדום.

הלבקו.

הוא זה שעורו לבן.

הקפת.

הוא זה שגבוה מאד, ורזה מאד, שמחמת רזונו אינו יכול לסבול גובהו, ונכפף, ונראה כמי שחוליותיו שמוטות.

[אבל הגבוה שהוא עבה כפי גובהו, משובח הוא, ואף הקדוש ברוך הוא משתבח בבעלי קומה, שנאמר, "וְאַנְכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כָּלְבִּיה אֲרָזִים גָּבְהוּ וְחֶסֶן הוּא כְּאֶלּוֹנִים וְאֲשַׁמִּיד פָּרִיו מִמַּעַל וְשָׂרְשָׁיו מִתַּחַת"].

הננס.

זה שהוא נמוך ביותר.

החרש.

לא נתבאר בסוגיה אם הכוונה למי שאינו שומע ואינו מדבר, או אף למי שמדבר ואינו שומע.

השוטה.

זה שאין לו דעת.

השכור.

שיכור זה, הנמנה כאן בין הפסולים שאינם מחללים את העבודה, הוא השותה דברים המשכרים שאינם, יין כגון דבילה קעילית, או חלב, או דבש, אבל אם שתה יין, חילל את עבודתו, שנאמר, "וַיֵּין וְשָׁכַר אֶל תַּשְׁתֵּה אֶתְּהָ וּבִגְדֵי אֶתְּךָ בְּבָאָכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תִתְּנוּ חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם. וְלֹהֲבִדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר", ללמד שהשותה יין ושכר עבודתו מחוללת.

וכל זה כדעת משנתנו, אבל לדעת רבי יהודה, אף זה ששתה שאר דברים משכרים, עבודתו מחוללת, וחייב עליה מלקות, שכן הוא לומד מהריבוי "וְשָׁכַר אֶל תַּשְׁתֵּה" [נורק בדבר זה היין חמור על שאר דברים המשכרים, שאם שתה יין

מסכת בכורות

פרק שביעי מומין אלו דף מו

ועבד, חייב אף מיתה בידי שמים].

בעלי נגעים טהורים.

כהנים שיש בהם נגעים טהורים, כגון ספחת, [אף שאין הנגע אוסרם מלהיכנס למקדש, כי אינו מטמא], מכל מקום פסולים הם לעבודה.

בעלי זלזולים.

לדעת רבי אלעזר גם כהנים שיש להם כמין חתיכות בשר היוצאות ותלויות פסולים לעבודה.

<< ובכל הדברים הללו, מאחר שטעם הפסול הוא משום שאינם שווים בזרעו של אהרן, דווקא כהנים נפסלים, אבל בהמות אינן נפסלות להקרבה מחמת דברים אלו.

אלא שלעניין שוטה, דעת רבן שמעון בן גמליאל, שגם שוטה מן הבהמה אינו מן המובחר.

מי לא ישא את מי

אמר ריש לקיש – **גבוה לא ישא גבוהה**, שמא יצא מהן תורן. **ננס לא ישא ננסית**, שמא יצא מהם אצבעי. **לבן לא ישא לבנה**, שמא יצא מהם בוהק [=לבן ביותר]. **שחור לא ישא שחורה**, שמא יצא מהן טפוח [=שחור כקדרה].

אלו כשרים באדם ופסולים בבהמה

עד עתה נתבאר שיש מומים הפוסלים כהנים מלעבוד ואינם פוסלים בהמות מלהיקרב ועתה נתבאר שיש דברים הפוסלים בהמות מלהיקרב ואינם פוסלים כהנים מלעבוד.

א. אותו ואת בנו.

לדעת חנניה, איסור "וְשׂוֹר אֹז שֶׁהָאֶתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשָּׁחֲטוּ בַּיּוֹם אֶחָד", נוהג גם בזכרים, ולכן, אם קרב האב היום, בנו פסול מלהיקרב עד למחר.

אבל כהנים אינם נפסלים בכך, וגם כשהאב עבד היום, בנו כשר לעבוד עמו באותו יום.

[ורק לדעת חנניה, בדבר זה הכהנים כשרים והבהמות פסולות, אולם לדעת חכמים, איסור "אֶתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" אינו נוהג אלא באם ובנה, אבל האב ובנו מותרים להישחט ולהיקרב אף ביום אחד, ואם כן, הכהנים אינם עדיפים בזה על הבהמות].

ב. טרפה.

בהמה שהיא טרפה, פסולה להקרבה. אבל כהן שהוא טרפה, כשר לעבודה.

ג. יוצא דופן.

בהמה יוצאת דופן, [שנולדה דרך דופן, ולא דרך פתח הרחם], פסולה להקרבה. אבל כהן יוצא דופן, כשר לעבודה.

ויש גורסים במשנה גם את אלו. (ד) **שנעבדה בהן עברה. (ה) ושהמית את האדם.**

כהן שנשא אשה האסורה לו

כהן שנשא אשה האסורה לו, כגון גרושה וחלוצה, **פסול מלעבוד, עד שידור שלא יהנה ממנה והיא לא תהנה ממנו**, שעל ידי נדר זה, ודאי יגרשנה, ומשנדר, הוא מותר לעבוד אף קודם שמגרשה [=נודר ועובד יורד ומגרש].

ונדר זה מועיל רק באופן שאין לחוש לכך שחכם יתירנו לו.

ולדעת האומרים שאין חכם מתיר נדר עד שהנודר יפרט אותו – לעולם אין לחוש שחכם יתיר לו נדרו, כי כשישמע החכם, שנדר זה כדי להוציא אשתו פסולה, לא ירצה להתירו.

אבל לדעת האומרים שחכם מתיר את הנדר אף בלא שישמע מה הנדר – יש לחוש לכך שהכהן ילך לחכם, והחכם יתיר לו את הנדר, ולכן אין הכהן מותר לעבוד, אלא אם כן נדר נדר כזה שאין לו התרה. יש אומרים שכל נדר שהודר ברבים אין לו התרה, ולדעתם די שידור נדרו ברבים. ויש אומרים שנדר שהודר ברבים יש לו התרה, ורק כשנדר על דעת רבים אין לו התרה, ולדעתם לא יוכל לעבוד, עד שידור נדר על דעת רבים.

דף מו

התרת נדר על דעת רבים לצורך מצווה

לדעת אמימר, הכל מודים שנדר שהודר על דעת רבים, אין לו הפרה כלל. וכל זה לצורך דבר הרשות אבל לדבר מצווה מתירים אף נדר שהודר על דעת רבים.

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מו

וכן היה עם אותו מלמד תינוקות, שהיה מכה את התינוקות יותר מדאי, עד שהיו מתים. והדירו רב אחא על דעת רבים, שלא ילמד תינוקות. וכשלא נמצא מלמד אחר טוב כמותו, החזירו רבינא, והתיר את הנדר.

כהן המטמא למתים

כהן המטמא למתים, **פסול מלעבוד, עד שיקבל עליו שלא יעשה כן**, והסיבה שבזה לא החמירו עליו לידור שלא יטמא למתים, כמו שהחמירו על הנושא אשה פסולה, כי רק לעניין אשה, מאחר שיצרו תוקפו, לא יפרוש בלא נדר, מה שאין כן בזה, שבקבלה בעלמא יפרוש מחטאו.

סליק פרק מומין אלו

פרק שמיני יש בכור

דף מו

מדיני הבכור

א. הבכור נוטל פי שנים בירושת אביו, כמו שנאמר, "וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בְּנָיו ... אֶת הַבֶּכֶר ... יִכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא יְרֵאשִׁית אָנֹכִי לוֹ מִשְׁפָּט הַבְּכֹרָה".

ב. והבכור טעון פדיון, כמו שנאמר, "קִדָּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנִי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם ...", ונאמר, "... כָּל בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּפְדֶּה ...".

ג. ושני דינים אלו, האמורים בבכור, **כל אחד מהם תלוי בדבר אחר**.

הבכור הנוטל פי שנים, הוא **בן קיימא הראשון שנולד לאב**, שנאמר, "כִּי הוּא יְרֵאשִׁית אָנֹכִי", [אנינות לשון צער], כלומר הבן הראשון שלב אביו דוה עליו, יצא זה שאין לב אביו דוה עליו, כגון נפל או וולד מת.

והבכור המחויב בפדיון, הוא **הראשון שפותח את הרחם**, ואפילו אינו בן קיימא, [אלא שכשהוא נפל, הוא עצמו גם כן אינו טעון פדיון, אלא שמועיל לפטור את הבא אחריו].

ובהמשך הפרק יתבאר בעזה"י, (ג) באלו אופנים הבכור הוא בכור לכל, [לנחלה ולפדיון]. (א) ובאלו אופנים הוא בכור רק לעניין נחלה. (ב) ובאלו אופנים הוא בכור רק לעניין פדיון. (ד) ובאלו אופנים לא נוהג בו שום דיני בכורה.

בכור לנחלה ולא לכהן

א. בן קיימא הבא אחר נפלים, [שכבר החלה יצירתם אבל לא כלו ימי הריונם], ואפילו נולדו הנפלים חיים, ואחר מתו.

מאחר שהשני הוא בן קיימא הראשון של אביו, זהו הראשון שלב אביו דוה עליו, ולכן הוא **בכור לנחלה**. ומאחר שכבר יצא הנפל לפניו, וכבר פתח את הרחם, זה שנולד אחריו אינו פטר רחם, ואינו טעון פדיון.

והנה נתבאר, שכשיצא נפל שנגמרה צורתו, ויצא חי, [כגון שיצא בן שמונה חודשים], לדברי הכל, הוא פוטר את הבא אחריו מפדיון, כי נחשב כפטר רחם.

והוא הדין כשיצא נפל מת, או אפילו יצא נימוח ויש היכר לכך שהיה, כגון שיצאה שליא [שכן אין שליא בלא וולד], או שיצא שפיר [=עור של וולד] מרוקם, או שיצא הנפל מחותך אברים אברים. והוא הדין כשיצא סנדל, [שאין לו צורת פנים. וי"ג שאין לו צורת איברים]. **בכל אלו לדברי הכל הבא אחריו פטור מפדיון והוא בכור לנחלה בלבד**.

אבל כשיצא נפל כמין בהמה חיה ועוף, בזה נחלקו תנאים. לדעת רבי מאיר, גם נפל זה נחשב כפטר רחם, ופוטר את הבא אחריו מפדיון. אבל לדעת חכמים, אין הנפל נחשב כפטר רחם, ואינו פוטר את הבא אחריו מפדיון, אלא כשיהא מצורת אדם, אבל כשהוא כמין בהמה חיה ועוף הבא אחריו בכור גם לנחלה וגם לפדיון.

ב. בן קיימא שנולד אחרי ראשון שנולד מת, ואפילו אותו שמת כבר כלו ימי הריונו.

מאחר שהשני הוא בן קיימא הראשון של אביו, זהו הראשון שלב אביו דוה עליו, ולכן הוא **בכור לנחלה**. ומאחר שכבר יצא המת לפניו, וכבר פתח את הרחם, זה שנולד אחריו אינו פטר

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מו

רחם, ואינו טעון פדיון.

< ובשני האופנים הללו [א' ב'], הולד הראשון פוטר את הבא אחריו מפדיון, לא רק כשנולד בכל גופו לפניו, אלא אף כשיצא רק ראשו תחילה, וחזר והכניסו, ואחר כך נולד בן קיימא החי, ואחר כך יצא כל גופו של הנפל או המת, כי ביציאת ראשו לבדו, כבר הוא נחשב כילוד, ובכך פתח את הרחם תחילה, לפטור את הבא אחריו מפדיון.

ג-ד-ה. מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה. [בין ילדה תחילה בישראלית. ובין ילדה תחילה כשפחה ועכשיו היא משוחררת. ובין ילדה תחילה כגויה ועתה היא גיורת].

מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה, הבן הראשון שייוולד לו ממנה, הוא הראשון שלב אביו דווה עליו, ולכן הוא בכור לנחלה. אבל אינו בכור לאמו, שכן כבר ילדה, ואם כן, אין זה פטר רחם, ולכן אינו טעון פדיון.

ולדעת חכמים – דין זה, שהוולד פטור מפדיון מחמת הוולד שילדה תחילה, הוא בין כשילדה תחילה כשהיתה ישראלית ואותו וולד היה טעון פדיון, ובין כשתחילה ילדה כשהיתה שפחה או גויה, ואותו וולד לא היה טעון פדיון. אולם לדעת רבי יוסי הגלילי – כשהוולד הראשון נולד לה כשהיתה גויה, הוולד הבא שנולד לה אחר שנתגיירה, טעון פדיון, כי נאמר, "פטר רחם בישראל", ללמד, שהוולד הראשון שפוטר רחמה כשהיא ישראלית טעון פדיון, ואפילו ילדה קודם לכן בעודה גויה.

[נתבאר, ששלושת הדינים הללו שבמשנה, הם שלושה אופנים, שבהם נולד בכור למי שלא היו לו בנים, מאשה שהיו לה בנים, ונצרכו כל שלושת האופנים, משום שנחלקו לעניין פדיון, בשני האופנים האחרונים. וכן דעת רבי יוחנן בביאור המשנה. אולם לדעת ריש לקיש, שני האופנים האחרונים, כלומר ילדה כגויה או כשפחה, ונתגיירה או נשתחררה, אינם כמו האופן הראשון, ובהם מדובר שילדה עתה למי שהיה בעלה בגיותה ובשפחותה, שכבר היו לו בנים ממנה, ונתגייר או נשתחרר עמה, ואף על פי שכבר היו לו בנים, הבן שנולד בישראל, הוא בכור לנחלה. אבל רבי יוחנן חולק על כך, ואומר, שאינו בכור לנחלה, ולכן מבאר את המשנה כנ"ל, כמבואר בגמרא בדף מ"ז. ומחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש כתובה להלן בדף מ"ז].

ו-ז. בכור כהן ולוי.

בכור שהוא כהן או לוי, או שאמו בת כהן או בת לוי, אינם טעונים פדיון, [כפי שנתבאר בדף ד'], והרי הם בכור לנחלה בלבד.

בכור לכהן ולא לנחלה

א. מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה.

מי שהיו לו בנים, ולאחר מכן נשא אשה שלא ילדה, הבן הראשון שייוולד לו ממנה, אינו בכור לאביו, ולכן אינו בכור לנחלה, אבל מאחר שהוא פטר רחם של אמו, הוא טעון פדיון.

ב-ג. נתעברה בעודה גויה וילדה כשהיא גיורת, או נתעברה בעודה שפחה וילדה כשהיא משוחררת.

גויה או שפחה שנתעברה, וקודם שילדה נתגיירה או השתחררה, הבן הנולד לה אינו מתייחס אחר אביו, ולכן אפילו הוא הבן הראשון של האב, אינו נידון כבכור לנחלה, אבל מאחר שהוא פטר רחם של אמו, שבשעת לידתו היא ישראלית, הרי זה בכלל הכתוב "פטר רחם בישראל", ולכן הוא טעון פדיון.

ד-ה. נתערב ולד מבכרת לכל, עם ולד מבכרת לפדיון בלבד. [כגון נתערב בכור ישראלית בבכור כהנת או לויה].

ישראלית שילדה בן בכור לאביו ולאמו, הרי זה בכור לנחלה ולפדיון, וכהנת ולויה שילדו בן בכור לאביו ולאמו, הרי זה בכור לנחלה ולא לפדיון, כי כהנים ולוויים פטורים מפדיון. ואם נתערבו וולד זה שהוא בכור לנחלה ולפדיון עם וולד זה שהוא בכור לנחלה בלבד, למעשה אין אחד מהם בכור לנחלה, כי אינו יודע מי אביו, ואינו יכול לתבוע ירושתו, אבל אביו של הישראל פודה את בנו, שהרי יודע שנולד לו בן זכר הטעון פדיון, ואף שאינו יודע מי הוא, מאחר שידע שהוא קיים, חייב לפדותו.

ו. נתערב ולד מבכרת לכל עם ולד שאינה מבכרת.

ישראלית שילדה בן בכור לאביו ולאמו, הרי זה בכור לנחלה ולפדיון, וישראלית שילדה בן שאינו בכור, הרי זה אינו בכור לא לנחלה ולא לפדיון, ואם נתערבו הוולדות הללו, למעשה אין

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מו

אחד מהם בכור לנחלה, כי אינו יודע מי אביו, ואינו יכול לתבוע ירושתו, אבל אביו של זה שהוא בכור, פודה את בנו, שהרי יודע שנולד לו בן זכר הטעון פדיון, ואף שאינו יודע מי הוא, מאחר שיודע שהוא קיים, חייב לפדותו.

ז. בכור לכל, שהוא ספק בין תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון.

אשה שלא ילדה מעולם, ונתגרשה מבעלה, [שלא היו לו ילדים מעולם], ונישאת לאחר, [שלא היו לו ילדים מעולם], בלא להמתין שלושה חודשים, [שהוא השיעור שחייבת להמתין], ולאחר מכן ילדה בן, ואין ידוע אם הוא בנו של ראשון, [שנולד לתשעה חודשים], או בנו של שני, [שנולד לשבעה חודשים], הרי זה בכור לאביו ולאמו, אלא מאחר שאין ידוע מי הוא אביו, למעשה **אינו בכור לנחלה**, כי אינו יכול לתבוע ירושתו, ומבואר בגמרא בדף מ"ז, שמהטעם הזה, לא רק בכור לנחלה אינו, אלא **אף כפשוטו אינו נוטל בירושה**, כי בני כל אחד מהבעלים הללו אומרים לו, אין אתה אחינו, ולא תירש עימנו, **אבל** מאחר שהוא יודע שהוא פטר רחם, הוא **טעון פדיון**, ויפדה את עצמו, [אבל אי אפשר לחייב את אביו לפדותו, כי אין ידוע מי אביו]. עוד מבואר בגמרא בדף מ"ז, שמאחר שאין ידוע בן מי הוא, זה **שנולד אחריו, בין לראשון ובין לשני, גם כן אינו בכור לנחלה**, כי הנולד אחריו, בין מהראשון ובין מהשני, הוא ספק בכור, שמא הראשון היה בנו של אביו, ולכן לא השני ייטול חלק בכורה בירושה, ואפילו על ידי הרשאה, [שיכתוב לו הראשון, שנותן לו זכותו לתבוע חלקו, ואם כן, ממה נפשך, מאחר שאחד מהם ודאי בכור לנחלה, יש להם ליטול יחד חלק בכורה], כי אין הרשאה מועילה אלא למי שמתחילה היה ידוע כבכור, ואחר כך נתערב, אבל מי שמעולם לא הוכר כבכור, לא זכה מעולם בחלק בכורה, ואינו יכול לתבוע חלק זה בהרשאה.

ממתי העובר נחשב כילוד

במסכת חולין מבואר, שעובר של בהמה נחשב כילוד, משעה שהוציא ראשו, [ומעתה, אפילו החזירו פנימה, אינו מותר בשחיטת אמו כבן פקועה, וצריך שחיטה לעצמו כילוד].

ובמסכת נידה מבואר, שעובר של אדם נחשב כילוד, משעה שהוציא רוב ראשו, ורוב הראש היינו הפדחת [=מצח], [ומעתה אחר שהוציא רוב ראשו, אפילו שב והחזירו לפניו, ולא יצא כלל אלא אחר כמה ימים, האם טמאה לידה משעה שהוציא את רוב הראש תחילה, ומאותה שעה מונה ימי טומאה וטהרה. וכמו כן, אם וולד ראשון הוא, הרי זה בכור לנחלה ולפדיון, אפילו אם הכניס ראשו, וקדמו אחיו התאום לצאת כולו, כי ביציאת הראש כבר נחשב הראשון כילוד, ונמצא שאחיו נולד אחריו. אלא שלעניין זה של בכורה לנחלה, יתבאר בעזה"י להלן, שנחלקו חכמים, האם די ביציאת רוב ראשו שהוא הפדחת, או שבזה צריך שיצא גם פרצוף הפנים].

והסיבה שנתבאר עניין זה גם באדם וגם בבהמה, כי אם היה הדבר מבואר רק באחד מהם, היה מקום לומר, שבזולתו אין הדין כן.

- אם היה מבואר עניין זה רק בבהמה, היה מקום לומר, שרק בבהמה שפתח רחמה גלוי לחוץ, בהוצאת הראש, העובר נחשב כילוד, אבל באדם, שפתח הרחם אינו גלוי לחוץ, שהירכים הן כעין פרוזדור, ואין יציאת הולד ניכרת יפה עד שיצא רובו, אינו נחשב ילוד עד שיצא רובו.

- ואם היה מבואר עניין זה רק באדם, היה מקום לומר, שרק באדם, שפרצוף הפנים שבו הוא חשוב, די ביציאתו כדי שיחשב כילוד, אבל בבהמה, שפרצופה אינו חשוב, עד שיצא רובה אינה נחשבת ילוד.

ממתי הנפל נחשב כילוד

נתבאר, שהעובר נחשב כילוד משעה שיצא ראשו. אכן, לדעת שמואל, כל זה בעובר בן קיימא חי, אבל נפל שיצא ראשו, [אפילו היה חי בשעת הוצאת הראש], או עובר מת שיצא ראשו, אינם נחשבים כילודים בכך, ולכן, אם קודם שיצאו לגמרי, יצא וולד אחר, [תאום בן קיימא חי שהיה עימהם], הרי זה בכור לנחלה ולכהן, ולא פטרו הראשון שהוציא ראשו. כי נפל ועובר מת אינם נחשבים כילודים, [לפטור את הבא אחריהם מפדיון], **אלא כשיצא רוב גופם.**

ודבר זה למד שמואל מהכתוב, "כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאֶפְיוֹ", המלמד, שרק זה שיש בו רוח חיים, אפו, כלומר ראשו, חשוב, וביציאת הראש נחשב כילוד, אבל זה שאין בו רוח חיים,

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מו

שעומד למיתה, אין ראשו חשוב, ואינו נחשב כילוד ביציאת הראש.

אולם דברי שמואל נדחו ממשנתנו, בה מבואר, שהבא אחר נפלים, או אחר עובר שיצא מת, אינו נחשב כפטר רחם, אף כשהוציא הנפל או המת את ראשו בלבד, כי בהוצאת הראש בלבד נחשבים הם כילודים, ואם כן הם נחשבים כפטר רחם, והבא אחריהם אינו טעון פדיון.

ואין ליישב את משנתנו כדברי שמואל, ולומר, שאף שנקטה לעניין נפל ומת לשון, "שיצא ראשו", באמת כוונת המשנה היא, שרק כשיצא רובו של הנפל או המת הוא נחשב כילוד, ופטר את הבא אחריו מפדיון, והסיבה שנקטה לשון "ראשו", היא, משום שיש לדייק ממשנתנו דין אחר, והוא, שכשהראשון לא היה נפל או מת, אלא בן קיימא, משעה שנחשב כילוד, הוא בכור לנחלה ולפדיון, והבא אחריו אינו בכור לא לנחלה ולא לפדיון, ולעניין זה, הראשון נחשב כילוד ביציאת הראש בלבד, [כדין בן קיימא שנחשב כילוד ביציאת הראש], ואם היה כתוב במשנתנו "שיצא רובו", היה מקום לטעות, לעניין הדין הזה הלמד מדיוק משנתנו, שכשיצא הראשון בן קיימא, אינו פטר את הבא אחריו, אלא כשיצא רובו, וזה אינו נכון, כי בן קיימא נחשב כילוד ביציאת ראשו בלבד, [כפי שנתבאר לעיל], וכדי שלא נטעה בדין הלמד מדיוק משנתנו, כתבו בו לשון "ראשו", ולא לשון "רובו".

והסיבה שאין ליישב משנתנו כן, כי ודאי יש להעדיף לכתוב במשנה לשון "רובו", שממנו נלמד שאין הנפל נחשב ילוד אלא ביציאת רובו, ולא ביציאת ראשו, שהוא דין שלא למדנו אותו במקום אחר, מאשר לכתוב במשנה לשון "ראשו", ללמד שבן קיימא נחשב כילוד ביציאת ראשו, שהוא דין שכבר למדנו אותו במקומות אחרים. [כמבואר לעיל].

יצאה הפדחת קודם הגירות

לעיל נתבאר, שהעובר נחשב כילוד משעה שיצא רוב ראשו, שהוא הפדחת, ולכן, היולדת מטמאה טומאת לידה, משעת יציאת הפדחת אף אם החזיר הוולד ראשו פנימה ולא יצא אלא לאחר כמה ימים.

וכן הדין לעניין **גויה מעוברת שבאה להתגייר**, שאם ילדה בעודה גויה, אינה מטמאה טומאת לידה, [כדין גויה], ואם ילדה לאחר שנתגיירה, מטמאה טומאת לידה [כדין ישראלית], והכל תלוי ביציאת פדחת העובר, **שאם יצאה הפדחת של העובר בעודה גויה, היתה הלידה בגיות, ואינה מטמאה טומאת לידה, אף על פי שכל שאר גופו יצא אחר הגיור, ואם יצאה הפדחת לאחר שנתגיירה, היתה הלידה בגירות, ומטמאה טומאת לידה.**

יציאת הפדחת לעניין נחלה

לעיל נתבאר שהעובר נחשב כילוד משעה שיצא רוב ראשו, שהוא הפדחת, ובאמת, ברוב הדברים, הכל מודים לכך, שביציאת רוב הראש, שהוא הפדחת, די, אולם לעניין בכור לנחלה, נחלקו חכמים.

לדעת רבי שמעון בן לקיש – מאחר שנאמר בעניין בכורה לנחלה "יִפְּיֹר", יש ללמוד, שאין בכור לנחלה, אלא זה שניתן להכירו, ואם כן, אין בכור לנחלה אלא זה שיצאו פניו, [שעל ידם ניתן להכירו], אבל הוציא ראשון פדחתו בלבד [ומת או הכניס ראשו, קודם שהוציא פרצופו], אינו בכור לנחלה, ומעתה אם אחר כך הוציא אחיו את ראשו עם הפרצוף, השני הוא בכור לנחלה.

ולדעת רבי יוחנן – אף לעניין בכורה לנחלה, די ביציאת הפדחת להיחשב כילוד, להיות בכור לנחלה, ואין צורך ביציאת הפנים, כי גם על ידי הפדחת ניתן להכירו, ואין ללמוד מהכתוב "יִפְּיֹר", שאינו בכור לנחלה אלא כשיצא פרצוף פניו.

באיזו עדות מתירים אשת איש

מבואר בברייתא, שאין מתירים אשת איש על ידי עדות שבעלה מת, אלא אם כן ראו העדים מהמת, את הפדחת עם פרצוף הפנים, ודבר זה למד מהכתוב, "הִפְּרַת פְּנֵיהֶם עֲנָתָה בָּם וְחִטְּאָתָם כְּסֻדָּם הִגִּידוּ לֹא כִּחְדוּ אוֹי לְנַפְשָׁם כִּי גָמְלוּ לָהֶם רָעָה", שרק על ידי הכרת הפנים, ניתן להעיד עליו.

- ולכאורה דין זה מסייע לדברי ריש לקיש, שכן גם ממנו יש ללמוד, שאין להכיר אדם אלא על ידי הכרת פניו, ואם כן, כשאמרה תורה לעניין

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מז

בכורה לנחלה "יָפִיר", כוונת התורה לבכור שיצאו פניו, שניתן להכירו על ידי פניו.

- אולם ניתן ליישב דין זה גם עם דברי רבי יוחנן, בשני אופנים. (א) באמת ניתן להכיר אדם גם על ידי הפדחת בלבד, ורק לעניין עדות אשה החמירו חכמים, שלא להתירה אלא בעדות שהכירו אותו גם על ידי פרצוף הפנים. [ורק בתחילת העדות החמירו, כלומר בראיית המת, אבל בסופה הקלו, שלא רק העד עצמו כשר להעיד על מה שראה, אלא גם עד מפי עד, ומפי אשה, ומפי עבד]. (ב) באמת ניתן להכיר אדם גם על ידי הפדחת בלבד, ולכן כשאמרה תורה "יָפִיר", די ביציאת הפדחת, להחשיבו כמוכר, ורק במקום שנאמר בפירוש שיש להכיר גם את פניו, כגון "הַפֶּתֶת פְּנֵיהֶם", בזה לא די בהכרת פדחת, וצריך גם הכרת פנים.

דף מז

גר שהיו לו בנים בהיותו גוי

ועתה נולד לו בן ראשון בגירות

לדעת רבי יוחנן – גר שהיו לו בנים בהיותו גוי, אין לו בכור לנחלה, כי בן ראשון שנולד לו בגירות, אינו ראשית אונו, ואינו בכור לנחלה, אלא זה שהוא ראשית אונו, שנאמר, "כִּי הוּא יְרֵאשִׁית אֲנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה". [וכל זה כדעת חכמים, האומרים, שלעניין פטר רחם, מי שילדה בגיות, וחזרה וילדה בגירות, וולדה האחרון פטור מפדיון, כי אינו פטר רחם. אבל לדעת רבי יוסי הגלילי, האומר, שהוא טעון פדיון, כי נאמר "פטר רחם בישראל", ללמד, שהראשון שפוטר את הרחם אחר שנעשית ישראל הוא טעון פדיון, [כפי שנתבאר בדף מ"ו], יש ללמוד, שהוא הדין לעניין נחלה, הראשון שנולד לאב בישראל, הוא קרוי "ראשית אונו", ונוטל פי שנים].

ולדעת ריש לקיש – [לדברי הכל], גר שהיו לו בנים בהיותו גוי, יש לו בכור לנחלה, [ואין הטעם משום שבניו הגוים אינם בני נחלה, ואם כן בנו הראשון הנולד לו עתה, הוא הראשון שיורש אותו, אלא הטעם הוא], כי גר שנתגייר נחשב כקטן שנולד מחדש, ואם כן, נחשב הוא כמי שלא היו לו ילדים מעולם, ובן ראשון שנולד לו בגירות, נחשב כראשית אונו, ולכן הוא בכור לנחלה.

גר שהיו לו בנים בהיותו גוי

האם קיים פריה ורביה

לדעת רבי יוחנן – גר שהיו לו בנים בהיותו גוי, **קיים** בכך מצוות **פריה ורביה**, [ואין הטעם משום שבניו הגוים מתייחסים אחריו, אלא אף על פי שאין מתייחסים אחריו, מכל מקום קיים מצוות פריה ורביה], כי מטרת המצווה הזו היא, שיהא העולם מיושב, לקיים מה שנאמר, "לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה לְשִׁבְתָּ יִצְרָה", ומאחר שהיו לו ילדים, יישב את העולם, וקיים מצוות פריה ורביה.

ולדעת ריש לקיש – גר שהיו לו בנים בהיותו גוי, **לא קיים** בכך מצוות **פריה ורביה**, כי גר שנתגייר נחשב כקטן שנולד מחדש, ואם כן, נחשב הוא כמי שלא היו לו ילדים מעולם, ומאחר שנחשב כמי שלא היו לו ילדים מעולם, לא קיים מצוות פריה ורביה.

לוי פוטרת מפדיון

בפרק ראשון כבר נתבאר, שכהנים ולוויים אינם טעונים פדיון, [שכן אם הם עצמם פדו את בכורי ישראל במדבר, כל שכן שהם עצמם אינם טעונים פדיון], ולכן בן בכור של כהן או לוי אפילו אמו ישראלית הרי זה פטור מפדיון כי הוא עצמו כהן או לוי כאביו.

ולדעת רב אדא בר אהבה, כשם שהבכור פטור מפדיון, כשהוא עצמו כהן ולוי, כך הבכור פטור מפדיון, כשאמו לווייה, אף כשהוא עצמו אינו כהן או לוי.

לדעת רב פפא – אין הבכור פטור מפדיון מחמת אמו הלוייה, אלא כשאביו גוי, שאז אינו מתייחס אחר אביו אלא אחר אמו, ומאחר שהיא לווייה, הרי זה פטור מפדיון, [ודין זה, הוא בין לדעת האומרים שגוי הבא על בת ישראל הולד כשר, ואינו מתייחס כלל אחר אביו הגוי, ובין לדעת האומרים שהולד פסול, כי הוא מתייחס גם אחר אביו הגוי, כי מכל מקום, גם לדעה זו, עיקר יחוסו אחר אמו, אלא שמחמת אביו יש בו פסול]. **אבל כשאביו של הבכור ישראל, הבן מתייחס אחר אביו, ולא אחר אמו הלוייה**, שנאמר, "לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם", ללמד, שהבן מתייחס אחר משפחת

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מז

אביו, ומאחר שהאב אינו כהן או לוי, הבן מתייחס אחריו, וטעון פדיון כישראל.

אולם לדעת מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא – בכל אופן הבן נפטר מפדיון מחמת אמו הלוייה, ואפילו כשאביו ישראל, והוא מתייחס אחר אביו, כי מכל מקום חיוב פדיון תלוי ברחם, שנאמר, "פֶּטֶר רַחֵם", ומאחר שהוא פטר של רחם לוייה, הרי זה פטור מפדיון.

כהנת הפוטרת מפדיון

לעיל נתבאר, שיש שני אופנים שבהם הבכור נפטר מפדיון מחמת אמו הלוייה, [אף שהוא עצמו לא כהן ולא לוי]. והם. (א) כשהוא בן ישראל ולוייה, [ובאופן הזה הבן פטור מפדיון רק כדעת מר בריה דרב יוסף]. (ב) כשהוא בן גוי ולוייה, [ובאופן הזה הבן פטור מפדיון לדברי הכל].

ולהלן יתבאר בעזה"י האם גם כשאמו כהנת הוא נפטר מפדיון מחמתה או לא.

א. כשהבכור הוא בן ישראל וכהנת, מאחר שאמו לא נפסלה בבעילתה לישראל, ובקדושתה עומדת, כשם שלוייה פוטרת את בנה מפדיון, כך **הכהנת פוטרת את בנה מפדיון**, [כדעת מר בריה דרב יוסף].

ב. אבל כשהבכור הוא בן גוי וכהנת, מאחר שאמו **הכהנת** נפסלה מן הכהונה בבעילתה לגוי, [שמעתה נאסרת בתרומה], ואינה עומדת בקדושתה, ונעשית זרה, שוב אינה פוטרת את **בנה מפדיון**. [ונמצא, שלדעת רב פפא, אין שום אופן שבו הכהנת פוטרת את בנה מפדיון].

האם / האב	כהנת	לוייה	ישראלית
כהן	פטור מחמת אביו ואמו	פטור מחמת אביו ואמו	פטור מחמת אביו
לוי	פטור מחמת אביו ואמו	פטור מחמת אביו ואמו	פטור מחמת אביו
ישראל	לדעת מר בריה דרב יוסף פטור מחמת אמו ולדעת רב פפא חייב מחמת אביו	לדעת מר בריה דרב יוסף פטור מחמת אמו ולדעת רב פפא חייב מחמת אביו	חייב
גוי	חייב ואינו נפטר מחמת אמו כי נפסלה ונעשית זרה	פטור מחמת אמו שמתייחס אחריה והיא לוייה	חייב

פדיון חלל בן כהן

החלל, אף על פי שהוא בן כהן, דינו כזר ולא ככהן, ולכן הוא טעון פדיון, [כלומר יש חוב על האב לתת לכהנים חמישה סלעים], אלא מאחר שאביו כהן, אינו צריך לתת את דמי הפדיון לכהנים אחרים, ורשאי לעכבו לעצמו.

ולפיכך, כל שמת האב הכהן לאחר שכבר חל חיוב פדיון הבן, כלומר לאחר שלושים יום מלידתו של הבן, נחשב האב כמי שכבר זכה בממון הפדיון, ומעתה, כשמת, הוא מוריש את הממון הזה לבנו, ואין הבן חייב לתת את דמי הפדיון לכהנים.

אולם כשמת האב קודם שחל חיוב פדיון הבן, כלומר קודם שלושים יום מלידתו של הבן, מאחר שעוד לא חל חיוב הפדיון, האב אינו נחשב כמי שכבר זכה בו, ובזה נחלקו חכמים, האם הבן חייב לפדות את עצמו, לתת דמי פדיונו לכהנים, או שאינו מחויב לתת לכהנים דמי פדיונו.

לדעת רב חסדא ורבי שמעון יאסיניא אמר רבי שמעון בן לקיש – מאחר שהאב עוד לא זכה בדמי הפדיון, הבן לא ירש אותם מהאב, ומאחר שאינם שייכים לבן, הבן חייב לתת אותם לכהנים.

ולדעת רבה בר רב הונא – אף על פי שהאב עדיין לא זכה בדמי הפדיון, כי עדיין לא חל חיובו, הבן אינו חייב לפדות את עצמו, כי אומר לכהן הבא לתבוע ממנו דמי הפדיון, באתי מכח אדם שלא יכולת לתבוע ממנו, ומאחר שאני יורשו, ירשתי ממנו זכות זאת. ומכל מקום כל זה בחלל בן כהן אבל מי שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת ונולד אחר גירות שהוא פטר רחם ישראל וחייב בפדיון אינו נפטר מטעם זה שהכהנים לא היו יכולים להוציא דמי פדיונו מאביו [שאינו רוצה לקיים מצוות פדיון] כי רק מי שמתייחס אחר אביו יכול לומר באתי מכח אבי שלא הייתם יכולים לתבוע ממנו ואני יורש כוחו אבל הגר אינו מתייחס אחר אביו ואם כן אינו יורש כח אביו.

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מח

חלק מהדינים המבוארים בגמרא בדף זה נכתבו בדף מ"ו.

נפלים שאינם נחשבים כפטר רחם

בתחילת הפרק נתבאר, שהנפל נחשב כפטר רחם, ולכן הבא אחריו פטור מפדיון, [ואינו בכור אלא לנחלה], אכן, כל זה בנפלים שהחלה יצירתם, ונוצרו בצורת אדם, אבל כל הנפלים המנויים להלן, אינם נחשבים כלל כפטר רחם, והבא אחריהם הוא פטר רחם, והוא בכור לנחלה ולכהן.

ואלו הם שאינם נחשבים כפטר רחם לפטור את הבא אחריהם מפדיון:

(א) המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גוונים.

(ב) המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים. [אינם נחשבים כוולד, שלא נאמרה בהם יצירה כמו באדם].

(ג) המפלת בתוך ארבעים יום ראשונים. [אין זה וולד, אלא מים בעלמא, שיצירת הוולד היא ארבעים יום].

יוצא דופן

לדעת חכמים – יוצא דופן אינו בכור לא לנחלה ולא לכהן. שנאמר בעניין בכורה לנחלה "וַיֵּלְדוּ לוֹ", ללמד שאין הפרשה מדברת אלא בבכור שנולד דרך לידה, ולא כשהוא יוצא דופן. ונאמר בעניין הפדיון "פֶּטֶר רָחֵם", ללמד, שאין חייב בפדיון אלא זה שיצא דרך פתח הרחם, ולא יוצא דופן.

ולדעת רבי שמעון – יוצא דופן הוא בכור לנחלה, שנאמר בעניין טומאת לידה, "וְאִם נִקְבָּה תֵּלַד וְטָמְאָה שְׁבַע יָמִים כְּנִדְתָּה וְשָׁשִׁים יוֹם וְשָׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל דְּמֵי טְהָרָה" **לרבות כל אופן שנולדת, ואפילו יצאה דרך הדופן, והוא הדין לעניין לידות אחרות האמורות בתורה, שכוללות כל אופן של לידה, ואף יוצא דופן.**

הנולד כדרכו אחר יוצא דופן

לדעת תנא קמא – כשם שיוצא דופן אינו בכור לא לנחלה ולא לכהן, כך הנולד אחריו כדרכו, אינו בכור לא לנחלה ולא לכהן. שנאמר בעניין בכורה לנחלה, "וְאִשִּׁית אָנוּ", וזה שכבר בא משהו לפניו, אינו ראשית אונו. ומאחר שאינו בכור לנחלה, אף על פי שהוא פטר רחם, אינו בכור לפדיון, שלדעת חכמים, פטר רחם אינו בכור לפדיון אלא אם כן הוא הבן הראשון, אבל כשאינו הבן הראשון, אינו טעון פדיון [=בכור לדבר אחד אינו בכור].

ולדעת רבי שמעון – הנולד כדרכו אחר יוצא דופן, מאחר שהוא פטר רחם, הוא טעון פדיון, ואף על פי שאינו בכור לנחלה, ואינו הבן הראשון, אין בכך כלום, כי לדעת רבי שמעון, בכור לדבר אחד גם נחשב בכור.

דף מח

אשה שלא ביכרה וילדה שני זכרים

לדעת משנתנו, לעולם לא יצאו שני זכרים כאחד, ולכן, מי שילדה אשתו שני זכרים בלידה ראשונה, ודאי הוא שאחד מהם בלבד הוא בכור, ואחד הוא פשוט, ולכן **אף אם נתערבו, ואין ידוע מי הבכור ומי הפשוט, כשיעברו שלושים יום, האב חייב לתת חמישה סלעים לכהן, כי יש לו בן אחד שהוא בכור בוודאי, וטעון פדיון.**

אולם אם מת אחד מהבנים קודם שעברו שלושים יום, ונמצא שביום שהאב ראוי להתחייב בפדיון הבן, אין לו בן שהוא בכור בוודאי, כי יתכן שהבכור הוא זה שמת, האב פטור מלתת לכהן חמישה סלעים, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

אשה שלא ביכרה וילדה זכר ונקבה

מי שילדה אשתו זכר ונקבה בלידה ראשונה, **ואין ידוע מי נולד תחילה, הבן הוא ספק בכור ספק פשוט, כי אם הוא נולד תחילה, הוא בכור, ואם הבת נולדה תחילה, הבן הוא פשוט, ולכן האב פטור מלתת לכהן חמישה סלעים, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.**

דין הנכסים שחלקו היורשים

לדעת האומרים יש ברירה, כשהאחים חולקים

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מח

את נכסי אביהם, מתברר הדבר, שמתחילה כל אחד ירש את מה שבא לבסוף לחלקו, וזהו חלק ירושתו, ולכן, כל מה שבא לידו, נחשב כדבר הבא לידו בירושה. [וכן אמר רב במסכת בבא קמא ובבא בתרא האחים שחלקו כיורשים דמו].

ולדעת האומרים אין ברירה, אין לומר שכשהאחים חולקים את נכסי אביהם, מתברר הדבר, שמתחילה כל אחד ירש את מה שבא לבסוף לחלקו, וזהו חלק ירושתו, ויתכן, שהחלק שהוא היה ראוי לירש, נמצא ביד אחיו, אלא שאף על פי כן, מאחר שכך חלקו, הרי זה כמו שמכרו זה לזה את חלקם, ולכן כל מה שבא ליד כל אחד מהם, נחשב כדבר הבא לידם בקנין. [וכן אמר שמואל במסכת בבא קמא ובבא בתרא האחים שחלקו כלקוחות דמו].

ורב אסי נסתפק בדבר, האם יש ברירה או לא, ומחמת הספק **אמר, שהאחים שחלקו, מחצה יורשים ומחצה לקוחות.**

בכור ופשוט שנתערבו ומת

האב קודם שפדה את הבכור

לעיל נתבאר שכשנולדו לאחד שני בנים שאחד הוא בכור ואחד הוא פשוט אף על פי שנתערבו ואינו יודע מי הבכור ומי הפשוט חייב לתת לכהן דמי הפדיון כי יודע שאחד מבניו הוא בכור הטעון פדיון.

ולהלן יתבאר בעזה"י מה הדין כשמת האב קודם שהספיק לפדות את הבכור.

א. מת האב בתוך שלושים יום.

מאחר שמת האב בתוך שלושים יום, **מעולם לא נתחייב לפדות את בנו הבכור, ולא נשתעבדו נכסיו לכך, ואין חיוב הפדיון אלא על הבן הבכור עצמו.** ונחלקו חכמים, האם יש אופן, שהכהן יוכל לגבות את דמי הפדיון.

< לדברי רבי ירמיה.

דעת רבי מאיר – אם הבנים הללו כבר חלקו את הנכסים, לא יוכל הכהן לגבות מהם את דמי הפדיון, כי כל אחד מהם שהכהן יתבע אותו, יוכל לדחות את הכהן, ולומר לו, לא אני הבכור אלא אחי, ומאחר שהמוציא מחבירו עליו, הראיה לא יוכל הכהן לקבל את דמי הפדיון מאף אחד מהם. **אולם אם הבנים הללו עדיין לא חלקו את הנכסים,** [או שחלקו וחזרו ונשתתפו], מאחר שיש להם נכסים משותפים, **הכהן יוכל לגבות את דמי הפדיון מאותם נכסים משותפים,** כי לדעת רבי מאיר, מאחר שאחד מהשותפים, שהוא הבכור האמיתי, חייב לו את דמי הפדיון, חלקו של הבכור בנכס, משתעבד לחוב הפדיון, ולכן הכהן גובה את דמי הפדיון מהנכס המשותף, שבוודאי יש לבכור חלק בו, [ועתה ידונו שני האחים ביניהם, ממי מהם נגבה דמי הפדיון].

ודעת רבי יהודה – אף כשהבנים כבר חלקו את הנכסים, הכהן יוכל לגבות דמי הפדיון מהנכסים שירשו, כי לדעת רבי יהודה, כשהאחים חולקים את הנכסים, הם נחשבים כמוכרים זה לזה, ונמצא שכל אחד נחשב כקונה מאחיו את מה שבא לידו, ומאחר שאחד מהאחים הוא בכור באמת, נשתעבדו נכסיו לתשלום דמי הפדיון, ואם כן, כשהכהן בא לגבות את דמי הפדיון מאחד האחים, הכהן אומר לו, אם אתה הבכור באמת, ממך אני צריך לגבות, ועליך לתת לי דמי הפדיון, ואף אם אחיך הוא הבכור באמת, יש לי לגבות ממה שחלקת בנכסים, כי מה שחלקת בנכסים נחשב כנכס שקנית מאחיד, ומאחר שאחיד הוא הבכור, נכסיו נשתעבדו לי לדמי הפדיון, וכשמכר לך את חלקך בירושה, שעבודי קדם, ונמצא שמכר לך נכסים משועבדים, ואם כן ממה נפשך יש לי לגבות מנכסים שבידך.

< ולדברי רבא.

הכל מודים, שבכל אופן, בין אם כבר חלקו את הנכסים, ובין אם עוד לא חלקו אותם, אין הכהן יכול לגבות מהם את דמי הפדיון. כי כלל בידינו, שגביית חוב מהנכסים היא כגביה מערב, שהנכסים של האדם הם ערבים על חובו. וכלל בידינו, שאין גובים חוב מהערב, אלא כשתבעו את החייב תחילה, ונתחייב בדין, ולא רצה לשלם. ואם כן, בנידון זה, שהכהן אינו יכול לגבות את דמי הפדיון מהבנים עצמם, כי כל אחד יכול לדחותו, ולומר לו, שהוא אינו הבכור, אלא אחיו, מעתה הכהן אינו יכול לגבות את החוב גם מהנכסים.

ב. מת האב לאחר שלושים יום.

מאחר שמת האב אחר שכבר נתחייב לפדות את

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מח

בנו הבכור, נשתעבדו נכסיו לכך, ולפיכך, אם הניח נכסים מרובים כדי תשלום דמי הפדיון, הכל מודים שהכהן גובה את דמי הפדיון מהנכסים הללו, אפילו כבר חלקום הבנים, כי הנכסים הללו נשתעבדו לחוב הפדיון.

< ולדברי רבא, כשלא הניח האב אלא חמש סלעים, וחילקום הבנים ביניהם, נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה, האם הכהן יכול לגבות את חוב הפדיון מנכסי האב, ונאמרו בגמרא שלושה ביאורים בטעם מחלוקתם.

[ביאור א] נחלקו אם ניתן לגבות פחות מחמש

סלעים.

מתחילה אמרו, שלדברי הכל. (א) אחים שחלקו את נכסי אביהם, מחצה יורשים ומחצה לקוחות, [כדעת רב אסי]. (ב) מלוה הכתובה בתורה, כפדיון הבן, אינה כמלוה בשטר, אלא כמלוה על פה. (ג) מלוה על פה של האב נגבית מהיורשים, אבל אינה נגבית מן הלקוחות [כדעת רב פפא].

ואם כן, מאחר שהאב הניח רק חמישה סלעים, כל זמן שלא חלקום הבנים, הם נחשבים כיוורשים בכל הממון הזה, ומאחר שמלוה על פה כפדיון נגבית מהיורשים, הכהן יכול לגבות את כל הממון.

אבל כשחלקו את הממון, מאחר שכל אחד נחשב במה שנטל, מחצה יורש ומחצה לקוח, ומלוה על פה כפדיון אינה נגבית אלא מיורש ולא מלקוח, אין הכהן יכול לגבות אלא מחצה מכל אחד, שזה מחצה מחמש הסלעים שהוריש האב. ולדעת רבי מאיר, אין פדיון אלא חמש סלעים, אבל פחות מחמש סלעים אין הכהן גובה כלל, [=חמש ולא חצי חמש], ולכן לא יגבה כלל. ולדעת רבי יהודה, הכהן נוטל כפי מה שיכול לגבות, [=חמש ואפילו חצי חמש], ולכן, אף שאין בידו לגבות אלא שני סלעים ומחצה, שהם נידונים כירושה, הוא גובה אותם.

— אולם דחו ביאור זה, כי יש להוכיח מברייתא שאף לדעת רבי יהודה, אין פדיון אלא חמש סלעים, אבל פחות מחמש סלעים אין הכהן גובה כלל, [=חמש ולא חצי חמש], ולכן ביארו את המחלוקת בשני אופנים אחרים.

[ביאור ב-ג] נחלקו בדבר אסי או בדבר פפא.

כלומר, לדעת רבי מאיר. (א) אחים שחלקו את נכסי אביהם, מחצה יורשים ומחצה לקוחות, [כדעת רב אסי]. (ב) מלוה הכתובה בתורה, כפדיון הבן, אינה כמלוה בשטר, אלא כמלוה על פה. (ג) מלוה על פה של האב נגבית מהיורשים, אבל אינה נגבית מן הלקוחות [כדעת רב פפא]. (ד) אין פדיון אלא חמש סלעים, אבל פחות מחמש סלעים אין הכהן גובה כלל, [=חמש ולא חצי חמש].

ואם כן, מאחר שהאב הניח רק חמישה סלעים, כל זמן שלא חלקום הבנים, הם נחשבים כיוורשים בכל הממון הזה, ומאחר שמלוה על פה כפדיון נגבית מהיורשים, הכהן יכול לגבות את כל הממון, ומאחר שיש כאן חמישה סלעים גובה אותם.

אבל כשחלקו את הממון, מאחר שכל אחד מהיורשים נחשב במה שנטל, מחצה יורש ומחצה לקוח, ומאחר שמלוה על פה כפדיון אינה נגבית אלא מיורש ולא מלקוח, אין הכהן יכול לגבות אלא מחצה מכל אחד, שזה מחצה מחמש הסלעים שהוריש האב, ולכן לא יגבה כלל כי אין פדיון אלא חמש סלעים, אבל פחות מחמש סלעים אין הכהן גובה כלל, [=חמש ולא חצי חמש].

ולדעת רבי יהודה, גם כשהבנים חלקו את הממון, הכהן יכול לגבות את כל חוב הפדיון מהבנים, ויש כאן פדיון שלם. וזאת מאחד מהטעמים הבאים. (א) או משום שלדעת רבי יהודה, מלוה על פה של האב נגבה גם מהלקוחות, [שלא כדעת רב פפא], ואם כן, הכהן יכול לגבות מהיורשים גם את החלק שהם נחשבים בו כלקוח, ונמצא שיכול לגבות מהם את כל החמשה סלעים. (ב) או משום שלדעת רבי יהודה, כל אחד מהיורשים, נחשב כיוורש בכל מה שנטל, [שלא כדעת רב אסי], ואם כן, הכהן יכול לגבות משניהם את כל מה שירשו, ונמצא שיכול לגבות מהם את כל החמשה סלעים.

שתי נשים של אחד שלא בכרו וילדו שני זכרים

מי שהיו לו שתי נשים, וילדו שתיהן בלידה ראשונה, כל אחת זכר אחד, הרי זה חייב לפדות את שניהם, אף אם נתערבו, ואינו יודע מי בנה של זו ומי בנה של זו, כי מכל מקום יודע שיש לו שני בנים הטעונים פדיון, ולכן נותן לכהן עשרה סלעים.

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מה

ואם קודם שעברו שלושים יום, מת אחד מהם, נתברר שנפל היה, ולא היה טעון פדיון, ונמצא שדמי הפדיון שנתן עבורו בטעות נתן, ולפיכך, כשנתן האב תחילה כל העשרה סלעים לכהן אחד, הכהן חייב להחזיר לו חמישה סלעים. אבל אם נתן כל פדיון לכהן אחר, אינו יכול להוציא מידם פדיון אחד, כי כל כהן יאמר לו, בידי נתת את דמי פדיון החי.

שתי נשים של אחד שלא בכו וילדו זכר ונקבה

מי שהיו לו שתי נשים, וילדו שתיהן בלידה ראשונה, זו זכר וזו נקבה, הרי זה חייב לפדות את הזכר, אף אם נתערבו, ואינו יודע של מי הזכר ושל מי הנקבה, [ואף אם הנקבה נולדה תחילה], כי מכל מקום יודע שיש לו בן זכר הטעון פדיון, ולכן נותן לכהן חמישה סלעים.

שתי נשים של אחד שלא

בכו וילדו שני זכרים ונקבה

מי שהיו לו שתי נשים, וילדו שתיהן בלידה ראשונה, שני זכרים ונקבה אחת, אף אם נתערבו כל הולדות, ואינו יודע מי נולד למי, חייב לתת חמישה סלעים לכהן, כי מכל הולדות הללו יש זכר אחד שהוא בכור בוודאי.

כי אם האחת ילדה שני זכרים, וחברתה ילדה את הנקבה, הזכר הנולד ראשון הוא פטר רחם.

ואם האחת ילדה זכר ונקבה, אפילו ילדה את הנקבה תחילה, וזכר שלה אינו פטר רחם, חברתה ילדה זכר אחד, והוא פטר רחם.

ואף שאם זו ילדה זכר אחד, וזו ילדה זכר ונקבה, והזכר שלה יצא תחילה, נמצא שיש כאן שני זכרים הטעונים פדיון, מכל מקום מאחר שאין זה אלא ספק, אינו חייב לתת דמי פדיון שני מספק, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

שתי נשים של אחד שלא

בכו וילדו שתי נקבות וזכר

מי שהיו לו שתי נשים, וילדו שתיהן בלידה ראשונה, שתי נקבות וזכר אחד, ונתערבו כל הולדות, ואינו יודע מי נולד למי, מאחר שיתכן שהאחת ילדה נקבה אחת, וחברתה ילדה נקבה תחילה ואחר כך זכר, ואם כן אין כאן שום זכר שהוא פטר רחם הטעון פדיון, לפיכך אין לכהן כלום.

ואף על פי שיתכן שיש כאן זכר אחד שהוא פטר רחם, כי יתכן שהאחת ילדה שתי נקבות והאחת ילדה זכר, או שהאחת ילד זכר תחילה ואחר כך נקבה, מכל מקום, מאחר שאין זה אלא ספק, אינו חייב לתת דמי פדיון שני מספק, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

שתי נשים של אחד שלא בכו

וילדו שני זכרים ושתי נקבות

מי שהיו לו שתי נשים, וילדו שתיהן בלידה ראשונה, שני זכרים ושתי נקבות, ונתערבו כל הולדות, ואינו יודע מי נולד למי, מאחר שיתכן שכל אחת ילדה נקבה תחילה ואחר כך זכר, ואם כן אין כאן שום זכר שהוא פטר רחם הטעון פדיון, לפיכך אין לכהן כלום.

ואף על פי שיתכן שיש כאן אפילו שני זכרים שהם פטר רחם, כי יתכן שכל אחת ילדה זכר תחילה ואחר כך נקבה, מכל מקום, מאחר שאין זה אלא ספק, אינו חייב לתת דמי פדיון שני מספק, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

שתי נשים של אחד האחת ביכרה

והאחת לא ביכרה וילדו שני זכרים

מי שהיו לו שתי נשים, וילדו שתיהן זכר, זו בלידה ראשונה, וזו בלידה שניה, הרי זה חייב לפדות את הזכר הנולד בלידה ראשונה, אף אם נתערבו, ואינו יודע מי הוא, כי מכל מקום יודע שיש לו בן זכר הטעון פדיון, ולכן נותן לכהן חמישה סלעים.

אולם אם מת אחד מהבנים קודם שעברו שלושים יום, ונמצא שביום שהאב ראוי להתחייב בפדיון הבן, אין לו בן שהוא בכור בוודאי, כי יתכן שהבכור הוא זה שמת, האב פטור מלתת לכהן חמישה סלעים, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ואם מת האב והבנים קיימים, הרי אחד מהם הוא בכור, ואין ידוע מי הוא, והרי זה כדין המבואר לעיל, בכור ופשוט שנתערבו, ומת האב קודם שפדה את הבכור, שנחלקו בו חכמים כמבואר לעיל.

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מט

שתי נשים של אחד האחת ביכרה

והאחת לא ביכרה וילדו שני זכרים

מי שהיו לו שתי נשים, וילדו, האחת בלידה ראשונה, והאחת בלידה שניה, האחת ילדה זכר, והאחת ילדה נקבה, ואין ידוע מי ילדה זכר ומי ילדה נקבה, מאחר שיתכן שהמבכרת ילדה את הנקבה, והזכר אינו פטר רחם, לפיכך **אין לכהן כלום**.

ואף על פי שיתכן שיש כאן זכר הטעון פדיון, כי יתכן שהמבכרת ילדה את הזכר, מכל מקום, מאחר שאין זה אלא ספק, אינו חייב לתת דמי פדיון מספק, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

שתי נשים של שני אנשים

שלא בכרו וילדו שני זכרים

שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו שני זכרים, ונתערבו, אף על פי שכל אחד מהאבות אינו יודע מי הוא בנו, מאחר שידוע שיש לו בן הטעון פדיון, **עליו לתת חמש סלעים לכהן**.

ואם קודם שעברו שלושים יום, מת אחד מהם, נתברר שנפל היה, ולא היה טעון פדיון, ונמצא שדמי הפדיון שנתן עבורו בטעות נתן.

וכשכל אחד נתן את דמי הפדיון לכהן אחר, אינם יכולים להוציא מאחד מהם את דמי הפדיון, כי כהן שיתבעו ממנו יאמר, בידי נתנו דמי פדיון החי.

אבל כששניהם נתנו את שני דמי הפדיון לכהן אחד, יכולים להוציא ממנו חמישה סלעים, על ידי שהאחד יתן הרשאה לחבירו, לגבות את מה שנתן בטעות, ומקבל ההרשאה תובע את הכהן ממה נפשך, אם בני המת, החזר לי דמי פדיון שלי, ואם בן חבירו המת, יש בידי הרשאה לגבות עבורו דמי הפדיון שנתן בטעות. [ויחלקו ביניהם את חמישה הסלעים שגבו מהכהן].

שתי נשים של שני אנשים

שלא בכרו וילדו זכר ונקבה

שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו זכר ונקבה, ונתערבו, אף על פי שהבן הוא בכור בוודאי, מכל מקום, מאחר שאין ידוע בנו של מי הוא, אי אפשר לחייב את אביו לפדותו, אלא הבן יפדה את עצמו.

שתי נשים של שני אנשים

שלא בכרו וילדו שתי נקבות וזכר

שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו שתי נקבות וזכר, ונתערבו, מאחר שיתכן שאין כאן אפילו זכר אחד הטעון פדיון, כי יתכן שהאחת ילדה נקבה תחילה ואחר כך זכר, וחברתה ילדה נקבה, לפיכך **אין לכהן כלום**.

שתי נשים של שני אנשים שלא

בכרו וילדו שתי נקבות ושני זכרים

שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו שתי נקבות ושני זכרים, ונתערבו, מאחר שיתכן שאין כאן אפילו זכר אחד הטעון פדיון, כי יתכן ששתיהן ילדו, ילדה נקבה תחילה ואחר כך זכר, לפיכך **אין לכהן כלום**.

שתי נשים של שני אנשים האחת בכרה

והאחת לא בכרה וילדו שני זכרים

שתי נשים של שני אנשים, האחת בכרה ואחת לא בכרה, וילדו שתיהן בן זכר, ונתערבו, מאחר שבן המבכרת הוא בכור הטעון פדיון, **בעל המבכרת נותן לכהן חמישה סלעים**, אף על פי שאינו יודע מי הוא.

שתי נשים של שני אנשים האחת בכרה

והאחת לא בכרה וילדו זכר ונקבה

שתי נשים של שני אנשים, האחת בכרה ואחת לא בכרה, וילדו שתיהן האחת זכר והאחת נקבה, ונתערבו, מאחר שיתכן שאין כאן אפילו זכר אחד הטעון פדיון, כי יתכן שהמבכרת ילדה נקבה, לפיכך **אין לכהן כלום**.

דף מט

שתי נשים של שני אנשים

שלא בכרו וילדו שני זכרים ונקבה

שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו שני זכרים ונקבה, ונתערבו, אף על פי שיש כאן זכר

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מט

אחד שהוא בכור בוודאי.

שכן אם האחת ילדה זכר ונקבה, [אפילו ילדה את הנקבה תחילה], חברתה ילדה זכר, שהוא בכור.

ואם האחת ילדה שני זכרים, זכר ראשון שלה הוא בכור.

מכל מקום, מאחר שאין לדעת למי נולד הזכר שהוא בכור, אין כאן שום אב שיכולים לחייבו לפדות את בנו, וכמו כן, מאחר שאין לדעת מי הוא הבכור, אין כאן שום בן שיכולים לחייבו לפדות את עצמו, ולפיכך **אין לכהן כלום**.

אבל אם היו שתי הנשים של איש אחד, היה האיש מחויב לתת לכהן פדיון בן אחד, כמבואר לעיל.

כתיבת הרשאה [=יפוי כח] על מטלטלים

מי שיש לו תביעה על חבירו, [כגון שאומר שיש ביד חבירו ממון, מטלטלים או קרקעות שלו], ורוצה לשלוח אדם שלישי שיגבה אותם מחבירו, כותב לשליח הרשאה [=יפי כח], כדי שיוכל לגבות התביעה כמותו.

ומבואר בסוגיה, שעל תביעת מטלטלים, **אין כותבים הרשאה, אלא אם כן הנתבע מודה בה**, אבל כשהנתבע כופר בה, אין כותבים על כך הרשאה, הואיל ואין המטלטלים בעין, והלה כופר בתביעה, אם יכתבו הרשאה, הרי זה נראה כשקר, שמא באמת אין ביד הנתבע כלום משל התובע, וחותרמים העדים על שקר.

בכור שמת בתוך שלושים יום

בכור שמת בתוך שלושים יום, **אינו טעון פדיון**, ולכן, אפילו אם כבר נתן האב לכהן חמישה סלעים, על הכהן להחזיר לו אותם, כי אינם ראויים לו.

- רש"י פירש, שהסיבה לכך, שבכור שמת בתוך שלושים יום אינו טעון, **משום שהוא נפל**.

- והתוס' כתבו [על כך, ובחנם פירש כן], שאפילו אם ידוע שכלו חדשיו של הבכור, ואינו נפל, ומת קודם שלושים יום מסיבה אחרת, אינו טעון פדיון, **כי נאמר, "וּפְדִיּוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה"**, **ללמד שאין חיוב פדיון אלא למי שהוא בן חודש**, ואם כן, כל שלא הגיע לגיל חודש, ומת, לא נתחייב מעולם בפדיון, שאין החיוב אלא משיהא בן חודש.

בכור שמת אחר שלושים יום

הבכור, מאחר שנעשה בן שלושים יום, נתחייב אביו לפדותו, ומעתה, **אף אם מת הבן קודם שנפדה, אין האב נפטר מחיובו במיתת הבן, ועדיין חייב לתת חמישה סלעים לכהן**.

בכור שמת ביום שלושים

לדעת חכמים – בכור שמת ביום שלושים, **דינו כבכור שמת בתוך שלושים, שאינו טעון פדיון, ולכן, אפילו כשהכהן כבר קיבל את דמי הפדיון, עליו להחזירם**, שנאמר בעניין פדיון הבכורות, **"וּפְדִיּוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה"**, וכן נאמר בעניין מניין הלוויים, **"פָּקֹד אֶת בְּנֵי לְוֵי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחָתָם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה תִּפְקְדֵם"**, ויש ללמוד בגזרה, שווה שכשם שבן חודש האמור בעניין מניין הלוויים, הוא דווקא זה שהוא לאחר שלושים יום, שנאמר **"מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה"**, [שמשמע לאחר שלושים], כך בן חודש האמור לעניין פדיון, הוא זה שהוא לאחר שלושים יום, אבל ביום שלושים עצמו, עדיין אינו טעון פדיון.

ולדעת רבי עקיבא – יש להסתפק בדבר, האם ביום שלושים דינו של הבכור, כמו בתוך שלושים, שאינו טעון פדיון, או שדינו כמו לאחר שלושים, שהוא טעון פדיון. שכן מצד אחד יש לומר, שאין ללמוד בגזרה שווה הנ"ל מהכתוב **"מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה"**, כי יש כתוב נוסף המלמד שסוף הזמן נידון כמו תוך הזמן, הוא הכתוב בעניין ערכין, **"וְאִם מִבֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה אִם זָכָר וְהִיא עֶרְפָּה חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלִנְקָבָה עֶשְׂרֵה שָׁקֶלִים"**, המלמד ששנת ששים עצמה, דינה כבתוך ששים, **"וְהִיא עֶרְפָּה הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וְהִיא עֶרְפָּה חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ"**, ורק לאחר ששים הוא נידון בדין ששים ומעלה, וכלל בדינו, שכשיש שני כתובים המלמדים דבר אחד, אין ללמוד מהם למקום אחר, [כי אם היה ראוי ללמוד מהם, די היה לכתוב זאת במקום אחד, והמקום השני גם היה למד ממנו], ואם כן, אין ללמוד בגזרה שווה מהכתוב **"מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה"**, שגם לעניין פדיון הכתוב **"וּפְדִיּוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ"**, הוא לאחר שלושים, ולכן אף ביום שלושים עצמו הבכור טעון פדיון, ומצד שני יש לומר, שדווקא לשאר מקומות אין ללמוד

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף מט

בגזרה שווה מהכתוב "מִפֶּן חֲדָשׁ וְמַעֲלָה" שסוף הזמן כתוך הזמן, אבל לעניין בכורות עצמם, שהכתוב הזה מדבר בהם, יש ללמוד שאינם נחשבים אלא מאחר שלושים יום, ולכן אינם טעונים פדיון אלא לאחר שלושים. ומאחר שיש להסתפק בזה, הדין עם המוחזק, ולכן, **אם עדיין לא נתן לכהן חמישה סלעים, פטור מלתת לו, ואם כבר נתן לו חמישה סלעים, הכהן אינו צריך להחזירם.**

אבלות על בכור שמת ביום שלושים

לעיל נתבאר שנחלקו חכמים לעניין פדיון בכור אם כשמת ביום שלושים הוא פטור מפדיון כמי שמת בתוך שלושים או שיתכן שהוא חייב בפדיון כמי שמת אחר שלושים.

ואמר רב אשי, שכל זה לעניין חיוב פדיון, אבל לעניין אבלות, **הכל מודים, שאם מת ביום שלושים, דינו כמי שמת בתוך שלושים, שאין אבלות חלה על קרוביו**, שמא הוא נפל. וכן נראה מדברי שמואל.

בכור שמת אביו ואינו יודע

אם פדאו אביו קודם מותו

א. כשמת האב בתוך שלושים יום ללידת הבן – מן הסתם אין הבן פדוי, שאין אדם פודה את בנו תוך שלושים יום, ולכן על הבן לפדות את עצמו, **אלא אם כן יביא ראיה שפדאו אביו קודם מותו.**

ב. כשמת האב לאחר שלושים יום מלידת הבן – מן הסתם הבן פדוי, כי בדרך כלל אדם פודה את בנו בזמנו, ולכן הבן פטור מלפדות את עצמו, **אלא אם כן יאמרו לו מכיריו, שאמר אביו בשעת מותו שלא פדאו.**

הפודה את בנו בתוך שלושים יום

א. מעכשיו.

הפודה את בנו בתוך שלושים יום, ואומר לכהן, טול חמישה סלעים, ובהם יהא בני פדוי מעכשיו, לדברי הכל **אין בנו פדוי** בהם, אלא מעות אלו הם כמתנה, שכן ידוע לכל שאין הבן ראוי לפדיון עכשיו, ואם כן, אי אפשר לפדותו עכשיו, ואין אלו מעות פדיון.

ב. לאחר שלושים ומעות קיימות.

הפודה את בנו בתוך שלושים יום, ואומר לכהן, טול חמישה סלעים, ובהם יהא בני פדוי לאחר שלושים יום, והיו המעות ביד הכהן עד אותו זמן, לדברי הכל **בנו פדוי** בהם, כי נחשב הוא כמי שקיבלם באותה שעה לאחר שלושים ואז הפדיון מועיל.

ג. לאחר שלושים יום ונתעכלו המעות.

הפודה את בנו בתוך שלושים יום, ואומר לכהן, טול חמישה סלעים, ובהם יהא בני פדוי לאחר שלושים יום, וכשהגיע הזמן של אחר שלושים יום כבר נתעכלו המעות [כלומר כבר נשתמש בהן ואינן ביד הכהן].

לדעת רב – הרי זה כדין האמור לעניין קידושין, שמי שקידש אשה בכסף, ואמר לה, "הרי את מקודשת לי לאחר שלושים יום", האשה מקודשת לאחר שלושים יום, אפילו אם הכסף אינו קיים אז, כי כבר זכתה בו מתחילה לשם קידושין, ואם כן היה כאן מעשה קידושין כשר, אלא שדחו את חלותו לאחר זמן, [כלומר קידש אותה עכשיו, שתהא אשתו לאחר זמן], וכשם שכשאדם מקדש אשה לאחר זמן, האשה מקודשת לאחר זמן אף כשנתעכלו המעות, כך הפודה את בנו בתוך שלושים שיהיה פדוי לאחר שלושים, **בנו פדוי** לאחר שלושים, אף כשנתעכלו המעות.

אולם לדעת שמואל – דין זה, של מקדש אשה היום, כדי שתהא מקודשת לו לאחר זמן, אינו דומה לפודה את בנו בתוך שלושים, כדי שיהיה פדוי לאחר שלושים, שכן המקדש אשה, יכול לקדשה כבר היום, ולכן, מתוך שיכול לקדשה היום, יכול לקדשה גם לאחר זמן על ידי קידושי היום, אבל לפדות את בנו בתוך שלושים אינו יכול, ומאחר שאינו יכול לפדותו בתוך שלושים, אינו יכול לפדותו בתוך שלושים שיחול הפדיון לאחר שלושים, ולכן, הפודה את בנו בתוך שלושים, שיהיה פדוי לאחר שלושים, ונתעכלו המעות בתוך שלושים, **אין בנו פדוי** לאחר שלושים.

ואמרו בגמרא, שאף שבכל מקום שנחלקו רב ושמואל, הלכה כרב באיסור והיתר, והלכה כשמואל בדיני ממונות, במחלוקת זו, אף שהיא באיסור והיתר, **הלכה כשמואל.**

הוא לפדות ובנו לפדות

מי שאין לו אלא חמישה סלעים, ומחויב לפדות את עצמו ואת בנו הבכור, **הוא קודם לבנו**, משום שמצווה שמוטלת עליו בגופו, עדיפה על מצוות שמוטלות עליו לעשות לאחרים.

ואם היו לו חמישה סלעים בביתו, וקרקע שווה חמישה סלעים מכר קודם שנולד בנו.

לדעת רבי יהודה – הקרקע שמכר משועבדת לפדיון עצמו, כי חוב המוטל עליו מהתורה, ככתוב בשטר הוא, **ולכן יפדה את בנו מהסלעים שבביתו**, משום שבכך לא יבטל את המצווה המוטלת עליו בגופו, שהרי **הכהן יגבה מהלוקח את הקרקע לפדיון עצמו**.

ולדעת חכמים – אין הקרקע שמכר משועבדת לפדיון עצמו, והרי הוא ככל מי שאין לו אלא חמישה סלעים, **שפודה את עצמו ולא את בנו**.

שיעור חמש סלעים של פדיון הבן

בעניין הכסף שבו פודים את הבכור נאמר, **וּפְדוּיָו מִפֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בַּעֲרֶפֶד כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא**, ונחלקו חכמים כמה הוא השיעור הזה.

ולדעת משנתנו, חמש סלעים של פדיון הבן, הם חמש סלעים של מנה צורי, ונחלקו אמוראים מהו השיעור הזה.

לדברי רב אסי – מנה צורי הוא מנה היוצא במדינת צור ושיעור סלע של מנה צורי הוא ארבעה זוזים [=דינרים] וכל זוז [=דינר] הוא כמשקל זהוב של משקל שני פשיטים ומחצה למשקל הברזל ואם כן סלע צורי שהוא ארבעה זוזים [=דינרים] משקלו עשר פשיטים למשקל הברזל. ושיעור פדיון הבן הוא חמישה סלעים צורים, שהם **עשרים זוז** [=דינר] **צורי**, שמשקלם חמישים פשיטים למשקל הברזל.

ולדברי רבי אמי – סלע צורי הוא דינר ערבא, כלומר דינר ישמעאלי, וכתב רש"י, שלא פירשו לו רבותיו שיעורו, אולם בתשובות הגאונים בבליים מבואר, שבשבעה דינרים האמור בתלמוד, [שהם דינר צורי שיש בו שש מעות כסף], יש עשר דינר ערבא, ואם כן, חמשה דינר ערבא, שהם חמש סלעים של פדיון הבן הם **שלושה דינרים ומחצה של צורי**, ומשקלם שמונה פשוטים ושלושה רבעים למשקל הברזל.

ולדברי רבי חנינא – שיעור חמישה סלעים, הוא חמישה סלעים קטנים [=איסתירא סוורייתא], שהם שמינית של סלע מדינה שהוא שמינית של סלע צורי, ונמצא שחמישה סלעים אלו, הם **100/512 מדינר צורי**, [מעט פחות מ-1/5], ומשקלם מעט פחות מחצי פשוט למשקל הברזל.

<כן פירש רש"י את דברי רבי אמי ורבי חנינא, וכתב שרבי חנינא חולק על משנתנו. אולם התוס' כתבו, שאין כאן מחלוקת, והכל מודים ששיעור פדיון הבן הוא 20 דינר צורי, אלא שרבי אמי בא לומר, שדינר ערבא שהוא דינר זהב של ערביא, שיעורו כשיעור הזה. ורבי חנינא בא לומר, ששיעור סלע זהב של סוריא, שהוא גדול יותר, שהוא כשמונה סלעים של צורי, ב-5/8 ממנו יש שיעור פדיון הבן>

דף נ

רבי יוחנן ביאר שיעור פדיון הבן

בדינר זהב צורי ובדינר זהב ערבא

לדעת רבי יוחנן שיעור פדיון הבן הוא עשרים דינרי כסף צורי [כפי שנתבאר בדברי רב אסי לעיל] ובא רבי יוחנן לומר כמה השיעור בדינר זהב צורי ובדינר ערבא.

דינר זהב צורי, [הנקרא בגמרא דינר הדריינא טריינא שייפא], **יש בו עשרים וחמישה דינרי כסף, ולפיכך, כדי שישאר ממנו עשרים דינרי כסף, שהם שיעור פדיון הבן, יש לחסר ממנו דינר אחד של כסף**, שיעמוד על עשרים וארבע דינרי כסף, **ושוב לחסר ממנו ששית**, [שזה ארבע דינרי כסף], כדי שישאר בו עשרים דינרי כסף, שזהו שיעור פדיון הבן.

ודינר ערבא, יש בעשרה ממנו כשיעור שבעה דינרי כסף צורי, ולפיכך, כדי שיהיו דינרי ערבא כשיעור עשרים דינרי כסף צורי של פדיון הבן, יש להביא עשרים ושמונה דינרי ערבא, ועוד חצי דינר ערבא, ועוד פונדיון [=1/12] **של דינר ערבא**. שכן עשרים דינרי כסף צורי, הם שבעה ועוד שבעה ועוד ששה, [20=6+7+7], וכל שבעה דינרי צורי, הם עשרה דינרי ערבא, נמצא שארבעה עשר דינרי צורי, הם עשרים דינרי ערבא, ויש להוסיף לזה עוד דינרי ערבא, כנגד

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף נ

עוד ששה דינרי צורי, ושיעור ששה דינרי צורי הוא כשיעור שמונה דנרי ערבא ועוד חצי דינר ערבא ועוד פונדיון [1/12] של דינר ערבא, שכן מאחר שכל עשרה דינרי ערבא הם כשבעה דינרי צורי, נמצא שכל דינר צורי הוא דינר ערבי אחד ועוד 3/7 דינר ערבי, ואם כן, שש דינר צורי, הם שש דינר ערבי, ועוד שש פעמים 3/7 דינר ערבי שזה, [18/7=] 2.5 ועוד פונדיון ועוד מעט, ומאחר שאותה תוספת מועטת היא, לא מנו אותה.

שיעור סלע של תורה

שקל [=סלע] האמור בתורה, מתחילה היתה מידתו שלושה דינרים צוריים ושליש, סך הכל עשרים מעה, שנאמר, "עֶשְׂרִים גֶּרָה הַשֶּׁקֶל", וגרה היא מעה.

אולם לאחר מכן הוסיפו על השקל [=סלע] עוד ארבע מעין [שתות מלבר ממה שהיה תחילה], **ועשו אותו עשרים וארבעה מעין שזה ארבעה דינרים.**

וזהו ששנינו בעניין מקדיש שדהו, שהסלע ארבעים ושמונה פונדיונים [=עשרים וארבעה מעין. שהפונדיון חצי מעה].

ודין זה שאפשר להוסיף על מידת השקל [=סלע], למד מהכתוב "עֶשְׂרִים גֶּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל", המלמד, שניתן להוסיף לו הוויה נוספת. אבל אין לפחות ממידת השקל [=סלע], שנאמר, "בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא", ולא פחות ממנו.

רב אחא בריה דרבינא היה כהן, ושלח לו רב אשי 17 דינרים כפדיון הבן.

ומאחר שרב אשי היה סבור ששיעור סלע הוא שלושה דינרים ושליש, [כמו שהיה השיעור מתחילה], **אם כן, חמישה סלעים הם 16 דינרים ושני שלישי,** [5 x 3.3 = 16.6], **ולפיכך ביקש מרב אחא, שישיב לו שלישי דינר ששלח לו יותר מדאי.**

אולם רב אחא השיבו, שלאחר שהוסיפו על מידת סלע, שתהא ארבעה דינרים, **שיעור פדיון הבן הוא עשרים דינרים,** [5 x 4 = 20], **ואם כן על רב אשי להוסיף לו עוד שלושה דינרים,** שחסרו משיעור חמישה סלעים.

סתם "כסף" הנזכר במקרא

אמר רבי חנינא, (א) **"כסף" האמור בתורה סתם,** הכוונה **לסלעים.** (ב) וכל **"כסף" האמור בנביאים סתם,** הכוונה **ללטרין** [מנה שהוא עשרים וחמשה סלעים]. (ג) וכל **"כסף" האמור בכתובים סתם,** הכוונה **לקינטרין,** [מאה סלעים בכל שקל]. (ד) **חוץ מ"כסף" האמור בעפרון, "אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לַסֹּחֵר", שאף על פי שהוא אמור בתורה, הכוונה לקינטרין, כי "שֶׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לַסֹּחֵר", הוא כסף שמתקבל בכל מקום בתורת שקלים, ומאחר שיש מקום שקינטרין קרויים שקלים, הכוונה לקינטרין.**

כסף וזהב שהוציאו גוים מירושלים

לדברי רבי אושעיא, מתחילה היו סבורים, שכל ממון הקדש שהוציאו הגוים מירושלים, נאסר לעולם, ולכן רצו לטעון גניזה את כל דינרי הזהב, שהם דינרי הדריינא טירייאנא שייאפא שבעולם, כי רובם היו ממטבעות של ירושלים.

אולם לבסוף למדו, שכל מה שהוציאו הגוים מירושלים, חיללוהו בכך, ונעשה חולין, שנאמר "וַיָּבֹאוּ בָּהּ פְּרִיצִים וַחֲלָלוּהָ", ולכן **אינו טעון גניזה.**

וטעם זה, נצרך, לדינרים כאלו, שרוב הנמצאים כמותם, הם מירושלים, אבל דינרים כאלו, שרוב הנמצאים כמותם אינם מירושלים, מותרים מהטעם הזה, שרוב המטבעות כמותם אינם מירושלים, ואין לחוש למיעוט.

"כסף" האמור בתורה ו"כסף" של דבריהם

מתחילה אמרו, **שלדברי רב יהודה אמר רב אסי, כל מקום שנזכר "כסף" בתורה, הכוונה לכסף צורי.** [מקום שנאמר שקל, הכוונה לשקל צורי, שהוא ארבעה דינרים צורים, ומקום שלא נאמר שקל, אלא כסף סתם, הכוונה לדינר צורי].

< ואין לדחות דברים אלו, ממה שנאמר בעניין שבועת מודה במקצת, "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵּלִים לְשֹׁמֵר ...", ואף על פי שנאמר בכתוב "כֶּסֶף", חייבה תורה שבועה גם כשהתובע טוען שנתן לנתבע שתי מעות של כסף, שהן שליש דינר צורי ולא דינר צורי שלם.

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף ג

- והסיבה לכך, כי כתוב זה שונה משאר כתובים שנאמר בהם "כסף", כי בכתוב זה הקישה תורה את הכסף לכלים "כסף או כלים", ללמד, שכשם שנשבעים על תביעת כלים, אף שאינם שווים דינר, ובלבד שיהיו שנים, כך נשבעים על תביעת כסף, אף שאינו שווה דינר, ובלבד שיהא שנים, [וכמו כן יש ללמוד מהכתוב הזה, שכשם שאין נשבעים על תביעת כסף אלא שיש בה שיעור חשוב קצת, כשתי מעות, כך אין נשבעים על תביעת כלים, אלא כשהם דבר חשוב קצת, ולא כשאינם חשובים כלל].

< וכמו כן, אין לדחות דברים אלו, ממה שנאמר בעניין מעשר שני, "וּנְתַתָּה בַכֶּסֶף וּצְרָתָה הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בּו", ואף על פי שנאמר בכתוב "כסף", מעשר שני מתחלל אף על פרוטות של נחושת, ולא רק על דינר צורי.

- והסיבה לכך, כי כתוב זה שונה משאר כתובים שנאמר בהם "כסף", כי בכתוב זה נאמר כמה פעמים כסף "וּנְתַתָּה בַכֶּסֶף וּצְרָתָה הַכֶּסֶף ... וּנְתַתָּה הַכֶּסֶף", ללמד, שמחללים מעשר שני אפילו על כסף שאינו צורי, [ובלבד שתהא עליו צורה].

< וכמו כן, אין לדחות דברים אלו, ממה שנאמר בעניין חילול הקדש, "וְאִם גָּאֵל יִגָּאֵל אֶת הַשְּׁדָה הַמִּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיִסֹּף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף עֲרֶכְךָ עָלָיו וְקָם לו", ואף על פי שנאמר בכתוב "כסף", הקדש מתחלל אף על פרוטות של נחושת, ולא רק על דינר צורי. [שכך אמר שמואל הקדש שווה מנה שחיללו על שווה פרוטה מחולל].

- והסיבה לכך, כי דין זה שונה משאר כתובים שנאמר בהם "כסף", כי לעניין הקדש יש ללמוד בגזרה שווה שנאמר בעניין הקדש, "וְאִישׁ כִּי יִקְדַּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה' וְהֶעֱרִיכוּ הַפֶּהוּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יִעֲרִיף אֹתוֹ הַפֶּהוּ כֹן יָקוּם", וכן נאמר בעניין מעשר שני "וְכָל מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַה' הוּא קֹדֶשׁ לַה'", ללמד שכשם שמעשר שני מתחלל על פרוטות של נחושת, כך הקדש מתחלל על פרוטות של נחושת.

< אבל יש לדחות דברים אלו, מהכתוב "וּנִצְאָה חֲנָם אֵין כֶּסֶף", המלמד, שיש אופן שאשה מתקדשת בכסף, ולדעת בית הלל, אף על פי שנאמר בכתוב הזה "כסף", אשה מתקדשת אף בפרוטה של נחושת. [ואף שלדעת בית שמאי, אשה באמת מתקדשת רק בדינר צורי, ואם כן לדבריהם אין לדחות את דברי רב אסי, מכל מקום לא מסתבר שרב אסי אמר דבריו כדעת בית שמאי ולא כדעת בית הלל].

❧ **ולפיכך, מסקנת הגמרא, שלדברי רב אסי אמר רב יהודה, לא בכל מקום שנאמר בתורה "כסף" סתם, הכוונה לכסף צורי, אלא רק למקום שנתנה תורה קצבה לכסף, ובכל המקומות שנתנה תורה קצבה לכסף, הכוונה לסלעים צורים דווקא, [ולא לדינרים]. כגון (א) פדיון הבן, שנאמר בו, "וּפְדִינּוּ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא". (ב) וכגון שלושים של עבד, שנאמר בו, "אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׂוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן לֵאדֹנָיו וְהַשּׂוֹר יִשְׁקָל". (ג) וכגון קנס חמישים שקלים של מפתה, שנאמר בו, "אִם מָאֵן יִמָּאֵן אֲבִיהָ לְתַתָּה לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקָל כְּמֹתֵר הַבְּתוּלָה", שבכל אלו מפורש בתורה שהכסף הקצוב הוא בשקלים, כלומר בסלעים צורים. (ד) ואף קנס חמישים שקלים של אונס, שנאמר בו קצבה בלא שקלים, "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעֱרָר חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁלָחָה כָּל יָמָיו", הכוונה לסלעים צורים. (ה) וכן קנס מאה שקלים של מוציא של רע, שנאמר בו קצבה בלא שקלים, "וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתַנוּ לְאִבִּי הַנֶּעֱרָר כִּי הוֹצִיא שָׁם רָע עַל בְּתוּלָתָהּ יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָה כָּל יָמָיו", הכוונה לסלעים צורים. [ושני האחרונים שלא נאמר בהם שקלים למדים בבניין אב מהראשונים שכשם שבראשונים שנאמר בהם קצבה הכוונה לסלעים צורים כך באחרונים שנאמר בהם קצבה הכוונה לסלעים צורים].**

ואמנם את כל הדינים אלו לא נצרך רב אסי להשמיע, כי מבוארים הם במשנה, ועיקר דבריו של רב אסי הם ללמד, שכסף שאמרו חכמים בכל מקום, הוא כסף מדינה, [=שמינית של כסף צורי], כגון מה שאמרו, שהתוקע לחבירו, [י"מ מכה את חבירו באוזנו. וי"מ שצועק בתוך אוזנו של חבירו], קנסו אותו שישלם לו סלע, אין הכוונה לסלע צורי, שהוא ארבעה דינרים צורים, אלא לסלע מדינה, שהוא שמינית של סלע צורי, כלומר חצי דינר צורי.

דף נא

דברים הטעונים כסף ולא שווה כסף

רוב הדברים הנפדים, כגון בכור אדם, והקדשות, נפדים בכסף ובשווה כסף, [חוץ מעבדים קרקעות ושטרות, כפי שיתבאר בעזה"י להלן]. אולם יש דברים שטעונים כסף דווקא ולא שווה כסף.

א. מחצית השקל.

מחצית השקל שעל כל אחד מישראל להביא בכל שנה ללשכה, להיות לו חלק בקרבנות ציבור, אינה באה שווה כסף, אלא כסף בלבד, והסיבה לכך, כי כל שווה כסף, פעמים יורד ערכו, ואם כן יש לחוש שכשיביא דבר השווה מחצית השקל, יוזל ולא יהיה שווה כן, ולכן עליו להביא כסף בלבד.

ב. מעשר שני.

מעשר שני אינו מתחלל אלא על מטבעות כסף שיש עליהם צורה, שנאמר בו "וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ", ללמד, שאינו מתחלל אלא על כסף שיש עליו צורה.

ג. ראיון.

עולת ראייה נקנית לכל הפחות בשתי מעות כסף שיש עליו צורה, אבל אינה נקנית בשווה כסף.

במה פודים בכור אדם

נאמר בעניין פדיון הבכור, "וּפְדֻיּוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא", ונחלקו חכמים, במה ניתן לפדות את הבכור.

< דעת רבי.

אף על פי שכל התורה נדרשת במידת כלל ופרט, ולא במידת ריבוי ומיעוט, כשיש שני כללים סמוכים ופרט אחריהם, אין זה כלל ופרט, אלא הטל הפרט בין שני הכללות, ודרוש זאת במידת ריבוי ומיעוט.

"וּפְדֻיּוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ" - ריבוי.

"בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא" - מיעוט.

"תִּפְדֶּה" - ריבוי.

וכל מקום שיש ריבוי ומיעוט וריבוי, יש לרבות הכל, חוץ מדבר אחד, שאינו דומה למיעוט כלל, ואם כן, **בכל דבר פודים את הבכור**, ולא רק בכסף, אלא אף בכל דבר השווה כסף, **חוץ משטרות**, שאינם דומים לכסף כלל, שאינם שווים כלום בעצמם, אלא עומדים לגבות בהם.

< ודעת חכמים.

אף כשיש שני כללות סמוכים ופרט אחריהם, ומטילים את הפרט בין שני הכללות, דורשים זאת במידת כלל ופרט וכלל, שאין לרבות מהכלל אלא דברים שהם דומים לפרט, ואם כן מה הפרט "כֶּסֶף", דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל מטלטלים ששויים כסף פודים בהם, אבל, (א) **בקרקות** שאינן מטלטלות אין פודים, [ועבדים הוקשו לקרקעות, ודינם כדין קרקע]. (ב) בשטרות **אין פודים**, כי אינם שווים כלום בעצמם.

במה רוצעים עבד עברי

נאמר בעניין רציעת עבד עברי. "וְלִקְחָתָּ" [כלל או ריבוי]. "אֶת הַמֶּרְצֵעַ" [פרט או מיעוט]. "וְנִתְּתָהּ בְּאָזְנוֹ וּבִדְלָתָהּ" [כלל או ריבוי].

לדעת רבי יוסי ברבי יהודה – התורה נדרשת בריבוי ומיעוט וריבוי, ואין למעט מהכתוב, אלא דבר שאינו דומה למיעוט כלל, ולכן רוצעים **בכל דבר**, שיכול האדון לעשות בו חור באוזן העבד, **חוץ מהסם**, שעושה את החור בעצמו, ולא מחמת כוחו של האדון, ואינו דומה למרצע כלל.

ולדעת רבי – התורה נדרשת בכלל ופרט וכלל, ואין לרבות על הכתוב אלא דברים שהם כעין הפרט, ולכן אין רוצעים אלא **בכלי מתכת בלבד**, הדומים למרצע הכתוב בתורה.

במה אין פודים הקדשות

לדעת משנתנו, כשם שאין פודים בכור, (א) לא בעבדים, (ב) ולא בשטרות, (ג) ולא בקרקעות. כך אין פודים הקדשות, (א) לא **בעבדים**, (ב) ולא בשטרות, (ג) ולא בקרקעות. אבל **בכסף ובשאר שווה כסף, פודים הקדשות**.

כתב לכהן שהוא חייב לתת לו

חמישה סלעים לפדיון בנו

מי שכתב לכהן שטר התחייבות, לתת לו חמישה סלעים של פדיון בנו, התחייבות זו חלה, ועליו לתת לכהן חמישה סלעים לפדיון בנו.

לדעת רבי יוסי ברבי יהודה או רבי אלעזר ברבי שמעון – כשיתן חמישה סלעים לאותו כהן, יצא ידי חובתו, ובנו פדוי.

ולדעת חכמי משנתנו – אף שכן הוא דין התורה, תקנת חכמים היא, שאין הבן פדוי, כי כשיעשה כן, לכתוב שטר התחייבות לתת לכהן, אף כשיחזור ויתן לו אחר כך חמישה סלעים, הדבר נראה כמי שפודה את בנו בשטר, ואחר כך משלם את חוב השטר, ויש לחוש שמא יטעו בני אדם, ויאמרו, שכמו כן ניתן לפדות את הבכור בשטר, וכדי שלא תצא תקלה כזו, אמרו חכמים, שהכותב שטר התחייבות לתת חמשה סלעים של פדיון בנו, אף כשיתן את הסלעים לאותו כהן, אין בנו פדוי, עד שיתן חמישה סלעים אחרים. [ואם יתרצה הכהן, יחזיר לו חמישה סלעים, שכן אפילו חמישה סלעים של פדיון הבן, מותר לכהן להחזיר לפודה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

נתינת חמישה סלעים לכמה כהנים

מבואר בברייתא, שחמישה סלעים של פדיון הבן, אם ירצה הפודה, יחלק אותם לכמה כהנים, ובין כשנתנם בבת אחת לכמה כהנים, ובין כשנתנם לכמה כהנים בזה אחר זה, יצא ידי חובתו.

הכהן רשאי להחזיר את חמישה סלעים

שקיבל לפדיון הבן

מבואר בברייתא, שמשעה שהכהן קיבל את חמישה הסלעים לפדיון הבן, הבכור פדוי, ומעתה, אף אם הכהן מחזיר את הסלעים לפודה, הפודה כבר יצא ידי חובתו.

וכן היה מנהגו של רבי טרפון [שהיה כהן], שהיה נוטל דמי פדיון הבן ומחזירם, וכששמעו חכמים בדבר שבחו אותו ואמרו קיים זה אף הלכה זו.

- לפירוש ראשון של רש"י, כל זה כשהנותן נתן במתנה גמורה שלא על מנת לקבל בחזרה, אבל אם נתן על מנת לקבל בחזרה, אין בנו פדוי אלא אם כן ישאר הפדיון ביד הכהן.

- ולפירוש שני של רש"י, כל זה כשהנותן נתן במתנה גמורה, שלא על מנת לקבל בחזרה, אבל אם נתן על מנת לקבל בחזרה, אין בנו פדוי, אפילו אם ישאר הפדיון ביד הכהן.

ולכן, אף שגם מנהגו של רבי חנינא [שהיה כהן] היה להשיב את דמי הפדיון שקיבל, כשהבין שאחד נתן לו על מנת שישלב לו את דמי הפדיון, אמר לו, מאחר שלא גמרת לתת מתנה גמורה, דבר רע עשית, ואין בנך פדוי. [לפירוש ראשון, אינו פדוי אם אחזיר לך, ולכן לא אחזיר. ולפירוש שני, אין בנך פדוי אפילו אם אחזיר לך, ולכן עליך לפדותו שוב].

הפריש ערכו ונגנב או אבד חייב באחריותו

במסכת חולין מבואר, שלעניין ערכין, הכל מודים, שאפילו לא אמר "עליי", אלא "הריני בערכיי", ולא קיבל עליו אחריות אם יאבד או יגנב, בכל זאת חייב באחריותו.

והסיבה לכך, כי נאמר בכתוב, "וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִקְסַת הָעֶרְכָּךְ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם הַהוּא קֶדֶשׁ לַה'", ללמד, שאין הערכין קדושים עד שינתנו לגזבר בפועל, ואם כן, כל זמן שלא בא הממון ליד הגזבר, לא יצא ידי חובת ערכו.

הפריש עולת ראייה ונגנבה

או אבדה חייב באחריותו

עולת ראייה שאדם מביא ברגלים, חובה היא ואם אבדה או נגנבה חייב באחריותו, כשאר נדר, שאם מת או נגנב חייב באחריותו. ועוד שנאמר, "וְלֹא יֵרָאוּ פְנֵי רִיקָם", ואם מתה או נגנבה, ולא הביא אחרת נמצא שנראה בעזרה ריקם.

המפריש פדיון בנו ואבד

הפדיון חייב באחריותו

המפריש חמישה סלעים לפדיון בנו, לא יצא בכך ידי חובתו, על שיגיעו ליד הכהן, ולכן, אם

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף נב

אבדו או נגנבו קודם לכן, חייב להביא אחרים תחת הראשונים.

מתחילה רצו לומר, שלדעת רבי שמעון בן לקיש, דין זה למד בגזרה שווה מהדין האמור לעיל בעניין ערכין, שנאמר בפדיון הבן "ופדיו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא", וכמו כן נאמר בערכין "ונתן את הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם הַהוּא", ומכאן, שכשם שהמפריש ערכו חייב באחריותו, כך המפריש חמש סלעים לפדיון בנו, חייב באחריותו. **ולדעת רב דימי אמר רבי יונתן, דין זה למד בגזרה שווה, מהדין האמור לעיל בעניין עולת ראיה**, שנאמר בפדיון הבן, "כֹּל בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם", וכמו כן נאמר בעולת ראיה, "וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם", ומכאן, שכשם שהמפריש עולת ראיה חייב באחריותה, כך המפריש חמש סלעים לפדיון בנו, חייב באחריותו.

אולם למסקנה, דין זה, שמפריש פדיון בנו ואבד הפדיון, חייב באחריותו, **למד מהכתוב האמור בעניין פדיון עצמו**, "כֹּל פֶּטֶר רְחֹם לְכֹל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ בְּאֲדָם וּבְבִהֶמָּה יִהְיֶה לָךְ אֹךְ פְּדֹה תִּפְדֶּה" את בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבִּהֶמָּה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה", כלומר, כך נאמר לכהן, כשיהיה לך הפדיון, אז יהיה הבן פדוי, אבל כל זמן שלא הגיע הפדיון ליד הכהן, אין הבן פדוי.

-

מי שאמר ערכי עלי, ומת, היורשים חייבים לשלם נדרו.

וכן מי שאמר ערך פלוני עלי, ומת אותו פלוני, הנודר חייב לשלם נדרו.

מי שנתחייב להביא עולה ומת, היורשים מביאים עבורו. כמו ששנינו לעניין מי שנתחייבה להביא חטאת ועולה, שאם הביאה חטאתה ומתה, היורשים מביאים עבורה את העולה.

בכור שמת לאחר שלושים יום טעון פדיון

בדף מ"ט נתבאר, שהבכור, מאחר שנעשה בן שלושים יום, נתחייב אביו לפדותו, ומעתה, אף אם מת הבן קודם שנפדה, אין האב נפטר מחיובו במיתת הבן, ועדיין חייב לתת חמישה סלעים לכהן. ונחלקו חכמים מניין דין זה למד.

לדעת רבי שמעון בן לקיש – דין זה למד בגזרה שווה, מהדין האמור לעיל בעניין ערכין, שנאמר בפדיון הבן "ופדיו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא", וכמו כן נאמר בערכין "ונתן את הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם הַהוּא", ומכאן, שכשם שלעניין ערכין היורשים חייבים לתת אף אחר מותו של החייב, כך לעניין פדיון חייבים לפדות אף אחר מותו של הבכור.

ולדעת רב דימי אמר רבי יונתן – דין זה למד בגזרה שווה, מהדין האמור לעיל בעניין עולת ראיה, שנאמר בפדיון הבן, "כֹּל בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם", וכמו כן נאמר בעולת ראיה, "וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם", ומכאן, שכשם שלעניין עולת חובה, כשהיורשים יכולים להביא אחר מות החייב, הם חייבים להביא, כך לעניין פדיון, חייבים לפדות, אף אחר מותו של הבכור.

דף נב

דברים שבהם בכור לנחלה אינו נוטל פי שנים

כבר נתבאר בתחילת הפרק, שהבכור נוטל פי שנים בירושת אביו, כמו שנאמר, "וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בָּנָיו ... אֶת הַבְּכוֹר ... יָפִיר לָתֶת לוֹ פִּי שָׁנִים בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצָא לוֹ כִּי הוּא רֹאשִׁית אֲנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה".

וכמו כן נתבאר, שהבכור הנוטל פי שנים, הוא בן קיימא הראשון שנולד לאב, שנאמר, "כִּי הוּא רֹאשִׁית אֲנוֹ", [אנינות לשון צער], כלומר הבן הראשון שלב אביו דוה עליו, יצא זה שאין לב אביו דוה עליו, כגון נפל או וולד מת.

ולהלן יתבאר באלו נכסים אין הבכור נוטל פי שנים.

א. בנכסי האם.

אין הבכור נוטל פי שנים, אלא בנכסי האב, שנאמר בכתוב, "כִּי הוּא רֹאשִׁית אֲנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה", כלומר אין משפט הבכורה אלא בנכסי זה שהוא ראשית אֲנוֹ, כלומר בנכסי האב, אבל בנכסי האם, [=נכסי מלוג], אין משפט בכורה, וכל הבנים יורשים בשווה.

ב-ג. בשבח ובראוי.

אין הבכור נוטל פי שנים, אלא בנכסים שהיו ביד האב בשעת מיתתו, וכפי מצבם בשעת מיתתו,

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף נב

שנאמר, "לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל אֶשֶׁר יִמָּצָא לוֹ", כלומר, רק במי שנמצא בידו בשעת מיתה.

אבל מה שהשביחו הנכסים הללו אחר המיתה, [בין השביחו מעצמם, כגון שהניח האב שחת, וגדלה ונעשו שיבולים. ובין שהשביחו היורשים על ידי טרחתם], אין הבכור נוטל פי שנים. [אלא חולקים בשווה בין כל היורשים].

וכמו כן אין נוטל פי שנים בנכסים שלא היו ביד באב בשעת מיתה אף שהיו ראויים לבוא לו לאחר זמן כגון נכסי [הסב] אביו של מת שהיו ראויים לבוא לידי המת כשימותו אביו מאחר שעדיין לא באו לידו המוריש הזה אינו נחשב מוחזק בהם להוריש לבכורו פי שנים. [אלא חולקים בשווה בין כל היורשים].

גם אלו אין גובים (א) בשבח (ב) ובראוי

א. אשה בכתובתה.

מי שנתחייב ממון לחבירו בשטר, נשתעבדו קרקעותיו לחובו, ולכן, אף אם מכרם או הורישם, בעל חובו בא וגובה אותם בחובו.

ולדעת שמואל, כשבעל חוב גובה אותם מהקונה, הוא גובה אותם עם השבח שהשביחו ביד הקונה. [והוא יחזור ויגבה מהמוכר לו, כל מה שגבו מהם].

וכל זה בשאר בעלי חובות, אבל אשה שנתאלמנה, ובאה לגבות כתובתה מנכסי בעלה המת, אף על פי שנשתעבדו לה הנכסים, כמו שנשתעבדו לבעל חוב, אינה גובה מהם את השבח, אלא מה שהיו שווים בשעת מות בעלה.

וכמו כן, אין האשה גובה מנכסים שהיו ראויים לבוא לבעלה, ועדיין לא באו לו קודם מותו, [ובזה גם שאר בעלי חובות דינם כן].

ב. ובנות במזונותיהן.

מי שנשא אשה וקיבל עליו בכתובתה, לזון מספר שנים את בנותיה [שילדה מאיש אחר] חיובו זה הוא כחיוב כתובתה ולכן אם מת כשהבנות גובות מזונותיהן מנכסיו אינן גובות אלא ממה שהניח ולא מהשבח ולא מהראוי.

ג. יבם.

מי שמת בלא בנים, אחד מאחיו מייבם את אשתו, וזוכה בנחלת המת ובחלק המת בירושת אביהם, שנאמר "יָקוּם עָלָיו אָחִיו הַיָּתִי" כלומר יקום תחתיו לנחלה.

ומכל מקום, אינו יורש אלא נכסים שהיו בשעת מיתת אחיו, אבל אינו יורש לא את השבח, ולא את הראוי, שנאמר, "וְהָיָה הַבְּכוֹר", ללמד, שדינו של היבם כבכור, שאינו נוטל לא שבח ולא ראוי.

לדעת אבוי – דווקא מה ששבחו נכסים משעת מיתה עד שעת יבום, אין היבם נוטל, אבל משעת יבום ואילך, מיד זוכה היבם הנכסים, וכאילו כבר באו לידו, אף שעדיין לא חלקו אותם בפועל, ולכן, מה ששבחו מכאן ואילך, שלו הם, כנכסיו שהשביחו.

ולדעת רבא – אף כל מה ששבחו הנכסים עד שעת חלוקה בפועל, אין היבם זוכה בהם, ורק מה ששבחו אחר שבאו הנכסים לידו בפועל, הם שלו.

דברים החוזרים ביובל

בעניין שנת היובל נאמר, "וְשָׁבְתָם אִישׁ אֶל אֶחָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ", ללמד שכל הקרקעות חוזרים אל בעליהם הראשונים. ונחלקו חכמים אלו דברים בכלל זה.

לדעת רבי מאיר – הכתוב הזה מלמד, שמכירה בלבד חוזרת ביובל, אבל ירושה או מתנה אינם חוזרים ביובל.

ולדעת חכמים ורבי אלעזר – מאחר שנאמרו שני כתובים בעניין חזרת השדות ביובל, (א) "וְשָׁבְתָם אִישׁ אֶל אֶחָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ". (ב) "בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֶחָתוֹ". הרי זה בא לרבות, שגם מכר וגם מתנה חוזרים ביובל, ורק ירושה אינה חוזרת ביובל.

ומכל מקום, בשלושת הדברים הבאים, מסכימים חכמים ורבי מאיר, וחלוקים על רבי אלעזר.

א. חלק הבכורה.

לדעת רבי מאיר – אינו חוזר ביובל, ולדעתו, הסיבה לכך, כי הוא נקרא מתנה, שנאמר, "לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", ולדעתו מתנה אינה חוזרת ביובל.

וכמו כן לדעת חכמים – **אינו חוזר ביובל**, ולדעתם, הסיבה לכך, כי חלק זה נקרא ירושה, שנאמר בו "פִּי

מסכת בכורות

פרק שמיני יש בכור דף נב

שְׁנַיִם", כלומר שני חלקים, הרי שחלק בכורה הוא כחלק פשיטות, וכשם שחלק פשיטות הוא ירושה, כך חלק בכורה הוא ירושה, וירושה אינה חוזרת ביובל.

אבל לדעת רבי אלעזר – חלק בכורה חוזר **ביובל**, כי לדעתו הוא קרוי מתנה, [כסברת רבי מאיר], ולדעתו מתנה חוזרת ביובל, [כסברת חכמים].

ב. ירושת הבעל.

לדעת רבי מאיר וחכמים – ירושת הבעל אינה חוזרת **ביובל**, והסיבה לכך, כי לדעתם ירושת הבעל היא מהתורה, שנאמר, "לְשָׂאֲרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וַיִּרְשׁ אֹתָהּ", הרי היא כירושה גמורה, וירושה אינה חוזרת ביובל.

אבל לדעת רבי אלעזר – **ירושת הבעל חוזרת ביובל**, והסיבה לכך כי לדעתו ירושת הבעל אינה מהתורה אלא מתקנת חכמים ונחשבת כמתנה ולדעתו מתנה אינה חוזרת ביובל.

ג. חלק יבם.

לדעת רבי מאיר וחכמים – חלק יבם אינו חוזר **ביובל**, ולדעתו, הסיבה לכך, כי היבם נקרא בכור, שנאמר בו "וְהָיָה הַבְּכוֹר", ואם כן, מה שהוא נוחל תחת אחיו, נידון כחלק בכורה, ולכן אינו חוזר ביובל.

ולדעת רבי אלעזר – מהטעם הזה, **חלק יבם חוזר ביובל**, כי לדעתו גם חלק בכורה חוזר ביובל.

ולדעת רבי אלעזר – מהטעם הזה, **חלק יבם חוזר ביובל**, כי לדעתו גם חלק בכורה חוזר ביובל.

	רבי מאיר	חכמים	רבי אלעזר
ירושה	לא חוזרת		
מתנה	לא חוזרת	חוזרת מהכתוב "וַיָּשְׁבוּ אִישׁ אֶל אֶחָדָתוֹ"	
מכר	חוזר מהכתוב "וַיִּשְׁבְּתָם אִישׁ אֶל אֶחָדָתוֹ"		
חלק בכורה	לא חוזר כמתנה	לא חוזר כירושה	חוזר כמתנה
ירושת הבעל	לא חוזר כירושה	לא חוזר כירושה	חוזר כמתנה
חלק יבם	לא חוזר כמתנה	לא חוזר כירושה	חוזר כמתנה

דין ירושת האחים בהגיע היובל

כבר נתבאר בדף מ"ח, שלדעת האומרים אין ברירה, אין לומר שכשהאחים חולקים את נכסי אביהם, מתברר הדבר, שמתחילה כל אחד ירש את מה שבא לבסוף לחלקו, וזהו חלק ירושתו, כי יתכן, שהחלק שהוא היה ראוי לירש, נמצא ביד אחיו, אלא שאף על פי כן, מאחר שכך חלקו, הרי זה כמו שמכרו זה לזה את חלקם, ולכן כל מה שבא ליד כל אחד מהם, נחשב כדבר הבא לידם בקנין.

וכן דעת רב אסי אמר רבי יוחנן, שהאחים שחלקו לקוחות הן, ומאחר שהם כלקוחות, כל מה שביד כל אחד מהם נחשב כדבר שבא לידו במכר, ולכן, כשמגיע היובל, עליהם להחזיר זה לזה מה שחלקו, וחוזרים וחולקים שוב בכל יובל ויובל.

ולדבריהם, מה ששנינו, שלדעת חכמים ורבי מאיר, חלק בכורה אינו חוזר ביובל, הכוונה שאין הבכור מפסיד את זכותו ליטול פי שנים, אבל בהגיע היובל, החלוקה הראשונה בטלה, וחוזרים וחולקים שוב, וגם בחלוקה הזו הבכור נוטל פי שנים.

[ולפי זה משמע, שלדעת רבי אלעזר, החולק על חכמים, ואומר, שחלק בכורה חוזר ביובל, הכוונה שהוא בטל לגמרי, ולאחר היובל, שוב אין הבכור נוטל פי שנים. ויל"ע בדבר כי מסוגית הגמרא היה נראה שלא יתכן לומר כן].

רב ששת לא שמע שמועה אחת מרבו, ולפיכך הקשה על דברי רבי אלעזר מהמשנה, ואמר על כך רמי בר חמא, "טוֹבָה חֲכָמָה עִם נִחְלָה", כלומר טוב טעם האמוראים עם נחלת המשנה, שאם היה רב ששת שומע שמועת רבו, לא היה שואל דבר, שכן לפי שמועת רבו אין מקום לקושייתו.

המוכר קברו

מי שאין לו מקום קבורה, גנאי הדבר לקרוביו, ולכן תיקנו חכמים, שמי שהיה לו מקום קבורה וצרכיה, [קבר, דרך קבר, מקום מעמד, ומקום מספד], ועמד ומכרו, לאחר מותו באים בני המשפחה, וקוברים אותו שם על כורחו של הקונה, [והקונה נוטל דמים על שנטלוהו ממנו].

היורש מאשתו בית הקברות

כבר נתבאר, שמי שמכר בית הקברות שלו, קוברים אותו שם על כורחו של הקונה, ונותנים לקונה דמים.

והוא הדין כשאשה ירשה בית קברות של משפחתה, והורישתה אותו לבעלה, באים בני משפחתה, וקוברים בו את מתייהם על כורחו של

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נג

הבעל, ונותנים לו דמים על הקבורה, חוץ מקבורת אשתו, שעליה אינו מקבל דמים, כי הבעל מחויב בקבורת אשתו.

סליק פרק יש בכור

פרק תשיעי מעשר בהמה

דף נג

[ויקרא כ"ז ל"ב-ל"ג] וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְרְנוּ וְאִם הָמָר יִמְרְנוּ וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל.

מעשר בהמה

דין תורה, שיש לכל אדם לעשר את מקנהו, שנאמר, "וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'", וכל שהוא עשירי, בין תם, ובין בעל מום, הרי זה מעשר בהמה, שנאמר, "לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרַע", וכשהוא תם, הבעלים מעלה אותו לירושלים, ומקריבו במקדש, שנאמר "וְהִבֵּאתֶם שְׁמָה עֲלֵתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֶת מַעֲשְׂרֵיכֶם וְאֶת תְּרוּמַת יִדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבְּתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בָּקָרְכֶם וְצֹאנְכֶם", ובשרו נאכל לבעלים, וכשיש בו מום, הוא נשחט בכל מקום, ונאכל לבעלים.

ופרטי דין מעשר בהמה, יתבארו בעזה"י בפרק זה.

מעשר דגן אינו נוהג אלא בארץ

במסכת קידושין מבואר, שרוב המצוות שהן חובת קרקע, נוהגות רק בארץ ישראל, ובכלל זה

חיוב הפרשת תרומות ומעשרות מהתבואה.

מעשר בהמה נוהג בכל מקום

בין בארץ ובין בחוצה לארץ

מעשר בהמה אינו בכלל המצוות שהן חובת הקרקע, ולכן הדין נותן, שהוא נוהג בין בארץ ובין בחוצה לארץ.

אלא שנאמר בעניין הדברים שיש להביא לירושלים, "וְהִבֵּאתֶם שְׁמָה ... וְאֶת מַעֲשְׂרֵיכֶם", כלומר הביאו מעשר שני לאוכלו בירושלים, והביאו מעשר בהמה להקריבו לירושלים, ומתוך שנאמר חיוב הבאתם יחד, למד רבי עקיבא, שבדבר זה דינם שווה, ואין להביא מעשר בהמה להקרבה, אלא ממקום שמביאים מעשר שני, כלומר מארץ ישראל, שבה נוהגים דיני מעשרות, ולכן, מעשר בהמה, **אף שהוא קדוש ונוהג בכל מקום, אין מביאים אותו להקרבה אלא מארץ ישראל, אבל בחו"ל אינו קדוש להקרבה, וקדושתו אינה אלא לעניין זה, שיאכל לבעלים במומו, ואסור בגיזה ועבודה.**

מעשר בהמה נוהג בכל מצב

בפני הבית ושלא בפני הבית

מעיקר הדין מעשר בהמה נוהג בכל מצב בין בזמן שהבית קיים וניתן להקריבו ובין לאחר החורבן שאי אפשר להקריבו וכשהוא תם יש להמתין לו עד שייפול בו מום.

אולם לאחר החורבן תיקנו חכמים, שלא יעשרו את הבהמות, [ומאחר שלא יעשרום, אין כאן מעשר בהמה, וכל הבהמות חולין], **ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הסיבה לתקנה הזו.**

מתחילה אמרו, שהסיבה לתקנה זו, שלא לעשר את הבהמות, היא, שמא יכניסו לתוך הבהמות המתעשרות, בהמות שאינן ראויות להקרבה, כגון יתום, [שמתה אמו בשעת לידתו שהוא פסול להקרבה], **ובהמות שאינן ראויות להקרבה אינן נכנסות להתעשר, וכדי שלא יארע הדבר הזה, תיקנו, שלא יעשרו כלל.**

אולם דחו זאת, כי אם זאת הסיבה, לא היו צריכים לבטל מעשר בהמה לגמרי, ודי היה להכריז, ולהודיע לכל, שיתום, [וכל הפסולים להקרבה], אינם נכנסים להתעשר. [שאם לא די בהכרזה, גם בזמן שבית המקדש קיים היה צריך לבטל את המעשר, שמא יכניסו בהמות פסולות להתעשר, ומתוך כך שלא חששו בזמן הבית לדבר זה, על כרחך, די בכך שיודיעו לכל, אלו בהמות אינן מתעשרות, ושוב אין לחוש

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נג

[לכלום].

ולמסקנה אמר רבא, שהסיבה שתיקנו חכמים שלא לעשר את הבהמות היא, כי המעשר קדוש להקרבה, ומאחר שאין בית מקדש, אי אפשר להקריבו, וצריך להשהותו עד שיפול בו מום, וכל אותו זמן, אסור הוא בגיזה ועבודה, ולפיכך, יש לחוש, שבתוך כך שישו אותו, יבואו בו לידי תקלה, בגיזה ועבודה, או ישחטוהו בלא מום.

ואין לתקן את הדבר באופן אחר, והוא, שיטיל מום בכל העדר קודם שמעשר אותו, [שאז עדיין לא נתקדשו הבהמות שיהיו מעשר, ואין איסור להטיל בבהמות מום], ואחר כך, כשיעשר, יהא המעשר בעל מום, שמותר לשוחטו מיד, ואין צריך להשהותו. [שכעין זו התקנה, אמרו לעשות בבכור, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

והסיבה שאין לתקן זאת, כי מהרה יבנה בית המקדש, ואם כל אחד יטיל מום בכל עדרו, יהיו רוב הבהמות בעלי מום, שכן, אף שבהמות קנויות אינן טעונות מעשר, ואם כן, בהן לא יהא צריך להטיל מום, מכל מקום גם בהם יש הרבה מומים שנולדו בהן מעצמם, ואם כן, מאחר שכל הנולדים אצלו יהיו בעלי מומים, וגם הרבה מהקנויים יהיו בעלי מומים, יהיו מעט בהמות תמימות הראויות להקרבה, ואין לעשות תקנה כזו, שכשיבנה בית המקדש היא תהא קלקלה, שלא יהיו בהמות מצויות להקרבה.

ואין לתקן את הדבר, על ידי הטלת מום רק בבהמה שתצא עשירית, כי לא יוכל לדעת מי תצא עשירית.

ולכוון בהמה זו שנפל בה מום, שתצא עשירית, אינו רשאי, שנאמר, "לא יִבְקֹר בֵּין טוֹב לְרָע", כלומר, לא הוא יוציא את העשירי כפי שירצה, אלא מי שיצא מעצמו, הוא יהיה למעשר.

דברים נוספים שתקנו משום תקלה

נתבאר, שבזמן הזה, שאי אפשר להקריב קרבנות, אין לעשר בהמות, כי אם יתקדשו בקדושת מעשר, יש לחוש שמא בתוך כך שישהה אותן, יבוא בהן לידי תקלה.

ומבואר בברייתא שמהטעם הזה בזמן שאין בית מקדש, אין מקדישים, שום דבר להקדש, ואין מחרימים שום [לבדק הבית], ואין מעריכים, כי אי אפשר לתת דברים אלו לבית המקדש, ואם יהיו קדושים, עלולים להיכשל בהם, על ידי שיהנו מהם וימעלו.

ומי שעבר ועשה זאת, קונסים אותו באופנים הבאים:

א. **בהמה – תעקר**. כלומר נועל את הדלת בפניה, והיא מתה מאיליה ברעב.

ב. **פירות כסות וכלים – ירקבו**. כלומר יניחם במקום שלא יוכלו להיכשל בהם, ויהיו שם עד שירקבו.

ג. **מעות וכלי מתכות – ישליך לים המלח**.

ד. **ראה הערה**.

למה לא חששו לתקלה בבכור

לעיל נתבאר, שאין להקדיש בזמן הזה, דבר שאי אפשר להקריבו, או לתת אותו להקדש, שמא יבואו בו לידי תקלה.

ואף על פי כן, לעניין בכור, לא אמרו חכמים שימכור את אמו, [או חלק ממנה, כגון אוזנה], קודם לידתו, כדי שבכך לא יתקדש, ולא יבואו לידי תקלה בקדשים.

כי לבכור ניתן לעשות תקנה אחרת, שהיא טובה יותר, והיא, על פי דברי רב יהודה, לעשות בו מום קודם שנולד, כדי שכשייולד ויתקדש להיות בכור, כבר יהיה בעל מום, שמותר לשוחטו במדינה, וישחטוהו מיד, ולא ישהוהו, ולא יבואו בו לידי תקלה.

ותקנה זו, של הטלת מום בבכור קודם שייולד, עדיפה על התקנה שימכרו את אמו ולא יתקדש כלל. כי כשימכרו את אמו, הכהן מפסיד את הבכור הראוי להיות לו, וכשיטילו בבכור מום, הכהן יקבל את הבכור.

מעשר בהמה נוהג בחולין

ואינו נוהג במוקדשים

דין פשוט הוא, שאין אדם צריך לעשר בהמות שהקדיש לקרבנות שהם קדשי קדשים, [כגון עולה וחטאת ואשם], או בהמות שהקדיש לבדק הבית, כי כל אלו ממון גבוה הם, ואינם של המקדיש, ואין אדם צריך לעשר אלא את

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נג

בהמותיו.

ולדעת חכמים, כן הדין פשוט, שאין אדם צריך לעשר בהמות שהקדיש לקרבנות שהם קדשים קלים, כגון שלמים, כי לדעת חכמים גם קדשים קלים ממון גבוה הם ואינם של המקדיש.

אולם לדעת רבי יוסי הגלילי, קדשים קלים נחשבים כממון בעלים, [ולכן לדעתו, מי שהפקיד אצלו חבירו בהמת שלמים, וכפר בו לומר לא הפקדת אצלי כלום, ונשבע לו לשקר, והודה, משלם קרן וחומש ואשם, כדין מי שכפר בממון חבירו, ונשבע על שקר, שנאמר בעניין שבועת הפיקדון, "נָפֵשׁ כִּי תִחָטֵּא וּמַעַלָּה מַעַל בָּהּ וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בַּפִּקְדוֹן אוֹ בַתְּשׁוּמַת זֶד אוֹ בְּגִזַּל אוֹ עֶשֶׂק אֶת עַמִּיתוֹ", לרבות קדשים קלים, שמעילת הכופר היא גם בה', ומכל מקום יש ללמוד מכאן, שקדשים קלים נידונים כממון בעלים], ואם כן היה מקום לומר, מאחר שקדשים קלים נחשבים כממונו של אדם, יהא חייב לעשר אותם, כמו שחייב לעשר את שאר בהמותיו.

אולם באמת, גם רבי יוסי הגלילי מודה, שאין אדם חייב לעשר קדשים קלים שלו, כי נאמר בעניין מעשר בהמה, "יִהְיֶה קֹדֶשׁ", ללמד, שאין מתעשר אלא זה שמעתה נעשה קדוש, ולא זה שהוא כבר קדוש.

והסיבה שנצרך הכתוב הזה, ללמד, שקדשים קלים אינם מתעשרים, אף שכבר למדנו בברייתא, שאין קדושה חלה על קדושה, ואף לא חמורה על קלה, [שכן מבואר בברייתא, שדבר שקדוש קדושת מזבח, אינו מתקדש להיות לבדק הבית, ודבר שקדוש קדושת בדק הבית, אינו מתקדש להיות למזבח], מכל מקום היה מקום לחלק בין זה לזה, כי יתכן, שדווקא בהמה שלא היתה עומדת לשום קדושה, ונתקדשה קדושה מסוימת, מעתה לא תתקדש קדושה אחרת, אבל בהמה שהיתה עומדת להתעשר, אף שהקדימו והקדישו אותה לשלמים, לא יפקע ממנה חיובה למעשר, ותתעשר, ולכן נצרך הכתוב "יִהְיֶה קֹדֶשׁ", ללמד, שמאחר שהקדישו את הבהמה לאיזו קדושה, שוב אין מכניסים אותה להתעשר.

ונפקא מינה ממה שקדושת מעשר אינה חלה על קדשים קלים כשלמים, שאפילו אם יעשרוה, לא תהא מעשר, ולא יהיו בה שתי חומרות שיש במעשר ואין בשלמים כגון, (א) לא ימכר, (ב) ולא יגאל, [כלומר אין לו פדיון].

להקדיש קדשי מזבח לבדק הבית הקדש עילוי

לעיל נתבאר, שאין קדושה חלה על קדושה, ולכן אין אדם מקדיש קדשי מזבח לבדק הבית.

אולם מאחר שלכל אדם יש בקדשי מזבח שלו טובת הנאה, שיכול ליטול סלע מישראל אחר, על מנת שיתן את קדשיו לכהן שהוא קרובו של אותו ישראל, זכות זו של טובת הנאה, יכול להקדיש לבדק הבית מקדשי מזבח שלו.

דפים נג - נד

דברים שאינם מצטרפים למעשר דגן

א. חדש וישן.

בעניין חיוב תרומות ומעשרות מתבואת הארץ, נאמר, "עֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה", ללמד, שתבואה של כל שנה מתעשרת בפני עצמה, ואין מפרישים תרומות ומעשרות של תבואת שנה אחת, על תבואה של שנה אחרת.

ב. שני מינים.

בעניין חיוב תרומות ומעשרות מתבואת הארץ נאמר, "כָּל חֶלֶב יִצְהָר [=שמן זית] וְכָל חֶלֶב תִּירוֹשׁ [=יין ענבים] וְדָגָן [=חטים ושעורים] רִאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' לֶךָ נִתְּתִים", ומתוך שנאמר "חֶלֶב" בפני עצמו על "יִצְהָר", ו"חֶלֶב" בפני עצמו על "תִּירוֹשׁ וְדָגָן", יש ללמוד, שיש לתת ליצהר תרומות ומעשרות בפני עצמו, ולא לתת עליו תרומות ומעשרות ממין אחר כתירוש ודגן.

ומאחר שלמדנו, שאין לתת ליצהר מעשרות ממין אחר כתירוש ודגן, יש ללמוד בקל וחומר, שגם לתירוש ודגן אין לתת תרומות ומעשרות ממין על שאינו מינו, שכן יצהר אינו חלוק משאר מינים לעניין כלאים, שהרי הזורע יצהר ותירוש או יצהר ודגן אינו עובר באיסור כלאים בשום אופן, ואף על פי כן אין לעשר תירוש, לא מיצהר, ולא מדגן, ואם כן קל וחומר לתירוש ודגן, שיש בהם כלאים, שיש אומרים שהזורע תירוש ודגן בפני עצמו לוקה משום כלאים, וכן הזורע שני מיני דגן עובר באיסור כלאים.

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נג

ולדברי רבי יאשיה אמנם בזריעה זו לבד אין איסור, אבל יש בה איסור על ידי דבר אחר, כלומר, לדעתו אין איסור כלאים אלא כשזורע חטה שעורה וחרצן יחד, ואם כן, הזורע תירוש ודגן ודבר אחר שהוא מין אחר של דגן, לוקה משום כלאים, וכן הזורע שני מיני דגן ודבר אחר שהוא תירוש, לוקה משום כלאים, ואם כן, תירוש ודגן חמורים בחלוקתם זה מזה, מיצהר, שאינו חלוק מהם לעניין כלאים, שאין בו עימהם שום איסור כלאים, אף לא כשזורע עימהם דבר אחר. ואם ליצהר יש לתת תרומות ומעשרות רק ממין עצמו כל שכן לתירוש ודגן שיש לתת לכל מין מהם תרומות ומעשרות רק ממין עצמו.

- ולדעת אביי ורבי אילעא, מהכתוב "וְדָגָן" היה מקום לומר, שאף שלמדנו מקל וחומר, שאין לתת תרומות ממין על שאינו מינו, מכל מקום כל מיני דגן שנזכרו כאן יחד, נחשבים כמין אחד, ותורמים ממין על שאינו מינו, כגון מחטים על שעורים, אלא שבאמת אין הדין כן, כי נאמר בכתוב "וְרֹאשֵׁיתָם", כלומר ראשית לכל אחד בפני עצמו, ולכן יש לתת גם לכל מין ממיני דגן תרומה בפני עצמו.

- אבל לדעת רבא, לא היה מקום ללמוד מהכתוב, "וְדָגָן", שכל מיני דגן נחשבים כמין אחד, אלא אם כן נכתב הכתוב הזה, ללמד רק דבר זה, אבל באמת הכתוב "וְדָגָן", נצרך ללמד דבר אחר, והוא, שמיני דגן בכלל חיוב תרומות ומעשרות כתירוש ויצהר, אבל שאר מינים אינם בכלל חיוב תרומות ומעשרות, ומאחר שלכך נצרך הכתוב, לא בא ללמד שכל מיני דגן נחשבים כמין אחד, ואם כן יש ללמוד מהקל וחומר הנ"ל, שכל מיני דגן דינם כיצהר, שאין תורמים ממין על שאינו מינו.

ומאחר שלמדנו, שכל מיני התבואה שחייבים בתרומות ומעשרות מהתורה, אין תורמים ממין על שאינו מינו, מעתה, הוא הדין לשאר מיני תבואה, שאינם חייבים בתרומות ומעשרות מהתורה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין תורמים ממין על שאינו מינו, שכן כל מה שתקנו חכמים, תקנו כעין מה שנאמר בתורה, [=כל דתקינן רבנן כעין דאורייתא תקינן].

דברים שמצטרפים למעשר בהמה

ודברים שאינם מצטרפים למעשר בהמה

🔸 **תחילה נכתוב, אלו דברים מצטרפים יחד למעשר בהמה, ואלו אינם מצטרפים, ולאחר מכן נבאר בעזה"י, מניין דינים אלו למדים.**

א. חדש וישן – אינם מצטרפים. כלומר, וולדות של כל שנה מתעשרים בפני עצמם, ואין מעשרים יחד וולדות של שתי שנים. [ובדף נ"ז יתבאר בעזה"י מתי מתחילה שנה לעניין מעשר בהמה].

ב. בקר וצאן – אינם מצטרפים.

ג. כבשים ועזים – מצטרפים.

🔸 **ועתה נבוא לבאר מניין הדינים הללו למדים, ונאמרו בזה בגמרא כמה ביאורים.**

א. מקור הדינים הללו, כפי המבואר בתחילת הסוגיה בסוף דף נ"ג.

בתחילת הסוגיה מבואר, שמצד אחד נאמר הכתוב "וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאֵן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַיהוָה", ויש ללמוד ממנו, שכל מיני צאן נחשבים כמין אחד, ומעשרים מזה על זה, ובכלל זה, (א) כבשים ועזים, (ב) חדשים וישנים. ומצד שני, נאמר בעניין מעשר תבואה, "עֶשֶׂר תִּעְשֹׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֵרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה", ומתוך שנאמר "עֶשֶׂר תִּעְשֹׂר", משמע שהכתוב מדבר בשתי מעשרות, כלומר מעשר תבואה ומעשר בהמה, ואם כן הוקשו זה לזה, ויש ללמוד מההיקש, שדינם שווה, ואם כן, כשם שמעשר תבואה אין מעשרים (א) לא מחדש על ישן, (ב) ולא ממין על שאינו מינו, כך מעשר בהמה אין מעשרים, (א) לא מחדש על ישן, (ב) ולא ממין על שאינו מינו.

ומאחר שמצד אחד יש ללמוד שלעניין מעשר בהמה, (א) כבשים ועזים, (ב) חדשים וישנים, מצטרפים, ומצד שני יש ללמוד, שאין מצטרפים (א) לא כבשים ועזים, (ב) ולא חדשים וישנים, על כרחך, כתוב אחד מלמד על אחד מהדברים שמצטרפים, וכתוב שני מלמד על אחד מהדברים שאינם מצטרפים.

ולדברי רבא, מאחר שבהיקש המלמד על דבר שאינו מצטרף, נאמר, "עֶשֶׂר תִּעְשֹׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֵרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה", שמכאן למדו, שלעניין מעשר תבואה, חדש וישן אינם מצטרפים, יש ללמוד, שלא נאמר ההיקש למעשר בהמה, אלא לעניין זה שאין לצרף חדש

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נד

וישן, ואם כן, הכתוב "וצאן", המלמד שכל מיני צאן מצטרפים, נאמר לעניין צירוף כבשים ועזים, והיקש "עֹשֶׁר תַּעֲשֶׂר", המלמד שאינם מצטרפים, נאמר לעניין שאין לצרף חדש וישן.

ב. מקור הדינים הללו, כפי המבואר בסוף הסוגיה בדף נ"ד.

דין זה שבקר וצאן אינם מצטרפים למעשר בהמה – לדעת אביי, וכן לדעת רבא ללשון ראשון, דין זה למד מהכתוב "וְכָל מַעֲשֶׂר בְּקָר וְצֹאֵן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'", שמשמע ממנו, מעשר בפני עצמו לבקר "מַעֲשֶׂר בְּקָר", ומעשר בפני עצמו לצאן "וְצֹאֵן ... הָעֶשְׂרִי". ולדעת רבא ללשון שני, דין זה למד מהכתוב "עֹשֶׁר תַּעֲשֶׂר", המקיש מעשר בהמה למעשר תבואה, שיש ללמוד מהיקש זה, שכשם שבתבואה אין מעשרים ממין זה על חבירו, כך במעשר בהמה אין מעשרים ממין על חבירו, [חוץ ממינים שנתפרש בהם שמעשרים מזה על זה כדלקמן]. [לעיל נתבאר שלדעת רבא אין ללמוד מהיקש זה אלא דין חדש וישן ולא דין מין על חבירו ולפי זה חזר בו רבא ממה שאמר לעיל ובטלו הדברים המבוארים בתחילת הסוגיה. ויש אומרים שלא בטלו אותם דברים אלא אחד מהביאורים אמרו רבא, ואת האחר לא רבא אמרו אלא רב פפא].

דין זה שכבשים ועזים מצטרפים למעשר בהמה – לדעת אביי, דין זה למד מהכתוב "וצאן", שמתוך כך שזכר כל הצאן יחד, הרי זה מלמד שלעניין מעשר בהמה, כל מיני צאן נחשבים כמין אחד, ולכן ניתן לעשר יחד כבשים ועזים. אולם לדעת רבא, ממשמעות הכתוב "וצאן", עדיין לא היינו למדים, שכל מיני צאן נחשבים כמין אחד, אבל יש ללמוד זאת ממה שנאמר בכתוב "וְכָל מַעֲשֶׁר בְּקָר וְצֹאֵן ...", שכן, אם אין שום מינים מצטרפים יחד למעשר בהמה, די היה לכתוב "וכל מעשר בהמה ...", כלומר שיש חיוב מעשר בהמה, בלא לפרט כלל בקר וצאן, וכבר היינו למדים בקל וחומר, שאין שני מינים מצטרפים, [שכן חדש וישן, כלומר מין אחד משתי שנים, אף שאינם כלאים זה בזה, אינם מצטרפים למעשר, וכל שכן לשני מינים, שהם אסורים זה בזה משום כלאים, שלא יצטרפו למעשר בהמה], ומתוך כך שנאמר "בְּקָר וְצֹאֵן", לחלק בין בקר לצאן, יש ללמוד, שדווקא שני אלו חלוקים זה מזה למעשר, אבל כל בקר מצטרף למעשר, וכל צאן מצטרף למעשר, ומכאן שכבשים ועזים שהם מיני צאן, מצטרפים למעשר.

ודין זה שחדש וישן אינם מצטרפים למעשר בהמה – לא נתבאר בסוף הסוגיה מניין הוא למד, אבל מסתבר שזה למד כבתחילת הסוגיה, מההיקש "עֹשֶׁר תַּעֲשֶׂר".

דף נד

בהמות שאינן בדיר אחד

המצטרפות למעשר בהמה

כבר נתבאר, שמי שיש לו עשר בהמות החייבות במעשר אחד, [כגון עשרה בקר או עשרה צאן], חייב לעשר אותן. אכן כל זה כשכל אותן עשר בהמות נחשבות כעדר אחד, אבל מי שיש לו חמש בהמות במזרח העולם, וחמש בהמות במערב העולם, אינן נחשבות כעדר אחד, ואין כאן שום חיוב מעשר, ולכן כולן פטורות.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מהו השיעור, שיהיו הבהמות רחוקות זו מזו, ויחשבו כעדר אחד, להתחייב במעשר בהמה.

א. עשר בהמות בתוך 16 מיל.

לדברי הכל, כל הבהמות הנמצאות בתוך אותן 16 מיל, נחשבות כעדר אחד, שנאמר, "בְּעִרֵי הָהָר בְּעִרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעִרֵי הַנֶּגֶב וּבְאֶרֶץ בְּנִימִן וּבְסִבְיָה וְרוּשָׁלַם וּבְעִרֵי יְהוּדָה עַד תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאֵן [למעשר בהמה] עַל יְדֵי מוֹנֶה אָמַר ה'", ומכאן יש ללמוד, שכל הנמנים על ידי מונה אחד, נחשבות כצאן אחד, לעבור להתעשר למעשר בהמה, וידוע לחכמים, שעד מרחק 16 מיל, הרועה רואה את בהמותיו, ויכול למנותן, ואם כן, כל הבהמות שבתוך 16 מיל, מצטרפות למעשר בהמה.

וזהו ששינינו, מעשר בהמה מצטרף כמלא רגל בהמה רועה, כלומר, כשיעור שהבהמות יכולות להיות רחוקות זו מזו, ולהשתמר ברועה אחד. וי"מ שכוונת המשנה, כמלא רגל בהמה רועה, הוא, שזה השיעור שבהמה מתרחקת והולכת כשהיא רועה, שהוא גם כן 16 מיל.

ב. החיצונות רחוקות זו מזו יותר מ-16 מיל,

אבל הן בתוך 16 מיל לאמצעיות.

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נה

לדעת רב – כשיש בהמות רחוקות זו מזו יותר מ-16 מיל, **אינן מצטרפות למעשר בהמה, אלא אם כן יש באמצע בהמות אחרות**, הקרובות לכל אחת מהחיצונות עד 16 מיל, **וראויות הפנימיות להצטרף עם כל אחד מהחיצונות בפני עצמה, כגון שהיו חמש במזרח וחמש במערב**, רחוקות זו מזו 32 מיל, **וחמש באמצע**, [או שהיו תשע במזרח ותשע במערב ואחת באמצע], מאחר שאותן שבאמצע ראויות להצטרף לעשר אם כל אחת משתי הקבוצות החיצונות, נעשות כולן כעדר אחד למעשר, וכולן חייבות במעשר, [והנותרות אחר שיעשר, מצטרפות למה שיוולד לו לאחר מכן], **אבל אם אין האמצעיות ראויות להצטרף לכל אחת מהחיצונות בפני עצמה, כגון שהיו בכל אחת מהחיצונות חמש ובאמצע רק ארבע או פחות, מאחר שאינן ראויות להצטרף לחיוב מעשר, לא עם אלו שבמזרח, ולא עם אלו שבמערב, אינן מצטרפות את החיצונות**, וכולן פטורות ממעשר בהמה.

ולדעת שמואל – כל שיש בין הבהמות החיצונות, איזה דבר שגורם לרועה לבוא לשם, די בכך שיש בחיצונות לבדם כדי צירוף למעשר, כדי שיצטרפו, ולכן **אפילו היו חמש במזרח, וחמש במערב, ואחת באמצע**, מאחר שהרועה עתיד לבוא לאותה אחת שבאמצע, ומשם הוא רואה את שתי החיצונות, **הן מצטרפות, והוא הדין כשאין באמצע שום בהמה, אלא הרועה עומד שם, או כליו עומדים שם**, מאחר שיבוא לשם, הכלים מצרפים את הבהמות החיצונות. **וכשכלבו של הרועה נמצא באמצע, נסתפק רב אשי**, האם הוא נחשב כדבר שגורם לרועה לבוא לשם, כי פעמים אינו הולך לרועה, והרועה הולך אליו, ואם כן הוא מצרף את החיצונות, או מאחר שרגילות הוא שהרועה קורא לכלבו, והוא בא אליו, אין הרועה הולך לכלבו, ולכן הכלב אינו מצרף את החיצונות.

דף נה

דבר המעכב צירוף בהמות

קרובות לדעת רבי מאיר

לעיל נתבאר, שכל שיהיו הבהמות קרובות זו

לזו 16 מיל, הן מצטרפות למעשר בהמה.

אכן לדעת רבי מאיר, יש אופן שאף בתוך 16 אמה לא יצטרפו הבהמות למעשר בהמה, והוא כשהירדן מפסיק ביניהן, אפילו חמש עומדות על שפתו מכאן, וחמש עומדות על שפתו מכאן, וקרובות זו לזו, מאחר שהירדן באמצע, אינן מצטרפות.

ונחלקו אמוראים בביאור דעתו של רבי מאיר.

לדברי רבי אמי – דעת רבי מאיר, שכל שיש בין הבהמות **דבר המעכב עליהן מלהתקרב זו לזו, אף על פי שאינן רחוקות זו מזו, נחשבות הן כרחוקות, ואינן מצטרפות למעשר בהמה**, ולפיכך, כשיש ביניהן נהר, שאי אפשר לעבור עליו, הוא מפסיק ביניהן, [אבל אם יש עליו גשר, מאחר שיכולים לעבור עליו, אינו מפסיק ביניהן].

ולדברי רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן – דעת רבי מאיר, שכל שיש בין הבהמות, **גבול שבין שתי מקומות, אפילו היו הבהמות קרובות זו לזו, הגבול מפסיק ביניהן, ואינן מצטרפות למעשר בהמה**. ולכן כשהיו חמש בהמות בארץ סמוך לגבול, וחמש בהמות בחו"ל סמוך לגבול, אף על פי שסמוכות זו לזו, אינן מצטרפות ודווקא גבולות שבין שתי מקומות בחו"ל, וכן גבול שבין ארץ ישראל לחו"ל, נחשב כגבול לעניין זה, אבל רוב הגבולות שבין נחלות השבטים, אף שנקרא גבולות בספר יהושע, אינן מפסיקות בין הבהמות למעשר שני, כי נאמר בספר במדבר, "וַיַּרְדּוּ הַגְּבֻל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאָתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לְגְבֻלְתֶּיהָ סְבִיב", ללמד שכל הארץ נחשבת כמקום אחד, ואין הגבול אלא סביבה. ורק הירדן יוצא מן הכלל לעניין זה, ומאחר שהוא נקרא גבול, שנאמר בספר יהושע, "וַיַּרְדֵּן יִגְבַּל אֹתוֹ לַפָּאָת קְדָמָה זֹאת יִחַלֵּת בְּנֵי בְנֵימִן לְגְבֻלְתֶּיהָ סְבִיב לְמִשְׁפַּחְתָּם", אף על פי שהוא בתוך ארץ ישראל, נחשב הוא כגבול גמור, כי הכתוב המלמד שכל הארץ נחשב מוקפת גבול אחד, אינו כולל את הירדן, שנאמר בו, "זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לְגְבֻלְתֶּיהָ סְבִיב", ואין הכתוב מקיף אלא את עבר הירדן המערבי. [אלא שבפרט זה נחלקו תנאים. דעת רבי יהודה בן בתירא כדעת רבי מאיר, שעבר הירדן אינו נחשב כארץ כנען, שכן כשעמדו לעבור את הירדן, נאמר, "יִדְבָּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן", משמע

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נה

שרק מעבר לו ארץ כנען, אבל מחוצה לו אין זו ארץ כנען. ולדעת רבי שמעון בן יוחי, גם עבר הירדן נקרא ארץ כנען, שנאמר, "שְׁנֵי הַמִּטּוֹת וְחֲצֵי הַמִּטָּה לְקִחוּ וְנָחֲלֶתֶם מֵעֵבֶר לְיֶרֶדֶן וְרִחוּ קִדְמָה מִזְרָחָה", להקיש את יריחו לעבר הירדן, וללמד, שכשם שיריחו נקראת ארץ כנען, כך גם עבר הירדן נקרא ארץ כנען].

- ומתחילה הקשו על דברי רבי אמי מברייתא, בה מבואר, שהירדן, וכן גבול שבין ארצות, מפסיק, ואם כן משמע, שאף על פי שניתן להתקרב מזו לזו, אינן מצטרפות.

- ולבסוף הקשו על דברי רבי אמי מתוך משנתנו עצמה, שכן אם הכל תלוי בכך שיש דבר המונע מלהתקרב, למה אמר רבי מאיר ירדן, ולא אמר סתם כל נהרות, הלא אין שום חידוש בירדן יותר משאר נהרות. [אבל לדברי רבי חייא בר אבא הדבר מובן, שכן בירדן יש חידוש, שאף על פי שהוא בתוך הארץ, הוא נחשב כגבול להפסיק בין הבהמות].

היכן הוא הירדן

הירדן יוצא ממערת פמייס, ומהלך בימה של סבכי, ובימה של טבריה [=כנרת], ובימה של סדום [=ים המלח], והולך ונופל לים הגדול.

ומכל מקום, **אין נקרא ירדן, שיהא נחשב גבול להפסיק בין בהמות למעשר בהמה, אלא מבית יריחו ולמטה.**

וכל זה לעניין מעשר בהמה, אבל לעניין נדרים, האוסר עצמו מלשותות את מי הירדן, אסור בכולו, כי בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ובלשון בני אדם כולו קרוי ירדן.

הירדן יוצא מדן [=לשם=פמייס]

לדברי רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דבר זה שהירדן יוצא מדן יש ללמוד משמו שכן הוא נקרא ירדן על שם שהוא יורד מדן.

ולדברי רבי אבא, יש ללמוד זאת באופן אחר, שכן נאמר, "וַיַּעַלּוּ בְנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם לָשָׁם וַיִּלָּכְדּוּ אוֹתָהּ וַיָּכּוּ אוֹתָהּ לְפִי חֶרֶב וַיִּרְשׁוּ אוֹתָהּ וַיָּשְׁבוּ בָּהּ וַיִּקְרְאוּ לָלָשָׁם דָּן כָּשָׁם דָּן אֲבִיהֶם", הרי שלשם זו דן, ואמר רבי יצחק, שלשם זו פמייס, ושנינו בברייתא, שהירדן יוצא ממערת פמייס, ואם כן הירדן יוצא מדן. [ושלוש שמות לאותו מקום, (א) תחילה נקרא לשם, (ב) ובני דן קראו לו דן, (ג) ולאחר מכן בימי רבי יצחק נקרא פמייס].

זיכרותיה דירדנא ממערת פמייס

מאחר שעיקרו [=זיכרותיה] של הירדן הוא ממערת פמייס, הנשבע שלא ישתה מים ממערת פמייס, אסור לשתות מים מכל הירדן.

זכרותיה דדמא כבדא

מאחר שעיקרו [=זיכרותיה] של הדם הוא הכבד, [כלומר שהדם נוצר בכבד, ואם כן הכבד הוא דם], כבד של מת שנימוח, נידון כדם, ורביעית ממנו מטמאה באוהל.

זכרותיה דמיא פרת

לדעת רב יהודה אמר רב, **הנהר שנאמר עליו, "וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הָאֵרֶץ וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רָאשִׁים", הוא נהר פרת, שממנו באים מים לכל הנהרות שבעולם, שתחילה יוצאים ממנו שלושה נהרות גדולים, "שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הַנָּהָב הָאֶרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבָּדֶלַח וְאֵבָן הַשֹּׁהַם. וְשֵׁם הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הַהִוא הַסּוּבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ. וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקְל הַהִוא הַחֲלֹץ קִדְמַת אַשּׁוּר".** ומה שנאמר בהמשך הכתוב, "וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרַת", הכוונה שהראש הרביעי שיוצא מהנהר הראשון, הוא המשכו של פרת הנהר הראשון.

ונמצא שבאמת יוצאים ממנו שלושה נהרות, אבל נראה כארבעה ראשים, כי גם הוא עצמו נמשך אחר מקום יציאת שלושת הנהרות ממנו.

ולאחר מכן חוזרים הנהרות הללו, ומתפצלים לשאר נהרות שבעולם, ונמצא שכל מים שבעולם, מפרת הם באים, [=זכרותיה דמיא פרת], ואף המים הנובעים במעיינות שבהרים, ממי פרת הם באים, שמקלחים תחת הקרקע,

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נה

ועולים בהרים כמו סולם, ולפיכך, הנודר, שאוסר עצמו במים הבאים מפרת, אסור בכל מימות שבעולם, [אבל אם נדר ממי פרת, ולא ממים הבאים מפרת, אינו אסור אלא במים שבפרת עצמו, הנקראים בלשון בני אדם מי פרת].

מהיכן מתברכים מי הנהרות

לדעת שמואל – כל הנהרות ופרת בראשם, אין ריבוי מימיהם מחמת הגשמים, אלא מעצמם הם גדלים ומתרבים. וכן שנה רבי מאיר, ששמו של נהר פרת הוא יובל, שעליו נאמר, "וְהָיָה קָצֶץ שְׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׁרָשָׁיו", ולמה נקרא שמו פרת, על שם שמימיו פרים ורבים.

ולדעת רב אמי אמר רב – ריבוי מימי הנהרות הוא מחמת הגשמים, [וכן דעת אבוה דשמואל, ואידך דשמואל], ולכן, כשיש גשמים בארץ ישראל, נהר פרת מתרבה, ומעיד על כך בבבל.

אבוה דשמואל עבד להו לבנאתיה

מקוה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי

< ביאור הסוגיה כפי שפירשה רש"י במסכת שבת.

שני מיני מקוואות נאמרו בתורה לטהר את הטמאים, (א) מעיין [=שנובעים ממנו מים]. (ב) בור שנאספו בו מים [מעצמם, כגון שירדו גשמים ונתאספו שם]. שנאמר, "אֶךָּ (א) מְעֵיָן (ב) וּבֹר מְקוֹה מַיִם – יִהְיֶה טָהוֹר". [ורוב הטמאים נטהרים בשני המקוואות הללו, חוץ מן הזב, שטעון טבילה במים חיים דווקא, שנאמר "וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזִּבְוֹ וְסָפַר לוֹ שְׁבַעַת יָמִים לְטָהָרְתּוֹ וְכִפֹּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּשָּׁרֹו בְּמַיִם חַיִּים וְטָהַר", וטבילה בבור מקוה מים אינה עולה לו].

ויש חילוק בין מעיין למקוה, שמי המעיין מטהרים את הטמאים אף במקום הילוכם של המים שהם זוחלים, אולם מי מקוה, אינם מטהרים אלא במקום שנאספו שם המים, אבל הטובל בהם בדרך הילוכם, לא עלתה לו טבילה.

ולעניין מי הנהרות, כשרוב המים שבהם בא ממקור נביעת המעיין, הרי הם נידונים כמעיין, והטובל בהם בדרך הילוכם נטהר, אבל כשנוספו עליהם מי גשמים, ונתרבו מי הגשמים על מי הנהר, בטלו מי הנהר, והרי הוא נידון כמי מקוה, ומאחר שהמים הולכים, אין הטבילה מועילה.

ולפיכך, כשבנותיו של אבוה דשמואל היו טעונות טבילה בימי תשרי, היה מניח להם לטבול בנהר, כי בימי תשרי אין מי הנהר מרובים, ורובם באים ממקום נביעתו, ולכן אף על פי שהם זורמים, הטבילה עולה בהם, [וכשהיו טובלים בנהר, היה עושה להם מחצלות של קנים שיעמדו עליהן בתוך הנהר, כי יש בקרקעיתו טיט, ואם היו עומדות על הקרקע, הטיט היה נדבק בהן, וחוצץ בטבילה].

אבל כשהיו טעונות טבילה בימי ניסן, מאחר שמי הגשמים והשלגים של כל החורף מרובים ומרבים את מי הנהר, ויש לחוש שהם רוב המים שבנהר, ואם כן הנהר נידון כמי מקוה, לא היה מניח להן לטבול בנהר, כי מי מקוה זורמים אינם מטהרים, והיה מתקן להן מקוואות של מים עומדים, שיטבלו בהם.

< ביאור הסוגיה כפירוש ראשון של רש"י בסוגיתנו כאן.

זב וזבה טעונים טבילה במים חיים [=נובעים] דווקא, ולא מועילה להם טבילה בכל מי מקוה, [=מים שנאספו למקום אחד כגון שירדו גשמים ובאו לשם המים].

וכשבנותיו של אבוה דשמואל היו צריכות לטבול במים חיים [=נובעים] מחמת ספק זיבה.

בימי תשרי היה מניח להן לטבול בנהר, כי בימי תשרי אין מי הנהר מרובים, ורובם באים ממקום נביעתו, ולכן הם נידונים כמים חיים המטהרים את הזב והזבה, [וכשהיו טובלים בנהר, היה עושה להם מחצלות של קנים שיעמדו עליהן בתוך הנהר, כי יש בקרקעיתו טיט, ואם היו עומדות על הקרקע, הטיט היה נדבק בהן, וחוצץ בטבילה].

אבל כשהיו טעונות טבילה בימי ניסן, מאחר שמי הגשמים מרובים ומרבים את מי הנהר, ויש לחוש שהם רוב המים שבנהר, ואם כן הנהר נידון כמי מקוה, ומי מקוה אינם מטהרים זב וזבה, ולכן לא היה מניח להן לטבול בנהר, והיה מתקן להן מקוואות של מי מעיין בלא ספק, שיטבלו בהם.

< ביאור הסוגיה כפירוש שני של רש"י בסוגיתנו כאן.

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נו

מי גשמים אינם כשרים לטבול כשנתאספו, אלא אם כן ירדו במקום אחד, וזחלו למקום אחר, ושם נאספו, אבל אם נטפו למקום זה ממש, נחשבים הם כמים שאובים.

וכשבנותיו של אבוב דשמואל היו צריכות לטבול במי מקוה מחמת טומאה.

בימי תשרי היה מניח להן לטבול בנהר, כי בימי תשרי אין הגשמים מרובים, ואם כן אפילו אם מעורבים בנהר מי גשמים, אין אלו גשמים שנטפו לתוכו, שדינם כשאובים, אלא מי גשמים שירדו במקום אחר, וזרמו לכאן, ולכן הם כשרים למקוה ומטהרים, [וכשהיו טובלים בנהר, היה עושה להם מחצלות של קנים שיעמדו עליהן בתוך הנהר, כי יש בקרקעיתו טיט, ואם היו עומדות על הקרקע, הטיט היה נדבק בהן, וחוצץ בטבילה].

אבל כשהיו טעונות טבילה בימי ניסן, מאחר שירדו גשמים רבים ישירות לתוך הנהר כאן, יש לחוש שהם מרובים, ומאחר שהנוטפים כאן נידונים כמים שאובים, הנהר נידון כמקוה מים שאובים, ואינו מטהר, ולכן לא היה מניח להן לטבול בנהר, והיה מתקן להן מקוואות כשרות, שיטבלו בהם.

על כל פנים, מתוך כל הפירושים מבואר, שלדעת אבוב דשמואל, כשמי הנהר מתרבים בניסן, ריבויים הוא מחמת מי הגשמים, ולא מחמת עצמם וזה כדעת רב לעיל, ולא כדעת שמואל שאמר שמי הנהר מתרבים מעצמם.

- וי"מ שכמו כן, כשאמר שמואל, שאין מי הנהרות מטהרים, אלא פרת בימי תשרי בלבד, חלק על דברי עצמו לעיל.

- וי"מ שכשאמר שמואל, שאין מי הנהרות מטהרים, אלא פרת בימי תשרי בלבד, חלק אף על דברי אביו, שכן אביו לא פסל את הנהרות אלא בימי ניסן, בסוף החורף, ונתרבו מי הנהר מגשמי כל החורף, ואילו שמואל פסל את הנהרות כל השנה חוץ מימי תשרי, אבל בכל החורף, וכמו כן אחר ניסן עד תשרי, הם פסולים, ורק בתשרי הם כשרים.

ופסק רבינו תם בסוגיה, ראה הערה .

דף נו

מקח ומתנה פטורים ממעשר

נאמר בתורה, "מִלֶּאֱתָךְ וְדִמְעָךָ לֹא תֹאחֵר בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן לִי", וסמוך לו, "כִּן תַּעֲשֶׂה לְשָׂרְךָ לְצֹאֲנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוּ לִי", ולמדנו מכאן, שיש דבר, שבו דין מעשר שור וצאן, שווה לדין בן בכור, והוא, שכשם שאין דין פדיון בכור אלא בבן הנולד לו, כך אין חיוב מעשר בהמה אלא בבהמות הנולדות אצלו, אבל בהמות שקנה, או בהמות שקיבל במתנה, אין מעשרם.

ואף שלכאורה משמעות הכתוב "כִּן תַּעֲשֶׂה לְשָׂרְךָ לְצֹאֲנֶךָ", היא לעניין זה, שכשם שבן בכור טעון פדיון, כך בכור שור וצאן מתקדש, ואין הכתוב מדבר במעשר בהמה, מכל מקום, מתוך שנאמר, "כִּן תַּעֲשֶׂה", על כרחך כוונת הכתוב לבהמות שיש בהן עשייה, ואם כן, אין הכוונה לבכורות, שקדושים משעת לידה בלא עשייה, אלא למעשר בהמה, שמתקדש על ידי עשייה, כלומר על ידי העישור.

ואף שיש בהמות נוספות שמתקדשות על ידי עשייה, כחטאת ואשם, ועולה ושלמים, שמתקדשות על ידי שמקדישים אותן, על כרחך כוונת הכתוב למעשר בהמה, ולא לכל אלו.

כי מסתבר שהכתוב מדבר בבהמת קדשים שדומה לבן בכור, ואם כן אין הכתוב מדבר בחטאת ואשם הבאים על חטא, שאינם דומים לחיוב פדיון שהוא בלא שום חטא. וכמו כן, אין הכתוב מדבר בעולה ושלמים הבאים על ידי נדר ונדבה, שאינם דומים לחיוב פדיון, שאינו בא בנדר ונדבה, אלא הוא חובה. וכמו כן אין הכתוב מדבר בעולת ראיה, שהיא חובה שיש לה זמן קבוע בכל רגל, שאינה דומה לחיוב פדיון, שאין לו זמן קבוע, אלא כשנולד הוא מתקדש.

ומכל מקום, אף שנתבאר, שבהמה שקנה או קיבל במתנה פטורה מן המעשר, אין זה אלא כשנקנית או נתקבלה במתנה אחר שכבר נתחייבה במעשר, כלומר אחר שנולדה, שנאמר "תַּעֲשֶׂה", כלומר, רק בשעת העשייה, שהיא שעת החיוב במעשר, כלומר כשכבר נולדו, הקניין והמתנה מפקיעים את חיוב המעשר, אבל הקונה או מקבל במתנה עוברים במעי אמן, כשעדיין לא נתחייבו במעשר, כשנולדו, נולדו ברשותו, ואינם נפטרים מן המעשר מחמת הקניין והמתנה של קודם הלידה.

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נו

- ומה שאמרנו, שקניין ומתנה שלאחר הלידה פוטרים את הבהמה מן המעשר, הוא כדעת רבי שמעון בן יהודה, האומר, שמיד משעת הלידה, הבהמה ראויה להתעשר.

- אבל לדעת חכמים, כל זמן שהבהמה אינה ראויה להקרבה, אינה ראויה להתעשר, [שנאמר "שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי"], ורק כשתהא בת שמונה ימים, ותהא ראויה להקרבה, אז תהא ראויה להתעשר, ואם כן, מאחר שכל שבעה ימים ראשונים הבהמה אינה ראויה להתעשר, הקניין והמתנה של אותם ימים אינם נחשבים כקניין ומתנה של זמן העשיה, ואינם פוטרים מן המעשר, ורק מיום שמיני והלאה, הקניין והמתנה פוטרים מן המעשר.

אתנן זונה האסור בהקרבה

נאמר בתורה, "לא תביא אתנן זונה ומחיר פלב בית ה' אלקיך לכל נדר פי תועבת ה' אלקיך גם שניהם", ולדעת אביו, זונה האמורה בכתוב הזה, היא זו שאינה בת קידושין לבועל, שנאמר בעניין "תועבת ה' אלקיך", וכן נאמר בעניין העריות, "ואת זכר לא תשפב משפכי אשה תועבה הוא", ויש ללמוד מכאן, שכשם שהעריות אינם בנות קידושין לבועל, כך זונה האמורה כאן, היא זו שאינה בת קידושין לבועל, כגון זונה גויה, [או זונה שהיא ערוה], אבל זונה ישראלית שראויה להתקדש לבועל, אינה נחשבת כזונה לעניין זה, ואתנן שקיבלה ממנו, מותר בהקרבה לגבוה.

ואם כן, אתנן זונה האסור בהקרבה לישראל, הוא אתנן שישראל נתן לזונה גויה באתננה, וחזר ולקחה ממנה.

וכמו כן, אתנן זונה שנכנס לדיר להתעשר, [אלא שאם יצא עשירי אינו קרב], הוא אתנן שישראל נתן לזונה גויה בעודו במעי אמו, וחזר ולקחה ממנה בעודו במעי אמו, ונמצא שנולד אצל ישראל, ובכך נתחייב במעשר, ולא נפטר מחמת קניין או מתנה אחר שנולד. [והוא הדין כשנתן אתנן במעי אמו לזונה ישראלית שהיא ערוה, ונולד ברשותה, שהוא נכנס להתעשר אצלה].

זונה שכהן לוקה על בעילתה

נאמר לכהנים, "אשה זנה וחללה לא תקחו". ולדעת אביו, זונה האמורה בכתוב הזה, [שהכהן לוקה על בעילתה], היא זונה ישראלית, שנאמר בעניין "ולא יחלל זרעו בעמיו", ללמד, שאין הכתוב מדבר אלא בישראלית, שבנה נחשב זרעו של הבועל, וכשתהא אסורה לו, נמצא זרעו מתחלל, אבל כשהיא גויה, בנה מתייחס אחריה ולא אחר הבועל, ונמצא שאין הבועל מחלל זרעו, כי אין זה זרעו, ואם כן בזה לא דיבר הכתוב.

חיוב מעשר בבהמת שותפים

נאמר "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך אף פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", ודרשו חכמים את הכתוב לעניין מעשר בהמה.

"יהיה לך" כלומר לאחד, ולא לשותפים, ומכאן, שאין חיוב מעשר בהמה אלא בבהמות ששייכות לאדם אחד, אבל בהמות השייכות לשותפים פטורות ממעשר. וכל זה, בשותפות הבאה מכח שנים שנשתתפו.

אבל יורשים שירשו בהמות מאביהם, ולא חילקום ביניהם, אלא הניחו אותן יחד כברשות אביהם, [=תפיסת הבית], אף שהבהמות שייכות לכל היורשים בשותפות, נחשבות הן כשייכות לאדם אחד, כמו שהיו בחיי האב, וחיובות במעשר, שנאמר "יהיה לך", לרבות בהמות שותפות כאלו.

וכל זה כשמעולם לא חלקו את הבהמות, אבל אם חלקום, אף אם אחר כך חזרו ונשתתפו, מעתה אינם אלא כשאר שותפים, ובהמתם פטורה מהמעשר.

ואף שהכתוב הנ"ל אינו מדבר במעשר בהמה, אלא בבכור בהמה, על כרחך הדרשה המלמדת ששותפים פטורים, אינה מדברת בבכור, כי נאמר, "ונבחרת בקרבכם וצאנכם", ללמד שבכור השותפים מתקדש, ואם כן, כשלמדה תורה על דבר של שותפים שאינו מתקדש, לא דברה בבכור, אלא במעשר בהמה

חיוב קלבון של מחצית השקל

כל המביא מחצית השקל לתרומת הלשכה בכל שנה, צריך להוסיף לו מעה קטנה לקלבון, [וי"מ שקלבון הוא לשון הכרע, שיש לתת מעט יותר ממחצית השקל. וי"מ מאחר שאין כל חצאי השקלים שווים, אלא אחד חסר מעט ואחד יתר

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נו

מעט, ושמא אותו חצי שקל חסר מעט, לכן יש להוסיף עליו מעה קטנה, שיהיה ודאי חצי שקל].

וכששנים מביאים יחד שקל שלם, חצי לכל אחד, **צריכים להוסיף לו שני קלבונות**, קלבון אחד לכל אחד.

וכל זה כשאדם מביא עבור עצמו, **אבל המביא עבור אחרים אינו צריך להוסיף** למחצית השקל את הקלבון, **ובכלל זה כשאדם מביא עבור בניו** כי אינו חייב להביא עבורם.

וכשמת אדם והניח כמה בנים, ולא חילקו בניו את נכסיו, **ומביאים את מחצית השקל מירושה**, **פטורים מהקלבון כאילו אביהם מביא עבורם**.

אבל אם כבר חלקו את הנכסים, אף אם חזרו אחר כך ונשתתפו, **מעתה הם כשאר בני אדם שנעשו שותפים**, שאינם נפטרים מהקלבון, אף כשמביאים שקל שלם ביחד, **ועליהם להוסיף קלבון לכל אחד**.

חיוב מעשר לעומת חיוב

קלבון אצל יורשים שותפים

	חלקו בהמות [וחזרו ונשתתפו]	לא חלקו בהמות
חלקו כספים [אף אם חזרו ונשתתפו]	מאחר שחלקו את הכספים, חייבים בקלבון . ומאחר שחלקו את הבהמות, כשחזרו ונשתתפו, פטורים ממעשר בהמה .	מאחר שחלקו את הכספים חייבים בקלבון . ומאחר שלא חלקו את הבהמות חייבים במעשר בהמה .
לא חלקו כספים	מאחר שלא חלקו את הכספים, פטורים מהקלבון . ומאחר שחלקו את הבהמות, כשחזרו ונשתתפו, פטורים מהמעשר .	מאחר שלא חלקו את הכספים, מן פטורים הקלבון . ומאחר שלא חלקו את הבהמות, חייבים במעשר בהמה .

יורשים שחלקו בהמות בשווה ממש

נתבאר שכשיורשים חלקו בהמות אביהם, מיד בטלה מהם שם ירושה, ומעתה אף אם חזרו ונשתתפו, אין הבהמות נידונות כבהמות של תפיסת הבית, החייבות במעשר בהמה, אלא הן פטורות ממעשר, ככל בהמות של שותפים.

ולדעת רב ענן ורבי אלעזר – לא נאמר דין זה, אלא כשהיתה החלוקה לפי שווי הבהמות, כגון שזה נטל גדיים השווים כך וכך, וזה נטל תיישים השווים כמותם, או שזה נטל עשרה קטנים השווים כך וכך, וזה נטל תשעה גדולים השווים כמותם, שעל חלוקה זו אין לומר שכל אחד נטל מה שירש, כי ודאי ירשו בשווה חצי מכל דבר, ואם כן כשחלקו לפי השווי ולא בשווה בכל, הרי הם כמוכרים זה לזה את חלקם, ואינם נוטלים כיורשים אלא כלקוחות, ולפיכך, אף כשחזרו ונשתתפו, הרי הם כמשתתפים בבהמות שקנו, ודינם כשאר שותפים, שבהמותיהם פטורות. **אבל כשחלקו בשווה ממש**, שחלקו את הגדיים בשווה, חצי לזה וחצי לזה, וכן חלקו את התיישים בשווה, חצי לזה וחצי לזה, **יש לומר, שכל אחד נוטל חלקו כיורש**, כי מתברר שזה היה החלק הראוי לו מתחילה, **ולא בטל שם ירושה מחלקו של כל אחד, ואם כן, כשחזרו ונשתתפו, חזר הדבר לקדמותו, להיות שותפותם כתפוסת הבית, ובהמותיהם חייבות במעשר**.

ולדעת רב נחמן ורבי יוחנן – אף כשחלקו מתחילה בשווה, חצי מכל דבר, אין זה נחשב שכל אחד נטל חלקו כיורש, כי אין ברירה, ולעולם יש להסתפק שמא החלק שביד אחיו היה ראוי לו, ואם כן מה שבא לידו נחשב כאילו קנה מאחיו תחת חלקו, **ואם כן, לעולם הם נחשבים כמוכרים זה לזה את חלקם, ואינם נוטלים כיורשים אלא כלקוחות, ולפיכך, אף כשחזרו ונשתתפו, הרי הם כמשתתפים בבהמות שקנו, ודינם כשאר שותפים, שבהמותיהם פטורות ממעשר**.

דף נו

ואף שכבר למדנו [בדף נ"ב], שלדעת רבי יוחנן, אין ברירה, והאחים החולקים את הירושה נידונים כלקוחות, ולכן החלוקה בטילה ביובל כדין מכר שחוזר ביובל לבעלים.

מכל מקום, הוצרך רבי יוחנן ללמד דין זה גם לעניין חזרת יובל, וגם לעניין חיוב מעשר בהמה.

שכן אם היה אומר זאת לעניין מעשר בהמה, היה מקום לומר, שרק לעניין מעשר בהמה החשיב את האחים כלקוחות שנשתתפו, לפוטרם ממעשר, כי מעשר בהמה הוקש לבכור אדם, שאין חיובו אלא בנולד אצלו, ואם כן יש מקום לומר, שכמו כן, מעשר בהמה אינו חייב אלא בנולד אצלו.

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נו

ואם היה אומר זאת לעניין חזרת יובל, היה מקום לומר, שרק לעניין חזרת יובל החשיב את האחים כלקוחות, כי יש בכך חומרא, שתחזור החלוקה ביובל. א"נ יש סברא להחזיר הדבר כמו שהיה בתחילה.

שותפים שחלקו עשרה טלאים

כנגד תשעה טלאים וכלב

שנים שהיו שותפים בתשעה עשר טלאים וכלב אחד, וחלקו אותם, זה נטל עשרה טלאים, וזה נטל תשעה טלאים וכלב.

לדברי הכל, כל הטלאים שעם הכלב מותרים להקרבה, כי לא נתקבלו כנגד כלב, ולכן אינם נחשבים מחיר כלב, האסור בהקרבה מהכתוב, "לא תביא אֶתֶנּוּ זֹנֶה וּמַחִיר כָּלֵב בֵּית ה' אֱלֹקֶיךָ לְכָל נָדָר כִּי תוֹעֲבֹת ה' אֱלֹקֶיךָ גַּם שְׁנִיָּהֶם".

ולעניין הטלאים שכנגד הכלב נחלקו חכמים.

לדעת האומרים אין ברירה – לעולם אין לומר על טלה מסוים שהוא מבורר להיות כנגד הכלב, כי אין ברירה, ולעולם יש להסתפק בכל הטלאים שמא זה הוא תמורת הכלב, ולכן **כל הטלאים אסורים בהקרבה**.

ולדעת האומרים יש ברירה – **אם כל הטלאים והכלב שווים זה לזה**, ניתן להחליט על טלה אחד שכנגד הכלב, שהוא ניתן תמורת הכלב, כי יש ברירה, והוא לבדו נחשב מחיר כלב האסור בהקרבה, וכל שאר הטלאים שעמו מותרים. אבל כשהטלאים שכנגד הכלב אינם שווים כמו הכלב, אלא פחות ממנו, כגון שכל קבוצה שווה 19 זוז, הקבוצה שכולה טלאים, יש בה תשעה שכל אחד שווה 2 זוז, וטלה עשירי השווה זוז 1, ותשעת הטלאים שעם הכלב, כל אחד שווה זוז 1, והכלב שווה 10 זוז, בזה הכל מודים, שכל הטלאים אסורים, מאחר שאין טלה אחד ששווה כולו כנגד הכלב להיחשב לבדו מחיר כלב, אין לומר שרק חלק מהטלאים יהיו מחיר כלב, [כגון חמשה טלאים השווים 2 זוז], אלא מחיר הכלב מחולק על פני כל הטלאים, [זוז 1 מכל טלה], וכל אחד מהטלאים שכנגד הכלב נפסל להקרבה, כי חלק ממנו הוא מחיר כלב.

קבוצה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה
א = 19	1	2	2	2	2	2	2	2	2	טלה
קבוצה	כלב	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה
ב = 19	10	1	1	1	1	1	1	1	1	1

ולפירוש המורה שהביא רש"י כל הטלאים שבכל קבוצה שווים זה לזה וכך הם הקבוצות:

קבוצה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה
א = 41	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	טלה
קבוצה	כלב	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה	טלה
ב = 41	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4

בהמות פסולות להקרבה

א. כלאים [=בן רחל ותיש].

בעניין הבהמות הראויות לקרבן נאמר, "שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב", להוציא את הכלאים, ומכאן שהכלאים פסולים לקרבן.

ב. נדמה [=בן כבש ורחל הדומה לתיש].

בעניין הבהמות הראויות לקרבן נאמר, "אוֹ עֶז", להוציא את הנדמה, ומכאן שהנדמה פסול לקרבן.

ג. יוצא דופן [=שלא נולד כדרכו, אלא דרך דופן הרחם יצא על ידי שנקרעה].

בעניין הבהמות הראויות לקרבן נאמר, "כִּי יוֹלֵד", להוציא יוצא דופן, שלא נולד כדרכו, ומכאן שיוצא דופן פסול לקרבן. [וזה כדעת רבי עקיבא, אולם לדעת רבי יהושע, יוצא דופן נחשב כוולד גמור אף לעניין קדשים].

ד. מחוסר זמן [=שבעה ימים ראשונים משנולד].

בעניין הבהמות הראויות לקרבן נאמר, "וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקַרְבָּן אִשָּׁה לַה'", ללמד, שכל שבעה ימים ראשונים משנולד, הוא פסול לקרבן, אף אם אמו קיימת.

ה. יתום [=שמתה אמו בשעת לידה].

בעניין הבהמות הראויות לקרבן נאמר, "תַּחַת אִמּוֹ", להוציא יתום, שלא היה תחת אמו שעה אחת, ומכאן שיתום פסול לקרבן.

<עד כאן הפסולים הלמדים מתוך הכתוב, "שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֶז כִּי יוֹלֵד וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקַרְבָּן אִשָּׁה לַה">

ו. טריפה.

נאמר בעניין הבהמות הראויות להקרבה "תַּחַת אִמּוֹ", וכן נאמר בעניין מעשר בהמה, "וְכָל מַעֲשֵׂר בָּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נו

לה"י, ומכאן יש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שהטרפה אינה נכנסת להתעשר למעשר בהמה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], כך הטרפה אינה ראויה להקרבה לשום קרבן.

ז-ח-ט-י. רובע ונרבע נעבד ומוקצה.

נאמר בעניין הקרבנות "דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קִרְבָּנְכֶם", והרי כאן שלושה מיעוטים (א) "מִן הַבְּהֵמָה" להוציא את הרובע ואת הנרבע. (ב) "מִן הַבָּקָר" להוציא את הנעבד [שעבד את הבהמה עצמה כגון שניסך לה בין קרניה]. (ג) "וּמִן הַצֹּאן" להוציא את המוקצה [שהפרישוהו להקריבו לעבודה זרה].

יא-יב. אתנן ומחיר.

נאמר "לֹא תָבִיא אֶתְנָן זֹנָה וּמַחִיר כָּלֵב בֵּית ה' אֶלְקִידָה לְכָל נָדָר כִּי תִזְעֶבֶת ה' אֶלְקִידָה גַּם שְׁנִיָּהֶם", ומכאן שאתנן זונה ומחיר כלב אסורים בהקרבה.

יג-יד. טומטום ואנדרוגינוס.

יש אומרים שאינם קרבים, כי הם ספק זכר ספק נקבה. ויש אומרים שאינם קרבים, כי אינם לא זכר ולא נקבה, ולעניין הקרבה לא הוכשרו אלא או זכר או נקבה. [ודין טומטום ואנדרוגינוס, נתבאר בהרחבה בסוף פרק על אלו מומין, בדפים מ"א מ"ב].

טו. בעל מום.

נאמרו כמה כתובים, ללמד על כך, שבהמה בעלת מום פסולה להקרבה, [והובאו הכתובים בתחילת פרק על אלו מומין].

בהמות הפטורות ממעשר

לעיל נמנו בהמות הפסולות להקרבה, ולהלן יתבאר, שחלקן אינן ראויות גם להתעשר, וחלקן נכנסות לדיר להתעשר, [אלא שאם הן יוצאות בעשירי, אינן קרבות, אלא נאכלות לבעלים בכל מקום].

שתים מתוך המנויות לעיל לעניין קרבנות, דינן מפורש לעניין מעשר.

(ו) **טרפה אינה נכנסת לדיר להתעשר כלל, שנאמר** בעניין מעשר בהמה, "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט", **להוציא טרפה**, [כגון נחתך רגלה מן הארכובה ולמעלה], שאינה יכולה לעבור, ואינה נכנסת להתעשר.

(טו) **בעלת מום נכנסת לדיר להתעשר, שנאמר** בעניין מעשר בהמה, "לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לְרָע", ללמד, שאפילו יצא עשירי בעל מום, הרי זה מעשר, ואם כן בעל מום נכנס לדיר להתעשר.

ומשאר המנויות לעיל לעניין קרבנות שהן פסולות להקרבה, כל המנויות להלן, אינן נכנסות גם להתעשר: (א) **כלאים**. (ב) **נדמה**. (ג) **יוצא דופן**. (ד) **מחוסר זמן**. (ה) **יתום**. שכל אלו למדים בגזרה שווה, שנאמר לעניין פסולי הקרבנות "תַּחַת אֲמוֹ", וכמו כן נאמר לעניין מעשר בהמה "תַּחַת הַשֶּׁבֶט", ויש ללמוד מכאן, שכשם שכל אלו פסולים לקרבן, כך אינם בכלל מעשר בהמה.

וזה כדעת משנתנו וכדעת רבי עקיבא, אולם לדעת רבי יהושע, רק (א) כלאים (ו) וטרפה, אינן נכנסים לדיר להתעשר, אבל (ג) יוצא דופן (ד) ומחוסר זמן (ה) ויתום, נכנסים לדיר להתעשר. (ג) יוצא דופן נכנס לדיר להתעשר, כי לדעתו הוא נחשב כוולד גמור אף לעניין קדשים, כפי שנתבאר לעיל. (ד) מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר, כדעת רבי שמעון בן יהודה, המבוארת לעיל בדף כ"א. (ה) יתום נכנס לדיר להתעשר, ובלבד שהיה העור של אמו קיים בשעת הלידה, שמפשיטים אותו ממנה, ומלבישים בו את הוולד, ומתחמם בו כאילו אמו קיימת.

וכל שאר המנויים לעיל שהם פסולים להקרבה, לדברי הכל ראויים הם להתעשר, כי לעניין פסולי הקרבנות נאמר, "כִּי מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם", ושנה רבי ישמעאל, שכל מקום שנאמר בו לשון השחתה, הרי זה כולל דבר ערוה ודבר עבודה זרה, ובא הכתוב ללמד, שכל מקום שהמום פוסל, "מוֹם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם", גם דבר ערוה ועבודה זרה פוסלים, "כִּי מִשְׁחָתָם בָּהֶם", אבל מקום שהמום אינו פוסל, כמעשר בהמה, גם דבר ערוה ועבודה זרה אינם פוסלים, ולכן (ז) **רובע (ח) ונרבע (יא) ואתנן,** נכנסים לדיר להתעשר, כי כל אלו נחשבים כדבר ערוה, וכמו כן (יב) **מחיר כלב שהוקש לאתנן זונה, וכן (ט) נעבד (י) ומוקצה נכנסים** לדיר להתעשר, כי נחשבים כדבר עבודה זרה.

ולעניין (יג) טומטום (יד) ואנדרוגינוס נחלקו

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נו

חכמים – לדעת תנא קמא, שהסיבה שטומטום ואנדרוגינוס פסולים לרוב הקרבנות היא, כי הם ספק זכר ספק נקבה, וברוב הקרבנות יש להביא זכר או נקבה, אבל לעניין מעשר מאחר שגם זכרים וגם נקבות מתעשרים ממה נפשך גם **טומטום ואנדרוגינוס מתעשרים. ולדעת רבי שמעון בן יהודה**, הסיבה שטומטום ואנדרוגינוס פסולים לקרבנות, כי אינם לא זכר ולא נקבה, ולקרבנות לא הוכשרו אלא זכרים או נקבות, ומאחר שנפסלו לקרבן, יש ללמוד בגזרה שווה הנ"ל, שכמו כן **אינם נכנסים לזיר להתעשר**.

עדויות שהעיד רבי ישמעאל בן סתריאל

מערכת לבינה לפני רבי

עדות א. במקומנו, כשהבהמה מתה מחמת לידה, מפשיטים אותה את עורה, ומלבישים את הוולד בעורה, כדי שיתחמם, ועל ידי זה מתקיים. [ואמר רבי שבזה נתגלה טעמו של רבי יהושע שאמר שאם העור קיים אף על פי שמתה האם אין הוולד נחשב יתום].

עדות ב. חזרת שבמקומנו, יש לו ששים רבוא של קליפות קטנות של עלים, שכל אחת נראית כבשר של בית המסס.

עדות ג. ארזים שבמקומנו רחבים מאוד, ופעם אחת נפל ארז אחד כזה על צדו, ועברו עליו שש עשרה קרונות זה בצד זה.

עדות ד. פעם אחת נפלה ביצת בר יוכני, ונשברה, ובחלבון וחלמון שיצא מתוכה, טיבעה ששים כרכים, ושברה שלוש מאות ארזים. [והיתה זו ביצה מוזרת, שאינה עתידה לעשות אפרוח, כי אם היתה עתידה לעשות וולד, לא היה העוף מטיל אותה, שנאמר, "כָּנָף וְרַגְלִים יִצְלָקָהּ", ודרשו זאת בלשון נוטריקון, נושא עולה ונתחטא [ה"א מתחלף בחי"ת], שהעוף הזה נושא ביצתו במעיו, ועולה למעלה לקינו, ומחטא [=מוריד] את ביצתו בקינו, שאינו מטיל ביצתו, עד שיעלה לקן המיוחד לו].

דפים נז-נח

מתי ראש השנה למעשר בהמה

כבר נתבאר בדף נ"ג, שבהמות של שתי שנים, [=חדש וישן], אינן מצטרפות למעשר, ויש לעשר וולדות של כל שנה בפני עצמם. ונחלקו חכמים מתי מתחילה שנה חדשה למעשר בהמה.

לדעת רבי אלעזר ורבי שמעון – ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד בתשרי. [ולכאורה גם דעת רבי עקיבא כן].

ולדעת רבי מאיר – ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול. [ולא נתבארו טעמי מחלוקתם בסוגיתנו אלא במסכת ראש השנה ולפיכך העתקתי כאן בהערה את דברי הרע"ב במסכת ראש השנה, שסיכם את טעמי מחלוקתם].

ובן עזאי אמר – הואיל והללו אומרים כך, והללו אומרים כך, ואין להכריע כמי ההלכה, מספק כל הנולדים באלול מתעשרים לעצמם. [לא מתעשרים עם הנולדים באב שלפני אלול שמא באחד באלול ראש השנה ולא מתעשרים עם הנולדים בתשרי שלאחר אלול שמא באחד בתשרי ראש השנה]. [ומבואר בגמרא, שאם הדבר היה תלוי בסברא, ודאי היה בן עזאי מכריע ביניהם, שהרי אמר על עצמו, כל חכמי ישראל דומים עלי כקליפת השום, חוץ מן הקרח הזה, ואם כן היה חכם גדול, והסיבה שבמחלוקת זו לא הכריע בין החכמים, כי כל אחד מהם אמר דבריו מפי השמועה, מפי חגי זכריה ומלאכי].

שלוש גרנות למעשר בהמה

מדין תורה, אף שכל אדם מצווה לעשר את עדרו, אין זו אלא מצווה בעלמא, אבל אין המעשר מעכב את היתר הבהמות, והרוצה לאכול ולמכור בהמות קודם שיעשר, הרשות בידו, אלא שכשמעשר, העשירי קדוש להיות מעשר.

וכל זה מדין תורה, אבל חכמים תקנו שלושה זמנים, שבהגיעם, לכתחילה אסור אדם לשחוט בהמותיו עד שיעשרם, [ונקראו זמנים הללו גרנות כי הזמנים הללו אוסרים את הבהמות, כגורן שאוסר את התבואה עד שיעשרוה].

והסיבה שתיקנו שלושה זמנים, ולא תקנו זמן אחד, כי יש בהמות שמקדימות ללדת, ויש

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נו

בהמות שמאחרות, ויש שמאחרות יותר, **ולפיכך תקנו שלושה זמנים**, **זמן אחד לכל קבוצת בהמות**.

ואף שקודם הגורן רשאי אדם לשחוט בהמות בלא לעשר, מאחר שהמעשר הוא מצווה שאין בה הפסד, שהרי המעשר ניתן לבעלים, הכל רגילים שלא לשחוט בהמותיהם עד שיעשרום, ומאחר שהרגילות היא שאין אדם מעשר בהמותיו עד שיגיע הגורן, כדי לאסוף יחד את כל הבהמות הנאסרות לו, להתיר כולן יחד, הדרך היא, שעד זמן הגורן, אין רגילים למכור בהמות, ולאחר הגורן, כשכל אחד עישר בהמותיו, רגילים למכור בהמות, והבהמות מצויות.

ומאחר שהגורן הוא זמן שיהיו הבהמות מצויות להימכר, תקנו חכמים את כל אחד מהגרנות, סמוך לכל אחד מהרגלים, [פסח, עצרת, שבועות], **בזמן שרגילים להתכונן להם, ויהיו בהמות מצויות לעולי רגלים**.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מתי תקנו חכמים את שלושת הגרנות.

א. זמן הגורן הראשון הוא הגורן הסמוך לפסח.

לדעת רבי עקיבא – הגורן הראשון הוא בפרוס הפסח, כלומר, **חמישה עשר יום קודם הפסח**, [שהוא היום האחרון של חודש אדר הסמוך לניסן, אלא מאחר שלדעת רבי עקיבא, אדר הסמוך לניסן, פעמים יש בו עשרים ותשעה יום, ופעמים יש בו שלושים יום, לא נקט את התאריך, אלא אמר פרוס הפסח]. [פרוס הוא מלשון פרוסה כלומר חצי מהזמן והכוונה לחצי מהזמן שרגילים לדרוש בהלכות הפסח שלדעת רבי עקיבא הוא שלושים יום] וזהו הזמן שבני אדם יתחילו לקנות בהמות לפסח ומחמת הגורן יהיו מצויות להם בהמות.

וכמו כן לדעת בן עזאי – הגורן הראשון הוא בפרוס הפסח, כלומר חמישה עשר יום קודם הפסח, שהוא היום האחרון של חודש אדר, אלא מאחר שלדעת בן עזאי, אדר הסמוך לניסן, לעולם יש בו עשרים ותשעה יום, נקט את התאריך הזה, כלומר **עשרים ותשעה באדר**.

ולדעת רבי אלעזר ורבי שמעון – אין רגילים לדרוש בהלכות הפסח אלא שתי שבועות קודם הפסח, כלומר **ארבעה עשר יום קודם הפסח, שהוא אחד בניסן**, ולכן אין לעשות את הגורן הראשון, אלא באחד בניסן.

ב. זמן הגורן השני הוא הגורן הסמוך לעצרת.

לדעת רבי עקיבא – כשם שהגורן הראשון הוא בפרוס הפסח, כך הגורן השני הוא בפרוס העצרת כלומר, **חמישה עשר יום קודם עצרת**.

ולדעת בן עזאי ורבי אלעזר ורבי שמעון – מאחר שמניסן ועד עצרת אין הזמן מרובה, ומהגורן האחרון עדיין לא נולדו בהמות מרובות, אם יהיה הגורן שסמוך לעצרת חמישה עשר יום או ארבעה עשר יום קודם עצרת, בימים מועטים ימכרו כל הבהמות המועטות, וסמוך לעצרת ממש לא יהיו בהמות מצויות לעולי רגלים, ולפיכך, גורן זו יש להסמיכה יותר לעצרת, ולכן אמרו שגורן זו תהיה **באחד בסיון**.

ג. זמן הגורן שלישי הוא הגורן הסמוך לחג הסוכות.

לדעת רבי עקיבא – כשם שהגורן הראשון הוא בפרוס הפסח, והגורן השני הוא בפרוס העצרת, כך הגורן השלישי הוא בפרוס חג הסוכות, כלומר, **חמישה עשר יום קודם החג**. [הוא היום האחרון של חודש אלול כלומר עשרים ותשעה באלול].

וכמו כן לדעת רבי אלעזר ורבי שמעון – אף שלדעתם היה ראוי לקבוע את הגורן הזה ארבעה עשר יום קודם החג, מאחר שיום זה הוא יום טוב של ראש השנה, ואי אפשר לעשר בו, כי זה שמעשר צובע את היוצא עשירי, ואסור לצבוע ביום טוב של ראש השנה, לכן אמרו, שגורן זה יהיה יום אחד קודם, הוא **יום עשרים ותשעה באלול**. וטעם נוסף הוא, כי אחד בתשרי הוא תחילת שנה חדשה למעשרות, ויש לעשות לדבר היכר, לקבוע את הגורן של בהמות שנה שעברה, קודם תחילת שנה זו.

וכל זה כדעת האומרים, ששנת מעשר בהמה מסתיימת באחד בתשרי, **אבל לדעת רבי מאיר, מאחר ששנת מעשר בהמה מסתיימת באחד באלול, על כרחך יהיה הגורן בסוף שנת המעשר, כלומר בעשרים ותשעה באב**.

וכמו כן לדעת בן עזאי – מאחר שמחמת הספק, האלולים מתעשרים לעצמם, ואין לעשר את הנולדים באב עם הנולדים באלול, על כרחך יהיה הגורן השלישי **בעשרים ותשעה באב**,

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נח

ואף שכשחודש אב הוא שלושים יום, ניתן לקבוע את הגורן גם ביום שלושים של אב, מכל מקום, מאחר שפעמים אין בחודש אב אלא עשרים ותשעה יום, קבעו את הגורן לעשרים ותשעה באב.

בהמות של שתי גרנות מצטרפים

לעיל נתבאר, שבהמות של שתי שנים [=חדש וישן], אין מצטרפים להתעשר יחד.

אולם כל זה בבהמות של שתי שנים, אבל בהמות של שנה אחת, אף אלו הנולדים בשתי גרנות שונים, כגון מקצתם קודם פרוס הפסח, ומקצתם אחר העצרת, מצטרפים כולם להתעשר יחד. [ומסתבר, שמצטרפים אף אלו שעבר עליהם הגורן, ונתחייבו במעשר, עם אלו שעדיין לא עבר עליהם הגורן, כי מהתורה כולם שווים להתעשר].

נולדו לו חמישה באב וחמישה

באלול וחמישה בתשרי

לעיל נתבאר שלדעת בן עזאי יש להסתפק עם ראש השנה למעשר הוא באחד באלול או באחד בתשרי ואם כן כשנולדו לו חמישה באב וחמישה באלול וחמישה בתשרי אותם חמישה שנולדו באלול מצטרפים עם חמשה מהאחרים שכן אם ראש השנה למעשר הוא באחד בתשרי הם מצטרפים עם הנולדים באב ואם ראש השנה למעשר הוא באחד באלול הם מצטרפים עם הנולדים בתשרי.

ולפיכך, לדברי רבא, לדעת בן עזאי, יכניס את כולם לדיר אחד, וייטול אחד מן האלולים למעשר, וממה נפשך הוא מעשר, וכל השאר פטורים, שכן אלו שמצטרפים עמו, נפטרו מחמתו, ואלו שאינם מצטרפים עמו, מאחר שאין ידוע מי הם, הרי הם ספק חייבים ספק פטורים, ולא חייבה תורה לעשר אלא את הוודאי, שנאמר, "הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֶדֶשׁ לַה'", כלומר עשירי בוודאי ולא ספק עשירי.

והחידוש בתקנה זו, שהיה מקום לומר, שלא לעשות כן, שמא יטעה וייטול את אחד מהנולדים באב או בתשרי, ובכל זאת אין לחוש לכך.

דף נח

כיצד מעשרים את הבהמות

בעניין מעשר בהמה נאמר, "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֶדֶשׁ לַה'". ומכאן למדו שני דברים כיצד יש לעשר את הבהמות.

א. מהכתוב "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר", יש ללמוד, שיש לעשר את הבהמות על ידי שהן עצמן יעברו לפני המעשר בזו אחר זו, ותהא כל עשירית קדושה, [ולא הוא יעבירן].

ב. מהכתוב "תַּחַת הַשֶּׁבֶט", יש ללמוד, שיש למנות את הבהמות בשבט.

< ולפיכך, כך ראוי לעשר את הבהמות. כונס את כולם לתוך דיר אחד, ועושה לו פתח קטן, שאין אפשר לצאת בו אלא אחת אחת, ומעמיד את האימהות מבחוץ, כדי שוולדות ירצו לצאת אל האימהות, וכשהם יוצאים אחד אחד, מונה אותם בשבט, א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט', והיוצא עשירי סוקרו בסיקרא, [=צובע אותו בסיקרא שהוא כעין צבע אדום], כדי שיהא ניכר שהוא מעשר.

והסיבה שגורם להם לצאת על ידי העמדת האימהות מבחוץ, ולא על ידי העמדת ירק מבחוץ, כי כשיהיה ירק מבחוץ, יצאו אליו כל הבהמות שבפנים, גם מי שהוא יתום או לקוח, שהוא פטור ממעשר, וכשיהיו האימהות מבחוץ, יצאו אליהן רק וולדות שיש להם אמהות בחוץ, ולא יצאו לא יתומים ולא לקוחות.

< וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד, אף אם לא מנה בשבט ולא סקר את העשירי בסיקרא, הרי זה מעשר. וכן, אף אם לא עברו הבהמות לפניו, אלא היו רבוצים או עומדים, ומנאם כך במקומן, הרי זה מעשר. שנאמר "הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֶדֶשׁ", ללמד, שבכל אופן שהוא נמנה עשירי, הרי זה קדוש.

< ואם נטל מעשר, בלא למנות את הבהמות כלל, כגון שיש לו עשרה ובא ונטל אחד מהם למעשר, או שיש לו מאה ונטל עשרה מהם למעשר.

לדעת תנא קמא – אין זה מעשר, שנאמר

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נט

"הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ" ואין זה עשירי שאין עשירי אלא שנמנו לפניו תשעה והוא נמנה עשירי.

ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה – הרי זה מעשר, כי לדעתו, תרומה גדולה ותרומת מעשר תורמים אותם אף על ידי אומד, [בלא מידה מדויקת], ואף על ידי מחשבה, [כדעת אבא אלעזר בן גומל שתבואר בעזה"י להלן], ולדעתו, מאחר שמעשר קרוי תרומה, שנאמר, "כִּי אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה נִתְּתִי לְלוֹיִם לְנִחְלָה עַל כֵּן אֶמְרָתִי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחִלוּ נִחְלָה", גם מעשר ניטל אף על ידי אומד ומחשבה, ומאחר שמעשר בהמה הוקש למעשר דגן, מהכתוב, "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה", [כפי שנתבאר בתחילת פרק זה], גם מעשר בהמה ניטל אף באומד ומחשבה.

הפרשת תרומה גדולה ותרומת מעשר

לדעת אבא אלעזר בן גומל, מתוך מה שנאמר בעניין תרומת מעשר, "וְנִחְשֹׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֶּרֶן וְכַמְלָאָה מִן הַיֶּקֶב" יש ללמוד ששתי תרומות אלו ניטלות אף באומד ואף במחשבה.

שהכתוב "וְנִחְשֹׁב" מלמד, שאין צריך למדוד את התבואה כדי לתרום, וניתן לעשות זאת אף על ידי אומדן, [שמאמדם בדעתו כך וכך יש בכרי, ולפי האומדן מפריש], וכמו כן הכתוב הזה מלמד, שאין צריך להפריש את התרומה ממש, ודי במחשבה לכך, [כגון שנותן עיניו בצד זה ליטול ממנו תרומה, ואוכל בצד אחר], אף שעדיין לא הפריש את התרומה בפועל.

והכתוב "וְנִחְשֹׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֶּרֶן וְכַמְלָאָה מִן הַיֶּקֶב" מלמד, שאף שדין זה אמור לעניין תרומת מעשר, מכל מקום דינה כדין תרומה גדולה, שהיא, "דָּגָן מִן הַגֶּרֶן וְכַמְלָאָה מִן הַיֶּקֶב".

ואם כן, שתי תרומות אלו שוות בכך **שניטלות באומד ובמחשבה.**

דף נט

עשירי מאליו הוא קדוש

לדברי רבא, אם מנה תשעה, ונשתייר עשירי בדיר, אף על פי שלא יצא, ולא מנאו, קדוש מאליו, כי על כורחך הוא העשירי.

ולהלן יבואו כמה דינים שאמרו תנאים בברייתות, שרצו להביא מהם ראיה לדברי רבא.

עשירי שלא קרא שמו עשירי

מבואר בברייתא, שהעשירי **קדוש** אף אם לא קרא שמו עשירי, שנאמר, "הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'" בכל אופן, אף אם לא קראו עשירי.

ולכאורה, מכאן ראיה לדברי רבא, שעשירי מתקדש מאליו. אולם דחו ראיה זו.

- וי"מ שדחו ראיה זו, כי מהברייתא אין ראיה שהעשירי שלא נקרא עשירי, נידון כמעשר גמור, להיות קרב למזבח, ויתכן שאין בו אלא קדושה קלה, שאינו נאכל אלא כשייפול בו מום.

- וי"מ שדחו ראיה זו, כי מהברייתא אין ראיה שהעשירי מתקדש בלא שום קריאה, ויתכן שיש ללמוד מהברייתא, שלא רק כשקרא לו עשירי הוא נעשה מעשר, אלא אף כשקרא לו קדוש הוא נעשה מעשר, אבל מאליו לגמרי אינו מתקדש.

קרא לתשיעי עשירי ויצא

עשירי בלא שום קריאה

מבואר בברייתא, שכשקרא לתשיעי עשירי, ולאחר מכן יצא העשירי ולא קרא לו שם כלל, **התשיעי**, מאחר שקרא לו עשירי, **מתקדש קצת** שלא יאכל אלא כשייפול בו מום, אבל אינו קרב, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ס'], **והעשירי מעשר גמור.**

ולכאורה, מכאן ראיה לדברי רבא, שעשירי מתקדש מאליו. אולם דחו ראיה זו.

- יש אומרים שדחו ראיה זו, כי מהברייתא אין ראיה, שהעשירי שנשאר בדיר מתקדש מאליו, ויתכן שרק כשיצא חוץ לדיר באותו פתח שיצאו התשעה, ונמצא שבפועל יצא עשירי, הוא מתקדש.

- ויש אומרים שדחו ראיה זו, כי מהברייתא אין

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף נט

ראיה אלא שהעשירי מתקדש בלא שום קריאה, ויתכן שטעון הוא שיראו עליו באצבע שהוא עשירי אבל מאליו לגמרי אינו מתקדש.

קרא לתשיעי עשירי ומת עשירי בדיר

מבואר בברייתא, שכשקרא לתשיעי עשירי, ולאחר מכן מת עשירי בתוך הדיר, **התשיעי**, מאחר שקרא לו עשירי, **מתקדש קצת**, **שלא יאכל אלא כשייפול בו מום**, אבל אינו קרב, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ס'], **וכל אלו שכבר יצאו**, אף שלא יצא אחריהם עשירי, מכל מקום **נידונים הם כמי שכבר נתעשרו, ופטורים**.

ולכאורה, מכאן ראיה לדברי רבא, שעשירי מתקדש מאליו, ולכן אלו שיצאו נידונים כמי שכבר נתעשרו שמיד כשיצא תשיעי ונשאר עשירי נתקדש מאליו.

אולם דחו ראיה זו, כי באמת, הסיבה שהם פטורים היא, משום שבשעה שיצאו, היו ראויים להיפטר, ולדעת רבא, כל בהמה שבשעת יציאתה היה בדיר בהמות להשלים לעשר, נפטרה מיד ביציאתה, אף כשלא נתקדש העשירי [=מניין הראוי פוטר], כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

קרא לתשיעי עשירי ונשתייר עשירי

מבואר בברייתא, שכשקרא לתשיעי עשירי, ונשתייר העשירי בדיר, **התשיעי**, מאחר שקרא לו עשירי, **מתקדש קצת**, שלא יאכל אלא כשייפול בו מום, אבל אינו קרב, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ס'], **והעשירי שנשאר בדיר דינו כמעשר גמור**.

ומכאן ראיה לדברי רבא, שעשירי מאליו הוא קדוש.

-

מחלוקת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון וחכמים, לענין תשיעי שקראו עשירי, תתבאר בעזה"י להלן בסף דף ס'.

מניין הראוי פוטר

לדעת רבא, המונה בהמות למעשר, אם בשעה שמנאם, היה המניין ראוי למעשר, כלומר, שהבהמות שבדיר משלימות את המנויות למעשר, [כגון שמנה שלוש ויש בדיר עוד שבע], כל אלו שנמנו, נפטרו מיד בשעה שנמנו, ואפילו אם לבסוף מתו הבהמות שבדיר, ולא השלימו את הנמנות למעשר, שנאמר, "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר", ללמד שאין לעשר אלא מי שעדיין לא עבר תחת השבט, אבל כל שכבר עבר תחת השבט, שוב לא יעבור.

ועל פי הכלל הזה נאמרו הדינים הבאים.

א. היו לו עשרה טלאים והכניסם לדיר ומנה חמישה ומת אחד מהם.

אם מת אחד מן המנויים, ממשיך למנות את שאינם מנויים והעשירי מתקדש.

ואם מת אחד מאלו שבתוך הדיר, אינו ממשיך למנותם, כי אין כאן מניין הראוי להיות מעשר, ולפיכך מצרף אותם לבהמות אחרות שייוולדו לו

אבל כל אלו שכבר יצאו, בכל אופן פטורים הם, כי כשיצאו היה בדיר מניין הראוי להיות מעשר ואם כן נפטרו במניין הראוי.

ב. היו לו 14 טלאים והכניסם לדיר, תחילה יצאו 6 בפתח זה, ואחר כך יצאו 4 בפתח זה, ונשארו 4 בדיר.

כשיצאו 6 ראשונים בפתח אחד, היה בדיר מניין הראוי להשלימם למעשר, ולפיכך מיד כשיצאו נפטרו.

וכשיצאו 4 שניים בפתח שני, כבר לא היה בדיר מניין הראוי להשלימם למעשר, ולפיכך לא נפטרו, ועדיין טעונים מעשר.

ואותם 4 שנשארו בדיר. אם יצאו בפתח שיצאו בו תחילה ה-6, הם משלימים אותם לעשר, ולכן, האחרון נעשה מעשר, וכל שאר הבהמות שיצאו באותו פתח פטורים. ואם יצאו ה-4 האחרונים, בפתח שיצאו בו תחילה ה-4, אינם משלימים אותם למעשר, ואינם נפטרים, וכל ה-4 האחרונים, עם ה-4 השניים, עדיין טעונים מעשר.

ג. היו לו 14 טלאים והכניסם לדיר, תחילה יצאו 4 בפתח זה, ואחר כך יצאו 6 בפתח זה, ונשארו 4 בדיר.

כשיצאו 4 ראשונים בפתח אחד, היה בדיר מניין

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף ס

הראוי להשלימם למעשר, ולפיכך **מיד כשיצאו נפטרו**.

וכמו כן כשיצאו **6 שניים** בפתח שני, עוד היה בדיר מניין הראוי להשלימם למעשר, ולפיכך **מיד כשיצאו נפטרו**.

ואותם 4 שנשארו בדיר, אם יצאו בפתח שיצאו בו תחילה ה-4, מאחר שאינם מצטרפים להשלים אותם למעשר, **אינם נפטרים** ביציאתם, ולכן אותם 4 אחרונים, צריכים להתעשר עם בהמות אחרות הטעונות מעשר. **ואם יצאו בפתח שיצאו בו תחילה ה-6,** מאחר שהם משלימים אותם למעשר, **האחרון מעשר, וכל השאר פטורים**.

ז. היו לו **14 טלאים והכניסם לדיר, תחילה יצאו 4 בפתח זה, ואחר כך יצאו 4 בפתח זה, ונשארו 6 בדיר**.

כשיצאו **4 ראשונים** בפתח אחד, היה בדיר מניין הראוי להשלימם למעשר, ולפיכך **מיד כשיצאו נפטרו**.

וכמו כן כשיצאו **4 שניים** בפתח שני, עוד היה בדיר מניין הראוי להשלימם למעשר, ולפיכך **מיד כשיצאו נפטרו**.

ואותם **6 שנשארו בדיר, אם יצאו כולם באחד מהפתחים** שיצאו בהם תחילה **4,** מאחר שהם מצטרפים להשלים אותם למעשר, **האחרון מעשר, וכל השאר פטורים**. [אבל אם יצאו בפתח שלישי או נשארו בדיר הם טעונים מעשר ומצטרפים לבהמות אחרות שיתעשרו אחרי כן].

היו לו חמישה עשר טלאים

מי שהיו לו עשרה טלאים, והגיע זמן הגורן, אסור לשוחטם, עד שיעשרם. אבל מי שהיו לו חמישה טלאים, והגיע זמן הגורן, מאחר שאינם ראויים להתעשר, לא נאסרים בזמן הגורן, ורק כשיצטרפו עימם הנולדים אחר הגורן, ויהיו עשרה, ויגיע הגורן הבא, יאסרו.

ומי שהיו לו חמישה עשר טלאים, והגיע הגורן, **לא יאמר, אכניס עשרה בלבד לדיר, להתחייב במעשר, והחמישה אניח לבדם, שלא יחול עליהם איסור הגורן, אלא מכניס את כולם לדיר, לחול על כולם הגורן להיות אסורים עד שיתעשרו, ומעשר את העשרה, ומניח את החמישה עד שיצטרפו להם חמשה אחרים**.

וי"מ שהסיבה שיש להכניס את כל החמישה עשר לדיר, ולא ייטול עשרה לבד, כי אסור לו לברור אלו טלאים יכנסו למעשר, ואלו לא, שלא יכניס את הכחושים, ולכן יכניס את כולם יחד, ומי שיצא ראשון יתעשר.

דף ס

היו לו תשעה עשר טלאים כונסם

לדיר ונוטל אחד והשאר פטורים

מבואר בברייתא, שמי שהיו לו תשעה עשר טלאים, מכניס אותם לדיר, ומוציא עשרה, ונוטל אחד למעשר, וכל השאר פטורים.

ולכאורה משמע מהברייתא, שכשנשארו בדיר תשעה טלאים, מאחר שאין בהם כדי שיעור מעשר, הם פטורים, אף שמתחילה היו בדיר יותר מעשרה טלאים.

וזה סותר את המבואר לעיל, שכשכנס לדיר חמישה עשר טלאים, כולם נתחייבו במעשר, והחמישה הנותרים מצטרפים לנולדים אחר כך, ואינם פטורים.

ונאמרו כמה ביאורים ליישב את הברייתא הנ"ל, כיצד יתכן שיכנסו לדיר תשעה עשר טלאים, ויהיה בהם אחד למעשר, וכל השאר פטורים.

א. מה שביאר רב הונא בר סחורה לפני רבא בשבת שלפני הרגל.

הברייתא הנ"ל מדברת, באופן שהיו בדיר שני פתחים, ותחילה הוציא תשעה בפתח אחד, ולאחר מכן הוציא תשעה בפתח שני, ולכן כל היוצאים נפטרים מיד ביציאתם, כי יש בדיר מניין הראוי להשלימם למעשר, ואת האחרון מוציאו באיזה פתח שירצה, והוא מעשר.

ועל שזכה רב הונא בר סחורה ליישב שמועתו של רבא בתוך הדרשה ולתרץ דבריו אמר עליו רב נחמן בר יצחק זכאי אימיה דרב הונא בר סחורה [=זכתה אמו של רב הונא בר סחורה] דשני ליה שמעתא בריגלא כשמעתיה.

ב. ביאור כדעת האומרים שעשירי אינו קדוש

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף ס

מאליו.

לדעת האומרים שאין עשירי מתקדש **אלא אם כן נקרא בשם עשירי**, ניתן לומר שהברייתא הנ"ל מדברת, באופן שתחילה מנה את תשעת הראשונים מאחד עד תשע, וכשהגיע לעשירי, לא קרא לו עשירי, אלא החל למנות שוב מאחד עד עשר, ונמצא שבכל פעם שמנה מאחד עד תשע, נפטרו היוצאים, משום שיש בדיר די בהמות להשלים את המניין, ורק האחרון שקרא לו שם עשירי מתקדש.

אבל לדעת האומרים שהעשירי קדוש מאליו, כשיצא העשירי, הוא התקדש, אף על פי שקרא לו אחד, ואם כן, לאחר שנתקדש, לא נותרו בדיר אלא תשעה, שאינם ראויים למעשר, וכולם צריכים להמתין עד שיצרפו להם עשירי, ואינם נפטרים עד שיתעשרו.

ג. ביאור כדעת האומרים שעשירי למניין המונה מתקדש.

לדעת האומרים שהמעשר מתקדש כפי מניין המונה, וכשמונה זוג זוג, כלומר זוג ראשון, זוג שני, וכן הלאה, אין מתקדש אלא זוג עשירי, ניתן לומר, שהברייתא הנ"ל מדברת, באופן הזה, שמנה את הבהמות זוג זוג, ולכן, שמונה עשרה בהמות ראשונות, שהן תשע זוגות ראשונות, לא נתקדשו, ורק האחרון מתקדש, שהוא מזוג עשירי.

אבל לדעת האומרים, שלעולם עשירי לבהמות מתקדש, אם כן, כשיצא העשירי הוא התקדש, ולאחר שנתקדש לא נותרו בדיר אלא תשעה, שאינם ראויים למעשר, וכולם צריכים להמתין עד שיצרפו להם עשירי, ואינם נפטרים עד שיתעשרו.

יצאו שנים כאחד

מבואר במשנתנו, שאם בשעה שמנה את הבהמות למעשר, יצאו שתי בהמות בבת אחד, כגון שיצאו השלישית והרביעית יחד, אינו מונה את שתיהן יחד שלוש, אלא מונה אותן שלוש וארבע.

ואם מנה אותן יחד, כאילו היו אחד, [כגון שאמר עליהן שלוש, ועל הבהמה הבאה אמר ארבע], **התשיעי והעשירי למניינו מקולקלים**.

ונאמרו כמה פירושים לדין זה.

פירוש ראשון של רש"י – הקלקול הוא שמא ינהג בבהמות שלא כדין הראוי להם.

מאחר שמנה שנים כאחד, נמצא שכל אחד שמונה, הוא באמת אחד יותר, ואם כן, כשמונה תשיעי, הוא באמת עשירי, וכשמונה עשירי, הוא באמת אחד עשר, ואם כן, כשמונה תשיעי ועשירי, באמת שתי הבהמות קדושות, כדין קורא לעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי, שהעשירי [הנקרא תשיעי], הוא מעשר, והאחד עשר [הנקרא עשירי], קרב שלמים, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], והוא, **מאחר שאינו יודע שטעה בזה, סבור שזה שקרא תשיעי הוא חולין, וזה שקרא עשירי הוא מעשר, ונמצא נוהג במעשר כחולין, ובשלמים כמעשר**.

פירוש שני של רש"י – הקלקול הוא שלא חלה קדושה על הבהמות כראוי להן.

מאחר שמנה שנים כאחת, ונמצא שכל אחד שמונה הוא באמת אחד יותר, אף אם נודע לו טעותו, ואם כן יודע שזה שקרא תשיעי הוא באמת עשירי, וזה שקרא עשירי הוא באמת אחד עשרה, **יש בדבר קלקול, והוא שהקדושה החלה על הבהמות הללו מקולקלת, ולא יקרבו לא זה ולא זה, אלא ימתין עד שייפול בהן מום ויאכלו**. ואינם כשאר עשירי הנקרא תשיעי ואחד עשר הנקרא עשירי שהראשון קרב למעשר והשני קרב שלמים כי רק כשהיתה הטעות בעשירי ובאחד עשר עצמו הם מתקדשים להיקרב אבל כשהיתה הטעות מהמניין שקודם לכן המניין מקולקל ביותר ואין מתקדשים להיקרב לא המעשר ולא הבא אחריו הנקרא עשירי. וי"מ שהסיבה שאינם כשאר עשירי הנקרא תשיעי ואחד עשר הנקרא עשירי כי רק כשיצאו אחד אחד הדין הוא שאף שקרא לעשירי תשיעי הוא מעשר והבא אחריו הנקרא עשירי נעשה שלמים כי באמת יצאו להימנות כראוי אבל כשיצאו שנים כאחד נתקלקל המניין ולכן כשקרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי לא נתקדשו להיקרב.

פירוש שלישי של רש"י – מאחר שנתכוון, לא חלה קדושה על הבהמות כראוי להן.

מאחר שמנה שנים כאחת, נמצא שכל אחד שמונה הוא באמת אחד יותר, ואם כן, זה שקרא תשיעי הוא באמת עשירי, וזה שקרא

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף ס

עשירי הוא באמת אחד עשרה, ועל ידי זה יש בדבר קלקול, והוא, שהקדושה החלה על הבהמות הללו מקולקלת, ולא יקרבו לא זה ולא זה, אלא ימתין עד שייפול בהן מום ויאכלו. ואינם כשאר עשירי הנקרא תשיעי ואחד עשר הנקרא עשירי שהראשון קרב למעשר והשני קרב שלמים כי רק כשהיה הדבר מחמת טעות שניהם מתקדשים אבל כשהיה הדבר בכוונה כגון זה שיודע שיצאו שנים וקרא להם כאחד בזה לא נאמר שהקורא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי יתקדשו.

פירוש אחרון של רש"י – הקלקול הוא שמתקדשים שנים, עשירי ואחד עשר.

מאחר שמנה שנים כאחת, נמצא שכל אחד שמונה הוא באמת אחד יותר, ואם כן כשמונה תשיעי ועשירי באמת הם עשירי ואחד עשר והדין הוא שהקורא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שניהם קדושים הראשון קרב מעשר והשני קרב שלמים וזה הוא הקלקול האמור כאן.

מנה זוגות או מאות

לדעת רב מארי – [עשירי למניינו שלו מתקדש, כלומר], המונה את הבהמות זוגות זוגות [כגון זוג ראשון זוג שני וכן הלאה] או מאות מאות [שמעביר מאה ואומר אחד וחוזר ומעביר מאה ואומר שנים וכן הלאה] אין מתקדשים למעשר אלא כפי מניינו שלו כלומר כשמונה זוגות הזוג העשירי מתקדש למעשר וכשמונה מאות כל המאה העשירית קדושים למעשר.

ולדעת רב כהנא – [עשירי למניין בהמות מתקדש, כלומר], בין מונה אחד אחד, ובין מונה זוגות, או מאות, לעולם כל בהמה עשירית מתקדשת למעשר. [וכל זה כשנתכוון להוציא כמה יחד, מאחר שיודע שמוציא כמה יחד, ויודע כמה בהמות באמת יצאו, מתקדש עשירי לבהמות. אבל אם נתכוון להוציא אחד אחד, ובטעות יצאו שנים, מאחר שאינו יודע שיש כאן אחד מיותר, והוא טועה במניין הבהמות האמיתי, מתקדש גם כפי טעותו, וזהו ששנינו, שכשיצאו שנים, ומנה אותם כאחד, תשיעי ועשירי מקולקלים].

מנאם למפרע

לדברי הכל, המונה את הבהמות למפרע, כלומר מתחיל בעשר ומסיים באחד, **העשירי שקראו אחד הוא מעשר.**

- לדעת האומרים עשירי למניין בהמות מתקדש, דין זה פשוט הוא.

- ולדעת האומרים שעשירי למניינו מתקדש, הסיבה שהעשירי שקראו אחד מתקדש, כי יש שקוראים לעשירי אחד, ונמצא שהעשירי נקרא עשירי.

טעות במעשר

נאמר, "וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וּצֹאן ... יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'",
ללמד, שכל שהוא עשירי, אף אם טעה ומנאו
תשיעי, או אחד עשר, הרי זה מעשר.

ונאמר, "כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'", ללמד, שכל שנקרא עשירי, אף אם באמת אינו עשירי, כגון שהוא תשיעי או אחד עשר, הרי זה מתקדש. [ומכל מקום, מאחר שמעשר עצמו אינו מתקדש אלא הוא עצמו, יש ללמוד בהיקש, שגם טעותו הנקראת מעשר אינה מתקדשת, אלא בסמוך לו, כלומר תשיעי ואחד עשר, אבל הקורא לשמיני ולשנים עשר עשירי לא נתקדשו].

ולפיכך:

קרא לתשיעי עשירי [יש אומרים דווקא כשלעשירי לא קרא עשירי. ויש אומרים אף כשקרא לעשירי עשירי] – הרי זה מתקדש. [ואין קדושתו להיות קרב, אלא שאסור הוא בגיזה ועבודה, ואינו נשחט אלא אחר שייפול בו מום, כפי שיתבאר בדף ס"א].

קרא לעשירי תשיעי – הרי זה מתקדש. [ומעשר גמור הוא להיות קרב למעשר].

קרא לאחד עשר עשירי [ולעשירי לא קרא עשירי, כגון שקרא לעשירי תשיעי. או שקרא לעשירי אחד עשרה] – הרי זה מתקדש. [וקדושתו שיהא קרב שלמים כפי שיתבאר בעזה"י בדף ס"א]. [לדעת רבי מאיר, קדושתו מחמת עצמו, ולכן הוא עושה תמורה. ולדעת רבי יהודה, הוא נחשב כתמורת מעשר, ולכן אינו חוזר לעשות תמורה אחרת].

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף ס

טעה גם בתשיעי וגם בעשירי וגם באחד עשר

לדעת רבי מאיר – על ידי טעות, יתכן שיתקדשו שלוש בהמות מתוך עשר, כגון שטעה בתשיעי וקראו עשירי, וחזר וטעה בעשירי וקראו תשיעי, ולאחר מכן קרא לאחד עשר עשירי, שכולם מתקדשים.

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – לעולם אין מתקדשים יחד תשיעי ואחד עשר, כי לדעתו, הסיבה שעל ידי טעות הם מתקדשים, כי הם נחשבים כתמורה, [כדעת רבי יהודה], ולדעתו, בהמה שעשו לה תמורה אחת, אין עושים לה תמורה שניה, [כדעת רבי שמעון], ולכן רק טעות אחת יכולה להתקדש מלבד המעשר, ואם כבר טעה וקרא לתשיעי עשירי, שוב לא יתקדש אחד עשר, אף אם יקראו לו עשירי. ואין אחד עשר מתקדש, אלא אם כן ישתוק בתשיעי, ויקרא לעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי.

תשיעי ועשירי שיצאו כאחד

א. מנאם תשיעי.

התשיעי אינו קדוש, כי נקרא תשיעי. והעשירי קדוש אף על פי שנקרא תשיעי. ואם כן **יש כאן בהמה אחת חולין, ובהמה אחת מעשר.**

ב. מנאם עשירי.

התשיעי מאחר שנקרא עשירי הרי זה קדוש כתשיעי הנקרא עשירי, [שהוא נאכל במומו ואינו קרב]. והעשירי ודאי קדוש לגמרי. ואם כן **יש כאן בהמה אחת קדושה כתשיעי הנקרא עשירי, ובהמה אחת מעשר גמור.**

עשירי ואחד עשר שיצאו כאחד

א. מנאם עשירי.

העשירי קדוש כמעשר גמור. והאחד עשר קדוש כאחד עשר הנקרא עשירי אחר שקדם לו הנקרא תשיעי, [משום שהסיבה שאין אחד עשר מתקדש אחר עשירי, אלא כשנקרא עשירי תשיעי, כי צריך לקרוא לו עשירי, אחר שקורא לקודם לו תשיעי, ובאופן זה, גם כן קרא לאחד עשר עשירי, אחר שקרא קודם לכן תשיעי]. ואם כן **יש כאן בהמה אחת מעשר, ובהמה אחת קדושה כאחד עשר הנקרא עשירי.**

ב. מנאם אחד עשר.

העשירי קדוש כמעשר גמור, אף על פי שנקרא אחד עשר. והאחד עשר חולין גמור, כי הוא אחד עשר הנקרא אחד עשר. ואם כן **יש כאן בהמה אחת מעשר, ובהמה אחת חולין.**

אין אחד עשר קדוש אלא

אם כן נעקר שם עשירי ממנו

לעיל נתבאר, שהקורא לאחד עשר עשירי, אין אחד עשר מתקדש, אלא אם כן לעשירי לא קרא עשירי, אבל אם תחילה קרא לעשירי עשירי, מעתה אף אם יקרא לאחד עשר עשירי, אין אחד עשר מתקדש.

לדעת רבי יוסי ברבי יהודה – כל שעקר שם עשירי ממנו, בין שקראו תשיעי, ובין שקראו אחד עשר, מעתה, אם קרא לאחד עשר עשירי הרי זה קדוש.

ולדעת רבי – יש אופן, שבו הקורא לעשירי אחד עשר, נחשב כאילו קרא לו עשירי, ולכן כשאחריו קרא לאחד עשר עשירי, אין אחד עשר מתקדש, והאופן הזה הוא, כשמעשר בהמות מרובות, ומנה את העשרה הראשונים שבהם, שאז כשקרא לעשירי אחד עשר, ניתן לומר שאין כוונתו לקרוא לו 11, אלא כוונתו לומר, זהו חד מעשר, כלומר המעשר הראשון, ואם כן קרא לעשירי עשירי, וכשיקרא אחר כך לאחד עשר עשירי, לא יתקדש.

האם תשיעי קדוש כשלא

נעקר שם עשירי ממנו

לדעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון [בדף נ"ט] – כשם שאין אחד עשר מתקדש אלא כשנעקר שם עשירי ממנו, כך אין תשיעי מתקדש אלא כשנעקר שם עשירי ממנו, שכן קדושת אחד עשר עדיפה מקדושת תשיעי, שאחד עשר קרב, ותשיעי אינו קרב, ואם קדושת אחד עשר אינה חלה אלא כשעקר שם עשירי ממנו, כל שכן שקדושת תשיעי לא תחול אלא כשעקר שם עשירי ממנו.

ולדעת חכמים – תשיעי מתקדש אף כשלא נעקר שם עשירי ממנו, ואין ללמוד מאחד עשר שצריך עקירת שם עשירי ממנו. (א) כי אדרבה קדושה חמורה לא תחול על אחד עשר, אלא אם

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף סא

כן פקע עשירי, אבל קדושה קלה תחול על תשיעי, אף שלא פקע עשירי. (ב) אחד עשר, מאחר שבא אחר עשירי, אם כבר חל שם עשירי עליו כראוי, הדבר מעכב מלחול קדושה על אחד עשר, אבל תשיעי, שבא לחול קודם שחלה קדושה על עשירי, אין כאן קדושת עשירי שתעכב עליו מלחול.

דף סא

מעשר ושלמים שנתערבו זה בזה

לעיל בדף ס' נתבאר, שכשיצאו שנים בעשירי, וקראם עשירי, יש כאן בהמה אחת מעשר, ובהמה אחת קדושה כאחד עשר הנקרא עשירי שדינו להיקרב שלמים.

ולחלן יתבאר מה הדין כשנתערבו בהמת מעשר ובהמת שלמים ואין ידוע מי היא זו ומי היא זו.

לדעת חכמים – שניהם ירעו עד שייפול בהם מום, ויאכלם במדינה, אבל להקריב את שניהם לא יוכל, אף על פי שסדר הקרבת שניהם שווה, ויכול להקריבם באותו אופן, ולכוון שיעלה כל אחד לשם מה שהוא, כי אף שסדר הקרבתם שווה, יש חילוק באכילתם, שהמעשר נאכל כולו לבעליו, ומותר לכל אדם, ושלמים יש בהם חזה ושוק הנאכלים לכהנים בלבד, ואם יקריב שניהם, מחמת הספק יהא חייב לתת את החזה והשוק של שניהם לכהנים, שהם מועטים ביחס לכל ישראל, ונמצא ממעט את האוכלים של המעשר, ובכך עלול לגרום לו פסול, שמא לא ימצאו כהנים לאכילתו, ויהיו הקדשים מונחים עד שיפסלו, ולדעת חכמים, אין להביא קרבן, באופן שממעטים את אכילתו [=אין מביאים קדשים לבית הפסול], ולכן אין מקריבים אותם כלל.

ולדעת רבי שמעון – שניהם יקרבו, שכן סדר הקרבתם שווה, ויכול להקריב שניהם באותו אופן, ולכוון שכל אחד יעלה לשם מה שהוא, ואף שממעט את אכילת החזה והשוק של המעשר, דעת רבי שמעון, שאין לחוש לכך [=מביאים קדשים לבית הפסול].

< **וכל זה בזמן שבית המקדש קיים, אבל בזמן הזה, הכל מודים, שאין להתיר להניח אותם לרעות עד שייפול בהם מום, ויאכלו, אלא אף על פי שיש בדבר הפסד קדשים מרובה, של שתי בהמות, מכניסם לחדר בלא מזון, וימותו מיז ברעב**, שלא יבואו בהם לידי תקלה, [על ידי גיזה ועבודה, או ישחטם בלא מום].

קדושת תשיעי וקדושת אחד עשר

בעניין קרבן שלמים נאמר הריבוי, "וְאִם זָבַח שְׁלָמִים קֶרְבָּנוֹ אִם מִן הַבֶּקָר הוּא מִקְרִיב אִם זָכָר אִם נִקְבָּה תָּמִיד יִקְרִיבֵנוּ לִפְנֵי ה'", ללמד, שגם אחד עשר שקראו עשירי קרב שלמים.

ודווקא אחד עשר מתקדש לקרבן, שכן הוא בא אחר עשירי, והרי הוא כתמורת דבר שכבר נתקדש לקרבן, ולכן גם הוא מתקדש לקרבן, אבל תשיעי שבא קודם העשירי, הרי הוא כתמורת דבר שעוד לא נתקדש לקרבן, ולכן גם הוא עצמו אינו קרב.

העושה שליח לתרום תבואתו

לעניין תרומת דגן, תקנו חכמים שלוש מידות לתרומה, עין יפה אחד מארבעים, עין בינונית אחד מחמישים, ועין רעה אחד מששים, ולפיכך, העושה שליח לתרום, אם יודע השליח כיצד מנהגו של בית הבית לתרום, תורם כמנהג בעל הבית, ואם אינו יודע, תורם אחד מחמישים שהיא עין בינונית.

ומכל מקום, אפילו תרם עין יפה שהיא אחד מארבעים, אין בעל הבית יכול לומר לו, אני רגיל לתרום אחד מששים, ולא שלחתיך להפסידני, אלא לתקן הדבר לטובתי, ובטלה שליחותך.

כי מאחר שהשליח תרם כאחת המידות שאמרו חכמים לתרום, ובעל הבית לא פירש כיצד דעתו, יכול השליח לומר, כך אמדתי את דעתך.

העושה שליח לעשר בהמותיו

כבר נתבאר שהמעשר בהמות וקורא לתשיעי או לאחד עשר עשירי קדשו אותם בהמות.

וכשאחד עשה שליח לעשר בהמותיו וטעה במעשר ומחמת כן יש לקדש את התשיעי או אחד עשר.

א. כשטעה וקרא לאחד עשר עשירי.

הכל מודים שבטלה שליחותו, כי אם יתקיימו דבריו, נמצא שבעל הבית מפסיד בהמה שהיה צריכה להיות חולין, ועתה תהא שלמים, וחזה

מסכת בכורות

פרק תשיעי מעשר בהמה דף סא

ושוק שלה ינתנו לכהנים, ומאחר שלא נעשה שליח להפסיד את בעל הבית, בטלה שליחותו, **ולא קדש אחד עשר**.

ב. וכשטעה וקרא לתשיעי עשירי.

לדעת רב פפי משמיה דרבא – בזה, מאחר שלא קדשה הבהמה לקרבן, אלא לכך שימתין מלאכלה עד שייפול בה מום, אבל כשייפול בה מום יאכל את כולה, **אין זה נחשב כהפסד, לבטל את השליחות, ולכן התשיעי קדוש**.

ולדעת רב פפא משמיה דרבא – אף בזה, מאחר שאם יתקיימו דבריו של השליח, לא יוכל בעל הבית לאכול בהמה זו מיד, וגם נאסר בגיזה ועבודה, הרי זה נחשב הפסד, ומאחר שלא נעשה שליח להפסיד את בעל הבית, **בטלה שליחותו, ולא קדש תשיעי**.

סליק פרק מעשר בהמה וכל מסכת בכורות
הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו